دفترهای بنیاد

دوره جدید/ سال اول
شماره ۵/ آذر ۱۴۰۰

شایعه‌ای به‌نام شریعتی

نگاهی گذرا بر فراز یک زندگی
۱۳۱۲ تا ۱۳۵۶

دفترهای بنیاد

دوره جدید/ شماره ۵/ آذر ۱۴۰۰

زیر نظر بنیاد فرهنگی شریعتی

طراحی و صفحه‌آرایی: فواد آرام راد

www.drshariati.org
instagram.com/drshariati
t.me/shariatifoundation

بنیاد فرهنگی دکتر علی شریعتی

بنیاد فرهنگی شریعتی بر آن است که طی سلسله دفترهایی، پرونده‌های ویژه‌ای را پیرامون نسبت اندیشهٔ شریعتی و حوزه‌های مختلف تفکر و مسائل دوران انتشار دهد. هدف از انتشار این دفاتر عبارت است از:

۱. بازنشر مهمترین مقالات، نشست‌ها و تولیدات فکری که در طی دو دهه اخیر انتشار یافته اند و مراجعه دوباره به آنها نشان دهنده تداوم ایده‌هایی است که چهل سال پس از شریعتی همچنان مطرح و مناقشه برانگیز است. • ۲. ضرورت تجمیع و دسته‌بندی موضوعی مقالات آرشیوی به قصد انسجام بخشی و طرح افکنی مباحث در جامعه فکری ما. • ۳. طرح مباحث جدید با انجام مصاحبه‌ها و برگزاری نشست‌های حول مباحث فکری و اجتماعی روز.

تاکنون سه جلد از دفاتر بنیاد تحت عنوان، در حاشیه متن (۱۳۷۹)، خودکاوی ملی در عصر جهانی شدن (۱۳۸۱) و دین و ایدئولوژی (۱۳۸۵) انتشار یافته‌اند. انتشار دفترهای بنیاد در دوره جدید به شکل منظم و الکترونیک پی گرفته خواهد شد.

دفترهای بنیاد

شایعه‌ای به نام شریعتی
نگاهی گذرا بر فراز یک زندگی (۱۳۱۲ تا ۱۳۵۶)

شایعه‌ای به نام شریعتی / ۶
سوسن شریعتی

یک سبک زندگی

سالشمار زندگی / ۱۶
یک سبک زندگی / ۳۰
همچون معلم / ۳۲
روزنامه‌نگاری / ۳۶
نویسندگی / ۴۶
ویراستاری / ۵۰
تجربه شاعری / ۵۴
هنر همچون پنجره / ۵۸
سخن به مثابه عمل؛ فتح عرصه عمومی / ۶۲
تحت پی‌گرد همیشگی / ۶۸
شریعتی: چریک فرهنگ / ۷۰
لیست آثار مکتوب / ۱۱۴
آن‌سوی مرزها / ۱۲۰
اماکن و اشیاء / ۱۲۴

پرونده‌های تو در تو

پرونده‌ی تحصیلی / ۱۴۲
پرونده‌ی استخدامی وزارت فرهنگ / ۱۵۰
اسناد دانشکده مشهد و وزارت علوم / ۱۵۶
پرونده‌ی ساواک / ۱۶۸
پرونده‌ی شهادت / ۱۹۴
شریعتی و روحانیت / ۲۱۲

زندگی‌نامه‌ها

شایعه‌ای به نام شریعتی

سوسن شریعتی

روزنامه اعتماد/ ۲ اسفند ۱۳۸۶

خوردم زمین، تقصیر ولتر بود. افتادم تو جوب، تقصیر روسو بود[1]

اندیشیدن به انقلاب، آن هم پس از آن، حتی اگر ۳۰ سال بعد باشد، کار آسانی نیست. بد و خوب یک انقلاب را تا هنوز زخم‌ها ترمیم نشده اند و آن وعده های نخستین تحقق نیافته اند، نمی شود ارزیابی کرد. باید یک «پس از آنً طولانی» طی شود تا انقلاب همچون یک امر نابهنگام یا یک محتومیت تاریخی، در یک روند قرار گیرد و پرداختن به آن ممکن شود؛ خیر و شرش، اجتناب پذیری یا محتوم بودنش، اینکه عقبگرد بوده است یا حرکت به جلو و مباحثی از این دست. هر انقلابی این خصلت دوگانه را با خود دارد؛ آسیب می‌رساند و سود نیز. تا زمانی که حافظه‌ها فعال اند و از دریچه خاطرات خود به دیروز نگاه می‌کنند نمی شود از انقلاب همچون پدیده یی تاریخی از دلایل، روش‌ها و چشم اندازهایش صحبت کرد. این است که تا اطلاع ثانوی که هنوز تکلیف‌ها روشن نیست اظهارنظرات در این باب یا از جنس خاطره نویسی است یا اظهار نظرات سیاسی، یا جامعه شناسانه. همگی ناظر بر زمان کوتاه مدت. چیزی به نام تاریخ انقلاب منتفی است. واکنش‌ها غالباً از این قرار است:

۱- یا سلب مسوولیت از خود و به گردن این و آن انداختن (اگر اکتور بوده باشی و در مظان اتهام)؛

۱ یکی از شعارهای انقلاب فرانسه

- «ما تصمیم گیرنده نبودیم. اصلاً یک جوری بود که نمی شد... هرچه کردیم نشد.»
۲- یا به گردن ایده‌ها انداختن (اگر در زمان انقلاب جوان بوده باشی و پارتیزان این و آن)؛
- «اساساً گفتمان غالب زمانه این بود؛ رویکرد ایدئولوژیک، اتوپیک و... تازه همه اینها هم تحت تاثیر تفکر چپ لنینی بود. هیچ کس نیست که بگوید تمام سرکوب های خونین انقلاب فرانسه به نام بورژوازی و لیبرالیسم انجام شد. هنوز نطفه لنین هم شکل نگرفته بود. یا مثلاً دشمن خونین ایدئولوژی، ناپلئون بود که بساط جمهوریت را برچید و امپراتوری مستقر کرد.
۳- یا متولی گری است و خود را صاحب مطلق آن دیدن (وقتی که بر قدرت نشسته باشی) و نقش همه دیگران را نادیده گرفتن؛
- «این یکی ستون پنجم امریکا، آن یکی ستون پنجم روسیه. یک عده هم روشنفکران کافه نشین».
۴- یا خود را ملعبه پنداشتن و احساس تلخ بازی خوردن؛
- «بازی خوردیم. تصمیم گرفته بودند، زد و بست بود». و بدین ترتیب ناسزا می‌گویند به این موجودی که همه را می‌خورد از جمله فرزندان خود را. فراموش می‌کنند مشت های گره کرده شان را و فریادهای الله اکبر را بر پشت بام‌ها و...
در همه این واکنش ها، به جز واکنش آنهایی که خود را متولیان انقلاب می‌دانند، یک وجه مشترک وجود دارد و آن حس دلخوری گفته و ناگفته از امروزِ موجود است، دلخوری که ضرورت اتخاذ رویکردی انتقادی به دیروز و دیروزی‌ها را ضروری می‌سازد. باید به ریشه‌ها پرداخت و این جست وجو برای یافتن ریشه ها- حتی اگر شکل و شمایل نظری دارد- هنوز که هنوز است فارغ از وجه عاطفی نیست. هم پرونده سازی است، هم ظاهر رویکرد تاریخی دارد، هم از نگاه فلسفی وام گرفته است و هم بوی تسویه حساب شخصی می‌گیرد و بدین گونه است که می‌بینی همگی به نوعی به دنبال باعث و بانی اند. در غیبت امر تاریخی، برای مراجعه به دیروز، طبیعتاً حافظه‌ها فعال می‌شوند. حافظه‌ها تکه- پاره، در معرض فراموشی و سایه روشن، دستخوش عواطف و مشروط به آگاهی‌ها مدام در حال تغییر. همگی فقط به یاد می‌آورند و طبیعتاً فقط آنچه را که در یاد نگه داشته اند. مثلاً در مورد همین پرونده شریعتی در انقلاب مدت‌ها است که همگی- همه کسانی که مذهبی بوده اند و انقلابی- دارند به یاد می‌آورند که جوری، جایی متاثر از شریعتی پا به میدان تغییر نظم موجود گذاشته بوده اند؛
- به یاد می‌آورم سال پنجاه؛ سخنرانی شریعتی را به نام پس از شهادت که شنیدم، مطمئن شدم با کشتن آن پاسبان، مستقیم به بهشت خواهم رفت. (مخملباف خطاب به نویسنده

این سطور می‌گفت)
- به یاد می‌آورم کتاب های شریعتی را در سال ۵۴ مخفیانه پخش می‌کردیم و به همین دلیل دستگیر شدیم.
- به یاد می‌آورم کتاب های شریعتی و اعلامیه های امام را در سطح شهر پخش می‌کردیم.
- به یاد می‌آورم، کتاب های شریعتی موجب همکاری من با سازمان مجاهدین شد.
- به یاد می‌آورم، کتاب های شریعتی ما را به جبهه‌ها کشاند و با اینکه با پیروزی انقلاب وارد سپاه شدم.
- به یاد می‌آورم که با خواندن کتاب های شریعتی، پس از انقلاب دستگیر شدم.
- به یاد می‌آورم که پس از انقلاب به خاطر بردن نام شریعتی در سر کلاس از مدرسه اخراج شدم و...
این خاطرات را که کنار هم بگذاریم، تنها نتیجه قاطعی که می‌شود گرفت این است که با خواندن شریعتی، یک نسلی به دردسر افتاده و امروز دارد از خودش می‌پرسد می‌ارزید یا نه؟ وقت آن است که شور به شعور بدل شود. در میان همه این به یاد آوردن‌ها من نیز- به عنوان یک جوان شانزده ساله آن زمان‌ها و نیز فرزند معلم آن زمان ها- چیز هایی را به یاد می‌آورم که ذکرش ضروری است؛
به یاد می‌آورم که در میان انقلابیون جوان مذهبی آن روزگار عمدتاً رویکرد بسیار مشابه نسبت به شریعتی دیده می‌شد. (مقصودم فقط آن طیفی از این جوانان مذهبی است که کم و بیش با شریعتی نسبتی برقرار کرده بودند. وگرنه بودند جوانان مذهبی انقلابی که اساساً منکر خود شریعتی و اثراتش بودند یا اینکه خودش و اثراتش را انحرافی می‌دانستند)؛
- شریعتی یک روشنفکر خرده بورژوا بود، یک روشنفکر محفلی و گریزان از عمل. در نهایت شاید بشود گفت مثلاً ماکسیم گورکی انقلاب، همین. از دل این تفکر، خط بیرون نمی آید. ایدئولوژی که شریعتی از آن حرف می‌زد معطوف به عمل نبود و اصرارش به کار فرهنگی، بیشتر ترس از عمل مستقیم اجتماعی بود. نیروها را در حسینیه هرز می‌داد. به همین دلیل خودش گفته است که افتخارش در نهایت سبزی پاک کردن برای مجاهدین بوده است. نقشش بیشتر پشت جبهه یی بود. (پشت جبهه مجاهدین)
- در جبهه مقابل این جوانان مذهبی، بودند جوانان انقلابی مذهبی که کم و بیش شریعتی را خوانده بودند و خود را متاثر از او می‌دانستند اما درست مثل اولی‌ها معتقد بودند که شریعتی فقط شور بود و می‌بایست با شعوری دیگر ترکیب شود وگرنه به تنهایی قابل اعتماد نیست. برای آنها شریعتی یک خاطره شورانگیز بود. یادم می‌آید می‌شنیدم که باید با دو بال

حرکت کرد؛ شور و شعور. آنها نیز از شریعتی به عنوان یک پروژه یاد نمی کردند، فقط قبول داشتند که در این پروژه موجود انقلابی که شعورً هدایت گر دیگری هدایتش را برعهده گرفته، نقشی بازی کرده است و البته می‌گفتند که دستش درد نکند. اما شریعتی را به عنوان یک متفکر اسلامی، ناقض و مشکوک می‌دیدند با ترجیع بند هایی چون رویکردش به اسلام رویکردی جامعه شناسانه و گزینشی بود، پایه های فلسفی متزلزل داشت، تفکرش التقاطی بود و... بسیاری از اینان اعتراف می‌کردند که دست در دست شریعتی وارد نهضت شده اند اما اصلاً و اساساً مدعی نبودند که پا به پای او وارد ساخت نظام نیز شده باشند. برای آنها، همچنان که برای اولی ها، اگرچه در دو جبهه متخاصم، شریعتی یک پروژه فکری نبود. اولی‌ها در انقلابی بودن شریعتی شک داشتند و دومی‌ها در اسلامی بودن او. اکثر اصلاح طلبان امروز که از انقلابیون آن سال‌ها بودند همین اعتقاد را داشتند. در همان سال های پس از انقلاب، آنها به یاد می‌آوردند که از شنیدن سخنان شریعتی به هیجان می‌آمده اند اما نه بیشتر. اگر معترض می‌شدی و با ذکر ایده یی از شریعتی، برخورد آنها را نقد می‌کردی، در بهترین شکل می‌شنیدی؛ گفته است که گفته باشد، انحرافی است و التقاطی. شریعتی برای آنها یک گفتمان یا یک پروژه نبود، در بهترین شکل یک حس عاطفی شورانگیز بود و همان موقع نیز این شور را کافی نمی دانستند و در پی ترکیب این حس با اندیشه‌ها و دستگاه های نظری منسجم تری بودند و بر اساس همین ترکیب نوعی رفتار در برابر قدرت را سامان

دادند. امروز که بسیاری از این انقلابیون سابق در تجربه مستقیم قدرت، به اصلاحات روی آورده اند و از همین منظر به نقد شریعتی می‌پردازند، خود خلاف است. خود خلاف است چرا که با این توهم آغاز می‌شود که در تجربه بیست ساله خود در ذیل گفتمان شریعتی عمل می‌کرده اند. ناگهان امروز به یاد آورده اند که طی این سال‌ها و در تجربه اعمال قدرت انقلابی، در درک اتوپیایی از مدینه فاضله، در نگاه به نسبت دین و قدرت، دین و عدالت اجتماعی، لابد جایی- جوری تحت تاثیر شریعتی بوده اند. آنها از آن بخشی که تحت تاثیر شریعتی نبوده اند هیچ چیز به یاد نمی آورند. مشکل اساسی نقدهای نظری که به شریعتی از سوی این طیف می‌شود همین است؛ بیشتر از حد، نظری است و هرگاه وجهه تجربی می‌گیرد، بخش اعظم خاطرات به فراموشی سپرده می‌شود. به یاد نیاوردن تمامی خاطرات، اشکال اساسی رویکرد نظری این طیف است. نکته دیگری را هم باید گوشزد کرد؛ هزاران صفحه از آثار شریعتی اصلاً سال‌ها پس از مرگ شریعتی به چاپ رسید و بسیاری از کسانی که خود را متاثر از او می‌دانسته اند حداقل این است که متاثر از صفحاتی از شریعتی بوده اند. شریعتی به عنوان یک تفکر و یک نوع رویکرد به سیاست، قدرت، دین و نسبتش با هویت، هرگز مبنای استقرار نظام انقلابیً اسلامی قرار نگرفت. گمان نکنم خود مسوولان هم چنین ادعایی داشته باشند. ذکر این نکات البته به قصد انکار تاثیر تکه پاره، عاطفی و البته گسترده شریعتی در انقلاب ایران نیست. بحثی اگر باشد در باب کیفیت این تاثیر است و طرح این پرسش که تا کجا نقد پرونده تاریخی عملکرد خود را می‌توان به پرونده شریعتی متصل کرد. شریعتی برای بسیاری شده است یک امکان یک فرصت. مثلاً کیسه بوکس که با کوفتن بر آن همه عقده های روزگارت را خالی کنی. (بسیاری از مردم کوچه و بازار؛ هر چه می‌کشیم از دست این شریعتی می‌کشیم. حرف یاد این و آن داد) مثلاً یک بت که با شکستنش احساس خوب و مشروع «خود ابراهیم پنداری» پیدا کنی. (درست مثل ابراهیم گلستان که اخیراً دن کیشوتی، گیرم با یک تاخیر چهل ساله، به جنگ هرچه نام و نشان روشنفکری در این مملکت بود رفت) زندی پور در بازجویی‌ها همین را به شریعتی گفته بود؛ بت شده یی می‌شکنیمت. شاید هم یک اسطوره که با کشاندنش به تاریخ، تاریخ معاصر خودمان، امیدوار شویم به خلاصی از شر خیلی از انحرافات تاریخی... (دق کرد و مرد و بیخودی شایعه می‌کنند او را کشته اند. ساواکی بود می‌گویند مخالف شاه بود و...) طی این سال ها، شریعتی فرصتی بوده است غنیمت تا در زد و خورد با او یا همنشینی همدلانه با او فرصت هایی پیدا کنیم برای فکر کردن به خود، تسویه حساب با خود، امیدوار شدن به خود یا بیزار گشتن از خود و... شاید چندان مهم نباشد که در این نسبت هایی که به او می‌دهیم عادلانه رفتار

می‌کنیم یا خیر. (تا اطلاع ثانوی نمی شود با شفافیت به دیروز نظر انداخت، همه چیز راگفت و مثلاً هر چه دلتنگت می‌خواهد. همین که به بهانه نقد شریعتی می‌شود خیلی حرف‌ها را زد، باز هم باید قدردان او بود) مهم این است که نیت مان در این نقد دیروز تاریک پرخطا، گام برداشتن به سوی فردایی روشن تر باشد؛ فردایی که یا شریعتی توان آن را خواهد داشت که پابه پای ما بیاید و از خود اعاده حیثیت کند یا از نفس می‌افتد و پشت در های زمان خواهد ماند. عجالتاً، شریعتی در این سی سالی که از انقلاب می‌گذرد و از مرگ اش (گفتم مرگ تا همه دوستداران حقیقت و اسطوره شکنان امروز باز به خشم نیایند) مدام همین دور و بر است. همین نزدیکی‌ها و ما را به واکنش وامی دارد. موقعیت شریعتی در جامعه امروز، بسیار فراتر از موقعیت یک تئوریسین است، تئوریسینی در میان دیگران. حیات و ممات او و بسیاری از حرف هایش او چنان با تجربه های تراژیک و نیز شادمانه معاصر ما پیوند خورده که به سادگی نمی توان در پرداختن به او غیراحساساتی حرف زد و مثلاً بی طرفانه و علمی. اینکه در دفاع از او شورمندانه و عاطفی سخن گفته شود شاید قابل فهم باشد (و جالب اینکه بیشتر دوستداران شریعتی متهم به این شوروزی و تعصب هستند و توضیحات و تفاسیرشان هر چند مستند نادیده انگاشته می‌شود) اما می‌بینیم که در نقد او، حتی در علمی ترین و استدلالی ترین شکلش، چیزی از شور و شیدایی چاشنی می‌شود (و غالباً عالمانه و حکیمانه تلقی می‌گردند.) مثل همین منتقدی که نقدهایش به شریعتی، درست شبیه اکتشاف برق است توسط پرسوناژ داستان صدسال تنهایی گارسیا مارکز آن هم هشتاد سال پس از کشف برق. مثلاً اینکه شریعتی احساسی، اغراق گو و جاعل تعبیر است (شریعتی خود مسوولیت این هر سه خصیصه را بر عهده گرفته است، به خصوص خصلت زیبای «جاعل تعبیر» را.) یا اینکه رویکرد ایدئولوژیک او به دین، بدیل سازی بوده است برای مارکسیسسم (حداقل بیست سال از این نقد می‌گذرد و حق تالیفش متعلق به داریوش شایگان در کتاب انقلاب مذهبی چیست) یا اینکه اطلاعاتش کم، پایه های نظری و فلسفی اش ضعیف است و بر علوم نظری تسلط ندارد (از این یکی نقد هم سی سال می‌گذرد) و... این شور و شیدایی را همچنان در اینجا و آنجای آثار منتقدان شریعتی (در هر جبهه یی) می‌توان یافت. مثلاً ناگهان می‌بینی محقق مورخ آکادمیک فیلسوفی که برای هر تعبیری چندین صفحه رفرنس ضمیمه می‌کند در نقد شریعتی خود را معاف از رفرنس می‌داند و سخنانش رنگ فتوی می‌گیرد و ناگهان می‌بینی محقق مورخ مستندگوی فیلسوف مآب ما نیز خونسردی خود را از دست می‌دهد و دلخور می‌شود از اینکه حرکت رو به رشد تکاملی تاریخ معاصر ما توسط غول شاخداری چون شریعتی متوقف مانده است. حال تو بیا و با هزار

سند و مدرک ثابت کن که ای مورخ، حرکت تاریخ را هیچ کس نتوانسته است یک تنه متوقف کند، نه به نام مذهب، نه به نام ایدئولوژی و... چنانچه برعکسش نیز ممکن نیست یعنی ممکن نیست که به نام مخالفت با این همه هم بتوان یک تنه موتور متوقف مانده تاریخ را به حرکت دوباره واداشت.

بگذریم. درباره شریعتی و نسبت اش با انقلاب- نه هر انقلابی، همین انقلاب خودمان - عمدتاً چهار واکنش را می‌شنویم؛

الف- خودش خوب بود، نقشش بد.

ب- خودش بد بود، نقشش خوب

پ- خودش بد بود و نقشش بدتر.

ج- خودش خوب بود و نقشش بهتر (و البته این دسته بیشتر امیدوار به آینده اند.)

برای بازتعریف موقعیت شریعتی در میانه این واکنش‌ها چه باید کرد؟ باید دل آنهایی را که از انقلاب آسیب دیده اند به دست آورد یا دل آنهایی را که از انقلاب سودی برده اند. شریعتی چه به عنوان تفکر و چه به عنوان شخص با هر دو طیف اشتراکاتی دارد. اما به رغم آن همدردی و این همدلی، چنین پیداست که او دارد راه خودش را می‌رود. (همین کنش‌ها و واکنش‌ها نشان می‌دهد که هنوز از پا نیفتاده است معلوم نیست. این موجود احساساتی رمانتیک اغراق گوی جاعل تعبیری که نه حرف هایش پایه و اساس فلسفی داشت و نه بر علوم نظری تسلط داشت، نه از تاریخ چیزی سرش می‌شد، نه بر خلاف ادعایش جامعه شناسی خوانده بود، نه مدرک درست حسابی دانشگاهی گرفته بود (تازه با آن معدل پایین اش) نه دین را می‌شناخت و نه دنیا را، نه غرب را و نه شرق را و اصلاً خودش مرد و نه اینکه کشته باشندش، چگونه همچنان راه می‌رود و مدام بر سر راه ما قرار می‌گیرد؟ پس چرا دست از سر ما بر نمی دارد یا ما چرا دست از سر این محتضر بر نمی داریم؟ دست از سر این آدمی که همه چیزش شایعه است. (از مرگش گرفته تا سوادش) اصلاً راست می‌گویند منتقدان شریعتی. دلیلش همان شوری است که او داشت و ما جان های فسرده خسته بر سر عقل آمده پر مصلحت خسته زخم خورده از روزگار، فاقد آنیم. نام دیگر آن شور، تفکر است؛ تفکری که به تعبیر زیبای سودهیر کاکار متفکر و روانشناس برجسته هندی تبار، محصول گفت وگوی «مغز است و قلب است و معده»، به قصد بود کردن نابوده‌یی، به قصد تغییر دادن واقعیت و به امید ساختن آن باید باشدی که نیست. برای این سه کار سواد لازم است اما کافی نیست. قلب و معده را نیز باید به کار انداخت تا بشود تفکر. برای این سه کار تفکر لازم است. شور و شعور به شرط آنکه از جنسی مشترک باشند.

یک سبک زندگی

سالشمار زندگی

برای مشاهده‌ی سالشمار
در سایت بنیاد شریعتی اینجا کلیک کنید

۱۳۱۲

- تولد علی شریعتی فرزند محمدتقی شریعتی و زهرا امینی در روستای کاهک از روستاهای بلوک مزینان. خانواده علی شریعتی در آن سال‌ها ساکن مشهد بودند اما زهرا امینی برای تولد فرزندش به زادگاه خود باز می‌گردد. (۲ آذرماه)

۱۳۲۰

- ورود به دبستان ابن‌یمین در مشهد. (مهرماه)

۱۳۲۶

- ورود به دبیرستان فردوسی در مشهد. (مهرماه)

۱۳۲۹

- پایان سیکل اول دبیرستان (کلاس نهم نظام قدیم) و ورود به دانشسرای مقدماتی به مدت دو سال.

۱۳۳۱

- اتمام دوره‌ی دانشسرای مقدماتی و استخدام در اداره‌ی فرهنگ مشهد به عنوان معلم در مدرسه‌ی کاتب‌پور منطقه‌ی احمدآباد مشهد. (مهرماه)
- عضویت درانجمن اسلامی دانش‌آموزان. فعالیت در نهضت مقاومت ملی.
- آغاز فعالیت‌های مطبوعاتی و ادبی در روزنامه‌ی «خراسان».
- سخنرانی در جلسات کانون نشرحقایق اسلامی.

۱۳۳۲

- تشکیل کلاس های هفتگی خصوصی با حضور دوستان نوجوان عضو جمعیت آزادی مردم ایران. (از کودتای مرداد به بعد)
- شرکت در تظاهرات خیابانی علیه حکومت موقت قوام‌السلطنه و بازداشت کوتاه‌مدت. (اسفندماه)

۱۳۳۳

- پایان تحصیلات دبیرستان و دریافت دیپلم کامل ادبی. (خردادماه)
- انتشار ترجمه نامه کاشف الغطا: «نمونه‌های عالی اخلاقی در اسلام است نه دربحمدون.» (تابستان)
- چاپ سلسله مقالاتی در باره «مکتب اسلام» در روزنامه خراسان (از آذرماه به مدت ده هفته) و نیز سلسله مقالاتی در مورد «چهره های برجسته جهان» (اسفندماه)

۱۳۳۴

- انتشار ترجمه کتاب ابوذرغفاری، اثر جوده السحار.
- ایراد سخنرانی هر هفته دوبار در رادیو مشهد. (اردیبهشت ماه)
- اوج گیری فعالیت های مطبوعاتی در روزنامه خراسان (از فروردین تا شهریورماه)
- انتشار کتاب «تاریخ تکامل فلسفه» (تیرماه)
- ثبت‌نام در دانشکده‌ی ادبیات دانشگاه تهران برای تحصیل دررشته‌ی فلسفه. (تیرماه)
- ورود به دانشکده ادبیات مشهد و انصراف از تحصیل در رشته فلسفه دانشگاه تهران (آذر ۱۳۳۴)
- آشنایی با شعر نو.

۱۳۳۶

- دستگیری علی شریعتی به همراه هفده تن از اعضای نهضت مقاومت ملی و

وابستگان به «کانون نشر حقایق اسلامی» در مشهد، انتقال به تهران و حبس در زندان قزل قلعه تهران به مدت یک ماه. (۲۵ شهریور و آزادی در مهرماه)

- پایه‌گذاری انجمن ادبی و هنری در مشهد.

۱۳۳۷

- تدریس در دبیرستان دخترانه‌ی مهستی در مشهد.
- چاپ چند شعربه سبک نو تحت عناوینی چون «قوی سپید»، «من چیستم»؟ «غریق راه» و.. در روزنامه خراسانی آفتاب شرق که با استقبال فراوان جوانان روبرو شد. (خرداد ۱۳۳۷)
- عضویت در محفل ادبی «پیکار».
- ازدواج با همکلاسی خود پوران (بی بی فاطمه) شریعت‌رضوی، خواهرعلی‌اصغر شریعت‌رضوی که در مقابله با ارتش روس در سال ۱۳۲۰ در مرز ارومیه کشته شد و آذر شریعت‌رضوی که در اعتراض به سفر نیکسون به ایران در ۱۶ آذر ۱۳۳۲ به همراه دو دانشجوی دیگر -قندچی و بزرگ نیا- در کریدور دانشکده فنی به شهادت رسید. (۲۴ تیرماه)
- اخذ لیسانس ادبیات فارسی ازدانشکده‌ی ادبیات مشهد با احراز رتبه اول و اخذ بورس تحصیلی در فرانسه.(آذر ماه) موضوع پایان‌نامه‌ی تحصیلی این مقطع: ترجمه‌ی کتاب در «نقد و ادب» تالیف محمد مندور بود.

۱۳۳۸

- اعزام به فرانسه برای ادامه‌ی تحصیل، با بورس دولتی، به دلیل کسب رتبه‌ی نخست

در دوره‌ی کارشناسی و ثبت نام در کلاس زبان فرانسه در سال اول اقامت در پاریس (خرداد ماه)

- پیوستن به جوانان نهضت ملی ایران . همکاری با سازمان آزادیبخش الجزایر.
- تولد نخستین فرزندش، احسان.(شهریور ماه)
- آغاز ترجمه کتاب «نیایش» الکسیس کارل.

۱۳۳۹

- بازگشت به ایران به قصد همراهی کردن همسر و فرزند به فرانسه .(تابستان)
- چاپ کتاب «نیایش» اثر الکسیس کارل در ایران.
- ثبت نام در رشته ادبیات تطبیقی و یا «تاریخ قرون میانه اسلام» در مقطع دکتری(شهریور۳۹)

۱۳۴۰

- همکاری با کنفدراسیون دانشجویان ایرانی، جبهه ملی. حضور در فعالیت های سیاسی اتحادیه دانشجویان ایرانی در فرانسه. دستگیری ای کوتاه در زندان «سیته» پاریس به دنبال شرکت در تظاهراتی که در پی کشته شدن پاتریس لومومبا، رهبر آزادیخواهان کنگو، از سوی سیاهپوستان در مقابل سفارت بلژیک در پاریس برگزار شد.(زمستان۴۰)

۱۳۴۱

- بازگشت کوتاه به ایران در پی مرگ مادر، زهرا امینی علیرغم حکم پیگرد. (تیرماه)

- همکاری با لوئی ماسینیون، در گردآوری و ترجمه‌ی متون فارسی درباره‌ی حضرت فاطمه
- مرگ فرانتس فانون و آشنایی با افکار او و معرفی کتاب «مغضوبین روی زمین».
- نوشتن اطلاعیه های سیاسی و نیز همکاری با «نامه پارسی» نشریه اتحادیه دانشجویان ایرانی و کنفدراسیون جهانی دانشجویان ایرانی. شریعتی مقالات خود را در این مجله با نام مستعار شمع، که از سه حرف اول نام خانوادگی و نامش تشکیل شده بود (شریعتی مزینانی، علی) امضا می‌کرد.
- شرکت و فعالیت در نخستین کنگره‌ی کنفدراسیون دانشجویان ایرانی درپاریس (زمستان)
- همکاری با نشریه ایران آزاد (سردبیری) که به دنبال اولین کنگره جبهه ملی در اروپا که در شهر ویسبادن آلمان برگزار شد، نقش ارگان خارج از کشور جبهه ملی در اروپا بازی می‌کرد.(از آذر ۱۳۴۱ تا مرداد۴۲)
- تولد دومین فرزند، سوسن
- حضور نامشهود اما مشارکت فعال در نگارش بیانیه ها، قطعنامه های کنگره کنفدراسیون دانشجویان ایرانی که در لوزان سوییس برگزار شد و به کنگره وحدت شهرت یافت. (دی ۱۳۴۱) به گفته شاهدان، متن پیام کنگره خطاب به مصدق را شریعتی تهیه کرده است.

۱۳۴۲

- شرکت در کلاس های جامعه‌شناسی در مدرسه‌ی تتبعات عالی و دانشکده سوربن به شکل آزاد. (کلاس های ژرژ گورویچ، ژاک برک و ..)

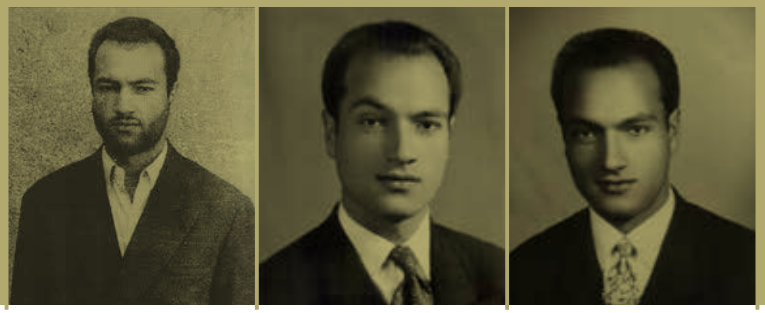

- اخد دکترای ادبیات تطبیقی (تاریخ میانه اسلام)، موضوع پایان‌نامه: تصحیح و ترجمه کتاب « فضایل بلخ». (تیر ماه)
- آشنایی با ژاک برک، اسلام شناس فرانسوی. (پاییز۴۲)
- تولد سومین فرزند، سارا.(بهمن ماه)

۱۳۴۳

- بازگشت به ایران و دستگیری در مرز بازرگان و انتقال به زندان قزل قلعه. (از ۱۲ خرداد ماه تا ۲۷ تیر ماه)
- تقاضای تدریس در دانشکده ادبیات مشهد که مورد قبول قرار نمی گیرد.
- انتصاب مجدد در اداره‌ی فرهنگ با رتبه‌ی آموزگاری در هنرستان کشاورزی در روستای طُرُق مشهد، دبیرستان پسرانه‌ی ملکی و دبیرستان دخترانه‌ی ایرانِ دخت به عنوان معلم ادبیات و املاء و انشاء.

۱۳۴۴

- انتقال به تهران و اشتغال به کار در دفتر تحقیقات و برنامه ریزی. (پاییز-زمستان)
- پی گیری پرونده تدریس در دانشکده از تهران . گذراندن امتحان استادیاری در گروه تاریخ دانشگاه تهران(توسط دکتر زریاب خویی و خانبابا بیانی) و قبولی در امتحان استادیاری. (آذرماه)

۱۳۴۵

- آغاز تدریس در دانشکده ادبیات مشهد به عنوان استادیار در رشته تاریخ. تاریخ

تمدن و تاریخ اسلام تا غزنویان دو درسی بود که بر عهده شریعتی گذاشته شد. (بهار ۴۵)

- انتشار کتاب «راهنمای خراسان» توسط انتشارات جلب سیاحان.
- اولین دیدار با جلال آل احمد در تهران. (اواخر پاییز ۴۵)

۱۳۴۶

- ارتقاء به سمت استادیار تمام وقت در دانشکده ادبیات مشهد
- ترجمه کتاب «سلمان پاک» اثر لویی ماسینیون.
- عوت آیت الله مطهری از علی شریعتی برای نوشتن مقاله در کتاب «محمد، خاتم پیامبران»(مهرماه)
- بازجویی به خاطر ویژه نامه مرگ تختی که توسط دانشجویان دانشکده پزشکی منتشر شده بود. (اسفند ماه)

۱۳۴۷

- چاپ کتاب «محمد، خاتم پیامبران» (شهریور ماه)
- راه اندازی و سرپرستی کمیته امداد رسانی دانشکده ادبیات مشهد (همراه با دکتر سیروس سهامی) برای کمک به زلزله‌زدگان جنوب خراسان که نابودی پانصد روستا را در پی داشت. (شهریور ماه)
- آغاز سخنرانی‌ها در حسینیه ارشاد و دانشکده های ایران. (آبان ماه: دانشکده نفت آبان؛ دانشگاه ملی تهران؛ حسینیه ارشاد. از آبان ماه تا اسفند ماه به دلیل اعتراض به نوع برنامه ریزی برای سخنرانی های ماه رمضان دیگر سخنرانی‌ای را نمی پذیرد.)

- انتشار کتاب اسلام‌شناسی مشهد.(دی ماه)
- دیدار با آل احمد که به دنبال زلزله جنوب خراسان به مشهد آمده بود.(دهه اول بهمن ۱۳۴۷)
- ممانعت ساواک از مسافرت شریعتی با دانشجویان به عراق.
- تکثیر دروس اسلامشناسی دانشکده مشهد به شکل جزوه از سوی دانشجویان و چاپ مقاله شریعتی در کتاب «محمد، خاتم پیامبران» و آغاز واکنش‌ها ی محافل سنتی-روحانی به دیدگاههای شریعتی در رویکردش به تاریخ اسلام.

۱۳۴۸

- ایراد سخنرانی در حسینیه ارشاد و دانشگاهها (امت و امامت؛ تمدن- تجدد در فروردین ماه و اردیبهشت ماه)
- ممنوعیت سخنرانی به مدت هفت ماه از اردیبهشت تا آذر ۴۸.
- نامه استاد مطهری به استاد محمدتقی شریعتی و پیشنهاد حک و اصلاح به شریعتی در مقاله مندرج در کتاب «محمد، خاتم پیامران» در پی اعتراض برخی از روحانیون. (مرداد ماه)
- احضار چندباره از سوی ساواک. (اردیبهشت- تا شهریور ۴۸)
- نخستین سفر به مکه با کاروان حسینیه‌ی ارشاد. (۲۰ بهمن ماه) همراه با آیت الله مطهری، ناصر میناچی و غلامرضا سعیدی.
- سلسله سخنرانی های میعاد با ابراهیم با شرکت حدود ۱۷۰۰ نفر. (دو شب در اسفند- دو شب دراول و دوم فروردین)

۱۳۴۹

- اوج گیری سخنرانی‌های شریعتی در حسینیه ارشاد و دانشگاههای سراسری.
- چاپ کتاب «کویر» توسط انتشارات طوس در مشهد. (اردیبهشت)
- غیبت هفت ماهه از حسینیه ارشاد به دلیل اوج گیری اختلافات در مدیریت حسینیه ارشاد بر سر ماندن یا اخراج شریعتی.(از مهر ۴۹ تا پایان سال)
- دومین سفر به مکه با کاروان حسینیه‌ی ارشاد. (از ۳۰ دی تا ۳۰ بهمن ماه)
- دعوت از شریعتی برای شرکت در کنگره‌ی بین‌المللی مذهب و صلح در ژاپن و عدم موافقت رییس دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی مشهد.
- اجرای نمایشنامه ابوذر، نوشته رضا دانشور، کارگردانی داریوش ارجمند و اجرای نقش ایرج صغیری (هر دو از دانشجویان شریعتی) در سالن تئاتر دانشکده ادبیات مشهد که با استقبال بسیار گسترده جوانان شهر روبرو شد. این نمایشنامه مبتنی بر ترجمه شریعتی از کتاب ابوذر غفاری اثر جوده السحار نوشته شده بود. (اسفند ماه)
- تصمیم مدیریت حسینیه ارشاد (آقایان همایون و ناصر میناچی) مبنی بر تفکیک برنامه های مناسبتی-مذهبی از فعالیت های فرهنگی و پژوهشی به منظور ترغیب شریعتی برای تداوم همکاری با حسینیه ارشاد. پایان همکاری آیت الله مطهری با ارشاد. (پایان اسفند)
- چاپ ترجمه کتاب «در نقد و ادب» اثر محمد مندور نه سال پس از اینکه به عنوان پایان نامه لیسانس توسط شریعتی ترجمه شده بوده است.

۱۳۵۰

- آغاز کلاس های «تاریخ ادیان» در حسینیه ارشاد.(ثبت نام ۳۴۰۰ نفری برای شرکت در برخی از کلاس‌ها-از ۲۰ فروردین ماه تا ۱۷ دی) و پایان همکاری چهره های روحانی با حسینیه ارشاد.
- ادامه تدریس در دانشکده مشهد و رفت و آمد میان تهران-مشهد (از فروردین ماه تا پایان سال تحصیلی)
- تولد چهارمین فرزندش، مونا.(تیر ماه)
- ممنوعیت تدریس در دانشکده ادبیات مشهد و انتقال به دفتر تحقیقات وزارت علوم در تهران به عنوان پژوهشگر. کتاب «مکتب و تعلیم و تربیت» نتیجه این پژوهش است.(از مهرماه)
- حملات شیخ احمد کافی درمهدیه تهران و نیز شیخ محمد تقی فلسفی -واعظ تهران- به شریعتی (از ابان ماه)
- سلسله سخنرانی های تند و معروف شریعتی پس از جشن های ۲۵۰۰ ساله : تشیع علوی-تشیع صفوی (آبان ماه)؛ پدر، مادر، ما متهمیم؛ مسئولیت شیعه بودن، آری اینچنین بود ای برادر، شیعه یک حزب تمام؛قاسطین، مارقین، ناکثین.(آبان ماه)
- نقد آیت الله مکارم شیرازی در نشریه «درس هایی از مکتب اسلام» بر نظریه «شورا» در تفسیر شریعتی از تاریخ اسلام که در برابر«عترت» قرار گرفته است . نام مقاله:«آیا شورا مبنای حکومت اسلامی است؟»(بهمن ماه) این سلسله نقدها تا آذر ۵۱ ادامه پیدا می‌کند. (سه نقد)
- سخنرانی «پس از شهادت» در شب عاشورای ۱۳۵۰در مسجد نارمک که منجر به ضد و خورد با نیروهای پلیس شد. (۷ اسفندماه)
- برگزاری تریبون آزاد برای پاسخ به انتفادات از سوی شریعتی (آذرماه)
- آغاز دروس اسلام شناسی هندسی.(سه روز پس از مرگ احمد رضایی. از ۱۵ بهمن ماه تا ۱۹ آبان ۱۳۵۱)

۱۳۵۱

- احضارهای مکرر شریعتی توسط ساواک تهران (اردیبهشت ماه- تیرماه)
- نمایش تئاتر ابوذر با عنوان «یک بار دیگر ابوذر»، در حسینیه‌ی ارشاد. استقبال بسیار گسترده از این نمایش و تهدید به بمب گذاری از سوی مخالفین اجرای نمایش در مکان مذهبی.(اول مردادماه)
- نمایش سربداران به اهتمام گروه هنری حسینیه‌ی ارشاد، فقط یک شب در حسینیه‌ی ارشاد اجرا می‌شود و ساواک از تکرار آن جلوگیری می‌کند.
- اوج گیری حملات محافل روحانی و فتوای آیت‌الله میلانی علیه آثار شریعتی (مرداد ماه)
- تعطیلی حسینیه‌ی ارشاد .(در ۱۹ آبان ماه)
- انتشار کتاب «اسلامشناسی در ترازوی علم و عقل» اثرابراهیم انصاری زنجانی از روحانیون سنتی شیعه و تداوم صدور فتوا پس از بسته شدن حسینیه ارشاد.

۱۳۵۲

- افزایش مخالفت‌ها با افکار و آثار شریعتی از جانب برخی محافل مذهبی و چهره‌های روحانی.
- اختفای شریعتی از آبان ۱۳۵۱ تا تیر ۱۳۵۲ در خانه‌ی یکی از بستگانش در سرآسیاب دولاب در تهران.
- یورش همزمان ساواک به منزل شریعتی، منزل استاد محمدتقی شریعتی در مشهد و منزل برادر همسرش (دکتر غلامرضا شریعت رضوی)در تهران و دستگیری استاد شریعتی و برادر همسر.(تیرماه).استاد شریعتی علی رغم اینکه علی شریعتی خود را

تحویل می‌دهد تا تاریخ ۸ مرداد سال بعد در زندان می‌ماند.)

- نقل مکان خانواده به تهران.
- اختفای کامل: از ۲۶ تیرماه زمان دستگیری استاد تا ۷ مهر ماه.
- معرفی خود به ساواک و بازداشت هجده ماهه در زندان انفرادی در زندان کمیته شهربانی. (از ۷ مهر ۱۳۵۲)
- بازنشستگی زودرس با سابقه خدمت ۲۱ ساله. (اول دی ماه)

۱۳۵۳

- دومین فتوای ایت الله میلانی در باره منع مطالعه آثار شریعتی (۲۵ خرداد ۱۳۵۳)
- آزادی استاد شریعتی پس از یک سال . (مرداد ماه)
- تکثیر کتاب های شریعتی با عناوین مستعار در سطح کشور.
- آزادی شریعتی در آخرین روز سال (۲۹ اسفند ماه)

۱۳۵۵-۱۳۵۴

- چاپ سلسله مقالات «انسان، اسلام و مکتب های مغرب زمین» (از ۲۶ بهمن ۱۳۵۴) و «بازگشت به خویش» (از ۵ اردیبهشت ۱۳۵۵) در روزنامه کیهان بدون اجازه شریعتی که منجر به تهیه‌ی شکایت‌نامه به کمک دکتر احمد حاج سید جوادی گردید. چاپ این مقالات منجر به نگارش وصیت‌گونه‌ای از سوی شریعتی می‌شود که بعدها بدل به یکی از متن‌های مشهور شریعتی شد.
- پخش گسترده مخفیانه نامه شریعتی به پدرش استاد محمدتقی شریعتی از سوی نهادها و یا افراد ناشناس در سطح وسیع. این نامه که در آغاز دهه ۵۰ نوشته شده بود

و خصوصی تلقی می‌شد و در آن شریعتی به نقد صریح روحانیت پرداخته بود بدون اجازه شریعتی در سطح تهران پخش می‌شود و واکنش های بسیاری را ایجاد می‌کند.

- شرکت در جلسات خصوصی و سخنرانی هایی که پس از مرگ به صورت جزوات و پلی کپی هایی با نام های مستعار تا قبل از انقلاب ایران پخش شد (تخصص؛ عرفان- برابری- آزادی؛ حسن و محبوبه؛ چگونه ماندن، ثار؛ دریغ‌ها و آرزوها؛ بر در حق کوفتن حلقه وجود؛ سلام های نماز و..
- نوشتن مقالاتی با این عناوین: حر، خودسازی انقلابی و... (سال ۵۵)

۱۳۵۶

- استعفا از عضویت در هیأت مدیره‌ی صندوق خیریه‌ی فاطمه‌ی زهرا در روستای کاهه به دلیل تدارک خروج خود از ایران.
- تقاضای پاسپورت با نام علی مزینانی .
- واگذاری دو قطعه زمین واقع در روستای کاهک به صندوق خیریه فاطمه زهرا جهت بورس تحصیلی برای جوانان روستا.(فروردین ماه)
- خروج از ایران با نام علی مزینانی به مقصد بلژیک (۲۶اردیبهشت ماه)
- اطمینان یافتن ساواک از خروج شریعتی با نام مزینانی و ممنوع الخروج کردن پوران شریعت رضوی (از ۲۱ خرداد ماه)
- مرگ مشکوک شریعتی در شهر بندری ساتمپتون (انگلستان) فردای ورود فرزندانش سوسن و سارا شریعتی و ممنوع الخروج شدن همسرش: پوران شریعت رضوی (۲۹ خرداد ماه)
- روزنامه‌های اطلاعات و کیهان، پس از چند روز سکوت درباره‌ی درگذشت شریعتی،

در ۳۱ خرداد اعلام کردند: «مرحوم دکتر علی شریعتی که برای درمان ناراحتی چشم و کسالت قلبی خود به انگلستان رفته بود، در آن جا بر اثر سکته‌ی قلبی درگذشت».

- ورود گروهی از اعضای ساواک به سرپرستی یک افسر امنیتی، به لندن برای تصاحب پیکر شریعتی و انتقال او به ایران. ممانعت خانواده شریعتی از این انتقال.
- برگزاری نماز بر پیکر شریعتی توسط مجتهد شبستری (امام جماعت مسجد هامبورگ) و حضور چهره های سیاسی ایرانی در لندن.(سوم تیرماه)
- انتقال پیکر شریعتی به دمشق با حضور خانواده شریعتی، امام موسی صدر، صادق قطب زاده، ابراهیم یزدی، صادق طباطبایی، حجه الاسلام مفتح، دوستان شریعتی، چهره های برجسته سوری-لبنانی و فلسطینی . خاکسپاری در زینبیه دمشق. (۵ تیر ۱۳۵۶)
- برگزاری چهلمین روز درگذشت شریعتی در مدرسه عاملیه بیروت با شرکت یاسر عرفات-رهبر الفتح- موسی صدر-رهبر جنبش امل-، حضور جبهه های آزادیبخش اریتره، زیمبابوه، زنگبار؛جنبش ملی برای آزادی جنوب فیلیپین، نهضت آزادی ایران، روحانیون مبارز ایرانی، اتحادی دانشجویان مسلمان در امریکا و کانادا و اروپا.

یک سبک زندگی

۱۳۳۱ تا ۱۳۵۱

شریعتی ۴۳ سال زیست. تدریس را در ۱۹ سالگی آغاز کرد، روزنامه نگاری و تجربه سرایش شعر را از همان سن با چاپ نوشته‌ها و اشعارش در روزنامه؛ در ۲۲ سالگی اولین ترجمه اش به بازار کتاب راه یافت (ابوذر، خداپرست سوسیالیست.۱۳۳۴) مهمترین کتاب مکتوبش را در ۳۶ سالگی به چاپ رساند. (کویر.۴۹) مبتکر اجرای تئاتر (با موضوع مذهبی) در دو محیط نا آشنا شد (دانشگاه و حسینیه)، آکادمی را رها نکرد اما عرصه عمومی را انتخاب کرد در زمانی که هنوز ۳۶ سال بیشتر نداشت؛ در چهل سالگی بازنشسته زودرس شد؛ در همین سن ممنوع القلم و ممنوع السخن گشت و در ۴۳ سالگی. دو سال پس از آزادی از زندان و یک ماه پس از تجربه آزادی. در خارج از کشور به مرگ مشکوکی در شهر کوچکی در انگلستان از میان رفت. (۱۳۵۶) در زندگی کوتاه شریعتی همه اتفاقات با سرعت می‌افتد، در زمانی کوتاه. اما آنچه توجه را جلب می‌کند تنوع حوزه هایی است که شریعتی به آن‌ها سرک می‌کشد، روش های متعددی که او می‌آزماید؛ نه تنها در حوزه عمومی بلکه در شیوه زیست...حتی در تجربه هایی که نیمه تمام می‌ماند (مثلا شاعری) در همان بازه زمانی خود موفق است.

همچون معلم

۱۳۳۱ تا ۱۳۵۱

با اتمام دوره‌ی دانشسرای مقدماتی و استخدام در اداره‌ی فرهنگ مشهد به عنوان معلم شریعتی ۱۹ ساله تدریس را آغاز می‌کند و تا آبان ۱۳۵۱، با آخرین درس از سلسله دروس اسلامشناسی در حسینیه ارشاد تدریس را به پایان می‌برد. او که از سال ۵۰ امکان تدریس در دانشکده ادبیات مشهد را از دست داده است، با بسته شدن حسینیه ارشاد، امکان تدریس آزاد را نیز در این موسسه از دست می‌دهد. شریعتی خود را همیشه یک معلم می‌دانست و نه خطیب و حتی در حسینیه ارشاد با برگزاری دو سری کلاس (تاریخ ادیان و اسلام‌شناسی) به شکل دو هفته یکبار (تاریخ ادیان) و به شکل هفتگی (اسلام‌شناسی) در طول سال ۵۰ و ۵۱ (تا آبان) تلاش می‌کرد که سخنرانی‌ها امکان رابطه ممتد آموزشی با مخاطب را از او نگیرد.

شعری که در سال پایانی زندگی‌اش زمزمه می‌کرده است (به نقل از کتاب «طرحی از یک زندگی» اثر پوران شریعت رضوی) اثری از شاعر حمیدی بوده است که در دهه بیست سروده شده: «دو درد بود آنچه مرا پیر کرد و کشت / بیداد عشق بود و بلای معلمی»

سؤالات امتحان تاریخ تمدن سال چهارم تاریخ (نیمسال اول سال تحصیلی ۱۳۵۰.۱۳۴۹)

۱- تجدد یا تمدن؟

۲- رابطهٔ میان «آسیمیلاسیون» و «آلیناسیون فرهنگی»

۳- چه عامل یا عواملی را در تکوین تمدن در تاریخ بشر نیرومندتر می‌دانید؟

(همهٔ عواملی را که گفته‌اند طرح کنید و سپس به طرد یا تضعیف و انتقاد مخالفان‌تان بپردازید و آنگاه نظر خود را با استدلال عقلی و استناد تاریخی و نقلی اثبات نمائید.)

۴- برجسته ترین موج‌های فکری درفلسفه و علم و هنر و جامعهٔ انسان امروز.

۵- ژان ایزوله از شاهزاده‌ای نام می‌برد که «سراپا در سلاح و طلا غرق است اما از دردی رنج می‌برد که درمان ندارد.» او انسان این عصر نیست؟

۶- خبرنگاری در خانهٔ یک فضانورد از کودکش می‌پرسد: «پاپا کجاست؟» - «به کره مریخ رفته است» - «کی بر می‌گردد؟» - «عصر دوشنبه سوم اکتبر ساعت هفده و بیست و یک دقیقه و چهل و پنج ثانیه» - «کو مامان؟» - «رفته دکان نانوائی نان بخرد» - «کی برمی‌گردد» - «معلوم نیست»!

۷- چین: کشور خون و شعر، سنت و انقلاب، گوشه گیری و جهان گرائی، «عرفان و سیاست»، «پارسائی و

نمونه سوالات طراحی شده توسط شریعتی برای امتحان امتحان معارف اسلامی در دانشکده مشهد

اقتصاد»، بالاخره «ناسیونالیسم در انترنالیسم»! یعنی چه؟

۸- آیا پس از لائوتزو شما منتظر کنفسیوس بودید؟

۹- مالکیت و ماشین: دو پیچ تند برسر راه تاریخ.

امتحان فلسفه تاریخ سال دوم تاریخ (نیمسال اول تحصیلی ۱۳۵۰.۱۳۴۹)

۱- آفریدگار انسان خدا است و پروردگارش تاریخ.

۲- جبرهای جغرافیائی- نژادی - اجتماعی - شغلی - فطری- الهی - اقتصادی (شکل تولید) را در فلسفهٔ تاریخ یکایک توضیح دهید و سپس بگوئید که به نظر شما کدامیک علمی‌تر و کدام بی پایه‌تر است؟

۳- استعمار فرهنگی غرب می‌کوشد تا در شرق «نسلی بریده و بیگانه با تاریخ» بسازد چگونه؟ چرا؟ و نسل

بی تاریخ چیست؟

۴- پیوستگی و وحدت تاریخ یا گسستگی و کثرت تاریخ ها؟

۵- نظریهٔ ابن خلدون در پیدایش و زوال تمدن؟ دور دیالکتیکی تاریخ و در رابطهٔ توحش و تمدن؟

۶- خدا و خدایان چگونه وارد تاریخ شده‌اند و در صحنه‌های مبارزات و مسیر حرکات تاریخ چه می‌کرده‌اند؟ (رابطهٔ جهان یعنی توحیدی - ثنوی - تثلیثی و چند خدائی با زیربنا و نظام اجتماع درتاریخ)

۷- استنباط

۸- از عقاید مذهبی شیعه دربارهٔ امام زمان « غیبت »، «انتظار» ظهور و قیام و انتقام و انقلاب و اصلاح جهان، « و زنده ماندن معجزه آسای امام اخرین » (بیش از هزار سال و شاید تا هزارها سال دیگر) « آخر الزمان » « ولی عصر» « رجعت ائمه مسموم و یا مقتول شیعیان پس از ظهور امام غائب » « مهدی» (به معنی منجی- همریشه و هم معنی با کلمه مسیح)« موعود » « منجی » « فرج بعد از شدت » و اصل « قیام امام در دورهٔ آخر الزمان با شمشیر که دنیا را پر از عدل و داد خواهد کرد از آن پس که پر از جور و ظلم شده است » و به طور دقیق « هنگامی که در روی زمین بیش از ۳۱۳ نفر مرد ایمان نباشد» و « این ۳۱۳ یاور امام در آخر الزمان در عدد برابر یاران پیغمبرند در جنگ بدر »... آیا می‌توان یک « فلسفهٔ تاریخ » روشن و « جبر تاریخی » مسلم استنباط کرد؟ یکایک این مسائل و اصطلاحات مذهبی و اعتقادی تشیع را با توجه به سرگذشت تاریخی و مبنای فکری و سرنوشت اجتماعی و سیاسی وی تشریح و تجلیل کنید آنچنان که فلسفه تاریخ شیعه مشخص شود.

برنامه‌ی تدریس در نیمسال دوم ۱۳۴۹.۱۳۵۰

شریعتی از سال ۴۵ تا ۵۰ استاد تاریخ دانشکده ادبیات مشهد است. (سال ۵۰ انتقال موقت از دانشگاه به وزارت علوم در تهران) دروس تاریخ تمدن، ویژگیهای قرون جدید و تاریخ ادیان و اسلام شناسی از واحدهای درسی است که تدریس می‌کرد.

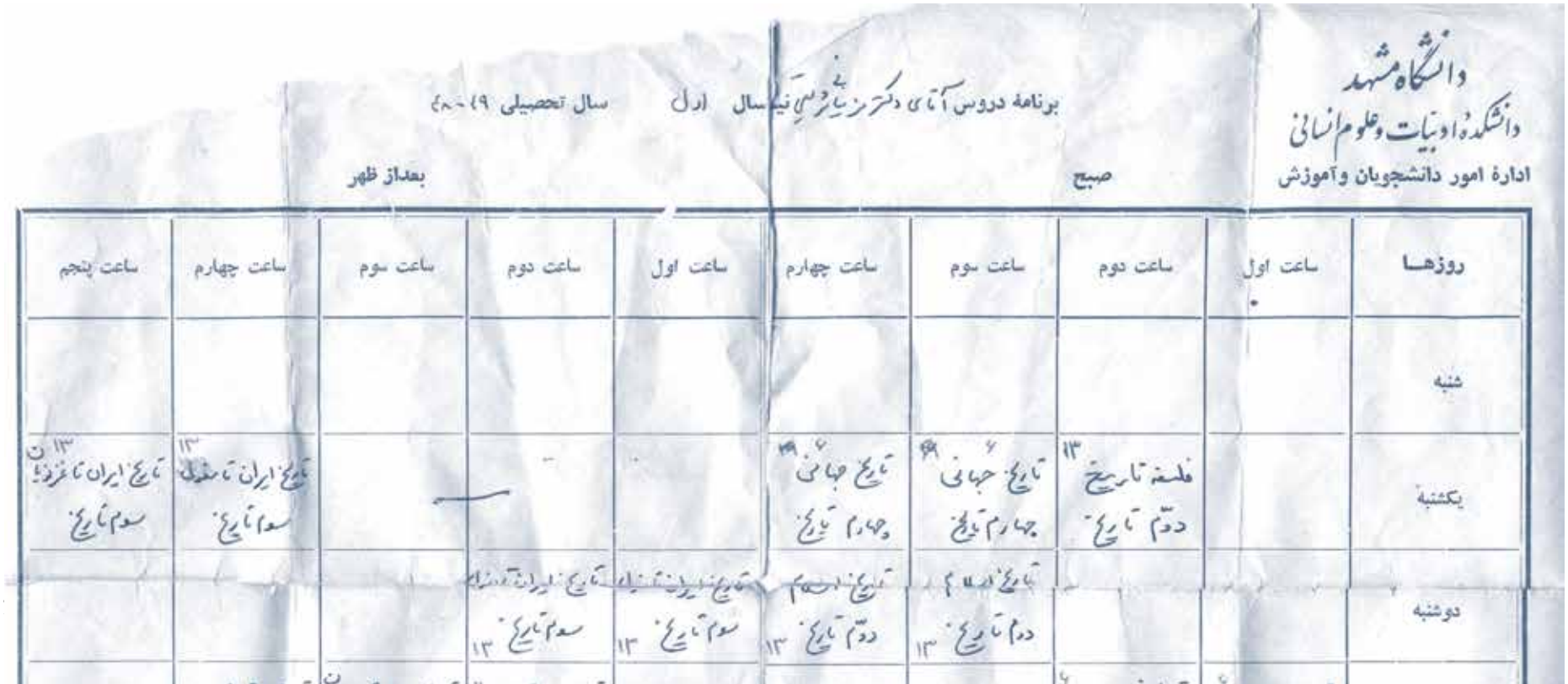

دانشگاه مشهد
دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی
ادارهٔ امور دانشجویان و آموزش

برنامهٔ دروس آقای دکتر علی شریعتی نیمسال اول سال تحصیلی ۴۹-۴۸

روزها	صبح: ساعت اول	ساعت دوم	ساعت سوم	ساعت چهارم	بعداز ظهر: ساعت اول	ساعت دوم	ساعت سوم	ساعت چهارم	ساعت پنجم
شنبه									
یکشنبه		فلسفهٔ تاریخ ۱۳ دوم تاریخ	تاریخ جهانی ۶ چهارم تاریخ	تاریخ جهانی ۶ چهارم تاریخ				تاریخ ایران تا مغول ۱۳ سوم تاریخ	تاریخ ایران تا غزنویان ۱۳ سوم تاریخ
دوشنبه			تاریخ اسلام دوم تاریخ ۱۳	تاریخ اسلام دوم تاریخ ۱۳	تاریخ ایران تا سلجوقیان سوم تاریخ ۱۳	تاریخ ایران تا سلجوقیان سوم تاریخ ۱۳			

روزنامه‌نگاری

از مشهد تا پاریس؛ ۱۳۳۲ تا ۱۳۴۲

یکی دیگر از اشکال فعالیت‌های فرهنگی شریعتیِ جوان روزنامه نگاری است. طی ده سال از آغاز دهه سی تا آغاز دهه چهل شریعتی کمابیش به شکل حرفه ای به فعالیت های ژورنالیستی مشغول است. در مشهد دهه سی در روزنامه های خراسان و «آفتاب شرق» شریعتی از بیست سالگی می‌نویسد. در آغاز می‌سراید. تنها اشعاری که از او به چاپ رسیده است متعلق به این ایام است. (به نام «شمع») می‌نویسد درباره مترلینک، فروید، نیچه، اسلام و...«تاریخ تکامل فلسفه» به این ایام برمی‌گردد. با رفتن به فرانسه این نوع فعالیت ابعاد وسیع‌تر و حرفه ای‌تری به خود می‌گیرد: مسئولیت روزنامه «ایران آزاد» و نوشتن در مجله «نامه پارسی» از ۱۳۴۰ تا ۴۲؛ دو ارگان دانشجویی اپوزیسیون ایرانی. شریعتی در باره فانون، جنگ های چریکی، بینش‌ها و رویداداها و...می نویسد. از مشهد تا پاریس این فعالیت مطبوعاتی ادامه دارد. با این همه در بازگشت به ایران اگرچه به شکل پراکنده اما در جنگ های ادبی -روشنفکری (هیرمند) و دانشجویی (گاهنامه آنزمان - این زمان و مجله انسان و جهان) یا قلم می‌زند، یا ترجمه می‌کند و یا اجازه می‌دهد سخنرانی اش را به چاپ برسانند. حتی به جدل قلمی نیز در مجله فردوسی می‌پردازد.(با موضوع غربزدگی..) آخرین مطلبی که از او در مجله دانشجویی «این زمان-آن زمان» به چاپ رسیده است بخشی از مقاله حج است. این گاهنامه در سال ۵۰ در مشهد به چاپ می‌رسد و به دلیل سیاسی به شماره دو نمی رسد.

از فعالیت مطبوعاتی شریعتی در فاصله‌ی سال‌های ۱۳۳۰ تا ۱۳۴۹ می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

روزنامه خراسان (دهه ۳۰)

دکتر علی شریعتی از سال‌های آغازین دهه‌ی ۳۰ (از ۱۹ یا ۲۰ سالگی) فعالیت‌های مطبوعاتی خود را در مشهد آغاز کرد. هنگامی که هنوز دانش‌آموز دانشسرای مشهد بود و زیر سایه‌ی نام پدرش، محمدتقی شریعتی، از مهم‌ترین شخصیت‌های مذهبی و سیاسی شهر بود. یادداشت‌های شریعتی در روزنامه‌ی خراسان به چاپ می‌رسید؛ یادداشت‌هایی در

بریده‌هایی از نوشته‌های شریعتی در روزنامه خراسان. از راست به چپ:
[۱] «مکتب واسطه‌ی اسلام» در روزنامه‌ی خراسان. (مجموعه مقالاتِ «مکتب واسطه‌ی اسلام» بعدتر به شکلِ کتاب هم منتشر شد.)
[۲] انتشار متنی درباره‌ی مترلینگ در روزنامه‌ی خراسان. نقاشیِ چهره‌ی مترلینگ هم اثرِ علی شریعتی است.
[۳] انتشار متنی درباره‌ی اقبال در روزنامه‌ی خراسان

حوزه‌ی شعر و ادبیات و گهگاه ترجمه. اولین شعرهایش را در همین روزنامه به چاپ رساند. تاریخ تکامل فلسفه و یا مکتب واسطه اسلام را به شکل سلسله مقالاتی برای اولین بار در روزنامه‌ی خراسان به چاپ رساند. با رفتنش به فرانسه فعالیت‌های مطبوعاتی او در روزنامه‌ها اپوزیسیون خارج از کشور ابعاد وسیع‌تر به خود می‌گیرد و سیاسی‌تر می‌شود.

روزنامه نگاری در فرانسه

در ۵ سال اقامت در فرانسه در روزنامه‌های ایران آزاد (ارگان دانشجویان) و نامه‌ی پارسی (ارگان کنفدراسیون) منظماً قلم می‌زده است.

یادداشت‌هایی از جنس سیاست و تاریخ و البته با اسم مستعار شمع.

جبهه ملی ایران

نشریه سازمان دانشجویان ایرانی مقیم فرانسه، نشریه‌ای وابسته به جبهه ملی که علی شریعتی در دوران دانشجویی خود با نام مستعار در آن مطلب می‌نوشت.

ایران آزاد

ایران آزاد، ارگان سازمان‌های اروپایی جبهه ملی ایران، که علی شریعتی در دوران دانشجویی خود با نام مستعار در آن مطلب می‌نوشت.

نامه پارسی

نامه پارسی نشریه دانشجویان ایرانی در اروپا

پیمان دو نسل

شریعتی پیام کنفدراسیون را در موقعیتی نوشت که حدود ۱۰ سال از انزوای مصدق و تبعید او به احمدآباد می‌گذشت. در این پیام، که دکتر مصدق «زندانی بزرگ» خطاب شده، آمده: «شعله‌هایی که امروز دل‌های ما را در جهاد گرم می‌دارد زبانه‌های آتشی است که تو برافروختی... ما به تو اعلام می‌کنیم که بنائی را که پی ریختی می‌سازیم... ما اطمینان داریم دست‌های جوانی که امروز در دو دست پیر و توانای تو به پیمان جای می‌گیرند مسیر تاریخ وطن ما را عوض خواهند کرد.»

مصدق، که سال‌ها از مناسبت‌های اجتماعی جدا افتاده نیز در پاسخ نوشته: «مندرجات مؤثر این پیام حالی برایم نگذاشت و آن را دگرگون ساخت... تأثیر کلام در شنونده دال بر صحت قول گوینده است.»

اسنادِ پیوست عبارتند از ۱. پیام کنفدراسیون جهانی دانشجویان ایرانی به مصدق که توسط دکتر شریعتی تهیه شده بود (به شهادت برخی اعضای کنفدراسیون) و در کنگره‌ی لوزان سوئیس، در دی‌ماه ۱۳۴۱ خوانده شده است و ۲. جواب دکتر مصدق به آن پیام، در ۱۹ خرداد ۱۳۴۲، چند روز پس از قیام ۱۵ خرداد.

شریعتی پیام کنفدراسیون را در موقعیتی نوشت که حدود ۱۰ سال از انزوای مصدق و تبعید او به احمدآباد می‌گذشت. در این پیام، که دکتر مصدق «زندانی بزرگ» خطاب شده، آمده: «شعله‌هایی که امروز دل‌های ما را در جهاد گرم می‌دارد زبانه‌های آتشی است که تو برافروختی... ما به تو اعلام می‌کنیم که بنائی را که پی ریختی می‌سازیم... ما اطمینان داریم دست‌های جوانی که امروز در دو دست پیر و توانای تو به پیمان جای می‌گیرند مسیر تاریخ وطن ما را عوض خواهند کرد.»

مصدق، که سال‌ها از مناسبت‌های اجتماعی جدا افتاده نیز در پاسخ نوشته: «مندرجات مؤثر این پیام حالی برایم نگذاشت و آن را دگرگون ساخت... تأثیر کلام در شنونده دال بر صحت قول گوینده است.»

با این‌که سال‌ها درباره‌ی این اسناد صحبت شده و این‌جا و آن‌جا گوشه‌هایی از آن‌ها منتشر شده است، به تازگی نسخه‌ی اصلی آن‌ها به دستِ خانواده‌ی شریعتی رسیده است و برای نخستین بار در وبسایت بنیاد شریعتی منتشر می‌شوند.

در موردِ شریعتی در کنگره‌ی لوزان، علی رهنما (با تکیه بر شهادت برخی از اعضای کنفدراسیون) در بخشی از کتاب خود، مسلمانی در جستجوی ناکجاآباد، مفصل نوشته است که از صفحات ۱۶۹ تا ۱۷۱ آن کتاب نقل می‌شود. پس از کنگره‌ی پاریس که به وقوع انشعاب در کنفدراسیون جهانی دانشجویان ایرانی انجامید، نمایندگان همه‌ی نیروهای سیاسی تلاش کردند تا در لوزان انسجام و وحدت بی‌نظیری را به نمایش درآوردند. کارهای اصلی «کنگره‌ی وحدت» به دقت انجام شده بود و به نظر می‌رسید که این دومین کنگره کار خود را با موفقیت به پایان برساند. حضور دو نماینده‌ی دانشجویان دانشگاه تهران، جزایری و توسلی، در کنگره به مضاعف شدن این اتحاد و همبستگی کمک کرد. شعار «اتحاد، مبارزه و پیروزی» که بعدها به نیروی محرکه‌ی جنبش دانشجویی بدل شد توسط یکی از نمایندگان دانشگاه تهران در کنگره مطرح شد و حضار سه بار با صدای بلند آن را تکرار کردند. کمیته‌ی رسمی که به نمایندگی از شاخه‌ی پاریس در کنگره شرکت کرده بود متشکل بود از آذری، امین و عسکری. همراهان این سه نیز عبارت بودند از ورجاوند، شریعتی، صوراسرافیل، پوران شریعت‌رضوی و تاجی راستین.

در بعدازظهر روز ۳۱ دسامبر ۱۹۶۲، کنگره کار خود را در خانه‌ی مردم شهر لوزان آغاز کرد. حاضران در جلسه عبارت بودند از شصت‌وشش نماینده‌ی دانشجویان، حدود بیست مشاور و تقریباً صد نفر مهمان. به جز آنهایی که همراه شریعتی به لوزان آمده بودند یا با وی همکاری می‌کردند، کمتر کسی حضور شریعتی در کنگره را به یاد می‌آورد. او به استثنای چند دقیقه، هرگز در تالار کنفرانس حضور نیافت؛ نه سخنرانی کرد و نه در گفتگوها و رایزنی‌های جمعی و سیاسی شرکت داشت. شریعتی در مدت اقامت در لوزان، برای لحظه‌ای هم محل کار خود را ترک نکرده بود، و وقت خود را صرف نوشتن و ویراستاری کرد. همگان اذعان دارند که او اکثر بیانیه‌ها، قطعنامه‌ها و پیام‌های رسمی کنگره را به نگارش درآورده بود. همان‌طور که شریعتی خود بعدها نوشته بود در این مدت با وجود کارهای مربوط به کنگره، فرصتی یافته بود تا به کافه برود و در پشت یک میز در حالی که سیگار می‌کشید و قهوه می‌نوشید با چشم دوختن به دریاچه‌ی ژنو غرق خیالات پراحساس خود شود.

علی شاکری از نمایندگان حاضر در کنگره‌ی لوزان که ریاست کمیته‌ی برگزاری را نیز به عهده داشت، به یاد می‌آورد که پیام معروف کنگره خطاب به مصدق را نیز شریعتی تهیه کرده بود. از جمله اسنادی که گویا توسط شریعتی نوشته شده است می‌توان به قطعنامه‌ی پایانی کنگره دوم، پیام به دانشجویان داخل کشور، و پیام به دانشجویان عضو اتحادیه‌ی دانشجویان الجزایری اشاره کرد. به گفته‌ی شاکری، نوشته‌های کنگره عمدتاً توسط حمید عنایت و علی شریعتی به نگارش درمی‌آمد. پیام به مصدق که در تاریخ ۳ ژانویه‌ی ۱۹۶۳ نوشته شد با اعلام همبستگی میان «نسلی که برای آزادی مبارزه می‌کند و پرچمداری که این مبارزه‌ی مقدس را در وطن اسیرمان آغاز کرده است» آغاز می‌شد. در پایان این پیام نیز اظهار امیدواری شده بود که «دستان جوانی که امروز در دستان پیر و مصمم شما قرار گرفته گواه این است که همبستگی ما مسیر تاریخ کشورمان را دگرگون خواهد ساخت.» مصدق نیز در پاسخ نوشته بود «مضمون سوزناک این پیام بنده را جداً تکان داد و برآشفته ساخت... تأثیر آن بر خواننده حاکی از سرزندگی نویسندگان است.»

حضور شریعتی در کنگره به نوشته‌های وی محدود نمی‌شد. ظاهراً ورجاوند و شریعتی در مذاکرات سیاسی پشت پرده نقش مهمی داشتند. گویا در مورد موضع

و تصمیمات مربوط به مسائل مطرح در کمیته‌ی اجرایی نظیر پیوستن به این یا آن سازمان جهانی که اغلب موجب بگومگوهای فراوان میان حضار می‌شد، با ورجاوند و شریعتی مشورت‌هایی می‌شده است. شریعتی در جلسات کمیته‌ی روابط بین‌الملل کنفدراسیون نیز حضور می‌یافت. یکی از موضوعات بسیار مهم مطرح در این کمیته موضوع موضع‌گیری کنفدراسیون در قبال زدوخوردهای مرزی میان هند و چین بود. شریعتی که همواره گاندی و نهرو را مصدق‌های هند تلقی می‌کرد و به مواضع غیرمتعهد این کشور نیز اعتقاد راسخ داشت، در این مورد حساسیت شدیدی از خود بروز داد. او پیش از این، تجاوز چین را به هند در «ایران آزاد» محکوم و تقبیح کرده بود. در قطعنامه‌ای که توسط وی نوشته و به کمیته ارائه شد، چین محکوم شده بود. دانشجویان هوادار حزب توده به رهبری پرویز نیکخواه، مخالف این موضوع بودند و سعی می‌کردند مانع از تصویب آن شوند. بالاخره پس از بحث‌ها و بگومگوهای فراوان، قطعنامه‌ی شریعتی تأیید و به عنوان هفتمین بند در گزارش کمیته‌ی روابط بین‌الملل گنجانده شد. شریعتی پس از بازگشت از لوزان، گزارش مفصلی در مورد کنگره و فعالیت کمیته‌ها و بیانیه‌ها و پیام‌های آن در «ایران آزاد» نوشت و در پایان آن این موفقیت را به همه‌ی دانشجویان ایرانی خارج و داخل کشور تبریک گفت. این آخرین باری بود که شریعتی در کنگره‌ی کنفدراسیون دانشجویان ایرانی شرکت می‌کرد. با این که او در جریان کنگره‌ی بعدی که فاصله‌ی ۳۱ دسامبر ۱۹۶۳ و ۳ ژانویه‌ی ۱۹۶۴ در لندن برگزار شد، هنوز در پاریس بود، اما در این کنگره شرکت نداشت. او پس از ترک «ایران آزاد»، حتی از حضور در کنگره‌ی جبهه‌ی ملی که در ۱۵ اوت ۱۹۶۳، در ماینر برگزار شد، امتناع کرده بود. وی بعدها در توجیه این کار نوشته بود «اعصاب تحمل این بگومگوهای بچه‌گانه را ندارم و به همین خاطر به عنوان فردی سست‌عنصر معرفی شده‌ام. شاید این تصمیم به نفع ما نباشد، اما من از سر مصلحت‌اندیشی چنین تصمیمی نگرفته‌ام، آن چه موجب این کار شد ضعف اعصاب و روحیه‌ی خودم بود.» نمی‌توان این فرض را پیش کشید که شریعتی می‌خواست به خاطر درس‌های دانشگاه از سیاست پرهیز کند، زیرا قبل از اوت ۱۹۶۳ دکترای خود را اخذ کرده بود.[1]

۱ مسلمانی در جستجوی ناکجاآباد: زندگی‌نامه‌ی سیاسی علی شریعتی، علی رهنما، ترجمه‌ی کیومرث قرقلو، تهران، ناشر: گام نو، چاپ پنجم ۱۳۸۹ (چاپ اول ۱۳۸۱)

شریعتی پس از بازگشت به ایران تا پایان دهه‌ی چهل در برخی مجلات و جنگ‌ها ادبی و فرهنگی مشهد و تهران همچنان حضور دارد اما با اوج‌گیری فعالیت‌هایش در حسینیه ارشاد فعالیت او در زمینه رونامه نگاری به صفر می‌رسد.

نشریه ادبی و هنری «هیرمند»، صاحب امتیاز و مدیر مسئول عبدالمجید مجید فیاض در سال ۱۳۴۶ در مشهد به چاپ رسید، عنوان این نشریه «ادبیات و هنر زمان» است. این شماره از نشریه با همکاری دکتر علی شریعتی، دکتر محمدحبیب الهی، دکتر اسماعیل خوئی، م - سرشک، قاسم صنعوی، اصغر الهی، مهندس عبداله طلوع، رضا دانشور، رضا نواب پور، و.... به چاپ رسیده است . مقاله شریعتی با عنوان « شعر چیست» ترجمه‌ی است از خلاصه کتاب «ادب چیست» ژان پل سارتر.

هیرمند

شماره ویژه
هنر و ادبیات زمان

همکاری

با آثاری از

ترجمه دکتر علی شریعتی

شعر چیست؟

بنیاد شریعتی: «غرب‌زدگی» آل‌احمد، در زمان طرح شدنش، چنان توسط جریان روشنفکری زمانه خود مسجل و بی‌نقص تلقی می‌شد که هرگونه نقدی، نقاد را در معرض اتهام ارتجاعی و منحط بودن قرار می‌داد. در سال ۴۹، میان شریعتی و مجله فردوسی، که یکی از مجلات روشنفکری زمانه خود است، بر سر موضوع غربزدگی آل احمد پلمیکی درگرفت. در شماره ۹۷۷ مجله فردوسی مورخ دوشنبه ۹ شهریور ماه ۱۳۴۹ در صفحه‌ای به نام «آشنایان دور و نزدیک» گزارشی از سخنرانی شریعتی با عنوان «روشنفکر و مسئولیت او در جامعه» درج شده است که به زعم نویسنده گزارش شریعتی متهم است که پای خود را از گلیمش درازتر کرده و به خود اجازه داده به نقد غربزدگی آل‌احمد بپردازد. شریعتی در یادداشتی به نام «سنگی از فلاخن دوست» و خطاب به سردبیرِ مجله‌ی فردوسی، عباس پهلوان، واکنش تندی نسبت به این گزارش نشان می‌دهد و از خلال آن نه تنها به نقد رویکرد مریدوار -در طیف روشنفکران و نیز مذهبی‌ها- می‌پردازد بلکه دیدگاه‌های خود را در باب غربزدگی شرح می‌دهد. امروز اگرچه نقد غربزدگی آل‌احمد مورد اجماع روشنفکران است و متولی‌گری آن بر عهده بخشی از قدرت است اما این پلمیک که در سال ۴۹ درگرفته است نشان از تاریخچه‌ای متفاوت دارد.

تاریخ ایده‌ها، گاه از خود ایده‌ها جذابترند و گویاتر. اینکه تولد ایده، چگونه میزبانی می‌شود، چه مسیری را طی می‌کند، کی بدل می‌شود به گفتمان غالب و چه هنگام از مد می‌افتد و شکل و شمایل اتهام را به خود می‌گیرد. «غرب‌زدگی» آل‌احمد یکی از همان ایده‌هاست. در زمان طرحش چنان توسط جریان روشنفکری زمانه خود مسجل و بی‌نقص تلقی می‌گردد که هرگونه نقدی، نقاد را در معرض اتهام ارتجاعی و منحط بودن قرار می‌دهد. در سال ۴۹، میان شریعتی و مجله فردوسی، که یکی از مجلات روشنفکری زمانه خود است، بر سر موضوع غربزدگی آل احمد پلمیکی در می‌گیرد. در شماره ۹۷۷ مجله فردوسی مورخ دوشنبه ۹ شهریور ماه ۱۳۴۹ در صفحه‌ای به نام «آشنایان دور و نزدیک» گزارشی از سخنرانی شریعتی با عنوان «روشنفکر و مسئولیت او در جامعه» درج شده است که به زعم نویسنده گزارش شریعتی متهم است که پای خود را از گلیمش درازتر کرده و به خود اجازه داده به نقد غربزدگی آل‌احمد بپردازد. شریعتی در یادداشتی به نام «سنگی از فلاخن دوست» و خطاب به سردبیرِ مجله‌ی فردوسی، عباس پهلوان، واکنش تندی نسبت به این گزارش نشان می‌دهد و از خلال آن نه تنها به نقد رویکرد مریدوار - در طیف روشنفکران و نیز مذهبی‌ها - می‌پردازد بلکه دیدگاه‌های خود را در

در حاشیه:

اشاره

چندی پیش سوء تفاهمی شده بود و سخنرانی آقای دکتر علی شریعتی و ظاهراً یکی از نویسندگان ما انتساب خاصی از مفهوم این سخنرانی کرده و آنرا موضع مخالفت و یا عناد با نویسنده علیه جلال آل احمد تلقی نموده بود و در تنظیم خبر پرداخت ناگواری از این سخنرانی گردید که موجب تاسف مسوولین مجله نیز هست.

در هر حال این خبر چنان به استاد محترم دکتر علی شریعتی گران آمده است که نامه مبسوطی در این زمینه تنظیم و ارسال داشته است که ما این نامه را با اجازه خود نامه با حذف بعضی از قسمت‌های آن نقل می‌کنیم. و امیدواریم که از این پس در تنظیم خبر ها شخصیت و احترام اشخاص محفوظ بماند. هر چند که ممکن است با عقاید و نحوهٔ تفکر ما مخالف باشند و یا سلیقه ما را نپسندند.

نامه‌ای از استاد محترم دکتر علی شریعتی

سنگی از فلاخن دوست!؟

سردبیر محترم مجلهٔ فردوسی. در شمارهٔ نهم تیرماه مجله شما مقالهٔ مفصلی تحت عنوان «آشنایان دور و نزدیک» با تصریح نسبت به شخص من هتاکی کرده است که چون به اینگونه حرفها خو کرده‌ام و بدرنگی و جعل و کج‌فهمی و تحریف و تکفیر را از جانب فروپوشد، منتسب فانی و تنگ‌حوصلهٔ پرمدعی - یعنی متعصبهای شبه‌روحانی و متعصبهای شبه‌روشنفکر - نسبت بهر کسی که در این مملکت مبلغ و داعی نداره، طبیعی میدانم نهایت کرده‌اید که هیچگاه به این مطالب فشه نقده که با جنبهٔ متوقی دارد و با جنبهٔ روانشناسی ! پاسخ نگویم...

این هر منتالاولین جامعهٔ حالت کوفتی کسی را بسر بر بگذاری میشوراندند که فقر بود عقده‌اش کنید. پس از آنکه در دریدنام و لگدوپاشی میگرفتند و کارش را میساختند و به‌خانهٔ و آقا پرمیگشتند سرمقره از هم میپرسیدند: «خوب، راستی تصمیم این بی‌دین فلان‌فلان شده چی بوده؟...

اما آنچه مرا برآنداشت که این نامه را بنویسم این بود که تنظیم کنندهٔ مقالهٔ «آشنایان دور و نزدیک» شما، از دو کفر این مبسوط و دوش من نهایتی که مهم بود این بود که من و نوشتهایم موضوع جلال و غربزدگی توجه کرده‌اید! و تعجب کردم که کسی که چهار سال متن «تصریحات» مرا نفهمیده است چگونه «نوشتهٔ» را درک کرده و آنهم جمله به جمله و غربزدگی که اگر دانش‌آموزی لااقل معنی کلی کفر این مرا بطور مبهم حس میکرد و متوجه میشد که این سخنرانی بزرگترین تحلیل و تحلیل از غربزدگی و نویسندهٔ

ورق برنید

باب غربزدگی شرح می‌دهد. امروز اگرچه نقد غربزدگی آل‌احمد مورد اجماع روشنفکران است و متولی‌گری آن بر عهده بخشی از قدرت است اما این پلمیک که در سال ۴۹ درگرفته است نشان از تاریخچه‌ای متفاوت دارد.

انسان و جهان
نشریه‌ی انجمن اسلامی دانشجویان دانشگده ادبیات دانشگاه تهران

پس از بازگشت به ایران شریعتی همچنان در برخی مجلات و جنگ‌ها ادبی و فرهنگی مشهد و تهران حضور دارد. این فعالیت‌ها تا پایان دهه‌ی ۴۰ کمابیش ادامه داشت و با اوج‌گیری فعالیت‌هایش در حسینیه ارشاد به پایان می‌رسد.
این شماره از نشریه دانشگاهی در اسفند ماه ۱۳۵۰ با همکاری شرکت سهامی انتشار به چاپ رسیده است. عنوان نشریه «انسان و جهان»، شامل چهار مقاله از دکتر سید حسین نصر، دکتر محمد تقی جعفری، دکتر علی شریعتی، دکتر رضا داوری است که در سال ۱۳۵۰ با همکاری انتشارات سهامی انتشار به چاپ رسید.

نویسندگی

۱۳۳۴ تا ۱۳۵۶

شریعتی کار نوشتن را با ترجمه آغاز می‌کند: ابوذر (۱۳۳۴)، در نقد و ادب (۱۳۳۸) نیایش (۱۳۳۹)، سلمان فارسی (۱۳۴۶)، اما اولین کتابی که به نگارش در می‌آورد کویر است و هبوط. کویر در سال ۴۹ به چاپ می‌رسد اما هبوط پس از انقلاب (۱۳۵۸ ـ انتشارات سروش). شریعتی اگرچه به سخنران بودن معروف است اما برای نوشتن هیچ فرصتی را از دست نمی‌دهد. نوشتن‌های کویریاتی باشد (کویر و گفتگوهای تنهایی) اجتماعی (بازگشت به خویشتن و..) و یا مذهبی (ما و اقبال و حسین وارث آدم). از میان ۱۵۷۰۰ صفحه اثر، ۶۶۰۰ صفحه‌ی آن آثار مکتوب است. آثار مکتوب او از میان ۳۶ جلد مجموعه آثار عبارتند از ۲۲ عنوان رساله و کتاب؛ ۲۵ عنوان مقاله بلند و ۳ جلد یادداشت‌های پراکنده و کوتاه (م.آ. آثار گوناگون(۲۵- دو جلد) و م.آ. ۳۶ (آثار جوانی). آخرین رساله مکتوب شریعتی «خودسازی انقلابی» (۱۳۵۵) است و آخرین خطوطی که قبل از مرگ نوشته نامه به پدر و فرزندش احسان است. (اردیبهشت و خرداد ۱۳۵۶)

گفتگوهای تنهایی (سال‌های ۱۳۴۶ تا ۱۳۴۹)

زمان نگارش دست‌نوشته حاضر به سالهای ۱۳۴۶ تا ۱۳۴۹ مربوط است. این دست‌نوشته در کتاب گفتگوهای تنهایی (مجموعه آثار ۳۳) منتشر شده است. Les causeries de la solitude معادل فرانسوی کتاب «گفت‌وگوهای تنهایی» است که شریعتی از آن به عنوان شاهکار شاندل، نویسنده‌ی تونسی ـ فرانسوی یاد می‌کند. چنانکه می‌دانیم شاندل (برگردان فرانسوی شمع، نام ادبی شریعتی) نام شخصیتی مجازی است که شریعتی در آثارش از آن برای ارجاع به خود یاد می‌کند.

بازگشت به خویش (تاریخ تقریبی: ۱۳۵۰ـ۱۳۵۱)

این اثر متنی است مکتوب که تاریخ دقیق نگارش آن در دست نیست هر چند با توجه به مضامین مشترکی که با دروس دانشگاه مشهد دارد، زمان تقریبی نگارش آن در فاصله‌ی بین سال‌های ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۱ برآورد می‌شود. لازم به ذکر است این متن یکی از مقالاتی است که بدون اجازه‌ی شریعتی در سال ۱۳۵۵ توسط روزنامه کیهان منتشر شده است و پیش از آن که برای اولین بار در مجموعه آثار ۲۷ (بازشناسی هویت ایرانی ـ اسلامی، ۱۳۶۱) منتشر شود بارها در شکل‌های مختلف به بازار کتاب راه می‌یابد.

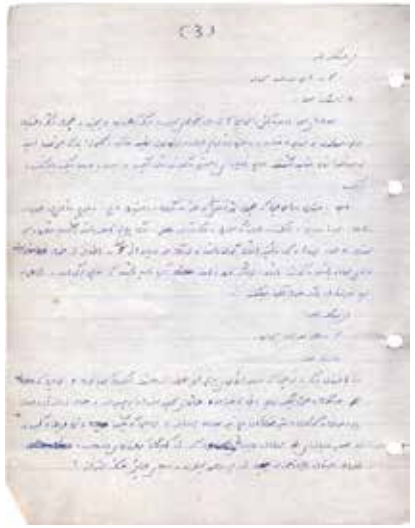

دست‌نوشته‌های گفتگوهای تنهایی

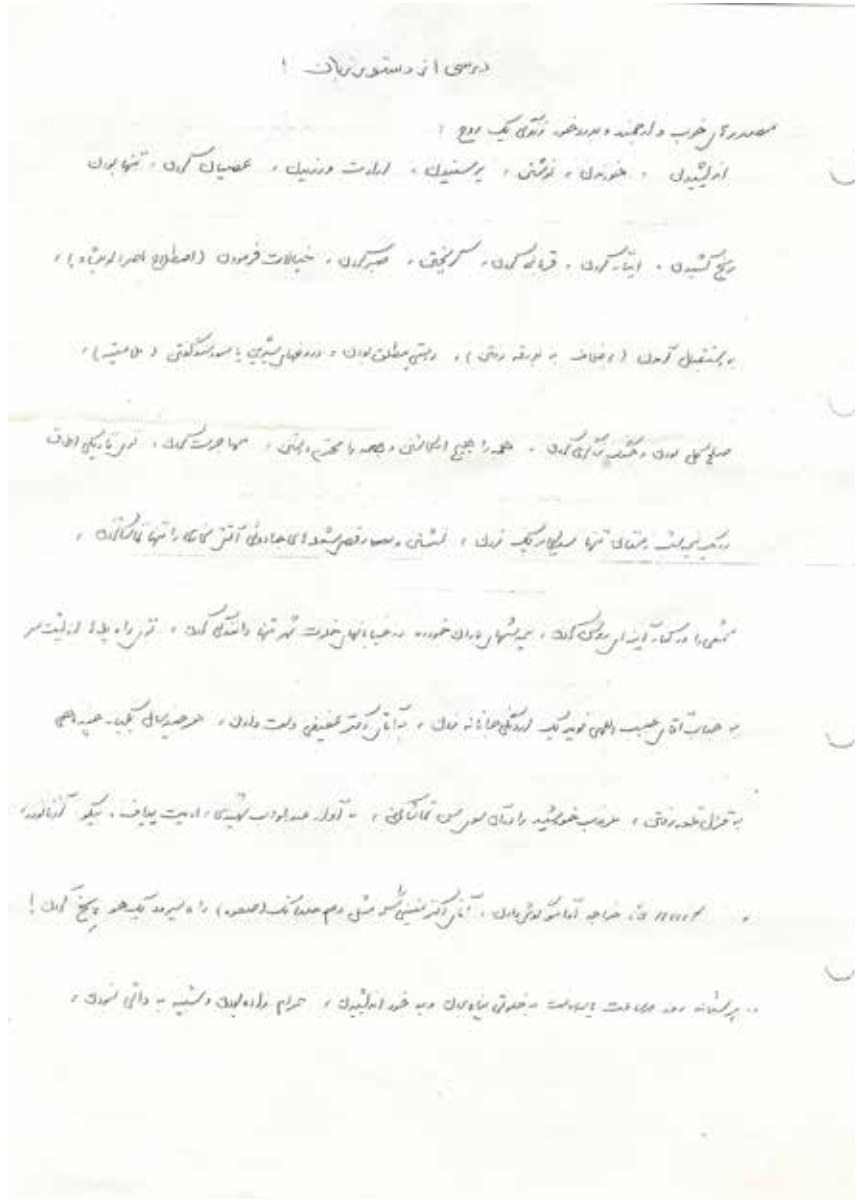

دست‌نوشته‌ی «مصدرهای خوب و ارجمند و به‌دردخور زندگی یک روح» (اواخر دهه ۴۰)

بازگشت به خویش (تاریخ تقریبی: ۱۳۵۰_ ۱۳۵۱)

این اثر متنی است مکتوب که تاریخ دقیق نگارش آن در دست نیست هر چند با توجه به مضامین مشترکی که با دروس دانشگاه مشهد دارد، زمان تقریبی نگارش آن در فاصله‌ی بین سال‌های ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۱ برآورد می‌شود. لازم به ذکر است این متن یکی از مقالاتی است که بدون اجازه‌ی شریعتی در سال ۱۳۵۵ توسط روزنامه کیهان منتشر شده است و پیش از آن که برای اولین بار در مجموعه آثار ۲۷ (بازشناسی هویت ایرانی-اسلامی، ۱۳۶۱) منتشر شود بارها در شکل‌های مختلف به بازار کتاب راه می‌یابد.

دست‌نوشته‌های بازگشت به خویشتن

ویراستاری

۱۳۴۷ تا ۱۳۵۱

شریعتی علی‌رغم نداشتن زمان، فشردگی سخنرانی‌هایش در یک بازه‌ی زمانی کوتاه (۱۳۴۷ تا ۱۳۵۱) و خوانندگان بی‌شمار، در بسیاری اوقات خود مجبور به ویراستاری آثار مکتوب و سخنرانی‌هایش بوده است. با آغاز تدریس در دانشگاه مشهد، ویراستاری متون درسی خود را ـ که توسط دانشجویان پیاده و تنظیم می‌گشته است ـ بر عهده می‌گیرد. نمونه‌ی بارز متون ویرایش شده توسط شریعتی کتاب «اسلام‌شناسی تاریخی» است. این کتاب که به سرعت به فروش می‌رسد توسط شریعتی بار دیگر ویرایش می‌شود. شریعتی آثار مکتوب خود را ـ که در بسیاری اوقات در زمانی کوتاه به چاپ دوم می‌رسیده ـ نیز ویرایش می‌کرده است. به‌طور مثال کتاب کویر که در سال ۱۳۴۹ به چاپ رسیده است توسط شریعتی دوباره ویرایش می‌شود. با شروع سخنرانی در حسینیه ارشاد و دانشگاه‌های سراسر ایران از سال ۱۳۵۰، با وجود آنکه حسینیه گیروه ویراستاری خود را داشته است (پرویز خرسند و کاظم متحدین) و علی‌رغم فشردگی سخنرانی‌ها، باز شاهد آن هستیم که شریعتی در فرصت‌هایی که به‌دست می‌آورد کتاب‌های منتشرشده توسط حسینیه را دوباره ویرایش می‌کند. (به عنوان مثال «تشیع علوی، تشیع صفوی»، دروس اول و دوم «اسلام‌شناسی هندسی»). شایان ذکر است که اوراق به‌جا مانده از کار او بر روی متون، نشان می‌دهد در همه‌ی این موارد، کار شریعتی بسیار فراتر از ویراستاری صوری است. ریتم سریع سخنرانی‌ها از ۱۳۵۰ به بعد، فشار روزافزون نیروهای امنیتی و نداشتن امنیت روحی و مادی امکان ویرایش بیشتر متون را از او سلب می‌کند و در این میان سرعت بالای انتشار و پخش آثار او نیز مزید بر علت می‌شود. این اتفاق برای بار دوم نیز در سال ۱۳۵۶ برای استاد محمدرضا حکیمی ـ که شریعتی مسئولیت تصحیح آثار خود را در «وصیت‌نامه شرعی»اش به او سپرده بود ـ حین ویرایش آثار شریعتی رخ داد. و این موقعیتی است غریب برای شریعتی که دغدغه کلمه داشت و حتا یکی از دلایل اصلی آخرین سفر به اروپا در سال ۱۳۵۶ را ویرایش دوباره‌ی آثار خود عنوان می‌کند.

ویرایش متن «اسلام‌شناسی» توسط شریعتی

کتاب «اسلام‌شناسی» در تاریخ ۱۱ دی ماه ۱۳۴۷ در چاپخانه طوس مشهد در تیراژ دو هزار به چاپ می‌رسد. بخش اعظم این کتاب ۶۲۷ صفحه ای دروس شریعتی در دانشکده ادبیات مشهد است که توسط دانشجویان ضبط می‌شده و به تمامی توسط شریعتی ویراستاری دوباره شده است. «سیمای محمد» تنها متن نوشته شده این مجموعه است که در کتاب «محمد خاتم پیامبران» قبل از این مجموعه به چاپ رسیده بوده است. شریعتی این کتاب را تقدیم می‌کند به:

«کسانی که خود کاری نمی کنند و از اینکه دیگری کاری کند آزرده می‌شوند».

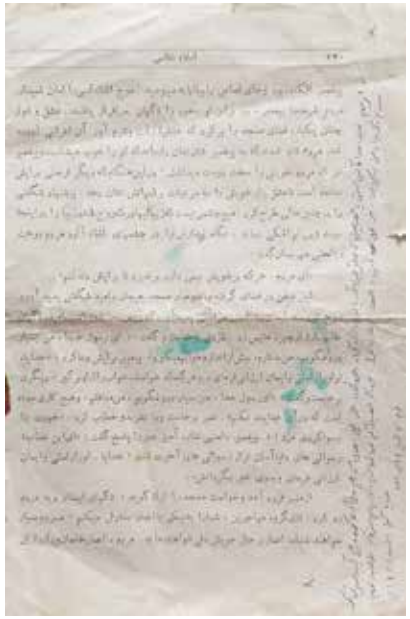

در پی انتشار چاپ اول این اثر و واکنش‌هایی که از سوی محافل سنتی و بخشی از علمای دینی برانگیخت، شریعتی متن چاپ اول را ویرایش کرده و این نکات در چاپ‌های بعدی اعمال شد.

ویرایش متن «یک، جلوش تا بی‌نهایت صفرها»

در فاصله بین سال‌های ۴۸ تا ۵۲ شریعتی سخنرانی‌های پی‌در پی را در نقاط مختلف کشور و به‌طور خاص در حسینیه ارشاد عرضه می‌کرد. در بسیاری اوقات این سخنرانی‌ها پس از پیاده شدن توسط دست‌اندرکاران حسینیه (پرویز خرسند و کاظم متحدین) ویراستاری می‌شد. اما در برخی مواقع این خود شریعتی بود که تجدید نظر در متن و یا ویراستاری را به عهده می‌گرفت. در بسیاری اوقات تفاوت میان متن و صوت از این رو است.

تاریخ تقریبی نگارش این اثر به پایان دهه ۴۰ باز می‌گردد. پس از چاپ اول کتاب توسط حسینیه ارشاد، شریعتی متن را بازبینی می‌کند که تاریخ ویرایش دوم مرداد ۱۳۵۱ است.

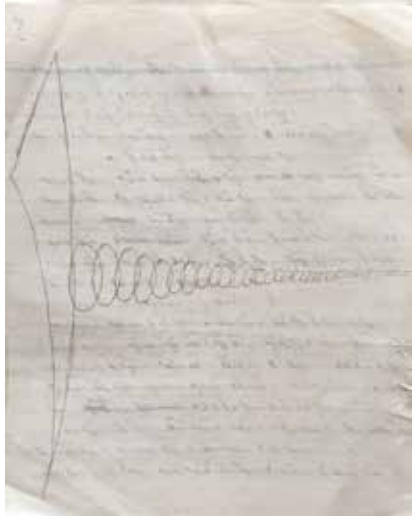

ویرایش متن سخنرانی «امت و امامت» توسط علی شریعتی (۱۳۴۸ تا ۱۳۵۲)

در فاصله بین سال‌های ۴۸ تا ۵۲ شریعتی سخنرانی‌های پی‌در پی را در نقاط مختلف کشور و به‌طور خاص در حسینیه ارشاد عرضه می‌کرد. در بسیاری اوقات این سخنرانی‌ها پس از پیاده شدن توسط دست‌اندرکاران حسینیه (پرویز خرسند و کاظم متحدین) ویراستاری می‌شد. اما در برخی مواقع این خود شریعتی بود که تجدید نظر در متن و یا ویراستاری را به عهده می‌گرفت. در بسیاری اوقات تفاوت میان متن و صوت از این رو است.

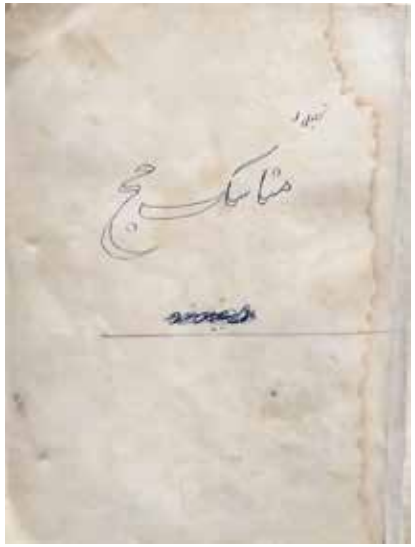

ویرایش و تصحیح کتاب حج

کتاب حج در سال ۴۹ـ۵۰ و به دنبال دومین سفر شریعتی به مکه تنظیم شده و توسط حسینیه ارشاد برای اولین بار در سال ۵۰ به چاپ می‌رسد. شریعتی در چاپ بعدی این کتاب تصحیحاتی انجام داده و عنوان کتاب را به «تحلیلی از مناسک حج» تغییر داده است. (از جمله عناوین فصل‌ها) فصل‌هایی که توسط شریعتی به چاپ بعدی افزوده شده است عبارتند از:

سخنی با خواننده • حج • حج بزرگتر • بزرگتر از حج: شهادت

تجربه شاعری

۱۳۳۰ تا ۱۳۴۴

شریعتی بر کشمکشی درونی و تنشی اگزیستانسیل در زندگی و در بسیاری از آثارش تاکید داشته است: تنش میان عقل و دل؛ احساس و اندیشه، میان دکارت و پاسکال و... این تنش رد پای خود را در زندگی اجتماعی و حیات ذهنی و عاطفی او نیز گذاشته است. در نامه‌ای به فرزندش احسان از تضاد میان "جایگاه اجتماعی" و وضعیت انسانی" خود سخن می‌گوید و اینکه علی رغم علاقه‌اش به هنر و ادبیات مجبور شده است جامعه شناسی را همچون رشته تحصیلی ادامه دهد. در دهه ۳۰ یکی از مشغولیت‌های او ادبیات و شعر است. مهمترین سهم را در آثار شریعتی، ادبیات و شعر بر عهده دارند. او از همان اوایل جوانی با دنیای شعر سر و کار دارد. در روزنامه خراسان برخی از اشعارش را به چاپ می‌رساند، در محافل شعرای جوان خراسان فعال است، در دانشکده ادبیات مشهد نشست‌های ادبی برقرار می‌کند ، درباره شعر می‌نویسد و ترجمه می‌کند. "در نقد ادب "، اثر مندور را برای پایان نامه فوق لیسانس ترجمه کرده، "ادبیات چیست ؟" سارتر را بعد از بازگشت از فرانسه در مجله روشنگر به چاپ رسانده است. شریعتی رساله‌هایی کوچک نیز در این باب نوشته : " شعر چیست؟"، "مذهب دری است و هنر پنجره‌ای"، "هنر گریزی از آنچه هست". "هنر در انتظار موعود" نیز نام کنفرانسی است در حسینیه ارشاد. (دفتر شعر و نمونه‌هایی از روزنامه خراسان و چند شعری که در مجموعه هنر امده است.)

) مهمترین سهم را در آثار شریعتی، ادبیات و شعر بر عهده دارند. او از همان اوایل جوانی با دنیای شعر سر و کار دارد. در روزنامه خراسان برخی از اشعارش را به چاپ می‌رساند، در محافل شعرای جوان خراسان فعال است، در دانشکده ادبیات مشهد نشست‌های ادبی برقرار می‌کند ، درباره شعر می‌نویسد و ترجمه می‌کند. "در نقد ادب "، اثر مندور را برای پایان نامه فوق لیسانس ترجمه کرده، "ادبیات چیست ؟" سارتر را بعد از بازگشت از فرانسه در مجله روشنگر به چاپ رسانده است. شریعتی رساله‌هایی کوچک نیز در این باب نوشته : " شعر چیست؟"، "مذهب دری است و هنر پنجره‌ای"، "هنر گریزی از آنچه هست". "هنر در انتظار موعود" نیز نام کنفرانسی است در حسینیه ارشاد. (دفتر شعر و نمونه‌هایی از روزنامه خراسان و چند شعری که در مجموعه هنر آمده است.)

گزارش انجمن ادبی دانشکده ادبیات مشهد در روزنامه خراسان

روزنامه خراسان در تاریخ ۶ بهمن ۱۳۳۶ گزارش از جلسه انجمن ادبی دانشکده ادبیات مشهد منتشر کرده است. ریاست این انجمن را در آن مقطع زمانی علی شریعتی بر عهده داشته است.

دفتر شعر شریعتی

شریعتی از نوجوانی به حوزه‌ی شعر توجه نشان می‌داده و در همین زمینه طبع‌آزمایی کرده است. بسیاری همچون شفیعی کدکنی به حضور فعال او در محافل شعری و ادبیِ مشهد اشاره کرده‌اند. او از اولین اشخاصی است که شعر نوی نیمایی را به این محافل کشاند. برخی از اشعارش در روزنامه‌ی خراسان در فواصل ۱۳۳۰ تا ۱۳۳۴ چاپ شده و بسیاری نیز در دفتر شعر او مکتوم مانده است.

اشعار این دفتر در فواصل سال‌های ۱۳۲۷ تا ۱۳۳۸ سروده شده‌اند. در نوشته‌های خصوصی‌اش به این موضوع اشاره می‌کند که وصیت کرده است اشعار این دفتر سوزانده شود و هرگز چاپ نشود به جز اشعاری که در مجموعه‌ی هنر (مجموعه آثار، جلد ۳۲) منتشر شده: شمع زندان، من چیستم؟، از این‌جا ره به جائی نیست، در کشور، و... موضوعات این اشعار که اغلب در سبک غزل سروده شده است، عمدتاً عشق است و تنهایی و مرگ و سیاست. تعهد به وصیتِ شریعتی در چاپ نکردنِ اشعارِ این دفتر از سوی خانواده، تخیلِ برخی را فعال کرده تا نتیجه بگیرند که دلیلِ عدم انتشارِ شعرهای شریعتی این بوده است که برخی از این شعرها در ستایش دولت‌مدارانِ وقت بوده. البته این پرسش هم مطرح است که بازماندگان تا کجا متعهد به وصیتِ شخصیت‌های اجتماعی هستند؟ آیا آثارِ شخصیت‌ها متعلق به مِلک عمومی نیست؟

«... و شعرهایم همه به دقت جمع‌آوری شود و سوزانده شود که نماند مگر "قوی سپید" و "غریق راه" و "در کشور" و "شمع زندان".» (علی شریعتی، با مخاطب‌های آشنا، بخشِ وصیت. مجموعه آثار، جلد۱، صفحه‌ی۲۴۳.)

ادبیات

از علی شریعتی

گل ابریشم

یار من محرم من همدم من
شاهد غاری و رنج و غم من
یکدری برگو پیام مرا
نیری دور بر او تمام مرا
که تو بودی دمن و غایر من
که چها می‌گفت اندر برمن
که چها میداد از مهر سخن
که چه می‌خندید بر پیرهن من
بخدا ز امشب از آن توام
همچنان بر سر پیمان توام
رفتی و بیاد نگفتی پیرا
شام بیاید و شمع سحر
آن شبی را که دو آغوش تخت
تا سحر آنچه که دو گوشم گفت
بخدا ز امشب از آن توام
همچنان بر سر پیمان توام
گرد آورده حاتم - اختیار

انتشار شعر «گل ابریشم» در روزنامه‌ی خراسان

هنر همچون پنجره

۱۳۴۷ تا ۱۳۵۱

اگرچه از اواخر دهه ۳۰ دیگر شعر نمی گوید اما با آغاز تدریس در دانشکده ادبیات مشهد و سپس سخنرانی در حسینیه ارشاد اشکال دیگر فعالیت‌های هنری را پی می‌گیرد. به طور مشخص می‌توان به علاقه شریعتی به تئاتر اشاره کرد. اسناد ساواک به فعالیت های شریعتی در سال ۴۷ همراه با دکتر سیروس سامی برای راه اندازی تئاتر از طریق گروه(کلوپ) هنری فردوسی اشاره دارد؛ امریر که برای ساواک مشکوک است و بی تردید سویه های سیاسی دارد. جالب توجه این است که این فعالیت‌ها کمی بعد از اولین سخنرانی شریعتی در حسینه ارشاد و بازگشت به مشهد صورت می‌گیرد. دو سال بعد شریعتی به آرزویش می‌رسد: اجرای تئاتر ابوذر. دانشجویان او در دانشکده مشهد (ایرج صغیری، رضا دانشور و داریوش ارجمند) همگی به یاد می‌آورند که شریعتی با چه شعفی اجرای تئاتر ابوذر را در مشهد پی می‌گرفته است (۱۳۴۹). این تلاش با انتقال شریعتی به تهران و فعالیت‌های حرفه‌ای در حسینیه نیز ادامه پیدا می‌کند. اجرای تئاتر ابوذر در حسینیه ارشاد برای شریعتی بزرگترین موفقیت است و در سخنرانی‌ای که پیش از اجرای تئاتر می‌کند با این شعر آغاز می‌شود: شکر خدا که هرچه طلب کردم از خدا / بر منتهای مطلب خود کامران شدم.

نمایشنامه «ابوذر» نوشته رضا دانشور و بازیگری ایرج صغیری در مرداد ۱۳۵۱، چند ماه قبل از بسته شدن حسینیه ارشاد بر روی صحنه می‌رود. تلاش شریعتی به صحنه بردن تئاتر دیگری به نام «سربداران» به کارگردانی محمد علی نجفی ناموفق می‌ماند. در لیست پیشنهادی شریعتی برای فعالیت‌های ضروری فرهنگی در کتاب «چه باید کرد» می‌توان اهمیت و جایگاه هنر را دید.

شریعتی در فاصله‌ی سال‌های ۱۳۴۹ تا ۱۳۵۱ در چند برنامه‌ی هنری نیز مشارکت داشت:

- نمایشنامه ابوذر (۱۳۴۹-۱۳۵۱)
- برگزاری نمایشگاه نقاشی در حسینیه ارشاد (اسفند ۱۳۵۰)
- نگارش نمایشنامه سربداران (مهر ۱۳۵۱)
- برگزاری نمایشگاه نقاشی در حسینیه ارشاد (اسفند ۱۳۵۰)

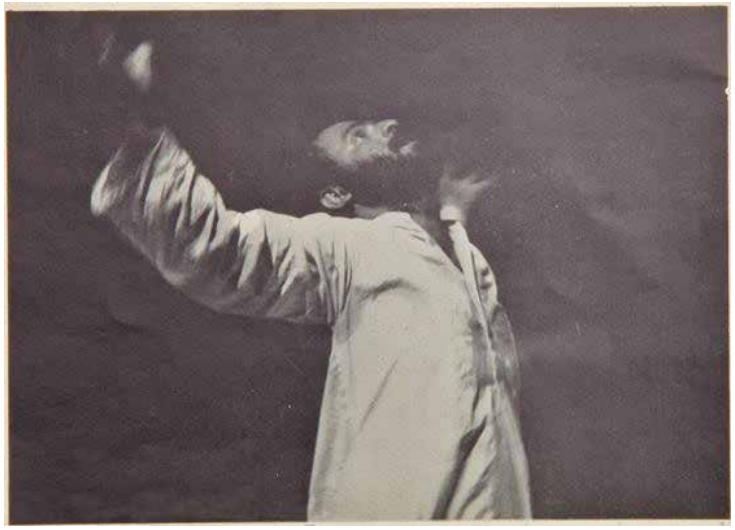

علی شریعتی در کنار برگزاری سلسه دروس و سخنرانی‌هایی که در حسینیه ارشاد برگزار می‌کرد تلاش بسیاری برای شکل دادن به فعالیت های هنری ادبی و پژوهشی با تشکیل گروه‌های متعدد تئاتر، نقاشی، داستان نویسی می‌کرد. مهمترین نمایشگاه نقاشی که در تالار پایین حسینیه ارشاد ترتیب داده شد به تاریخ اسفند ۱۳۵۰ باز می‌گردد که مسئولیت آن به عهده خانم کاظمی (زهرا رهنورد) و آقای مهندس میرحسین موسوی بود.تشکیل گروه‌های دوازده گانه تحقیق و تئاتر و هنر و ثبت نام در آنها از جمله این فعالیتها در سال ۵۰ و ۵۱ بوده است.[۲]

طرح جلد کتاب حج

طرح سیاه رنگی. که شامل چند فلش و یک فلش در جهت معکوس است.ایده‌ی شریعتی برای نوبت بعدی چاپ کتاب حج بوده است که در نهایت با تغییراتی در اولین نسخه‌ی مجموعه آثار شماره ۶ (حج) در ایران، منتشر می‌شود. این طرح مرتبط با جمله‌ای از شریعتی در کتاب «شهادت» است: «حسین یک درس بزرگتر از شهادتش هم به ما داده است و آن نیمه‌تمام گذاشتن حج و به سوی شهادت رفتن است.»

نمایشنامه سربداران

سه ماه پس از اجرای نمایشنامه ابوذر و استقبال فراوان مخاطبین از این نمایشنامه با تشویق شریعتی نمایشنامه دیگری آماده اجرا در حسینیه ارشاد می‌شود. این نمایشنامه به نام « سربداران» و با کارگردانی محمد علی نجفی و فخرالدین انوار متأسفانه به علت مقاومت و اعتراض بخشی از نیروهای مذهبی تند رو از اجرا باز می‌ماند و پس از پیروزی انقلاب به شکل سریال تلویزیونی ممکن می‌گردد.

بازیگران این نمایشنامه عبارت بودند از: رضا عباسی، شهسوار، هاشمی، محمد هاشم شیرازی، پرنیان، احسانی، ضیاء، خلیلی، مهرزاد مینویی،موسوی، موحدی، قادری.[۳]

۲ شریعتی به روایت اسناد ساواک، جلد دوم ، صفحه ۴۱۷ و ۶ و ۱۸

۳ به نقل از اسناد ساواک جلد دوم صفحه ۸۲

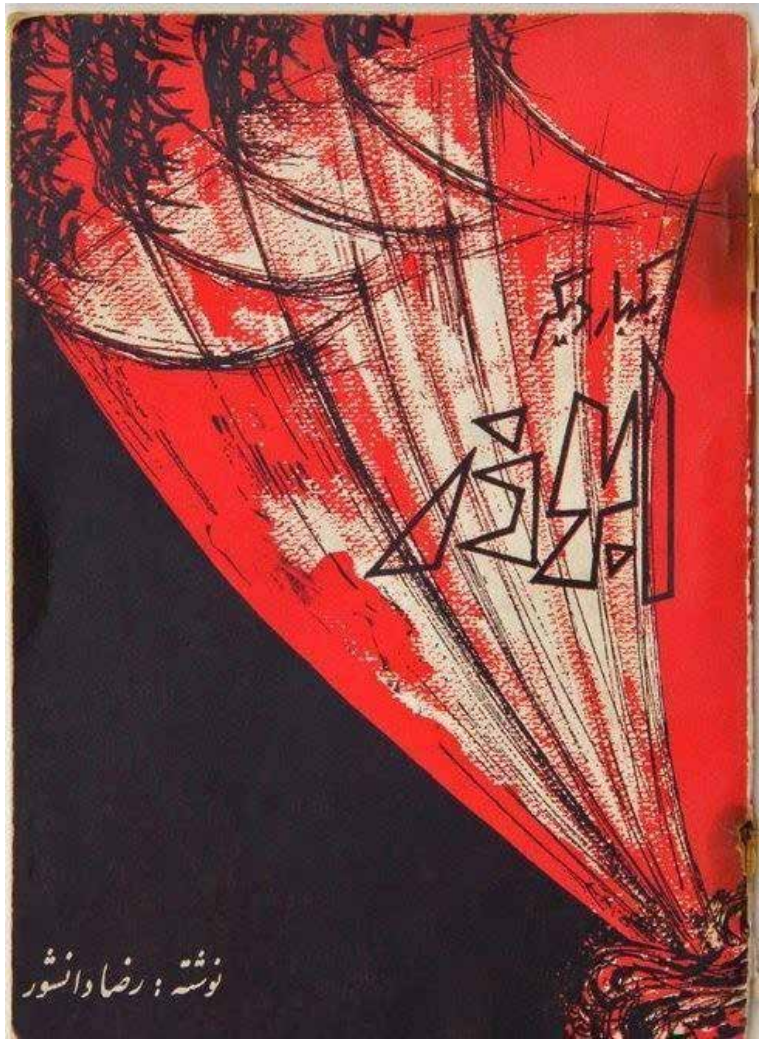

طرح جلد کتاب «یکبار دیگر ابوذر» اثر رضا دانشور

سخن به مثابه عمل؛ فتح عرصه عمومی

۱۳۴۷ تا ۱۳۵۵

شریعتی از سال ۴۷، دو سال پس از آغاز تدریس در دانشکده مشهد و به دنبال پیشنهاد سخنرانی در حسینیه ارشاد، عرصه عمومی را در کنار نهاد آکادمی برای اشاعه اندیشه و پروژه خود انتخاب می‌کند. در این عرصه عمومی هم دانشگاههای سراسری در ایران جای می‌گیرد، هم انجمن مهندسین، هم کانون های ادبی، هم انجمن های اسلامی دانشجویی؛ در شهرستان ها، در مکه و مدینه (در عرفات، در منی ...) و البته موسسه مذهبی فرهنگی حسینیه ارشاد که سه سال قبل از آغاز سخنرانی توسط شریعتی تأسیس شده است. در همه جا مخاطب همان است: دانشجویان و قشر جوان. در همه جا موضوعات نیز و روش نیز: اگر در دانشکده ادبیات، اسلام شناسی درس می‌دهد؛ در حسینیه ارشاد تاریخ ادیان.(هندوئیزم و بودیزم و روح و بینش شرقی و..) گاه بر عکس نیز عمل می‌کند: در حسینیه ارشاد تند ترین نقدها را به مذهب موجود دارد و در دانشگاهها بیشترین دفاعیات را...تئاتر را به حسینیه می‌کشاند و مذهب را به دانشکده و... شریعتی تا آخرین روزهای زندگی اش. حتی وقتی ممنوع السخن بود. سخنرانی می‌کند: در خانه‌ها و محافل در بسته ..وقتی آنجا هم دیگر نمی تواند صحبت کند، خلوت خانه را بر می‌گزیند.(دریغ‌ها و آرزوها- حسن و محبوبه...)

دانشگاه مشهد
دانشکده ادبیات و علوم انسانی

دانشگاه محترم مشهد

بدین وسیله باستحضار می رساند انجمن علمی ـ مذهبی دانشگاه تهران طی نامه مورخ ۴۹/۷/۲۰ و مدرسه عالی بازرگانی طی تلگرام مورخ ۴۹/۸/۲۰ از آقای مزینانی شریعتی استادیار این دانشکده دعوت کرده اند در شب عید فطر و یکی دو روز بعد از آن برای دانشجویان این موسسات سخنرانیهای علمی و دینی ایراد نمایند. آقای مزینانی طی نامه مورخ ۴۹/۹/۳ خود تقاضا کرده اند از تاریخ هشتم تا دوازدهم آذر ماه ۱۳۴۹ به ایشان ماموریت داده شود تا به تهران و تبریز عزیمت نمایند.
خواهشمند است مقرر فرمایند ابلاغ ماموریت بی فوت‌الماده و هزینه ایاب و ذهاب برای ایام مذکور در فوق به نام ایشان صادر گردد.

رئیس دانشکده ادبیات و علوم انسانی

جلال متینی

۴۸۸۴
۴۹/۹/۵

رونوشت عطف به تقاضای مورخ ۴۹/۹/۳ برای همکار محترم آقای مزینانی شریعتی فرستاده می‌شود. خواهشمند است تاریخ مراجعت خود را کتبا به گروه آموزشی تاریخ و دانشکده اطلاع دهید و نیز برنامه‌ای را که بمنظور جبران سه ساعت درس عقب افتاده خود تنظیم خواهید کرد قبلا باطلاع اداره آموزش دانشکده برسانید.

رئیس دانشکده ادبیات و علوم انسانی

جلال متینی

دعوت به سخنرانی در تهران و تبریز

دانشکده صنعتی «پلی تکنیک تهران»

اداره .....
شماره ۴۱۷
تاریخ ۵۰/۱/۲۸
ضمیمه .....

جناب اقای دکترعلی شریعتی استاد محترم دانشگاه مشهد

موجب تشکرخواهد بود دعوت دانشجویان انجمن اسلامی این دانشکده راپذیرفته ودرساعت ۵½ بعد ازظهرروزیکشنبه ۵ اردیبهشت ۵۰/ جهت ایراد سخنرانی بمحل دانشکده صنعتی (چهارراه کالج – خیابان شیراز) تشریف اورده دانشجویان وعلاقمندان راازبیانات خود مستفیض فرمائید .

رئیس دانشکده صنعتی (پلی تکنیک تهران)

محمد جعفرجد بابائی

«تحت عنوان «ماشین دارای ما شینیم»
کتباً تعیین فرمایید .

دعوت به سخنرانی در پلی تکنیک

هنرسرای عالی

وزارت علوم و آموزش عالی

اداره .....
شماره ۵۴۲
تاریخ ۱۳۵۰/۲/۵
ضمیمه .....

استاد محترم دانشگاه

جناب آقای دکتر علی شریعتی

انجمن دانشجویان هنرسرای عالی بنا بر اظهار تمایل کلیه دانشجویان از آنجناب تقاضا دارد که آنان را مفتخر نموده در مورد موضوعهای جدید تفصیلی آنها را مستفیض فرموده در تاریخ شنبه ۱۸ اردیبهشت در آمفی تئاتر هنرسرای عالی سخنرانی فرمائید .

بنظر رئیس هنرسرای عالی

مرتضی مدرس چهاردهی

دعوت به سخنرانی در هنرسرای عالی

شماره ۲۱۹۵۸
تاریخ ۴۹/۱۰/۱۵
پیوست

دانشگاه مشهد
دفتر رئیس

موسسه خیریه تعلیماتی وتحقیقات علمی ودینی حسینیه ارشاد
تهران

عطف به نامه شماره ۵۷۹ مورخ ۴۹/۷/۱۲ آن موسسه محترم باستحضار میرساند که کمال خوشوقتی است که سخنرانیهای آقای دکتر علی مزینانی شریعتی استادیار تاریخ دانشکده ادبیات وعلوم انسانی این دانشگاه بطوریکه مرقوم داشته اید درحسینیه ارشاد مورد توجه دانشجویان و دانشمندان قرارگرفته است .

ازنظرهمکاری باآن موسسه محترم دانشگاه مشهد بااایراد سخنرانی ازطرف آقای دکتر شریعتی مخالفتی ندارد مشروط براینکه باساعات تدریس وبرنامه درسی ایشان دردانشکده ادبیات تعارضی نداشته باشد .ف

باتقدیم احترامات
عبدالله فریار

رئیس دانشگاه مشهد

موافقت رئیس دانشگاه مشهد با سخنرانی های شریعتی در حسینیه ارشاد

۵۱/۹/۲۹
پیوست
سازمان اطلاعات و امنیت کشور
ساواک

از ۶۰/هـ/ش

درباره ..... دکترعلی شریعتی

عطف بشماره ۱۷۰۱۶/هـ۱۲-۵۱/۹/۲۱

برابرتحقیقاتیکه بعمل آمده اداره اطلاعات شهربانی کل کشور از مسئولین حسینیه ارشاد تعهد گرفته که از وجود نامبرده بالا جهت سخنرانی درحسینیه مزبوراستفاده ننمایند ضمناً منابع وهمکاران مربوطه توجیه وراهنمائی گردیده اند چنانچه مشارالیه درمجلس دیگری سخنرانی نمود مراتب رااعلام تابرابرنا وامرصادره اقدام لازم بعمل آید نتیجه امربموقع بعرض خواهد رسید ./

رئیس ساواک شمیرانات. عباس شهسواری مقدم
۵۱/۹/۲۹

ممانعت از سخنرانی شریعتی در حسینیه ارشاد

تحت پی‌گرد همیشگی

۱۳۳۶ تا ۱۳۵۶

«در مصدرهای خوب و ارجمند و به درد خور زندگی یک روح» شریعتی یکی از مصدرهای خوب زندگی را « هرچند سال یک بار چندماهی به قزل قلعه رفتن » می‌داند. شریعتی از سن ۲۴ سالگی تا پایان عمر در ۴۳ سالگی ، هر چند سال یکبار به زندان افتاده است؛ در مجموع سه بار.

*یک بار در دهه ۳۰؛ ۱۳۳۶ همراه با بزرگان اهل سیاست خراسان به عنوان یک جوان تازه کار در این حوزه به زندان قزل قلعه می‌رود. ۲۵ شهریور تا ۲۳ مهر ۱۳۳۶: ۲۸ روز. یک بازجویی مکتوب .

*بار دوم در بازگشت از فرانسه، در دهه چهل ،در خرداد ۱۳۴۳ در ۳۱ سالگی به عنوان یک فعال سیاسی در خارج از کشور و مشکوک به اینکه از این به بعد را چه خواهد کرد؟ در مرز بازرگان در شهر ماکو دستگیر می‌شود، به مأمورین شهر خوی تحویل داده می‌شود و بار دیگر از قزل قلعه سر در می‌آورد. از ۱۲ خرداد تا ۲۷ تیر ۱۳۴۳: ۴۵ روز. ۲ بازجویی مکتوب.

* بار سوم، در دهه پنجاه، در ۱۳۵۲ پس از چند ماه زیست مخفی و به دنبال دستگیری پدر و برادر زنش، با پای خود به مرکزساواک مراجعه می‌کند و راهی کمیته مشترک ضد خرابکاری» می‌شود. این بار به عنوان ایدئولوگ انقلابی: از ۷ مهر ۱۳۵۲ تا ۳۰ اسفند ۱۳۵۳: ۱۸ ماه. یک بازجویی مکتوب.

به جز این سه دستگیری که طولانی ترین آن در سال ۱۳۵۲ اتفاق افتاده است، شریعتی به طور ممتد و بی وقفه از سال ۱۳۴۰ تا روزهای پایانی زندگی اش تحت تعقیب و کنترل محسوس و نامحسوس بوده است. تعداد دفعاتی که به ساواک فراخوانده می‌شود (به خصوص از ۴۸ به بعد) از تعداد دفعاتی که برای زندانی شدن عازم زندان بوده بیشتر است. از بازجویی یک صفحه ای تا بازجویی مکتوب ۴۰ صفحه ای. کتاب «شریعتی به روایت اسناد ساواک» که ۷۳ در سال ۱۳۷۸ توسط مرکز اسناد انقلاب اسلامی به چاپ رسید (به دنبال افشاگری های حمید روحانی در روزنامه ۱۵ خرداد در سال های ۷۲) گزارش لحظات و دفعات مکرر این فراخوانده شدن‌ها توسط ساواک را به چاپ رسانده است؛ فراخواندن های مکرری که از سال ۴۷ تا ۵۱ و بسته شدن حسینیه ارشاد روزافزون

می‌شود تا نیروهای امنیتی بتوانند سیاست روشنی را در قبال فعالیت های شریعتی پی بگیرند. ختم این بازجویی‌ها البته روشن است: «هیچ حسن نیتی در کار نیست و شریعتی قصد خرابکاری دارد و تغییر».شریعتی در مقام زندانی در دهه هفتاد موضوع نقد و بررسی قرارگرفته است: مماشات گر؟ رادیکال ؟ انقلابی؟ سیاس؟

در سال ۱۹۹۸، حمید روحانی بار دیگر کتابی تحت عنوان «در دادگاه تاریخ» به چاپ رساند با همان موضوع بازجویی های شریعتی که در مجله ۱۵ خرداد در سال ۷۲ موضوع افشاگری بوده است. در مقدمه این کتاب، ایشان دلیل این چاپ دوباره را نه متهم کردن شریعتی به همکاری با ساواک بلکه افشای نوعی سنت سازشکاری و مماشات با قدرت می‌داند که دوستداران شریعتی امروزه بدان توصیه می‌کنند؛ از جمله مذاکره با قدرت های خارجی.

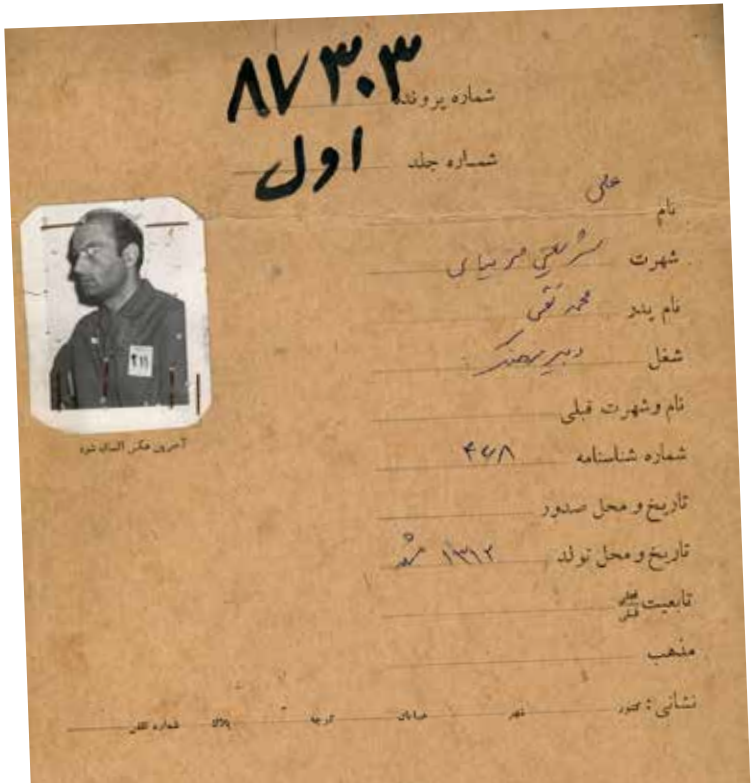
شماره پرونده ۸۷۳۰۳
شماره جلد اول
نام علی
شهرت شریعتی مزینانی
نام پدر محمدتقی
شغل دبیر مدرسه
نام و شهرت قبلی
شماره شناسنامه ۴۷۸
تاریخ و محل صدور
تاریخ و محل تولد ۱۳۱۲ مشهد
تابعیت
مذهب
نشانی: محل شهر خیابان کوچه پلاک شماره تلفن

شریعتی: چریک فرهنگ

فهرست سخنرانی‌های علی شریعتی از ۱۳۴۷ تا ۱۳۵۵

علی شریعتی در حالی که هنوز استاد تاریخ دانشکده‌ی مشهد است، سلسله سخنرانی‌های خود را از آبان ماه سال ۱۳۴۷ در حسینیه‌ی ارشاد تهران آغاز می‌کند و به مدت چهار سال تا بسته شدن حسینیه در آبان ماه ۱۳۵۱ این روند را ادامه می‌دهد. این سخنرانی‌ها البته به این مؤسسه‌ی فرهنگی محدود نمی‌ماند و خیلی زود به دانشکده‌های تهران (دانشکده‌ی فنی، آریامهر، ادبیات، مدرسه‌ی عالی دختران) و شهرستان‌ها (نفت آبادان، جندی‌شاپور اهواز، تبریز) تعمیم می‌یابد. مجموعه‌ی حاضر دو دوره از سخنرانی‌های او را در بر می‌گیرد.

دوره‌ی اول از ۱۳۴۷ تا ۱۳۵۱

سخنرانی‌های دوره‌ی اول شامل دروس کلاس‌های درس دانشکده‌ی مشهد، حسینیه‌ی ارشاد، دانشکده‌های متعدد در سطح ایران و نیز سخنرانی‌هایی است که در موسم حج در مکه و مدینه از ۱۳۴۷ تا پاییز ۵۱ ایراد شده است؛ اماکن متعدد با موضوعات متعدد، از کلاس‌های درس تا بیابان‌های مکه و مدینه. با بسته شدن حسینیه‌ی ارشاد در پاییز ۱۳۵۱ و دستگیری او این روند توقف می‌یابد.

ریتم این سخنرانی‌ها تا قبل از انتقال به تهران و تعلیق تدریس در دانشکده‌ی مشهد در سال ۱۳۵۰، تابع زمان‌بندی آموزشی است. هر بار برای سخنرانی به تهران می‌آید و در بازه‌های زمانی بسیار فشرده چندین سخنرانی را پیاپی ایراد می‌کند و به مشهد برمی‌گردد (حسینیه‌ی ارشاد و نیز دانشکده‌های تهران). با نگاهی به تاریخ سخنرانی‌ها علت فشردگی آن‌ها در ماه‌های خاص روشن می‌شود.

از نیمه‌ی دوم ۱۳۵۰ دانشکده‌ی مشهد عذر شریعتی را می‌خواهد. او قبل از بازنشستگی زودرس رسمی (۱۳۵۲) در آغاز ورود به تهران به عنوان پژوهش‌گر به بخش تحقیقات وزارت علوم و آموزش منتقل می‌شود. از این تاریخ به بعد تا زمان دستگیری ریتم این سخنرانی‌ها ابعادی نفس‌گیر پیدا می‌کند. تعداد سخنرانی‌ها، ساعات طولانی آن‌ها، زمان‌های نامتعارف برگزاری و عناوین متنوع غیرتکراری با حضور جمعیت انبوه و غالباً دانشجو از جمله وجوه ممیزه‌ی این کنفرانس‌ها هستند. به‌عنوان مثال سخنرانی «استانداردهای ثابت در تعلیم و تربیت» در دانشسرای عالی سپاه دانش در ساعت یازده و نیم شب شروع می‌شود و ساعت دو نیمه‌شب به اتمام می‌رسد. در گزارش‌های اسناد ساواک از حضور ۲۵۰۰ تا پنج هزار شرکت‌کننده بر سر برخی کنفرانس‌های عمومی در تالار اصلی حسینیه‌ی ارشاد یاد شده است. از اسفند ۱۳۵۰ این تنوع موضوع و تعدد سخنرانی‌ها در بالاترین میزان خود قرار دارد، نه تنها به لحاظ محتوایی که از منظر فرم. از اجرای نمایش و تئاتر تا برگزاری نمایشگاه نقاشی و جلسات قصه‌خوانی آن هم در فضای پرتنش سیاسی آن سال‌ها، در فضایی که هم تحت‌الشعاع پخش اطلاعیه‌های سیاسی هواداران گروه‌های چریکی در فضای حسینیه است و هم حضور پررنگ نیروهای امنیتی.

شریعتی خود در نامه ای به تاریخ فروردین ۱۳۵۶-کمی قبل از خروج از ایران و شهادت-خطاب به مسئولین ارشاد از کیفیت پایین نوارها و شرایط چاپ آثارش بری اولین بار شکایت می‌کند و البته می‌گوید که دلخوش است به آثار کارش:

«یک مشت پلی‌کپی‌های پرغلط، درهم و ناقص و نایاب و چند نوار بی‌سروته و نامفهومی که غالباً وارونه ضبط شده و با دوری که به هیچ ضبطی نمی‌خورد و گاه صدای زوزه‌ی حیوانات ترسیده‌ی وحشی را می‌دهد، فاصله‌های عجیبی در ذهن نقش می‌بندد که برای فرار از سوهانی که جگر آدم را می‌خراشد و مغز استخوان را نیشتر می‌زند باید فکرش را هم نکرد و البته نباید آدم تأسف بخورد، اما تأسف آدم را می‌خورد و ذوب می‌کند و پیر!»(م.آ.۳۴)

در کتاب سه جلدی «شریعتی به روایت اسناد ساواک» به فضای پرتنش حسینیه در آن روزها و ضرورت کنترل شدید امنیتی به دلیل حضور فعال نیروهای جوان «انقلابی» اشاره‌های فراوان دارد و از کنترل مسئولان حسینیه‌ی ارشاد و نیز کنترل درهای ورودی توسط نیروهای انتظامی صحبت می‌کند. شریعتی کاملاً بر تنگی زمانی آگاه است اما تلاش می‌کند به‌رغم این فضا تا جایی که ممکن است برنامه‌های خود را پیش ببرد. در آخرین جلسه‌ی سخنرانی درس اسلام‌شناسی که مساوی است با بسته شدن حسینیه‌ی ارشاد، شریعتی از «هفته‌ی کودک» سخن می‌گوید و از

شرکت‌کنندگان می‌خواهد که هفته‌ی بعد همراه کودکان‌شان به حسینیه بیایند و در نمایشگاه قصه‌خوانی و نقاشی مخصوص این طبقه‌ی سنی شرکت کنند.

تا آبان ۵۱ و بسته شدن حسینیه‌ی ارشاد عملاً در هر دو روز یک سخنرانی ایراد گردیده است. مخاطب شریعتی نیز به این تنش آگاه است و جمعیت شرکت‌کننده مدام بیشتر می‌شود.

به دنبال بسته شدن حسینیه‌ی ارشاد شریعتی پس از چند ماه زیست مخفی و در پی دستگیری پدر و برادر همسرش، دکتر غلامرضا شریعت رضوی، خود را در مهر ۱۳۵۲ تحویل ساواک می‌دهد و تا آخرین روز اسفند ماه ۱۳۵۳ در زندان به سر می‌برد.

دوره‌ی دوم پس از آزادی از زندان تا زمان شهادت (۱۳۵۴-۱۳۵۵)

سخنرانی‌های دوره‌ی دوم پس از آزادی از زندان آغاز می‌شود. از سال ۱۳۵۴، شریعتی به‌رغم کنترل و تذکر نیروهای امنیتی مبنی بر حفظ سکوت، به ایراد سخنرانی در نشست‌ها و محافل خصوصی ادامه می‌دهد. هستند صوت‌هایی که در خلوت خانه و توسط خود شریعتی ضبط شده‌اند. قصه‌ی حسن و محبوبه، دریغ‌ها و آرزوها، پیام به همایون و... از این نوع هستند. اکثر این سخنرانی‌ها در نشست‌های خصوصی در آستانه انقلاب به شکل غیر رسمی در ایران به چاپ رسیده اند و در عین حال مواد اصلی مجموعه آثار دوم-خودسازی انقلابی-را تشکیل می‌دهند که در خارج از کشور برای اولین بار در سال ۱۳۵۷ به چاپ می‌رسد.

- ***چند تذکر:**

- طی سال‌های ۴۸ تا ۵۱ بخش اصلی سخنرانی‌های شریعتی در حسینیه‌ی ارشاد به دلیل استقبال فراوان مخاطبان با سرعت پیاده و توسط گروه ویراستاری این مؤسسه - آقایان کاظم متحدین و پرویز خرسند- حک و اصلاح می‌شده و پس از بازنگری سریع توسط شریعتی، از سوی این مؤسسه و با قیمت‌های بسیار نازل به فروش می‌رسیده است. اما با سرعت‌گیری سخنرانی‌ها و نیز زیست کولی‌وار شریعتی در آن ایام و با ممنوع‌القلم شدن او و بسته شدن حسینیه‌ی ارشاد، باقیمانده‌ی این سخنرانی‌ها بدون نظارت شریعتی و به شکل آزاد پس از دستگیری او و با نام‌های مستعار و سپس بعد از انقلاب، تحت نظارت «دفتر تدوین و تنظیم آثار شریعتی» (با سرپرستی پوران شریعت رضوی و با همکاری آقایان امیر رضایی و مجید شریف) استخراج و تنظیم شده است.

-این مجموعه‌ی صوتی که تحت نظارت «بنیاد فرهنگی دکتر علی شریعتی» تنظیم و تاریخ گذاری شده، محصول تلاشی چندساله برای ترمیم و هواگیری اصواتی چهل ساله است. پیداکردن همه‌ی عناوین سخنرانی‌ها ممکن نبوده و برخی از آن‌ها برای همیشه از بین رفته‌اند (به‌خصوص بسیاری از سخنرانی‌های ارائه شده در دانشکده‌ها یا محافل خصوصی) اگرچه خوشبختانه متن مکتوب آن‌ها موجود است و در اختیار مخاطبان قرار دارد. بخشی از این سخنرانی‌ها پس از آزادی در سال ۱۳۵۴ و قبل از خروج از ایران در نشست‌های خصوصی و به شکل غیرحرفه‌ای ضبط شده و از همین رو به‌رغم تلاش‌های فنی همیشه کیفیت مطلوبی ندارند، با این همه آورده شده‌اند با این دغدغه که به کلیت روند سخنرانی‌ها خدشه‌ای وارد نیاید، ضمن این‌که خود می‌توانند فضاهای مختلفی را که شریعتی در آن‌ها سخن گفته تداعی کنند، از حسینیه‌ی ارشاد تا نشست‌های خانگی و محافل دربسته.

-فهرست عناوینی که متأسفانه دیگر ردی از آن‌ها پیدا نیست نیز در پایان این دفترچه درج شده است، همچنین عناوینی که در حال حاضر به شکل ریل وجود دارد و امیدواریم بتوانیم به‌زودی آن‌ها را در اختیار مخاطبان قرار دهیم.

-منبع اصلی برای تعیین تاریخ سخنرانی‌ها عمدتاً همانی است که در آغاز هر نوار اعلام می‌شود و در صورت نبودن این منبع، دو کتاب «شریعتی به روایت اسناد ساواک» و «حسینیه‌ی ارشاد به روایت ساواک»، همچنین چاپ اول کتاب‌ها که توسط حسینیه‌ی ارشاد قبل از ممنوع‌القلم شدن شریعتی در ۱۳۵۱ به چاپ می‌رسیده است، منابع دیگر ما برای تاریخ‌گذاری سخنرانی‌ها بوده است. در صورت ناهمخوانی اسناد در مورد تاریخ سخنرانی‌ها تواتر خبر ملاک تاریخ‌گذاری بوده است. برخی اوقات تاریخ قمری ذکر شده و در تبدیل آن به تاریخ شمسی تفاوت‌هایی به وجود آمده است. از صد عنوان سخنرانی فقط ۷۱ عنوان در دسترس است.

- **منابع اصلی ما برای تعیین نهایی تاریخ سخنرانی‌ها عبارتند از:**
- ***«شریعتی، به روایت اسناد ساواک»، تدوین: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ناشر: انتشارات مرکز انقلاب اسلامی، چاپ اول: ۱۳۷۸، تیراژ ۳۰۰۰**
- ***«حسینیه ارشاد، به روایت اسناد ساواک» تدوین: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ناشر: انتشارات مرکز انقلاب اسلامی، چاپ اول: ۱۳۸۳**

*صوت ثابت آغاز نوارها که توسط حسینیه ارشاد در زمان سخنرانی‌ها و قبل از آغاز هر سخنرانی ، تاریخ را اعلام می‌کرده است. (این تاریخ‌ها منحصر به سخنرانی های حسینیه ارشاد بوده و سخنرانی های ایراد شده در دانشکده‌ها و محافل خصوصی را دربر نمی‌گیرد.)

*تاریخ‌گذاری هایی که توسط «دفتر تدوین و تنظیم آثار شریعتی» صورت گرفته است.

در اختیار داشتن منابع اولیه از یک سو و نزدیکی به ایام سخنرانی‌ها از سوی دیگر، این منبع را موثق‌ترین منبع کرده است.

*تاریخچه حسینیه ارشاد، مجموعه مصاحبه ها، دفاعیات و خاطرات ناصر میناچی،۱۳۸۴،انتشارات حسینیه ارشاد،۳۰۰۰ نسخه،۶۱۷ صفحه.

الف) دوره‌ی اول: آبان ۱۳۴۷- آبان ۱۳۵۱

۱۳۴۷

۱- روش شناخت اسلام

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۸**
- **زمان: ۳ و ۹ آبان ۱۳۴۷**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: شریعتی در این سخنرانی بر اهمیت متد در پیشرفت علم تکیه می‌کند و بر همین اساس اگرچه شناخت اسلام را غیر قابل تقلیل به یک روش می‌داند، می‌کوشد روشی جدید پیشنهاد دهد. در این نگاه برای شناخت اسلام باید اول قرآن را به عنوان مجموعه‌ی اندیشه‌ها و آثار فکری و علمی شخصیتی به نام اسلام شناخت و دوم تاریخ اسلام را بررسی کرد یعنی شرح تحولاتی که از آغاز تا بعثت و تا امروز بر آن گذشته است.

* به دنبال چاپ دو مقاله از شریعتی در کتاب «محمد خاتم پیامبران» که در مهر ۱۳۴۷ به مناسبت پانزدهمین قرن بعثت از سوی حسینیه‌ی ارشاد به چاپ می‌رسد، از شریعتی دعوت می‌شود برای ایراد سخنرانی به همین مناسبت به تهران بیاید و در کنار دیگر سخنرانان حضور داشته باشد. این سخنرانی که در آغاز «نسل جدید مسلمان» نام داشته، اولین سخنرانی شریعتی در حسینیه‌ی ارشاد است و نه چنان‌که تصور می‌رود «نگاهی به تاریخ فردا» (به نقل از کتاب «مسلمانی در جست‌وجوی ناکجاآباد»، ص ۳۳۳، پاورقی ۲۴) به روایت اسناد ساواک این سخنرانی در روزهای سوم و نهم آبان انجام شده اما در مجموعه آثار تاریخ سوم و چهارم آبان ذکر شده است.

*این متن پس از استخراج توسط شریعتی حک و اصلاح شده و پاره‌ای جابه‌جایی‌ها در آن صورت گرفته است. سخنرانی روز نهم آبان در آغاز کتاب استفاده شده و سخنرانی روز سوم در پایان کتاب. تفاوت متن و صوت از این روست. نوار با مقدمه‌ای شروع می‌شود که در متن مکتوب نیست.

(در این سفر به تهران شریعتی سخنرانی دیگری نیز در دانشگاه ملی درباره‌ی اگزیستانسیالیزم ایراد می‌کند و نیز سفری به دانشکده‌ی نفت آبادان دارد که متأسفانه اثری از این دو صوت وجود ندارد. این متن در مجموعه آثار ۲۴ به چاپ رسیده است.)

۲- علی حقیقتی برگونه‌ی اساطیر

- **نام‌های دیگر: علی حقیقتی در اساطیر، اسطوره‌ای در تاریخ**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۶**
- **زمان: ۱۵ و ۱۶ اسفند ۱۳۴۷**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: شریعتی معتقد است انسان با ساختن اسطوره در پی آن «باید باشدی است که نیست». علی(ع) اگرچه یک حقیقت تاریخی است اما در هیئت یک اسطوره به عنوان رب‌النوع عظمت، قداست و زیبایی در تاریخ متجلی شده است تا دعوتی باشد برای مؤمن امروز.

*این متن توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح شده است.

۱۳۴۸

۳- امت و امامت

- **نام دیگر: امت و امامت در جامعه‌شناسی**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۶**
- **زمان: ۱۱، ۱۲، ۱۳ و ۱۴ فروردین ۱۳۴۸**
- **مکان: حسینیه ارشاد**

چکیده: شریعتی تأکید می‌کند که در این جا رویکردش به امت و امامت به عنوان یکی از کهن‌ترین و در عین حال مشهورترین اصول اعتقادی تشیع، بررسی وجهه‌ی اجتماعی و جامعه‌شناسانه‌ی آن است و به وجهه‌ی کلامی-اصولی آن نگاهی ندارد. او با پرداختن به موضوعاتی چون تفاوت رهبری و دیکتاتوری، مشروعیت قدرت، نسبت اقلیت و اکثریت، سیاست و پلیتیک ضمن تأکید بر این‌که آن‌چه می‌گوید یک نظریه است، در تلاش برای پیدا کردن مصداق‌های امروزی آن در حوزه‌ی فلسفه‌ی سیاسی است.

*کنفرانس امت و امامت طی چهار شب متوالی در حسینیه‌ی ارشاد ایراد شده است (محرم ۱۳۸۹). اسناد ساواک تاریخ سخنرانی را آذر این سال گزارش کرده است. (ص ۱۱۹)

*این متن توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح و بازبینی شده است.

۴- تمدن و تجدد

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۳۱**
- **زمان: ۱۹ اردیبهشت ۱۳۴۸**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: شریعتی در این سخنرانی میان تجدد و تمدن تفکیک قائل می‌شود و تجدد را مشابه و هم‌معنای آسیمیلاسیون یا به عبارتی تشبه به تمدن می‌داند و این همان پروسه‌ای است که با سرعت و از بیرون یا بالا به کشورهای در حال توسعه تحمیل می‌شود، حال آن‌که تمدن پروسه‌ای است درونی و مستلزم زمانی کند و آرام و همانی است که غرب طی قرون طی کرده است. شریعتی نتیجه می‌گیرد که ما به تمدن نیاز داریم و نه به شبه‌تمدن که در ظاهر متجدد است و با ابزار الیناسیون به میدان می‌آید.

*این متن توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح نشده است.

۵- نگاهی به تاریخ فردا

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۳۱**
- **زمان: ۲۰ مهر ۱۳۴۸**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: شریعتی با ترسیم مخروطی فرهنگی متشکل از عوام، روشنفکران و نوابغ نشان می‌دهد که چگونه می‌توان با شناخت آن به وضعیت، خصوصیات و افکار و گرایشات هر دوره‌ی تاریخی پی برد و با شناخت موقعیت نوابغی که بر رأس هرم نشسته‌اند، شرایط آینده‌ی یک جامعه را پیش‌بینی کرد.

*این سخنرانی متأسفانه کیفیت متوسطی دارد و نوار مناسب‌تر از نسخه‌ی موجود یافت نشد.

*این متن توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح شده است.

۶- علی تنهاست

- **نام دیگر: تنهایی و علی**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۶**
- **زمان: ۱۱ آذر ۱۳۴۸**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: این سخنرانی به ۲۵ سال سکوت امام علی در تنهایی می‌پردازد و نیز درسی که او به عنوان یک امام، یک رهبر و یک قائد با پذیرفتن شکست به امتش ابلاغ می‌کند.

*این متن توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح شده است.

۷- علی، حیات بارورش پس از مرگ

- **نام‌های دیگر: پیروزی پس از شکست، پیروزی در شکست، زندگی علی پس از مرگش**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۶**
- **زمان: ۱۲، ۱۳، ۱۴ آذر ۱۳۴۸**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: در این سخنرانی شریعتی طی سه شب متوالی از تداوم و بقای تأثیرات زندگی علی(ع) پس از مرگش سخن می‌گوید و این واقعیت که چگونه به عنوان یک فکر، یک ایمان و یک راه به حیات خود ادامه داده است.

*متون سخنرانی‌های اول و سوم این سه روز (هفت و نیم شب) توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح شده اما متن دوم این مجموعه توسط «دفتر تدوین و تنظیم آثار» ویراستاری گردیده است.

*در کتاب «حسینیه ارشاد به روایت اسناد ساواک» از حضور ۴۰۰۰ نفر در این جلسه صحبت می‌کند. (ص ۱۱۹)

۸- اسکولاستیک جدید

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۳۱**
- **زمان: ۱۳ آذر ۱۳۴۸**
- **مکان: تهران، دانشگاه صنعتی شریف (آریامهر سابق)**

چکیده: این سخنرانی به خودشیفتگی علم پس از آزاد شدن از بردگی کلیسا و اسکولاستیک می‌پردازد، علمی که به امید هدایت انسان جایگزین تمامی معبودهای گذشته می‌شود و با تسلط بر طبیعت به قدرت می‌رسد و خود بدل به اسکولاستیکی جدید می‌شود و امروز در خدمت سرمایه‌داری قرار می‌گیرد.

*این نوار کیفیت متوسطی دارد و متأسفانه نسخه‌ی مناسب‌تری در اختیار نداشته‌ایم.

* زمان این سخنرانی در اسناد میان ۱۳ آذر و ۲۳ همین ماه در نوسان است. مکان این سخنرانی نیز در اسناد ساواک و «دفتر تدوین و تنظیم آثار» دانشگاه صنعتی آریامهر (صنعتی شریف) آورده شده، در حالی که متن پیاده‌شده در همان زمان، مکان را دانشگاه تهران (تالار فردوسی) ذکر کرده است. «دفتر تدوین و تنظیم مجموعه آثار» تاریخ را نامشخص می‌داند. *کتاب « شریعتی به روایت اسناد ساواک» تعداد مخاطبین را ۴۰۰ نفر ذکر می‌کند. (ص ۲۶۲)

*این متن توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح شده است.

۹- متدولوژی علم

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۳۱**
- **زمان: ۱۹ آذر ۱۳۴۸**
- **مکان: تهران، مدرسه‌ی عالی بازرگانی تهران**

چکیده: در این سخنرانی شریعتی به دلایل انحطاط مسیحیت و کشورهای اروپایی در قرون وسطا و نیز دلایل انحطاط و زوال تمدن

اسلامی در دوره‌ی طلایی اسلام می‌پردازد. او نداشتن متد یا نگرش علمی را از عوامل مهم این سقوط و داشتن آن را علت صعود معرفی می‌کند. از نظر شریعتی ورود تفکر یونانی و تفکر هندی در قرون سوم و چهارم به جوامع اسلامی و نیز به بینش قرآنی، این جوامع را به یونانی‌زدگی و صوفی‌زدگی دچار کرد. اگر نبود این دچارشدگی، ما ده قرن پیش می‌توانستیم تجربه‌ی رنسانس را داشته باشیم. تعداد مخاطبین به روایت کتاب « شریعتی به روایت اسناد ساواک» هفتصد نفر بوده است. (ص ۲۶۴)

*کیفیت صوت نامناسب است.

*این متن توسط شریعتی حک و اصلاح شده اما عناوین موجود در متن بعدها توسط «دفتر تدوین و تنظیم اثار شریعتی» افزوده شده است.

۱۰- علی انسان تمام

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۵**
- **زمان: ۲۰ و ۲۱ آذر ۱۳۴۸**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: آن‌چه در میان ادیان ابراهیمی و مکاتب اصلی مشترک است، معرفی تیپ ایده‌آل است؛ در جست‌وجوی انسانی که باید باشد و نیست. شریعتی در این کنفرانس به شرح وجوه متعدد شخصیت امام علی می‌پردازد تا معلوم کند به چه معنا از او به عنوان انسانِ تمام سخن می‌گوید.

*این متن توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح شده و تقدم-تأخر دو سخنرانی جابه‌جا شده است.

(سخنرانی «انسان بیخود» در دانشکده ادبیات دانشگاه تهران در آذر ۱۳۴۸ که صوتی از آن در دسترس نیست و در مجموعه آثار ۲۵ به چاپ رسیده است.)

(سخنرانی «سخنی درباره‌ی کتاب»، در روز افتتاح انجمن کتاب دانشجویان دانشکده ادبیات مشهد به تاریخ ۱۳۴۸/۹/۲۳ که صوتی از آن دسترس نیست و در مجموعه آثار ۲۵ به چاپ رسیده است.)

۱۱- هجرت و تمدن

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۳**
- **زمان: ۴ و ۵ دی ۱۳۴۸ (شوال ۱۳۸۹)**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: این سخنرانی در دو جلسه‌ی متوالی در روزهای ۴ و ۵ دی ۱۳۴۸ ایراد شده است و به تأثیر هجرت در تکوین تمدن بشری از آغاز تاکنون پرداخته است.

*این متن توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح نشده است.

(«انسان و تاریخ» سخنرانی شریعتی در آمفی تئاتر دانشکده‌ی فنی دانشگاه تهران در تاریخ ۷ دی ۱۳۴۸ است که متأسفانه از صوت آن اثری نمانده و متن پیاده‌شده‌ی آن در مجموعه آثار «انسان» (مجموعه آثار ۲۴) به چاپ رسیده است.)

۱۲- میعاد با ابراهیم

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۹**
- **زمان: ۲۸ و ۲۹ اسفند ۱۳۴۸، اول و دوم فروردین ۱۳۴۹**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: شریعتی فلسفه و مناسک حج را مبتنی بر سه اصل می‌داند: اتصال، اجتماع، حرکت منظم یا مهاجرت معطوف به یک آرمان.

این سخنرانی‌ها یک ماه پس از بازگشت از مکه و سفر حج در دو روز پایانی اسفند ۴۸ و دو روز اول سال بعد (فروردین) صورت گرفته است. در گزارش ساواک از حضور گسترده‌ی مردم در اولین روز سال در سالن حسینیه‌ی ارشاد سخن گفته می‌شود.

۱۳- تمدن قرون جدید

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۳۶**
- **زمان: ۱۳۴۸-۱۳۴۹**
- **مکان: دانشکده‌ی ادبیات مشهد**

چکیده: «خصوصیات فرهنگ و تمدن قرون جدید» تنها صوت موجود از سلسله دروس شریعتی در دانشکده‌ی ادبیات مشهد است. اهمیت این نوار در شناخت مستقیم‌تر کلاس‌های درسی شریعتی در دانشکده‌ی مشهد در سال‌های تحصیلی ۴۸-۴۹ و یا ۴۹-۵۰ است. [واحد درسی «ویژگی‌های قرون جدید» در این دو سال و برای دانشجویان سال سوم رشته‌ی تاریخ ارائه می‌شده است.] این دروس غالبا ضبط و توسط دانشجویان پیاده و تنظیم می‌شده (احتمالاً با کنترل شریعتی) و به شکل پلی‌کپی در اختیار دانشجویان قرار می‌گرفته است. گفتنی است که نوارهای این درس و نیز درس «چونان کرگدن تنها سفر کن» را یکی از شاگردان شریعتی در دانشکده‌ی ادبیات مشهد در سال ۱۳۵۹ به دفتر تدوین و تنظیم مجموعه آثار شریعتی تقدیم می‌کند که بعد از چاپ مجموعه آثار ۱۱ و ۱۲ (تاریخ تمدن) بوده و از همین رو تا سال ۱۳۶۹ که در ویژه‌نامه‌ی سیزدهمین سالگرد شریعتی به چاپ می‌رسد، جای دیگری به ثبت نرسیده بوده است. این درس نهایتاً برای اولین بار در سال ۱۳۸۵ در مجموعه آثار جوانی به چاپ می‌رسد.

*این متن توسط شریعتی ویراستاری نشده است.

۱۴- چونان کرگدن تنها سفر کن!

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۳۶**
- **زمان: ۱۳۴۸-۱۳۴۹**
- **مکان: دانشکده‌ی ادبیات مشهد**

چونان کرگدن تنها سفر کن درس‌های تاریخ تمدن شریعتی در دانشکده‌ی ادبیات دانشگاه مشهد در سال تحصیلی ۴۸-۴۹ و ۴۹-۵۰ است. [واحد درسی تاریخ تمدن

در این دو سال و برای دانشجویان سال سوم رشته تاریخ ارائه می‌شده است.] این دروس غالبا ضبط و توسط دانشجویان پیاده و تنظیم می‌شده (احتمالاً با کنترل شریعتی) و به شکل پلی‌کپی در اختیار دانشجویان قرار می‌گرفته است. گفتنی است که نوارهای این درس و نیز درس «چونان کرگدن تنها سفر کن» را یکی از شاگردان شریعتی در دانشکده‌ی ادبیات مشهد در سال ۱۳۵۹ به دفتر تدوین و تنظیم مجموعه آثار شریعتی تقدیم می‌کند که بعد از چاپ مجموعه آثار ۱۱ و ۱۲ (تاریخ تمدن) بوده و از همین رو تا سال ۱۳۶۹ که در ویژه‌نامه‌ی سیزدهمین سالگرد شریعتی به چاپ می‌رسد، جای دیگری به ثبت نرسیده بوده است. این درس نهایتاً برای اولین بار در سال ۱۳۸۵ در مجموعه آثار جوانی به چاپ می‌رسد.

*این متن توسط شریعتی ویراستاری نشده است.

۱۵-یک، جلوش تا بی‌نهایت صفرها

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۳۵**
- **زمان: زمستان ۱۳۴۸**
- **مکان: مشهد- نشست خصوصی**

چکیده: یک جلوش تا بی‌نهایت صفرها متنی است که در سال‌های پایانی ۴۰ خطاب به کودکان نوشته شده است. موضوع اصلی این کتاب نقشِ جهت در معنابخشیدن به زندگی انسان است.

*شریعتی در خلوت خود این متن را بازخوانی و با ضبط صوت خانگی ضبط کرده است. کیفیت نامطلوب ضبط از همین‌روست.

*متن مکتوب است

۱۳۴۹

۱۶- فلسفه‌ی نیایش

- **نام دیگر: مکتب سجاد: آگاهی، عشق، نیاز و جهاد در نیایش**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۸**
- **زمان: ۱۳ فروردین ۱۳۴۹**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: متنی مکتوب که توسط شریعتی روخوانی می‌شود و هم‌زمان در حین سخنرانی شرحی می‌افزاید. شریعتی در این سخنرانی با تفسیری فلسفی از نیایش، «دعا» را پس از مسئولیت و در ادامه‌ی جهاد و صبر معنا می‌کند و آن را تقویت‌کننده‌ی قدرت انسان می‌داند.

- ***توزیع تراکت در حسینیه‌ی ارشاد در حین سخنرانی با این مضمون: «پیوند مردم ما با مردم مبارز فلسطین ناگسستنی است. پیوند ما با مردم عراق ناگسستنی است».**

*این متن در زمان فعالیت حسینیه‌ی ارشاد و با نظارت شریعتی به چاپ رسیده است.

۱۷- اقبال مصلح قرن اخیر

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۵**
- **زمان: ۴ اردیبهشت ۱۳۴۹**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد، کنگره‌ی بزرگداشت اقبال**

چکیده: در این سخنرانی اقبال به عنوان ادامه‌دهنده‌ی راه سید جمال و متفکری بنیان‌گذار معرفی می‌شود؛ متفکری که پاسخ‌گوی نیازهای انسان امروزی است. با شناخت اقبال می‌توانیم به شناخت اسلام، شناخت مسلمانان، شناخت زمان حال و آینده دست یابیم.

*این متن توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح شده است.

۱۸- تاریخ و ارزش آن در اسلام

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۹**
- **زمان: ۱۴ مرداد ۱۳۴۹**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: شریعتی در این سخنرانی که بی‌مقدمه و به دلیل غیبت سخنران اصلی، دکتر زریاب خویی، ایراد شده است به نقد تاریخ به شکل قدیم که به نقالی و حادثه‌نگاری تقلیل می‌یابد می‌پردازد. تاریخ علمِ شدن انسان است و علم بررسی صیرورت انسان در زمان. با این تعریف از تاریخ شریعتی از دو ناشناخته برای مسلمانان نام می‌برد: قرآن و تاریخ اسلام که متأسفانه هر دو برای مسلمانان مجهول مانده، به‌رغم اهمیتی که اسلام برای تاریخ و شناخت آن قائل است.

*این متن توسط شریعتی حک و اصلاح نشده است.

۱۹- مذهب علیه مذهب

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۲**
- **زمان: ۲۲ و ۲۳ مرداد ۱۳۴۹**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: این سخنرانی در دو شب متوالی در حسینیه‌ی ارشاد ایراد شده است. در این سخنرانی شریعتی می‌کوشد نشان دهد که جنگ در تاریخ، جنگ مذهب علیه کفر نبوده بلکه همواره این مذهب است که در برابر مذهب قرار گرفته است.

تاریخ این دو سخنرانی پیاپی در اسناد ساواک ۲۷ مرداد آمده است. علی رهنما، نویسنده‌ی کتاب «شریعتی مسلمانی در جست‌وجوی ناکجاآباد» به نقل از اسناد حسینیه‌ی ارشاد از اول مرداد یاد می‌کند (ص ۳۵۶) و «دفتر تنظیم و تدوین آثار شریعتی» تاریخ ۲۲ و ۲۳ مرداد را عنوان می‌کند.

*کیفیت نوار موجود خراب است.

*این متن توسط شریعتی حک و اصلاح شده است. با نظارت و خواست شریعتی سخنرانی روز دوم در آغاز متن آمده و سخنرانی روز اول در ادامه‌ی آن.

۲۰- روشنفکر و مسئولیت او در جامعه

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۰**
- **زمان: ۳۰ و ۳۱ مرداد ۱۳۴۹**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: شریعتی در این سخنرانی به چگونگی پیدایش روشنفکر در جوامع غربی و شرقی می‌پردازد و نیز رسالتی که روشنفکر در جامعه‌ی بشری و خاصه در جامعه‌ی خویش بر عهده دارد..

*این متن توسط شریعتی حک و اصلاح نشده است.

۲۱- فلسفه‌ی تاریخ از دیدگاه اسلام

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۹**
- **زمان: ۱ شهریور ۱۳۴۹**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: در این سخنرانی شریعتی با بررسی تشابهات و افتراقات میان فلسفه‌ی تاریخ در اسلام با فلسفه‌ی تاریخ در دیگر مکاتب اجتماعی و فلسفی، مشخصات اصلی فلسفه‌ی تاریخ در اسلام را مجاهدت و مبارزه علیه بطلان‌های فلسفی- طبقاتی و اخلاقی می‌داند.

*صدای همیشگی‌ای که تاریخ سخنرانی‌ها را در آغاز نوارهای حسینیه‌ی ارشاد اعلام می‌کند از ۲۰ جمادی‌الثانی ۱۳۹۰ نام می‌برد که برابر است با اول شهریور ۱۳۴۹ و نه آبان. اسناد ساواک هم تاریخ اول شهریور را ذکر می‌کند. به نظر می‌آید که خطایی در اعلان تاریخ توسط گوینده در تبدیل قمری به شمسی صورت گرفته است.

*این متن توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح نشده است.

(شریعتی در آذر ۱۳۴۹ سخنرانی‌ای نیز تحت عنوان «ریشه‌های اقتصادی رنسانس» در مدرسه‌ی عالی بازرگانی دارد که متأسفانه صوت آن در دسترس نیست. متن این سخنرانی در مجموعه آثار ۳۱ به چاپ رسیده است.)

۲۲- سخنرانی‌های سفر حج در سال ۴۹

- **نام دیگر: حج در سال ۱۳۴۹**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۹**
- **زمان: از سوم بهمن تا ۲۷ بهمن ۱۳۴۹**
- **مکان: مکه، مدینه، عرفات، منا، غار حرا**

چکیده: این مجموعه شامل چندین سخنرانی متوالی در کاروان حسینیه‌ی ارشاد در موسم حج ۱۳۴۹ (ذی‌الحجه- ذی‌القعده ۱۳۹۰) است که با این عناوین به چاپ رسیده است:

- **مدینه:**

-«مدینه شهر هجرت و فلسفه دعا» (۴۹/۱۱/۳ برابر با ۲۵ ذی‌القعده ۹۰)

-«تمدن نتیجه‌ی منطقی مهاجرت» (۴۹/۱۱/۴)

-«بررسی انواع مهاجرت» یا «مدینه، شهر

هجرت»(۴۹/۱۱/۵)
-«نجات نسل جوان»(۴۹/۱۱/۶)

- **مکه:**

-سخنرانی کوتاه از استاد محمدتقی شریعتی قبل از علی شریعتی
-«توحید و شرک»(۴۹/۱۱/۱۱ برابر با ۳ ذی الحجه۹۰)
-«هجرت، امت و امامت»(۴۹/۱۱/۱۵)
-«تحلیلی از مناسک حج» یا «فلسفه حج در اسلام»(عرفات-۴۹/۱۱/۱۶)
-«اسماعیلت را قربانی کن»(۴۹/۱۱/۱۷ منی-عید قربان)

- **-«وصایت و شورا»(۴۹/۱۱/۱۸-دومین شب وقوف در منا، جلسه پرسش و پاسخ:)**

-«چه باید کرد؟»(۴۹/۱۱/۱۹)
-«اسلام محمد، احیاکننده‌ی دین ابراهیم»(غار حرا)
-«طرح گوشه هایی از زندگی محمد از تولد تا بعثت»(آخرین روز اقامت در مکه)
*به روایت اسناد ساواک (ج.اول-ص ۳۵۷) بازگشت از حج به تاریخ ۲۸ بهمن ۱۳۴۹.
*این سخنرانی‌ها توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح نشده است.

۲۳- بینش تاریخی شیعه

- **نام‌های دیگر: کنفرانس مسجد الجواد، اسلام دین تاریخ**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۹**
- **زمان: ۱۴ اسفند ۱۳۴۹(۷ محرم ۱۳۹۰)**
- **مکان: تهران، مسجد الجواد**

چکیده: موضوع این سخنرانی مقایسه‌ای است میان واقعیت امروزی تشیع که از نظر شریعتی در تناقض با موقعیت تشیع در تاریخ است؛ فاصله‌ای که از دین تا کفر است. شریعتی چهره‌ی امروزی شیعه را دستخوش انحطاط می‌داند حال آن‌که شیعه‌ی تاریخی توانسته بوده در سیاست، جامعه، فکر، عقیده و فلسفه جبهه و جهت جدیدی به وجود بیاورد.
*کتاب «حسینیه ارشاد به روایت اسناد ساواک» این سخنرانی را به دعوت «انجمن اسلامی مهندسین» می‌داند.
این متن توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح نشده است.
(سخنرانی هنر در انتظار موعود، سخنرانی در مشهد در سال ۴۹ که متاسفانه از آن صوتی به جا نمانده. این متن در م.آ.۳۲ به چاپ رسیده است)

۱۳۵۰

۲۴- بازگشت به خویشتن

- **نام‌های دیگر: نیازهای انسان امروز**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۴**
- **زمان: ۱۵فروردین ۱۳۵۰**
- **مکان: اهواز، دانشکده‌ی جندی شاپور**

چکیده: در این کنفرانس شریعتی ضمن ارائه‌ی تعریف از «خویشتن» و ضرورت بازگشت به آن، بازگشت به خویشتن تاریخی- فرهنگی و نیز اسلامی را مشروط به اتخاذ رویکردی انتقادی می‌داند و نه بازگشتی نوستالژیک.
*این سخنرانی در دانشکده‌ی جندی شاپور اهواز در فروردین ۱۳۵۰ ایراد شده و سپس در ایران و اروپا همراه با سخنرانی‌های دیگری تحت عنوان «نیازهای انسان امروز» قبل از انقلاب چاپ و منتشر شده است.
*متأسفانه نوار موجود از کیفیت مطلوبی برخوردار نیست.
*این متن توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح نشده است.

۲۵- تاریخ و شناخت ادیان

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۴و ۱۵**
- **زمان: ۲۰ فروردین ۱۷ دی۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: تاریخ و شناخت ادیان شامل چهارده درس درباره‌ی ادیان و مذاهب غیرابراهیمی است که از ۲۰ فروردین ۱۳۵۰ در زیرزمین حسینیه‌ی ارشاد آغاز می‌شود و تا ۱۷ دی ۱۳۵۰ همان سال ادامه پیدا می‌کند.
*به گزارش اسناد ساواک در جریان این جلسات و طی زمان پرسش و پاسخ، بارها برخی از دانشجویان در اعتراض به فضای سیاسی بسته و سرکوب نیروهای چریکی، سخنرانی شریعتی را قطع می‌کرده‌اند. جمعیت از حد کلاس بیشتر بوده است. دکتر می‌خواهد سؤالات را بعد از پایان کلاس بپرسند. در درس دوم برخی از پاورقی‌ها در صوت نیست و بعداً اضافه شده است.
*عناوین این سخنرانی‌ها توسط بنیاد فرنگی دکتر علی شریعتی بر اساس متن انتخاب شده است و در مجموعه آثار، دروس فقط با اعداد تفکیک شده‌اند.

۱-۲۵- تاریخ ادیان

- **درس اول: طرح مقدماتی دروس تاریخ ادیان**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۴**
- **تاریخ: ۲۰ فروردین۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: درس اول این سلسله دروس به طرح مقدماتی تاریخ ادیان اختصاص دارد.

۲۶- حسین وارث آدم

- **نام دیگر: میراث آدم**
- **معادل مکتوب: تاکنون به چاپ نرسیده است.**
- **زمان: ۳ اردیبهشت۱۳۵۰ (۲۸ صفر ۱۳۹۱)**

- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: حسین وارث آدم تفسیری است فلسفی از تاریخ، با نگاهی تازه به واقعه‌ی عاشورا و بازخوانی زیارت وارث.
کتاب حسین وارث آدم در سال ۱۳۴۹ نوشته شده است. این متن پس از آغاز سخنرانی‌های شریعتی در حسینیه‌ی ارشاد در سه نوبت توسط شریعتی روخوانی شده است. این اولین نوبت است که شریعتی این متن مکتوب را روخوانی می‌کند و البته با اظهاراتی به عنوان مقدمه. رحلت حضرت رسول، شهادت امام حسن و اولین سالگرد فوت آقای شاهچراغی از بنیان گذاران حسینیه ارشاد بهانه‌ای بوده است برای ارائه این متن مکتوب.
*این سخنرانی با درس دوم تاریخ و شناخت ادیان هم‌زمان است.
*در اسناد ساواک ۵ اردیبهشت ذکر شده است.

۲-۲۵- تاریخ و شناخت ادیان

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۴**
- **درس دوم: مذاهب ابتدایی**
- **تاریخ: ۳ اردیبهشت ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*جلسه پرسش و پاسخ این درس در تاریخ پنج شنبه ۹ اردیبهشت برگزار شده و در م.آ. به چاپ رسیده است.

۲۷- ماشین در اسارت ماشینیسم

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۳۱**
- **زمان: ۵ اردیبهشت ۱۳۵۰ (۲۹ صفر ۱۳۹۱)**
- **مکان: تهران، دانشکده‌ی پلی‌تکنیک**

چکیده: در این سخنرانی شریعتی با تفکیک تکنیک از ماشینیسم به نقد سیستمی می‌پردازد که زندانی شدن انسان را موجب می‌شود، اتوماتیزمِ سیستمی که قرار بوده موجبات آزادی انسان و تسلط او را بر طبیعت فراهم کند. انسان در خدمت تکنیک یا تکنیک در خدمت انسان پرسش اصلی این سخنرانی است. شریعتی به یکی از جلوه‌های تمدن مدرن ماشینیسم- می‌پردازد. الیناسیون توسط تکنیک آن جایی اتفاق می‌افتد که تکنولوژی با ادعای تسلط بر طبیعت و فراهم آوردن آزادی انسان، خود بدل به زندان انسان می‌شود.
*این نوار از کیفیت مطلوبی برخوردار نیست و متأسفانه نسخه‌ای مناسبت‌تر وجود ندارد.
*بر سر تاریخ این سخنرانی اختلاف در منابع وجود دارد. مجموعه آثار تاریخ این سخنرانی را ۵ شهریور ذکر کرده و صوت همیشگی آغاز نوارهای مربوط به سخنرانی در حسینیه‌ی ارشاد از ۵ اردیبهشت صحبت می‌کند که با ۲۹ صفر ۹۱ هماهنگی دارد. علاوه بر این نکته، کلاس‌های تاریخ و شناخت ادیان نیز از ۲۵ تیر ۱۳۵۰ تا ۲ مهر ۱۳۵۰ برگزار نمی‌شود و شریعتی در این بازه‌ی زمانی به مصر سفر می‌کند.
*این متن توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح نشده است.

۲۸- استانداردهای ثابت در تعلیم و تربیت

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۹**
- **زمان: ۷ اردیبهشت ۱۳۵۰**
- **مکان: تهران، دانشسرای عالی سپاه دانش**

چکیده: موضوع این سخنرانی استانداردها در تعلیم و تربیت است. از نظر شریعتی، استانداردهای ثابت و راکد زاییده‌ی نظام‌های راکد است و زمانی حاصل می‌شود که یک عصر، یک مذهب و یک اندیشه در قالب‌های ثابت متصلب شود و می‌کوشد از طریق آموزش این قالب‌های جامد و به ارث رسیده را بر نسل آینده تحمیل کند. از نظر شریعتی معلم باید با اتخاذ نگاه انتقادی تنها بر یک اصل مؤمن باشد و آن اصل شناخت انسان است.
*این سخنرانی در ساعت یازده و نیم تا دو نیمه شب ایراد شده است.
*کیفیت صوت بد است.

۳-۲۵- تاریخ و شناخت ادیان

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۴**
- **درس سوم: تعریف دین**
- **تاریخ: ۱۷ اردیبهشت ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

۴-۲۵- تاریخ و شناخت ادیان

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۴**
- **درس چهارم: مذاهب چین و هند**
- **تاریخ: ۳۱ اردیبهشت ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*جلسه پرسش و پاسخ این درس در م.آ. ۱۷ صفحه ۳۲۹ به چاپ رسیده است.

۵-۲۵- تاریخ و شناخت ادیان

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۴**
- **درس پنجم: طرح بینش شرقی و غربی**
- **تاریخ: ۱۴ خرداد ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*جلسه پرسش و پاسخ این درس در م.ا. ۱۴ به چاپ رسیده است.

---

۲۹ حسین وارث آدم

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۷ (ضمیمه)**
- **زمان: ۲۸ خرداد ۱۳۵۰ (۲۴ ربیع‌الثانی ۱۳۹۲)**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*این سخنرانی هم‌زمان با درس ششم تاریخ ادیان ایراد شده و شریعتی از اینکه برای دومین بار است که متنی را روخوانی می‌کند

سخن می‌گوید . (بار اول در اردیبهشت همین سال به مناسبت سالگرد مرگ شاهچراغی، از بنیانگذاران حسینیه ارشاد، این متن مکتوب خوانده شده است) این متن، توسط دست اندرکاران «دفتر تدوین و تنظیم آثار»، جانشین درس ۱۸ اسلامشناسی تلقی گشته (بنا بر خاطرات شاگردان شریعتی) و از همین رو در ضمیمه اسلامشناسی هندسی (م.آ.۱۷) به چاپ رسیده است. حال آنکه تاریخ این سخنرانی یکسال قبل از تاریخ درس ۱۸ اسلام شناسی (۲ تیر ۱۳۵۱) ذکر شده و نمی تواند جانشین آن درس باشد. توضیح دفتر تدوین این است که شریعتی به دلیل غیبت دانشجویان و قلیل بودن تعداد حضار تصمیم می‌گیرد به جای سیر طبیعی کلاس این متن را برای بار دوم روخوانی کند. اما چنین پیدا است که دلیل دیگری برای این تکرار وجود داشته و به سیر کلاس های اسلام شناسی ربطی ندارد.

*برخی اسناد از سخنرانی «حسین وارث آدم» در دانشکده پلی تکنیک نیز سخن گفته اند. اما در این سخنرانی هیچ اشاره ای به محیط دانشگاه نیست و به نظر می آید که شریعتی با مخاطب های همیشگی کلاس های حسینیه ارشاد سخن می‌گوید.

۶-۲۵- تاریخ و شناخت ادیان

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۴**
- **درس ششم: ورود به دنیای هند**
- **تاریخ: ۲۸ خرداد۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

۷-۲۵- تاریخ و شناخت ادیان

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۴**
- **درس هفتم: شناخت مذاهب هند**
- **تاریخ: ۱۱ تیر ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*در جزوه ای که در همان ایام به شکل پلی کپی تکثیر می‌شده تاریخ ۱۳ تیرماه را ذکر کرده.

۳۰- فاطمه فاطمه است

- **نام دیگر: بانوی نمونه‌ی اسلام**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۱**
- **زمان: ۱۴ و ۱۵ تیرماه ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: در این سخنرانی شریعتی به تحلیل اجتماعی وضعیت زنان در غرب و شرق پرداخته و با تیپ‌شناسی زن سنتی و متجدد در ایران به دنبال ارائه‌ی الگوی سوم، فاطمه(ع) را معرفی می‌کند. این سخنرانی به عنوان برجسته‌ترین سخنرانی سال (۱۳۵۰) در حسینیه‌ی ارشاد شناخته شد.

*این سخنرانی در دو روز متوالی عرضه شده است و از همین رو در برخی اسناد، تاریخ ۱۴ تیر ذکر شده و در برخی اسناد تاریخ ۱۵ . کتاب «حسینیه ارشاد به روایت اسناد ساواک ۱۱ و ۱۴ تیرماه را ذکر می‌کند. و در تبدیل تاریخ قمری به شمسی (۱۲-۱۳ جمادی الاولی ۱۳۹۱) ۱۴ و ۱۵ تیر درست تر به نظر می‌آید.

*این متن توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح شده است.

۸-۲۵- تاریخ و شناخت ادیان

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۵**
- **درس هشتم: درباره‌ی تشیع**
- **تاریخ: ۲۵ تیرماه ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*از ۲۵ تیر ۱۳۵۰ تا ۲ مهر ۱۳۵۰ هیچ کلاس و سخنرانی‌ای برگزار نشده است. (سفر به مصر)

۹-۲۵- تاریخ و شناخت ادیان

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۵**
- **درس نهم: اصول کلی مذهب ودا**
- **تاریخ: ۷ آبان ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

۳۱- انتظار، مذهب اعتراض

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۹**
- **زمان: ۸ آبان ۱۳۵۰ (۱۰ رمضان ۱۳۹۱)**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: شریعتی فلسفه‌ی انتظار را فلسفه‌ی اعتراض می‌داند. به تعبیر او عصر غیبت عصر انتخاب، بخشنده‌ی خوشبینی تاریخی و استدلال عقلی و روحی است و از همین رو انتظار نه تنها یک اصل فطری و انسانی است که اصلی اجتماعی‌نیز هست.

۳۲- تشیع علوی، تشیع صفوی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۹**
- **زمان: ۹ آبان ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: شریعتی در این سخنرانی به سیر تاریخی اسلام پرداخته و دلایل تبدیل اسلام از «نهضت» به «نظام» را در تقابل میان دو شکل شیعه‌ی علوی و شیعه‌ی صفوی و نیز تسنن محمدی و تسنن اموی نشان می‌دهد.

*این متن توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح شده است.

۳۳- مسئولیت شیعه بودن

- **نام دیگر: شیعه**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۷**
- **زمان: ۱۵ آبان ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: شریعتی در این کنفرانس می‌کوشد نشان دهد که تعلق به هر تفکر و اعتقادی از جمله شیعه بودن- از هنگامی که آگاهانه

وانتخابی باشد، مسئولیت‌آفرین نیز هست و باید منجر به نوعی رفتار و عمل شود. شیعه بودن در این رویکرد یعنی علی را نه چون بتی پرستیدن که پیروی کردن از او.

*صوت آغاز نوار تاریخ این سخنرانی را ۱۷ آبان ذکر کرده است اما «حسینیه به روایت اسناد ساواک» و «دفتر تدوین آثار» ۱۵۱ آبان را ذکر می‌کند. از این رو ما همان ۱۵ آبان را دقیق‌تر می‌دانیم.

*این متن در زمان فعالیت حسینیه‌ی ارشاد به چاپ رسیده است اما معلوم نیست که توسط شریعتی بازبینی شده باشد.

۳۴- چه نیازی به علی؟

- **نام دیگر: ۲۳ سال مبارزه برای مکتب، ۲۵ سال سکوت برای وحدت، پنج سال حکومت برای عدالت، ۲۳ سال فداکاری در راه مکتب، «علی، مکتب، عدالت»، «۲۳ سال فداکاری در راه مکتب»**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۶**
- **زمان: ۱۶ آبان ۱۳۵۰(۱۸ رمضان ۱۳۹۱)**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: شریعتی در این سخنرانی از امکان و ضرورت برقراری نسبت میان چهره های تاریخی و انسان امروز سخن می‌گوید . با این پرسش: چه نیازی است به علی؟ برای پیدا کردن پاسخ، شریعتی به تشریح سه دوره‌ی زندگی امام علی می‌پردازد. دوره‌ی اول مربوط به ۲۳ سالی است که او پابه‌پای پیامبر برای «استقرار مکتب» مبارزه می‌کند. دوره‌ی دوم ۲۵ سال سکوت علی در برابر جبهه‌های داخلی پس از مرگ پیامبر با دغدغه‌ی حفظ «وحدت» است. دوره‌ی سوم پنج سال حکومت امام علی است به قصد استقرار «عدالت».

۳۵- آری این چنین بود برادر

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۲**
- **زمان: ۱۸ آبان ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: سخنرانی «آری این چنین بود برادر» در پی سفری به مصر و در غالب نامه خطاب به یکی از بردگانی نوشته می‌شود که در ساخت اهرام ثلاثه از آن‌ها استفاده می‌شده است. در این نامه شریعتی صدای فراموش‌شدگان تاریخ می‌شود.

*دفتر تدوین آثار شریعتی و «حسینیه به روایت اسناد ساواک» تاریخ این سخنرانی را ۱۸ آبان ذکر کرده اند اما در صوت سخن از ۱۸ بهمن است.

۳۶- علی، بنیان‌گذار وحدت

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۶**
- **زمان: ۱۹آبان**

آبان ۱۳۵۰

- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: در این سخنرانی شریعتی به نقش علی(ع) در ایجاد وحدت در صفوف پیروان پس از مرگ پیامبر پرداخته است.
*این سخنرانی توسط دفتر تدوین آثار تنظیم و ویراستاری شده است.

۳۷- پدر، مادر، ما متهمیم

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۲**
- **زمان: ۲۱-۲۰ آبان ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: در این سخنرانی شریعتی به تفاوت میان دو نسل در زمانه‌ی خویش می‌پردازد و نسل خود را در برابر نسل آینده‌ای که از دین فاصله گرفته است متهم می‌داند.
*این سخنرانی طی دو روز متوالی در شب های احیا برگزار گردیده است. در مورد تاریخ این سخنرانی تردید وجود دارد. علی رهنما در کتاب «شریعتی مسلمانی در جست‌وجوی ناکجاآباد» تاریخ این سخنرانی را ۸ آبان می‌داند. اما از آنجا که تاریخ ۸ آبان سخنرانی «انتظار، مذهب اعتراض است» و از همین رو تاریخ ۲۰ آبان دقیق‌تر به نظر می‌آید.
*این متن توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح شده است.

۱۰-۲۵- تاریخ و شناخت ادیان

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۵**
- **درس دهم: تزهای اساسی تاریخ ادیان**
- **تاریخ: ۲۱ آبان ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

۳۸ از کجا آغاز کنیم؟

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۰**
- **زمان: ۱ آذر ۱۳۵۰**
- **مکان: دانشگاه صنعتی شریف**

چکیده: شریعتی در این کنفرانس برای پیدا کردن پاسخی به عقب‌افتادگی جامعه‌ی ما با طرح چند پرسش آغاز می‌کند. پیدا کردن پاسخ بر عهده‌ی چه کسانی است؟ به گمان شریعتی بر عهده‌ی روشنفکران است که نه عوام‌اند و نه دانشمندان؛ کسانی که نسبت به وضع انسانی خود آگاهی تاریخی و اجتماعی دارند و احساس مسئولیت. پرسش دوم این‌که برای چه؟ برای این‌که بتوانند جامعه را تغییر دهند. سؤال سوم این‌که از کجا باید آغاز کنند؟ در نگاه شریعتی باید از شناسایی تیپ فرهنگی جامعه‌ی خود آغاز کنند. پاسخ نهایی شریعتی برای جامعه‌ی ما آغاز کردن از رنسانس دینی و ایجاد تغییر در بینش مذهبی است به دلیل مذهبی بودن تیپ فرهنگی جامعه.
*«شریعتی به روایت اسناد ساواک» (ص ۳۹۴) تاریخ ۲ آذر را ذکر کرده است اما «دفتر تدوین آثار» و «صوت» آغاز نوارها تاریخ اول آذر را تأیید می‌کنند.

۱۱-۲۵- تاریخ و شناخت ادیان

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۵**
- **درس یازدهم: بودا، مصلح دین ودا**
- **تاریخ: ۵ آذر ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

۱۲-۲۵- تاریخ و شناخت ادیان

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۵**
- **درس دوازدهم: هند در واپسین نگاه**
- **تاریخ: ۱۹ آذر ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*جلسه پرسش و پاسخ این درس در م.ا. ۱۵ به چاپ رسیده است.

۱۳-۲۵- تاریخ و شناخت ادیان

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۵**
- **درس سیزدهم: آغاز مذهب در ایران**
- **تاریخ: ۳ دی ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

۱۴-۲۵- تاریخ و شناخت ادیان

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۵**
- **درس چهاردهم: مذهب زرتشت**
- **تاریخ: ۱۷ دی ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

برخی از این دروس (دروس اول تا چهارم) در زمان حسینیه‌ی ارشاد پیاده و با نظارت شریعتی به شکل پلی‌کپی تکثیر می‌شده است اما توسط او تنظیم نشده است. به نظر می‌آید که حجم بالای سخنرانی‌ها در این ایام چنین فرصتی را برای شریعتی باقی نمی‌گذاشته‌است.
*جلسه پرسش و پاسخ این درس در م.ا. ۱۵ به چاپ رسانده است.

۳۹ حج ۵۰

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۹**
- **زمان: از ۲۴ دی تا ۹ بهمن ۱۳۵۰**
- **مکان: در سفر حج**

چکیده: این مجموعه نشست‌های پیاپی از ۲۴ دی ۱۳۵۰ تا ۹ بهمن در سومین سفر شریعتی به مکه و مدینه همراه با کاروان حسینیه‌ی ارشاد است و در برگیرنده‌ی هفت سخنرانی. تاریخ های ذکر شده در نوار غیر دقیق بوده است. شریعتی از ۱۵ بهمن دروس اسلام شناسی را آغاز کرده است و نمی توانسته است در ۲۶ بهمن در عربستان بوده باشد.

- **عناوین این سخنرانی‌ها عبارتند از: ی**

مدینه
-بیست و سه سال در بیست و سه روز» (۲۴ دی ۵۰)
-«اهمیت مهاجرت در اسلام و بررسی پنج نوع مهاجرت در قرآن» (۲۵ دی)
-«کروکی مسجدالنبی و اطراف آن» (۲۶ بهمن)

مکه
-«توحید، زیربنای اعمال احکام و احساسات»(۳۰ دی)
-«اکنون به کعبه رسیده‌ای در کعبه نیز ممان»(؟)
-«بازنگری و نتیجه‌گیری کلی»(۷ بهمن- منی)
-«قرار برای آینده» (۹ بهمن- منی -گفت‌وشنود)
*این متون توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح نشده است.

۴۰- سلسله دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۶، ۱۷، ۱۸**
- **زمان: از ۱۵ بهمن ۱۳۵۰ تا ۱۹ آبان ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*سلسله دروس شریعتی تحت عنوان اسلام‌شناسی هندسی از تاریخ ۱۵ بهمن ۱۳۵۰ آغاز می‌شود و تا آخرین روز فعالیت مجاز حسینیه‌ی ارشاد یعنی ۱۹ آبان ۱۳۵۱ ادامه پیدا می‌کند. در مجموع بیست و هفت درس. این جلسات به شکل هفتگی برگزار می‌شده و پایان همه کلاس‌ها (تقریبا) جلسات پرسش و پاسخ برقرار بوده است.

۴۰-۱- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۶**
- **درس اول : طرح هندسی مکتب**
- **تاریخ: ۱۵ بهمن ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

جلسه پرسش و پاسخ برگزار می‌شود. (م.ا.۱۶)

۴۰-۲- دروس اسلام شناسی

- **معادل مکتوب: م.آ. ۱۶**
- **درس دوم: طرح هندسی مکتب(۲)**
- **تاریخ: ۲۲ بهمن ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه ارشاد**

*به دلیل حضور کم افراد در جلسه اول، شریعتی مجبور به تکرار بحث خود در جلسه دوم می‌شود و از همین رو ترجیح می‌دهد این دو درس را در یک متن گنجانده و تحت یک عنوان در همان زمان به چاپ برساند.

جلسه پرسش و پاسخ برگزار می‌شود. (م.ا.۱۶)

۴۰-۳- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۶**
- **درس سوم: جهان‌بینی توحید**
- **تاریخ: ۲۹ بهمن ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

جلسه پرسش و پاسخ برگزار می‌شود. (م.ا.۱۶)

۴۱- شهادت

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۹**
- **زمان: ۶ اسفند ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: شریعتی در این سخنرانی که در تاسوعا ایراد شده است، حادثه‌ی عاشورای سال ۶۰ هجری در کربلا را نماد نه گفتن به نظام غاصبی می‌داند که با ادعای میراث‌داری بر قدرت نشسته است و از همین رو انتخاب شهادت را از سوی امام حسین به قصد افشا کردن غصب و نشان دادن حقیقت و به قصد تضمین حیات یک ملت تفسیر می‌کند.

*این سخنرانی به روایت کتاب «شریعتی به روایت اسناد ساواک» در ساعت ۱۰ صبح ۶ اسفند ۱۳۵۰ مصادف با روز تاسوعا ایراد گردیده است. تعداد شرکت‌کنندگان در این مراسم دو هزار نفر گزارش شده. یکی از بانوان شرکت‌کننده شروع به خواندن اعلامیه‌ای از نهضت آزادی می‌کند که متعاقب این جریان عده‌ای از جوانان شعارهایی با مضمون درود بر نهضت آزادی، درود بر احمد رضایی و درود بر خمینی می‌دهند و مسئولان حسینیه مجبور می‌شوند جمعیت را دعوت به آرامش کنند. (ص ۴۳۴)

۴۰-۴- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۶**
- **درس چهارم: توحید، زیربنای جامعه‌شناسی**
- **تاریخ: ۶ اسفند ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*این کلاس در ساعت سه و نیم بعدازظهر برقرار می‌شود و پس از سخنرانی «شهادت».
*صوت این درس متأسفانه ناقص است و در آرشیو حسینیه‌ی ارشاد نیز به شکل کامل وجود ندارد.

۴۲- حسین وارث آدم

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۹**
- **زمان: ۷ اسفند ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*این سخنرانی برای سومین بار در ظهر عاشورای ۱۳۹۲ (۷ اسفند ۱۳۵۰) و در حسینیه‌ی ارشاد ایراد شده و قرائت متن مکتوبی است که شریعتی در سال ۴۹ نوشته بوده و پیش از این در دو نوبت در حسینیه‌ی ارشاد با مقدمه‌هایی متفاوت روخوانی کرده است. چنین پیداست که شریعتی قبل از سخنرانی «پس از شهادت» که در شب همان روز در مسجد نارمک ایراد می‌کند، این متن را نیز ظهر در حسینیه برای مخاطبان می‌خواند.
*بر اساس متن مکتوب.

۴۳- پس از شهادت

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۹**
- **زمان: ۷ اسفند ۱۳۵۰**

- **مکان: مسجد نارمک**

چکیده: در مورد سخنرانی «پس از شهادت» از دو نسبت مستقیم با مبارزات چریکی آن ایام در خاطرات سخن گفته می‌شود: مرگ احمد رضایی در بهمن ۱۳۵۰ که در پی تعقیب و گریز با مأموران ساواک با سیانور به زندگی خود پایان داد؛ مجاهدی که گفته می‌شود به حسینیه‌ی ارشاد رفت‌وآمد داشته (خاطرات دکتر کاظم سامی) و نیز اعدام برادران احمدزاده که در ۱۱ اسفند (چهار روز پس از این سخنرانی) در تپه‌های زندان اوین صورت می‌گیرد و به دلیل نزدیکی شریعتی به خانواده‌ی احمدزاده و پدر این دو چریک، به شدت تحت تأثیر این وقایع بوده است. (اطلاع قبلی از احتمال اعدام)

بنا بر گزارش اسناد ساواک در پایان این سخنرانی تظاهرات باشکوهی توسط حاضران در مسجد برپا می‌شود و جلسه با دستگیری تعداد وسیعی از حاضران به پایان می‌رسد. قبل از شریعتی کسی سخنرانی می‌کند. شریعتی از ساعت هشت و نیم شب سخنرانی‌اش را آغاز می‌کند و به مدت نیم ساعت. سخن می‌گوید. پس از سخنرانی و هنگام خروج چراغ‌ها خاموش می‌شوند و عده‌ای حدود دویست نفر و اکثرا جوان شعار می‌دادند: «ما به شهدا ملحق می‌شویم» و با دخالت پلیس و مردم در ساعت ۲۲ جمعیت پراکنده می‌شوند (شریعتی به روایت اسناد ساواک، جلد اول-ص ۴۴۱).

۵-۴۰- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۶**
- **درس پنجم: توحید به عنوان بینش تاریخی**
- **تاریخ: ۱۳ اسفند ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*شریعتی در این کلاس از برگزاری نمایشگاه نقاشی خانم کاظمی (رهنورد) و آقای (میرحسین) موسوی در تالار زیرزمین حسینیه‌ی ارشاد سخن می‌گوید. و نیز به سخنرانی پرویز خرسند در روز عاشورا -قبل از سخنرانی خود- اشاره می‌کند که با رویکرد اسطوره شناسانه به نقش کلاغ‌ها در دفن «هابیل» توجه نشان داده است. (به نقل از کتاب «شریعتی به روایت اسناد ساواک»، ص ۴۴۲)

*متأسفانه صوت درس پنجم ناقص است و در آرشیو حسینیه‌ی ارشاد نیز به شکل کامل وجود ندارد.

جلسه پرسش و پاسخ برگزار می‌شود. (م.ا.۱۶)

۶-۴۰- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۶**
- **درس ششم: برخیزیم و گامی فراپیش**

نهیم

- **تاریخ: ۲۰ اسفند ۱۳۵۰**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

۱۳۵۱

۷-۴۰- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۶**
- **درس هفتم: توحید: فلسفه تاریخ**
- **تاریخ: ۱۸ فروردین ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*اولین درس در سال جدید.

* متأسفانه این نوار در تراک چهارم ناقص است و تاکنون کیفیت بهتری از آن پیدا نشده‌است.

۸-۴۰- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۶**
- **درس هشتم: فلسفه‌ی اخلاق**
- **تاریخ: ۲۵ فروردین ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

۹-۴۰- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۶**
- **درس نهم: حج تجسم عینی توحید و اسلام**
- **تاریخ: ۱ اردیبهشت ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*تعدادی اعلامیه به صورت شعار در مورد چهار نفر از اعدامی‌های اعضای نهضت ازادی [احتمالاً منظور گزارشگر مجاهدین خلق بوده است] به وسیله‌ی بانوان از بالکن در بین آقایان پخش و در میان مردان نیز اعلامیه و تراکت‌هایی توزیع شد (شریعتی به روایت اسناد ساواک، جلد دوم، ص ۸)

*به علت کثرت جمعیت نمی‌توانند شعاردهندگان را دستگیر کنند. جمعیت شرکت‌کننده هزار نفر.

جلسه پرسش و پاسخ برگزار می‌شود. (م.ا.۱۶)

۱۰-۴۰- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۷**
- **درس دهم: تاریخ در دیدگاه قرآن و مکتب‌ها**
- **تاریخ: ۸ اردیبهشت ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*اعتراض بانویی جوان از بالکن و اعلان این نکته که اعضای خانواده‌ی آن‌هایی که کشته شدند در قم منزل شریعتمداری متحصن شده و اعتصاب کرده‌اند.

*به روایت اسناد ساواک تعداد شرکت‌کنندگان بسیار زیاد بوده است و هیچ صندلی‌ای خالی نبوده و فضای متشنج مسئولان حسینیه را وامی‌داشته که مردم را دعوت به آرامش کنند.

۱۱-۴۰- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۶**
- **درس یازدهم: تز تاین‌بی و عامل محرک تاریخ**
- **تاریخ: ۱۵ اردیبهشت ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

به روایت اسناد ساواک «تمام صندلی‌ها اشغال بود».

در این تاریخ شریعتی توسط نیروهای امنیتی ساواک فراخوانده می‌شود.

۱۲-۴۰- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۷**
- **درس دوازدهم: مارکسیسم در سه دوره‌ی زندگی مارکس**
- **تاریخ: ۲۲ اردیبهشت ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*در بالکن زنانه دو برگه کاغذ به پایین پرتاپ می‌شود. صندلی‌ها پر بوده است. مسئولان حسینیه برای ممانعت از پرتاب تراکت بالکن را کنترل می‌کنند.

جلسه پرسش و پاسخ برگزار می‌شود. (م.ا.۱۷)

۱۳-۴۰- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۷**
- **درس سیزدهم: عوام‌زدگی مکتب‌ها**
- **تاریخ: ۲۹ اردیبهشت ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*متأسفانه این صوت به مدت ده دقیقه نسبت به متن پیاده‌شده کاستی دارد (در تراک دوم، معادل ص ۱۱۱ تا ۱۲۰)

جلسه پرسش و پاسخ برگزار می‌شود. (م.ا.۱۷)

۱۴-۴۰- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۷**
- **درس چهاردهم: رابطه‌ی فکر و عمل**
- **تاریخ: ۵ خرداد ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**
- ***اعتراض یکی از خانم‌های حاضر در کلاس که فریاد می‌زند: «امروز روزی است که باید قیام کرد».**

*حضور عده‌ای کثیر در سالن اصلی و زیرزمین. (شریعتی به روایت اسناد ساواک، جلد دوم، ص ۳۶)

۱۵-۴۰- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۷**
- **درس پانزدهم: مارکسیسم در قرن نوزدهم**
- **تاریخ: ۱۲ خرداد ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*با حضور «عده‌ای کثیر» به روایت اسناد ساواک.

۱۶-۴۰- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۷**
- **درس شانزدهم: مارکسیسم علمی و مارکسیسم دولتی**
- **تاریخ: ۱۹ خرداد**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*اعلام تشکیل صندوق کمک به هزینه‌ی دانشجویان برای ادامه‌ی تحصیل (شریعتی به روایت اسناد ساواک، جلد دوم، ص ۴۱)

*ازدیاد نیروهای انتظامی به دلیل فضای متشنج در هفته‌های اخیر و اظهار ناراحتی دانشجویان.

*شریعتی در تاریخ ۲۲ خرداد توسط ساواک فراخوانده می‌شود.

۱۷-۴۰- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۷**
- **درس هفدهم: الیناسیون و دیالکتیک کار و احتیاج در مارکسیسم**
- **تاریخ: ۲۶ خرداد ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

۱۸-۴۰- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۷**
- **درس هجدهم: ؟؟؟**
- **تاریخ: ۲ تیر ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*«دفتر تدوین و تنظیم آثار شریعتی» به روایت شاهدان عینی در مقدمه مجموعه آثار ۱۷ از عدم تشکیل درس ۱۸ سخن می گوید با این تذکر که شریعتی به جای درس جدید، متن «حسین وارث آدم» را با عنوان «میراث آدم» بازخوانی می‌کند. (یکبار دیگر در اردیبهشت ۱۳۵۰ نیز شریعتی این متن مکتوب را در حسینیه ارشاد خوانده است) لازم به ذکر است که سخنرانی «میراث آدم» در تاریخ ۲۸ خرداد ۱۳۵۰ ایراد گردیده است (چنانچه به درستی در همین مقدمه م.ا.۱۷ ذکر شده) و در نتیجه در قبل از آغاز دروس اسلامشناسی که از بهمن ۱۳۵۰ آغاز می‌شود. از همین رو می‌توان نتیجه گرفت که درس هجدهم اسلام شناسی که بنا بر ریتم هفتگی در ۲ تیر ۱۳۵۱ تشکیل می‌شده ، برگزار نشده و متنی هم خوانده نشده است. این خطای محاسبه باعث شمارش خطای دروس گشته است (۲۷ درس)، حال آنکه با حذف درس ۱۸ باید دروس اسلامشناسی را ۲۶ درس دانست.

*به علت گرمای تابستان کلاس‌های هفتگی اسلامشناسی، هر پانزده روز یک بار تشکیل می‌شود.

*توزیع کارت برای ورود به تئاتر ابوذر در تاریخ ۱۶ تیر. (این نمایش در ۱۶ تیر برگزار نمی‌شود و به ۶ مرداد موکول می‌گردد)

۴۴- انتظار عصر حاضر از زن مسلمان

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۱**
- **زمان: ۴ تیر ۱۳۵۱**

- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: این سخنرانی در پی طراحی الگو و تیپ ایده‌آل سومی است در برابر دو الگوی موجود سنتی و شبه‌مدرن برای زن ایرانی مسلمان. شریعتی معتقد است که زنان مسلمان ایرانی برای تغییر سرنوشت خود و خروج از این دو محکومیت باید به دنبال خلق موقعیت جدید فرهنگی، دینی و اجتماعی برای خود باشند.

*این مراسم از ساعت هشت و نیم تا یازده شب ادامه پیدا می‌کند. در این مراسم بنا بر گزارش اسناد حدود چهار هزار نفر شرکت داشته‌اند. (شریعتی به روایت اسناد ساواک، جلد دوم، ص ۵۱)

*این متن توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح نشده است.

۱-۱۹-۴۰ - پرسش و پاسخ (به جای درس نوزدهم)

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۷**

جلسه‌ی پرسش و پاسخ

- **تاریخ: ۱۶ تیر**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

شریعتی به دلیل نداشتن «روحیه‌ی مساعد» به جای درس جدید به پرسش و پاسخ با مخاطبان می‌پردازد. با حضور ششصد نفر (به روایت اسناد ساواک).

۱۹-۴۰ - دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۸**
- **درس نوزدهم: سرمایه‌داری، ارزش اضافی**
- **تاریخ: ۲۳ تیرماه ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*با حضور پانصد نفر و هم‌زمان با سمینار زن

---

۴۵ - سمینار زن

- **نام دیگر: زن متقدم، زن متجدد، زن مسلمان**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۱**
- **زمان: ۲۲، ۲۳، ۲۴ تیر ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: سمینار زن با حضور دکتر توسلی و حجت‌الاسلام صدر بلاغی در حسینیه‌ی ارشاد و طی سه روز متوالی به مناسبت ایام فاطمیه برگزار شده است. شریعتی طی سه جلسه ضمن نقد و بررسی آرا و دیدگاه‌های دیگر سخنرانان حاضر در سمینار، به ضرورت بازنگری موقعیت زنان در جوامع اسلامی می‌پردازد و تأکید می‌کند که برای اعاده‌ی حیثیت از موقعیت زنان در اجتماع مسلمان ضرورتاً باید به تفسیر دوباره‌ی قوانین و حقوق اسلامی در این رابطه پرداخته شود. موضوعاتی چون تعدد زوجات، ازدواج موقت، مهریه و... از جمله

موضوعاتی است که در این سمینار به بحث گذاشته می‌شود. این مراسم به روایت اسناد ساواک با حضور ۲۵۰۰ نفر و از ساعت ۹:۳۰ الی یازده شب برگزار شده است. (اسناد ساواک، جلد دوم، ص ۶۴)

*جلسه چهارم این نشست در ۱۳ آبان ۱۳۵۱ برگزار شده است.

۴۶- بار دیگر ابوذر

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۳**
- **زمان: ۳۰ تیر ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: این سخنرانی قبل از شروع اجرای نمایش‌نامه‌ی «یک بار دیگر ابوذر» در تالار مرکزی حسینیه‌ی ارشاد ایراد شده است. این نمایش قرار بود در ۱۶ تیر برگزار شود اما به دلایلی به ۳۰ تیر موکول می‌شود. اما حتی در این تاریخ به دلیل طولانی شدن سخنرانی شریعتی اجرا نمی‌شود. دلیل طولانی سخن گفتن شریعتی احتمال کارگزاری بمب بر روی صحنه توسط مخالفان اجرای تئاتر در حسینیه بوده است. او که نمی تواند دست اندرکاران تئاتر را مجاب کند که اجرا را به تأخیر بیندازند، سخنان خود را به درازا می‌کشاند.

اجرای این نمایش‌نامه به هفته‌ی دیگر یعنی ۶ مرداد ۱۳۵۱ موکول می‌شود.

*مجموعه آثار تاریخ آن را مرداد ذکر کرده اما اسناد ساواک از تاریخ ۳۰ تیر یاد می‌کند.

*این متن توسط شریعتی تصحیح نشده است.

۴۰-۲۰- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۸**
- **درس بیستم: دست‌پروردگان مکتب اسلام**
- **تاریخ: ۳۰ تیر ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*متأسفانه صوت این درس ناقص است و کیفیت مطلوبی ندارد و تا اطلاع ثانوی تنها نسخه‌ی در دسترس همین است.

*در جلسه‌ی درس دو پوستر تبلیغاتی از تئاتر ابوذر بر سر در حسینیه‌ی ارشاد نصب می‌شود.

*کلاس‌های اسلام‌شناسی از تاریخ ۳۰ تیر تا ۱ شهریور به علت گرمای تابستان نه به شکل هفتگی که هر پانزده روز یک بار تشکیل شود و ماه مرداد نیز تماماً تعطیل است.

۴۷- قرن ما در جست‌وجوی علی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۶**
- **زمان: ۱ شهریور ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: در این سخنرانی شریعتی با طرح اساسی‌ترین خصوصیات شخصیت، مشی و تفکر علی(ع) همچون نماد نخستین نسل در انقلاب اسلام، معتقد است که او همچنان می‌تواند مرجعی برای انسان امروز نیز باشد.

*صوت آغاز نوار و نیز کتاب «حسینیه ارشاد به روایت اسناد ساواک» از سوم شهریور برابر با ۱۳ رجب ۱۳۹۲ نام می‌برد.

*این متن توسط دفتر تدوین آثار شریعتی ویراستاری شده است.

۴۸- نقش انقلابی یاد و یادآوران

- **نام دیگری: «ذکر و ذاکرین»**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۷**
- **زمان: ۲۰-۲۱ شهریور ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: «نقش انقلابی یاد و یادآوران» با نام «ذکر و ذاکرین» نیز شناخته شده است. شریعتی در این کنفرانس به نقش و اهمیت حافظه و یادآوری در زمانه‌ای که امکان به ثبت رساندن تاریخ سرکوب‌شدگان و ستم‌های تاریخی نیست، تکیه می‌کند. پراتیک یادآوری دیروز نوعی مقاومت در برابر فراموشی و سکوت است. با این مقدمه به سراغ عاشورا و قیام امام حسین می‌رود و به نقش سوگ در تاریخ شیعه می‌پردازد و این تذکر که پس از صفویه سوگ باید بدل به شناخت شود.

*این سخنرانی در دو روز متوالی در روزهای ۲۰ و ۲۱ شهریور ۵۱ ایراد گردیده است.

*با حضور ۱۲۰۰ نفر (به روایت اسناد ساواک- جلد دوم- ص ۷۴)

*این متن توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح شده است.

۴۹- زیباترین روح پرستنده

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۸**
- **زمان: ۲۲ شهریور ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: موضوع اصلی این سخنرانی که به نام امام زین‌العابدین (امام سجاد) در حسینیه‌ی ارشاد ایراد شده است نقش و جایگاه دعا در ادیان و به طور خاص در تشیع است و نیز بررسی تأثیرات آن در شکل دادن به روح و جان مؤمن. شریعتی از دو جلوه‌ی دعا در تشیع سخن می‌گوید: اول دعایی که طی آن چیزی از خداوند خواسته می‌شود و البته جانشین علم و مسئولیت و اراده و رنج و عمل نمی‌شود و فقط نقش مکمل دارد و نوع دیگر دعا که خواهان رحمتی نیست و خود فی‌نفسه به عنوان عامل اثرگذارنده در نفس و ذات و ماهیت و رفتار و خلق و خوی نیایش‌گر مطرح است. در این شکل دوم نفس پرستش یعنی تجلی بی‌غرض و خالصانه‌ی عشق مطرح است و با چاپلوسی مؤمن برای خداوند نسبتی ندارد.

*همه اسناد این تاریخ را تأیید می‌کنند.

۴۰-۲۱- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۸**
- **درس بیست و یکم: مخاطب‌های ما روشنفکران**
- **تاریخ: ۳۱ شهریور ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*با حضور ۱۵۰۰ نفر به روایت اسناد ساواک (جلد دوم، ص ۷۵)

۲۲-۴۰- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۸**
- **درس بیست و دوم: تعین تاریخی دترمینیزم تاریخی**
- **تاریخ: ۷ مهر ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

۲۳-۴۰- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۸**
- **درس بیست و سوم: دیالکتیک اجتماعی، سوسیالیزم، نفی مالکیت**
- **تاریخ: ۱۴ مهر ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

جلسه پرسش و پاسخ برگزار می‌شود. (م.ا.۱۸)

*با حضور ۲۵۰۰ نفر به روایت اسناد ساواک (جلد دوم)

۲۴-۴۰- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۸**
- **درس بیست وچهارم: اصل رقابت در سرمایه‌داری**
- **تاریخ: ۲۱ مهر ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

جلسه پرسش و پاسخ برگزار می‌شود. (م.ا.۱۸)

*درس بیست و چهار نیز متأسفانه دیگر در دسترس نیست و حسینیه‌ی ارشاد نیز در اختیار ندارد.

۵۰- راه سوم

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۰**
- **زمان: ۲۶ مهر ۱۳۵۱**
- **مکان: مدرسه‌ی عالی دختران**

چکیده: موضوع محوری این سخنرانی «راه سوم» برای کشورهایی است که در دوگانه‌ی سنت و مدرنیسم گرفتار آمده‌اند، دوگانه‌ای که کشورهای جهان سوم و کشورهای اسلامی را وادار به انتخاب می‌کند. شریعتی از امکان انتخاب راه سومی سخن می‌گوید که به یمن تحول و تغییر در تفکر، بینش و روش میسر است. در نگاه او پیش‌شرط برگزیدن راه سوم نه آموختن علم که تغییر در نگاه، تغییر در بینش، تغییر در تفکر و تغییر در سیستم احساس و روح و عاطفه و ارزش‌های انسانی است.

*این سخنرانی در دو روز پیاپی در مدرسه عالی دختران (دانشگاه الزهرا) تحت عنوان «خودآگاهی و استحمار» ایراد شده است.

سخنرانی اول به نام «راه سوم» و به شکل جداگانه تکثیر و چاپ می‌شده است.

۵۱- خودآگاهی و استحمار

- **نام دیگر: استحمار**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۰**
- **زمان: ۲۷ مهر ۱۳۵۱**
- **مکان: مدرسه‌ی عالی دختران**

چکیده: در این سخنرانی شریعتی با تفکیک میان مسأله‌ی علمی و فکری و نیز خودآگاهی و دانش، به تضاد استحمار با خودآگاهی پرداخته و استفاده از دانسته‌هایی را که در مسیر خودآگاهی اجتماعی و خودآگاهی انسانی قرار نداشته باشد استحمار نو می‌داند.

۵۲- شیعه یک حزب تمام

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۷**
- **زمان: ۲-۳ آبان ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: سخنرانی شیعه یک حزب تمام طی دو روز ایراد شده است. شیعه یک حزب تمام با رویکردی تاریخی به تشیع، به بازخوانی مفاهیمی چون خلافت، بیعت، امامت، وصایت، تقیه و... می‌پردازد و از کاربردهای معاصر و هم‌اکنونی این مفاهیم در مبارزه‌ی اجتماعی علیه قدرت‌ها صحبت می‌کند

*تاریخ روز دوم سخنرانی را اسناد ساواک ۴ آبان ذکر کرده است که می‌توان تصور کرد از آن‌جا که یک روز بعد گزارش شده، این اختلاف یک روزه وجود داشته باشد.

*این متن توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح شده است.

۵۳- پیروان علی و رنج‌هایشان

- **نام دیگر: نیایش**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۶**
- **زمان: ۴ آبان ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: این سخنرانی در شب‌های احیا ایراد شده و موضوع محوری آن پرسش از چرایی انحطاط و تفرقه در میان پیروان علی است.

*صدای آغاز نوار و «حسینیه ارشاد به روایت اسناد ساواک» تاریخ ۴ آبان را ذکر می‌کنند ولی کتاب «شریعتی به روایت اسناد ساواک» از ۶ آبان نام می‌برد. (جلد دوم- ص۹۱) اسناد ساواک تعداد شرکت کنندگان این مراسم را ۲۰۰۰ نفر می‌داند. این مراسم در ساعت نیم بعد از نصف شب سخنرانی به پایان می‌رسد.

*این متن توسط دفتر تدوین آثار شریعتی تنظیم شده و در زمان شریعتی و توسط او حک و اصلاح نشده است.

۲۵-۴۰- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۸**
- **درس بیست و پنج: به سر عقل آمدن سرمایه‌داری**
- **تاریخ: ۵ آبان ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

۵۴- پیام امید به روشنفکر مسئول

- **نام دیگر: تفسیر سوره‌ی روم**
- **مرجع مکتوب: مجموعه آثار ۲۰**
- **زمان: ۵ آبان ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: در این سخنرانی شریعتی با تکیه بر تفسیر سوره‌ی روم از محتومیت تاریخی پیروزی اقلیتی در تاریخ سخن می‌گوید که در صورت دستیابی به آگاهی و تصمیم‌گیری برای نجات و پیروزی‌اش می‌تواند بر قدرت‌های بزرگ حاکم، صاحبان زر و زور فائق آید. این پیروزی از نظر او وعده‌ای است قرآنی، بارانی که از لابلای ابرها خواهد بارید، باران آگاهی و شعور و عشق و ایمان راستینی که بر یک ملت مرده می‌ریزد و بهار می‌رویاند.

*طبق اسناد ساواک در این سخنرانی پنج هزار نفر حضور داشته‌اند. (شریعتی به روایت اسناد ساواک، جلد دوم، ص۹۵)

*توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح شده است.

۵۵- قاسطین، مارقین، ناکثین

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۶**
- **زمان: ۷ آبان ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: در این سخنرانی شریعتی برای شناختن علی از شناخت دشمنانش آغاز می‌کند، همان سه دشمن آشکار همیشگی حق‌پرستی که عبارتند از: «دشمن آشکار حقیقت»، «بی‌شعور حقیقت‌نشناس»، «حق‌شناس خیانت‌کار»، قاسطین، مارقین و ناکثین نام‌های دیگرشان.

*این سخنرانی پس از ایراد و پیاده شدن توسط شریعتی بسط داده می‌شود و به شکل کتابی مستقل در همان زمان (قبل از دستگیری) به چاپ می‌رسد. لازم به ذکر است که پس از انتشار کتاب بار دیگر توسط شریعتی اصلاحاتی صورت می‌گیرد و پاورقی‌هایی حذف می‌شود.

*شرکت حدود پنج هزار نفر در این سخنرانی (به روایت کتاب «شریعتی به روایت اسناد ساواک، جلد دوم، ص۹۱)

*این سخنرانی توسط شریعتی ویراستاری و حک و اصلاح شده است.

۵۶- مقدمه‌ای بر کنفرانس حسن الامین

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۳۱**
- **زمان: ۱۰ آبان ۱۳۵۱ (۲۴ رمضان ۱۳۹۲)**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

چکیده: از آخرین سخنرانی‌های شریعتی در فضای امنیتی. این سخنرانی به عنوان مقدمه‌ای بر کنفرانس استاد حسن الامین از اسلام‌شناسان بزرگ لبنانی و در حضور او که به ایران آمده بوده ایراد شده است. شریعتی در این سخنرانی کوتاه به ضرورت گفت‌وگو میان علما و پژوهش‌گران دین متعلق به افق‌های مختلف فرهنگی و ملی در جهان اسلام اشاره می‌کند و به امکان گشودن راهی سوم از این رهگذر.

۲۶-۴۰- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۸**
- **درس بیست و ششم: تفسیر سوره انبیاء**
- **تاریخ: ۱۲ آبان ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*شریعتی به‌رغم جو پلیسی حسینیه از عید فطر و هفته‌ی کودک صحبت می‌کند و آن‌ها را برای هفته‌ی آینده دعوت می‌کند تا با کودکان‌شان به حسینیه بیایند و در جشن‌هایی که به همین مناسبت ترتیب داده شده شرکت کنند و البته به طور ضمنی به بسته شدن احتمالی حسینیه‌ی ارشاد نیز اشاره می‌کند. اسناد ساواک از حضور ۲۵۰۰ نفر در مراسم افطاری که به همین مناسبت در حسینیه‌ی ارشاد برگزار شده سخن می‌گوید.

۲۷-۴۰- دروس اسلام‌شناسی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۸**
- **درس بیست و هفتم: مکتب اگزیستانسیالیزم**
- **تاریخ: ۱۹ آبان ۱۳۵۱**
- **مکان: حسینیه‌ی ارشاد**

*آخرین سخنرانی شریعتی در حسینیه‌ی ارشاد آخرین درس از اسلام‌شناسی با موضوع مکتب اگزیستانسیالیزم بوده است. تاریخ بسته شدن حسینیه‌ی ارشاد به نقل از کتاب «شریعتی به روایت اسناد ساواک» پنج روز بعد در تاریخ ۲۴ آبان به ثبت رسیده است.

*شریعتی از آبان ۱۳۵۱ تا مهر ۱۳۵۲ مخفی است و در نهایت خود را تحویل نیروهای ساواک می‌دهد.

ب) دوره‌ی دوم: ۱۳۵۵-۱۳۵۴

شریعتی در آستانه‌ی ۱۳۵۴ از زندان آزاد می‌شود (آخرین روز سال ۱۳۵۳). ممنوع‌القلم است و اجازه‌ی سخنرانی ندارد اما در محافل خصوصی و نشست‌های پراکنده همچنان سخن می‌گوید. فایل‌های صوتی این نشست‌ها به شکل غیرحرفه‌ای ضبط شده‌اند و از کیفیت مطلوبی برخوردار نیستند.

۵۷- فرهنگ واژه‌های قرآن

- **نام دیگر: ایدئولوژی ۴، کلید فهم قرآن**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۳**
- **زمان: ۱۳۵۴، پس از زندان**
- **مکان: مشهد، نشست خصوصی**

چکیده: کلید فهم قرآن گفت‌وگویی است خصوصی که پس از آزادی از زندان در سال ۱۳۵۴ در مشهد صورت گرفته است. این گفت‌وگو مباحث گوناگون و متنوعی را در بر می‌گیرد و با نام‌هایی چون «روش بررسی قرآن در دوران تدوین ایدئولوژی» یا «زمینه‌ی شناخت قرآن» و نیز «ایدئولوژی» به چاپ رسیده است.

---

۵۸ عرفان، برابری، آزادی

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲**
- **زمان: ۱۳۵۵**
- **مکان: مشهد، نشست خصوصی**

چکیده: عرفان، برابری و آزادی در نگاه شریعتی سه عنصر مهم و اساسی رستگاری انسان و شاهراه‌های تاریخ بشری است، سه شاهراهی که در نسبت ضروری و تنگاتنگ با یکدیگر تعریف می‌شوند و حرکت تاریخ را سمت و سو می‌دهند.

۵۹- تخصص

- **نام‌های دیگر: جهت‌گیری طبقاتی در اسلام، دفتر سوم**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۰**
- **زمان: اواخر سال ۱۳۵۵**
- **مکان: نشست خصوصی**

چکیده: در این سخنرانی تخصص‌گرایی به عنوان یکی از محصولات دنیای مدرن مورد نقد قرار می‌گیرد و عوارض آن بر زندگی انسان امروزین تشریح می‌شود. تخصص‌گرایی‌ای که نه تنها در حوزه‌ی تکنولوژی بلکه در حوزه‌های دیگر علوم انسانی و به‌خصوص در حوزه‌ی آگاهی دینی موجب نوعی از خودبیگانگی و تک‌بعدی شدن انسان امروزی می‌شود. تخصص‌گرایی با تقلیل انسان چندساحتی به یک بعد، اسباب از خودبیگانگی او را فراهم می‌کند. تخصص‌گرایی در حوزه‌ی معرفت دینی نیز در معرض چنین خطری قرار دارد.

۶۰- سرود آفرینش

- **مرجع مکتوب: مجموعه آثار ۱۳**
- **زمان: ۱۳۵۵**
- **مکان: تهران، خلوت خانه**

چکیده: سرود آفرینش متنی است مکتوب که برای اولین بار در کتاب «کویر» به چاپ رسیده و شریعتی در خلوت خود آن را خوانده است. شریعتی این متن را ترجمه‌ای منسوب به دفترهای سبز شاندل می‌داند. سرود آفرینش نوشته‌ای است در باب نسبت انسان و خدا و توطئه‌ی مشترک این دو که شریعتی فلسفه‌ی خلقت را بر آن مبتنی می‌داند.

۶۱- معراج و اسراء- صالحات و حسنات

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲ و ۲۸**
- **زمان: ۱۳۵۵**
- **مکان: تهران، نشست خصوصی**

چکیده: این سخنرانی تحلیلی است از معراج و اسراء پیامبر. معراج وجودی انسان در معراج پیامبر نمادین می‌شود و اسراء که نماد پیوستگی بین دو قبله‌ی مذاهب بزرگ توحیدی است. معراج نمادی است از تکامل وجودی انسان، مظهر حرکت تصعیدی تکاملی وجودی و ارتفاعی انسان و اسراء بحثی است تاریخی و اجتماعی، نماد حرکت تکاملی تاریخی. معراج و اسراء مظهر دو نقش و دو بعد وجودی پیامبر است.

*این نوار به دلیلی کوتاهی مطلب همراه با سخنرانی دیگری تحت عنوان «صالحات و حسنات» عرضه می‌شود که همچنان در نشستی خصوصی توسط شریعتی ایراد شده است.

۶۲- حُر

- **نام دیگر: انسانی در انتخاب فاجعه یا فلاح**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲**
- **زمان: ۱۰ دی ۱۳۵۵ (عاشورا)**
- **مکان: تهران، منزل محمد همایون (بنیان‌گذار حسینیه‌ی ارشاد)**

چکیده: متنی است مکتوب که شریعتی در میان جمع دوستان خوانده است. این متن درباره‌ی حر، فرمانده‌ی سپاه یزید است که در آخرین لحظه در کربلا جبهه‌ی خویش را تغییر می‌دهد و به اردوی امام حسین می‌پیوندد و شهادت را انتخاب می‌کند؛ انتخابی که به تعبیر شریعتی انتخاب میان فاجعه یا فلاح به قیمت بودن یا نبودن خویش است.

۶۳- اقتصاد

- **نام‌های دیگر: منحنی طبقاتی قرآن، دفتر اول جهت‌گیری طبقاتی**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۰**
- **زمان: اواخر ۱۳۵۵**
- **مکان: تهران، نشست خصوصی**

چکیده: موضوع این سخنرانی جهت‌گیری طبقاتی در اسلام است. به تعبیر شریعتی، انسان قادر است با تکیه بر خودآگاهی طبقاتی سرنوشت‌اش را تغییر دهد.

۶۴- چگونه ماندن

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲**
- **زمان: ۱۳۵۵ (برابر با ۱۲ محرم ۱۳۹۷)**
- **مکان: تهران، نشست خصوصی**

چکیده: شریعتی در این نشست خصوصی که در دی ماه سال ۵۵ برگزار شده است با مخاطب جوانی سخن می‌گوید که بعد از تغییر ایدئولوژی در درون سازمان مجاهدین و مارکسیست شدن بخشی از اعضای این سازمان با این پرسش روبرو شده است که چگونه می‌شود به‌رغم گفتمان‌های مسلط ایدئولوژیک (لیبرالیزم، مارکسیزم و...) همچنان مسلمان ماند؟ پاسخ شریعتی این است که در برابر بن‌بست لیبرالیسم سرمایه‌داری، عرفان‌گرایی صوفیانه و عدالت‌خواهی ماتریالیستی، اسلام در صورتی که خود را بازخوانی کند می‌تواند یک آلترناتیو باشد.

۶۵- ثار

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱۹**
- **زمان: ۱۳۵۵**
- **مکان: تهران، نشست خصوصی**

چکیده: شریعتی در این نشست خصوصی به مفهوم فلسفی و تاریخی ثار همچون مرغ انتقام می‌پردازد. ثار داستان آغاز و پایان تاریخ است. با هابیل آغاز می‌شود و با آخرالزمان به پایان می‌رسد.

۶۶- حجاب

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۱**
- **زمان: ۱۳۵۵**
- **مکان: تهران، نشست خصوصی**

چکیده: نگاهی است جامعه‌شناسانه به موضوع حجاب. در این سخنرانی شریعتی با اتخاذ نگاهی جامعه‌شناسانه به نقش اجتماعی انتخاب حجاب در تقابل با الگوی سنتی حجاب و الگوی مدرن در زمانه‌ی خود می‌پردازد. از نظر شریعتی همچنان که حجاب در صدر اسلام ورود به یک حزب، به یک فکر، به یک هدف و قرار گرفتن در صفی واحد بوده است انتخاب پوشش توسط نسل جدید را نیز نه بازگشت به سنت قدیم بلکه خلق الگویی سوم می‌داند.
این نوار از آن‌جا که در نشستی خصوصی ضبط شده متأسفانه کیفیت بالایی ندارد و کامل نیست.

۶۷- آرزوها

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۵**

- **زمان: ۱۳۵۵**
- **مکان: تهران، خلوت خانه**

چکیده: این نوار توسط شریعتی در خانه‌ی خود و در خلوت ضبط شده و نگاهی است انتقادی بر یک قرن تاریخ سیاسی ایران، از مشروطیت تا نیمه‌ی دهه‌ی پنجاه. نهضت ملی و مبارزات مسلحانه در سال‌های پایانی دهه‌ی چهل و پنجاه نیز موضوع این نقد قرار گرفته است. این نوار شامل دو بخش «دریغ‌ها» و «آرزوها» بوده است و در زمان حیات شریعتی توسط فرزندانش پیاده شده و توسط شخص شریعتی حک و اصلاح شده اما متأسفانه در همان زمان بخشی از نوار پاک شده است. بخش دریغ‌ها در دست نیست. دفتر تدوین و تنظیم آثار شریعتی در دهه‌ی ۶۰ این گفتار را در دو مجموعه‌ی جداگانه به چاپ رسانده است. دریغ‌ها در مجموعه آثار ۲۷ و آرزوها در مجموعه آثار ۲۵ به چاپ رسیده است.
یازده سطر اول در صوت نیست.

۶۸- سخن آدم

- **نام های دیگر: ایدئولوژی ۵، سخن آدم**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۳**
- **نام دیگر: ایدئولوژی ۵**
- **زمان: ۱۳۵۵**
- **مکان: تهران، نشست خصوصی**

چکیده: این نوار به نام‌هایی چون «ایدئولوژی ۵» و «سخن آدم» معروف است. بخشی از این گفت‌وگو تحت عنوان «شفاعت تابویی و شفاعت ایدئولوژیک» در ضمیمه‌ی مجموعه آثار ۲۳ انعکاس یافته و از همین رو در صورت مقایسه با صوت متفاوت به نظر می‌آید.
کیفیت صوت بد است.

۶۹- بر در حق کوفتن حلقه‌ی وجود

- **نام‌های دیگر: رابطه‌ی فرم و محتوا در مسائل اسلامی، خلقت آدم**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲ و ۲۸**
- **زمان: دی ماه ۱۳۵۵**
- **مکان: تهران، نشست خصوصی**

چکیده: بحثی درباره‌ی شعائر مذهبی و ضرورت فرم و بخشی از سخنرانی به نام «فرم و محتوا در مسائل اسلامی» است که در مجموعه آثار ۲۸ به چاپ رسیده است.

۷۰- پیام به همایون

- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۳۴**
- **زمان: ۱۳۵۵**
- **مکان: تهران، خلوت خانه**

چکیده: این پیام خطاب به محمد همایون، بنیان‌گذار حسینیه‌ی ارشاد است که در سال ۱۳۵۵ به‌شدت بیمار بود و در بستر مرگ. شریعتی از او به عنوان کسی یاد می‌کند که پشتوانه‌ی حرکتی شد که از سید جمال تا حسینیه‌ی ارشاد تداوم یافت و از

زحمات او تجلیل می‌کند. محمد همایون چند ماه پس از مرگ علی شریعتی دار فانی وداع گفت.

۷۱ـ حسن و محبوبه

- **نام دیگر: از شما دو تن: شهید شاهد**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۱**
- **زمان: اسفند ۱۳۵۵**
- **مکان: تهران، خلوت خانه**

چکیده: گفتاری است داستان‌گونه درباره‌ی معلم روستایی که شاگردانش را از دست می‌دهد. شریعتی این نوار را در خلوت خود پر می‌کند و برای شب هفتم محبوبه متحدین به دست خانواده‌اش می‌رساند. او پس از آزادی از زندان در آستانه‌ی سال ۱۳۵۴ اجازه‌ی حضور در محافل عمومی را نداشته است. اشاره به مرگ دو چریک مجاهد، حسن آلادپوش و محبوبه متحدین که در سال ۵۴-۵۵ در درگیری‌های خیابانی به دست ساواک کشته شدند.

*این نوار متأسفانه از کیفیت بالایی برخوردار نیست.

۷۲- میلاد پیامبر

- **نام دیگر: برخی ویژگی‌های شخصیت پیامبر**
- **معادل مکتوب: مجموعه آثار ۲۸**
- **زمان: ۱۷ اسفند ۱۳۵۵، روز میلاد پیامبر**
- **مکان: تهران، نشست خصوصی**

چکیده: بررسی ویژگی‌های فردی و شخصیتی پیامبر به مناسبت میلاد پیامبر، ویژگی‌هایی همچون صلابت، محبوبیت در اوج قدرت، درهم شکستن ارزش‌های کهنه و خلق ارزش‌های تازه، قدرت در عین ضعف و...

*به روایت دکتر میناچی این نشست در منزل محمد همایون برگزار شده است.

۷۳- نیایش

معادل مکتوب؟ م.آ ۹ یا ۲۶

- **زمان: ۵۵**
- **مکان: خلوت خانه**

شریعتی در خلوت خانه و در ماه های آخر زندگی خود متن نیایش را بازخوانی می‌کند.

ج) فهرست سخنرانی‌هایی که به شکل ریل موجود است و تا اطلاع ثانوی در دسترس نیست.

*چهار زندان انسان (مجموعه آثار ۲۵)
* استخراج و تصفیه‌ی منابع فرهنگی (مجموعه آثار ۲۰)
*فرهنگ و ایدئولوژی (مجموعه آثار ۲۳)
*سلام‌های نماز (مجموعه آثار ۲)
*دریغ‌ها (مجموعه آثار ۲۷)

د) فهرست سخنرانی‌هایی که صدایی از آن‌ها به جا نمانده.

* اگزیستانسیالیزم ، دانشگاه ملی-آبان ۴۷ (مجموعه آثار ۲۴)
*مذهب دری است و هنر پنجره‌ای، دروس دانشکده مشهد در سال تحصیلی ۴۶-۴۷ (مجموعه آثار ۳۲)
* سخنی درباره‌ی کتاب. سخنرانی در دانشکده‌ی ادبیات مشهد ۱۳۴۸/۹/۲۳ (مجموعه آثار ۲۵)
* عرب پیش از اسلام. دروس دانشکده‌ی مشهد (مجموعه آثار ۲۸)
* تاریخ ایران اسلامی تا صفویه. دروس دانشکده‌ی مشهد در سال تحصیلی ۴۸-۴۹ (مجموعه آثار ۲۷)
* ممالک همجوار. از دروس دانشکده که ضبط می‌شده. (مجموعه آثار ۲۷)
* بررسی پاره‌ای از وقایع صدر اسلام. ضبط شده به شکل خصوصی (مجموعه آثار ۲۸)
*معارف اسلامی (مجموعه آثار ۲۹)
* انسان و تاریخ (سخنرانی در آمفی تئاتر دانشکده‌ی فنی - ۱۳۴۸/۱۰/۷) (مجموعه آثار ۲۴)
* ریشه‌های اقتصادی رنسانس. سخنرانی در مدرسه‌ی عالی بازرگانی-آذر ۱۳۴۹ (مجموعه آثار ۳۱)
*هنر در انتظار موعود، سخنرانی در مشهد. (مجموعه آثار ۳۲)
* هنر گریزی از آن چه هست - مشهد-آبان ۴۸ (مجموعه آثار ۳۲)
* انسان بی‌خود -دانشگاه ادبیات تهران-۱۳۴۸ (مجموعه آثار ۲۵)
* میزگرد پاسخ به سؤالات و انتقادات-۱۳۵۰ حسینیه ارشاد (با حضور صدر بلاغی، مرتضی شبستری، محمدتقی شریعتی. مجموعه آثار ۲۲)
* چه باید کرد؟ سخنرانی در حسینیه‌ی ارشاد (مجموعه آثار ۲۰)
* نیازهای انسان امروز -دانشگاه جندی شاپور-۱۳۵۰ (مجموعه آثار ۲۵)
* بحثی راجع به شهید- بی تاریخ. (مجموعه آثار ۱۹)
*مرگ، پیغامی به زندگان (مجموعه آثار ۲۹)
* ضرورت تیپ‌شناسی در نوشتن بیوگرافی (مجموعه آثار ۲۹)
*وضع آگاهی طبقاتی (مجموعه آثار ۳۱)

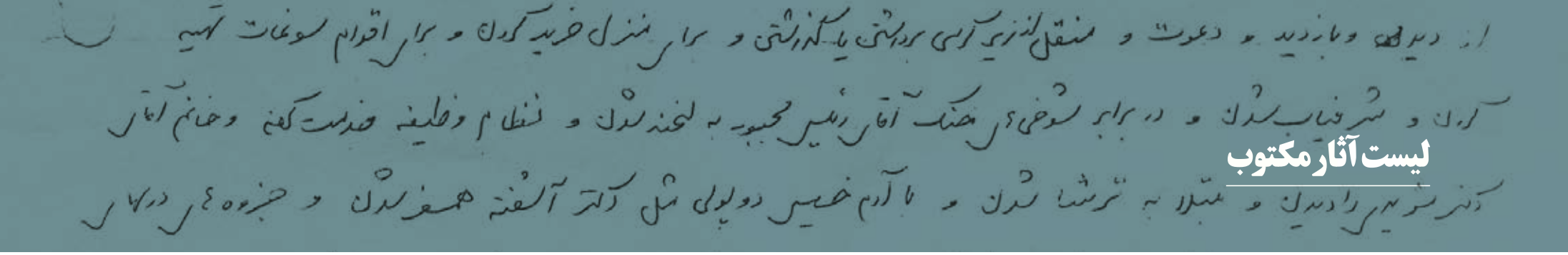

لیست آثار مکتوب

شریعتی از سالهای نوجوانی تا آخرین لحظات زندگی اش با کلمات سر و کار داشته است. قلم توتمش بوده است و کاغذ فرصتی برای در میان گذاشتن خود. اگر چه به دلیل وقت کم و نداشتن امنیت بیشترین آثار او سخنرانی هایی بوده‌اند که به گفته خودش در وضعیت‌های اورژانسی ایراد شده‌اند اما همیشه در پی لحظات و فرصتهایی بوده‌است برای نوشتن. از میان ۱۵۷۰۰ صفحه اثر، ۶۶۰۰ صفحه‌ی آن آثار مکتوب است. آثار مکتوب او از میان ۳۶ جلد مجموعه آثار عبارتند از:

عنوان	تاریخ‌تقریبی نگارش و ترجمه	تاریخ اولین چاپ	منبع (مجموعه‌آثار)	تعداد صفحات
۱.گفتگوهای تنهایی	۱۳۵۵.۱۳۴۵	۱۳۶۲	م.آ.۳۳	۱۴۵۶ ص
۲. هبوط	۱۳۴۷.۱۳۴۸	۱۳۵۹	م.آ.۱۳	۲۵۰ ص
۳. کویر	۱۳۴۸	۱۳۴۹	م.آ.۱۳	۴۴۰ ص
۴. توتم پرستی	۱۳۴۷		م.آ.۱۳	۵۱ ص
۵. ما و اقبال	۱۳۵۱.۱۳۵۰		م.آ.۵	۱۴۰ ص
۶. حج	۱۳۵۰.۱۳۴۸	۱۳۵۰	م.آ.۶	۲۰۰ ص
۷. بازگشت به خویش	۱۳۵۱.۱۳۵۰		م.آ.۲۷	۱۷۰ ص

عنوان	تاریخ‌تقریبی نگارش و ترجمه	تاریخ اولین چاپ	منبع (مجموعه‌آثار)	تعداد صفحات
۸. بازگشت به کدام خویش	۱۳۵۵.۱۳۵۴		م.آ.۴	۳۹۶ ص
۹. جهت‌گیری طبقاتی در اسلام	۱۳۵۵.۱۳۵۴	۱۳۵۹	م.آ.۱۰	۱۵۸ ص
۱۰. انسان آزاد.آزادی انسان	اواخر ۱۳۵۵	۱۳۶۱	م.آ.۲۴	۱۱۷ ص
۱۱. تشیع: میعادگاه روح سامی و روح آریایی	۱۳۴۹.۱۳۴۷	۱۳۶۱	م.آ.۲۷	۴۲ ص
۱۲. قاسطین، مارقین، ناکثین	۱۳۵۱.۱۳۵۰	۱۳۵۱	م.آ.۲۶	۱۹۵ ص
۱۳. خودسازی انقلابی	۱۳۵۴	۱۳۵۷	م.آ.۲	۵۸ ص
۱۴. پایان غم‌انگیز زندگی یونگ	۱۳۵۰.۱۳۴۹	۱۳۶۱	م.آ.۲۵	۸۲ ص
۱۵. از هجرت تا وفات	۱۳۴۷.۱۳۴۶	مهر ۱۳۴۷	م.آ.۲۸	۱۳۷ ص
۱۶. سیمای محمد	۱۳۴۷.۱۳۴۶	مهر ۱۳۴۷	م.آ.۳۰	۴۴ ص
۱۷. حسین وارث آدم	۱۳۴۹	۱۳۵۰	م.آ.۱۹	۶۰ ص
۱۸. انسان، اسلام و مکتب‌های مغرب زمین	۱۳۵۱.۱۳۵۰	۱۳۵۴	م.آ.۲۴	۱۰۲ ص

عنوان	تاریخ تقریبی نگارش و ترجمه	تاریخ اولین چاپ	منبع (مجموعه آثار)	تعداد صفحات
۱۹. عرفان، برابری، آزادی	۱۳۵۵	۱۳۵۷	م.آ.۲	۳۳ ص
۲۰. مکتب تعلیم و تربیت اسلامی	۱۳۵۱.۱۳۵۰	۱۳۵۷	م.آ.۲۸	۱۰۴ ص
۲۱. مجموعه نامه‌ها	۱۳۵۶.۱۳۳۴	۱۳۵۶ و ۱۳۶۶	م.آ.۱ و م.آ.۳۴	۵۵۰ ص
۲۲. برسد به دست پوران عزیزم	۱۳۳۸.۱۳۳۷	۱۳۹۴	آزاد	۹۴ ص

مقالات کوتاه

۲۳. آثار گونه‌گون (مجموعه یادداشت‌ها در دو جلد)	۱۳۵۵.۱۳۴۶	۱۳۶۴	م.آ. ۳۵	۸۶۲ ص
۲۴. آثار جوانی	۱۳۴۳.۱۳۳۴	۱۳۳۴-۱۳۴۳(در روزنامه‌های خراسان و ایران آزاد)	م.آ. ۳۶	۴۸۵ ص
۲۵. ایدئولوژی ۲	۱۳۵۵.۱۳۵۴	۱۳۶۱	م.آ. ۲۳	۲۶ ص
۲۶. ایدئولوژی ۳	۱۳۵۵.۱۳۵۴	۱۳۶۱	م.آ.۲۳	۱۷ ص
۲۷. تنهایی	۱۳۵۱.۱۳۵۰	۱۳۶۱	م.آ. ۲۴	۴ ص
۲۸. ارتجاع نو	؟	۱۳۶۱	م.آ.۲۵	۴ ص
۲۹. فلسفه خلقت انسان	۱۳۵۱.۱۳۵۰		م.آ. ۲۴	۱۴ ص

عنوان	تاریخ تقریبی نگارش و ترجمه	تاریخ اولین چاپ	منبع (مجموعه آثار)	تعداد صفحات
۳۰. آزادی	۱۳۵۴.۱۳۵۵		م.آ.۲۴	۹ ص
۳۱. عشق توحید	۱۳۵۵.۱۳۵۴	۱۳۵۷	م.آ.۲	۲۴ ص
۳۲. آزادی خجسته آزادی	۱۳۵۵	۱۳۵۷	م.آ.۲	۱۳ ص
۳۳. شب قدر	۱۳۵۵.۱۳۵۴	۱۳۵۷	م.آ. ۲	۴ ص
۳۴. تاریخ و علی	۱۳۵۴.۱۳۵۵	۱۳۶۱	م.آ.۲۶	۱۲ ص
۳۵. عبرتی و حکایتی	۱۱/۱۲/۱۳۴۸		م.آ.۳۲	۵ ص
۳۶. شعر چیست؟	۱۳۵۰.۱۳۴۷	۱۳۶۱	م.آ.۳۲	۵ ص
۳۷. نمایشنامه «ظلم بر پایه عدل»	۱۳۵۰	۱۳۶۱	م.آ.۳۲	۴ ص
۳۸. تاریخ، خط سیر تکوین طبیعی آدم	؟	۱۳۶۰	م.آ.۲۹	۱۰ ص
۳۹. کتاب علی، کتاب فردا، کتاب همیشه	۱۳۵۱.۱۳۵۰	۱۳۶۰	م.آ.۲۹	۱۹ ص
۴۰. تشیع سرخ و تشیع سیاه	۱۳۵۰		م.آ.۹	۱۱ ص
۴۱. مقدمه ای بر کتاب حجربن عدی	۱۳۴۸		م.آ.۱۹	۲۱ ص
۴۲. روشنفکر مسئول کیست؟	۱۳۵۰		م.آ.۲۰	۱۰ ص
۴۳. توین بی، تمدن مذهب	۱۳۵۰.۱۳۴۸		م.آ.۲۲	۴ ص

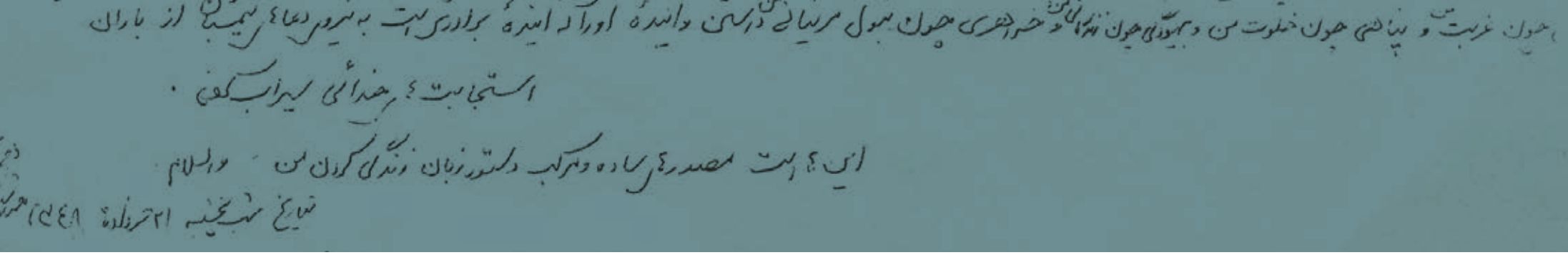

عنوان	تاریخ تقریبی نگارش و ترجمه	تاریخ اولین چاپ	منبع (مجموعه آثار)	تعداد صفحات
۴۴. اگر پاپ و مارکس نبودند	۱۳۵۰-۱۳۴۹		م.آ.۲۲	۴ ص
۴۵. حر	دی ۱۳۵۵		م.آ.۲	۲۶ ص
۴۶. نیایش	۱۳۵۱-۱۳۵۰		م.آ.۸	۲۳ ص
۴۷. خداجافظ شهر شهادت	۱۳۵۱		م.آ.۲۲	۱۰ ص
۴۸. قرآن و کامپیوتر	۱۳۵۱-۱۳۵۰		م.آ.۲۸	۲۰ ص

کتب کودکان و نوجوانان

۴۹. یک جلوش تا بینهایت صفرها	۱۳۴۹	۱۳۵۲	م.آ.۳۵.جلد دوم	۱۴ ص
۵۰. گیاه شناسی	۱۳۵۰-۱۳۴۹		م.آ.۳۵.جلد دوم	۸ ص

عنوان	تاریخ تقریبی نگارش و ترجمه	تاریخ اولین چاپ	منبع (مجموعه آثار)	تعداد صفحات
۵۱. برای خود، برای ما و برای دیگران	۱۳۵۰-۱۳۴۹		م.آ.۳۵.جلد دوم	۵ ص

ترجمه‌ها

۵۲. نمونه‌های عالی اخلاقی در اسلام است نه در بحمدون (محمدحسین آل کاشف‌العظاء)	۱۳۳۳	۱۳۳۳		
۵۲. سلمان فارسی (اثری از لویی‌ماسینیون)	۱۳۴۴-۱۳۴۵	۱۳۴۶	م.آ. ۲۸	
۵۳. ابوذر (اثری از جوده السحار)		۱۳۳۴	م.آ. ۳	
۵۴. در نقد و ادب (اثری از محمدمندور)	۱۳۳۷	۱۳۴۹	م.آ. ۳۲	
۵۵. شعر چیست؟ (اثری از ژان پل سارتر)	۱۳۴۶	۱۳۴۶	م.آ.۳۵	
۵۶. نیایش (اثری از الکسیس کارل)	۱۳۳۸	۱۳۳۹	م.آ. ۸	

آن‌سوی مرزها

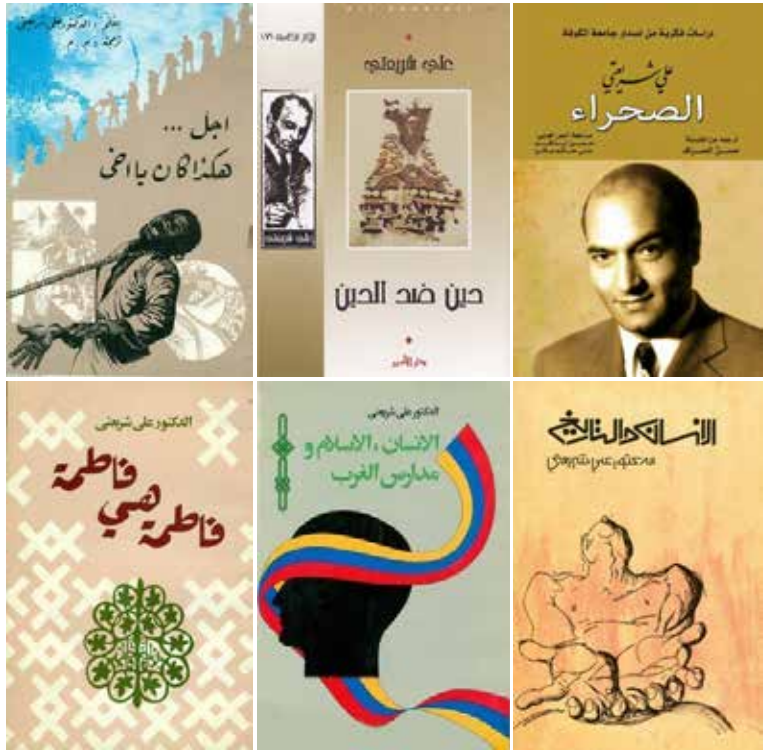

عربی: ترجمه‌ی آثار شریعتی کمی پس از مرگش به زبان عربی آغاز شد. در ابتدا این ترجمه‌ها به شکل پراکنده و از سوی ناشرینِ بی‌نام و نشان صورت می‌گرفت. اولین ترجمه ها کمی پس از مرگ او در تابستان ۱۳۵۶ در لبنان و به ابتکار امام موسی صدر آغاز شد و توسط ناشرین کشورهای مختلف عربی (عراق، مصر، لبنان و...) ادامه پیدا کرد. از اوایلِ دهه‌ی ۹۰ میلادی ترجمه‌ی منظم‌ترِ آثار شریعتی به زبان عربی از سوی انتشارات الامیر در لبنان آغاز شد. تا

امروز که بخش اعظم آثار شریعتی به عربی ترجمه شده و در اختیار جهان عرب قرار گرفته است و از همین طریق به زبان فرانسه نیز راه پیدا کرده است. بسیاری از این کتب به چندین چاپ رسیده و در بسیاری از کشورهای عربی (گاه به شکل غیر قانونی) نشر یافته است. کشو های مصر، عراق، بحرین و لبنان از مراکز اصلی پخش آثار شریعتی هستند.

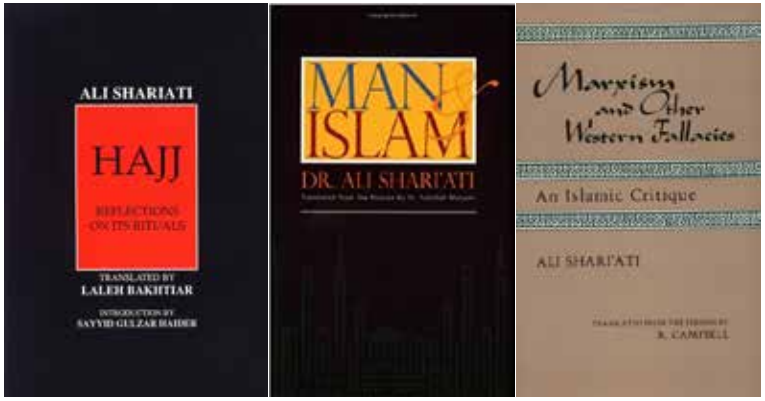

انگلیسی: اولین ترجمه از اثر شریعتی به زبان انگلیسی کتاب «سیمای محمد» است که در سال ۱۹۷۱ توسط عبدالعزیز ساشادینا (شاگرد شریعتی در دهه‌ی ۱۳۴۰ و استاد حال حاضر مطالعات اسلامی ویرجینیا) صورت می‌گیرد. ترجمه‌ی آثار شریعتی با انقلاب ایران سرعت بیشتری گرفت. ابتدا ابتکار این ترجمه‌ها بر عهده بنیاد فرهنگي شريعتي بود و با نظارت همسر دکتر شریعتي، خانم دکتر پوران شریعت رضوي و با همکاری خانم لاله بختیاری صورت می‌گرفت. برخي از آثار نیز توسط دانشجویان اسلامي مقیم امریکا (تگزاس) در همان سال‌ها به چاپ رسید. (به عنوان مثال ترجمه‌ی «چه باید کرد؟» توسط فرهنگ رجایی) حامد الگار نیز یکی از مترجمین آثار شریعتی در همان سال‌ها است. روند ترجمه آثار شریعتي به زبان انگلیسي تقریبا از دهه شصت-هفتاد متوقف ماند اگرچه برخي از این عناوین ترجمه شده، طي این سال ها بارها و توسط انتشاراتي نه چندان مشهور به چاپ هاي دوباره رسیده اند

و عمدتا فروش اینترنتی دارند. تاکنون سي و دو عنوان به زبان انگلیسي ترجمه شده است.
ترکی: ترجمه‌ی آثار شریعتی کمی پس از مرگش به زبان‌های ترکی آغاز شد. در ابتدا این ترجمه‌ها به شکل پراکنده و از سوی ناشرینِ بی‌نام و نشان صورت می‌گرفت. بعضاً در سال‌های آغازینِ جمهوری اسلامی سفارت ایران در ترکیه، ابتکارِ این ترجمه‌ها را به عهده داشتند؛ امری که

خیلی زود رها شد. از اوایلِ دهه‌ی ۹۰ میلادی ترجمه‌ی منظم‌ترِ آثار شریعتی به زبان‌های ترکی از سوی انتشارات فجر در ترکیه آغاز شد. امروز کلیه‌ی آثار شریعتی (۳۶ جلد مجموعه آثار) به زبان ترکی ترجمه شده و از همین طریق به منطقه‌ی بالکان گسترش پیدا کرده است. ترجمه آثار شریعتی طی چند سال اخیر از ۲۰۱۴ به زبان ترکی آذربایجانی نیز آغاز شده است. انتشارات parlaq lmzalar مسئولیت این ترجمه‌ها را بر عهده گرفته است.

فرانسوی: ترجمه اثار شریعتی به زبان فرانسه تا قبل از سال‌های ۲۰۰۰ به گونه‌ای سیستماتیک آغاز نشده بود تنها متن موجود به زبان فرانسه کتابی بود به نام «تاریخ و سرنوشت» که به ابتکار ژاک برک، اسلام شناس فرانسوی درسال ۱۹۸۲ از سوی انتشارات سندباد به چاپ رسید. این کتاب منتخبی از آثار شریعتی بود و مخاطب آن را عمدتاً پژوهشگران حوزه مطالعات اسلامی تشکیل می‌دادند. از نیمه دوم دهه ۲۰۰۰ ترجمه آثار شریعتی به زبان فرانسه شدت بیشتری یافت. این ترجمه ها عمدتاً از سوی انتشارات البوراق که انتشاراتی لبنانی است از سال ۲۰۰۷ انجام می‌شود. ناشر در مقدمه کتاب هدف خود را از ترجمه آثار شریعتی چنین شرح داده است: «دکتر شریعتی نقشی اساسی برای آشتی دادن جوانان و مذهب داشته است. شخصیتی متعهد، نزدیک به جامعه و سرسپرده به تأمل.»
از سلسله کتاب‌های شریعتی به زبان فرانسه،کتاب بازگشت به خویش، «شناخت اسلام»، «فاطمه، فاطمه است»، «خودسازی انقلابی»، «شهادت»، «محمد، از هجرت تا وفات»، «امت و امامت»، «مسئولیت شیعه بودن»، «ویژگی های شخصیت پیامبر»، «مسئولیت روشنفکر»، به بازار نشر فرانسه راه یافته است. این کتاب‌ها بخشی از مجموعه‌ای هستند به نام «اسلام، نوعی دیگر».
این کتاب در کتابفروشی زنجیره‌ای «فنک» (Fnac) عرضه شده است.

آثار شریعتی علاوه بر زبان‌های فوق، به آلمانی، اسپانیولی، روسی، کردی و زبان‌های گوناگون آسیایی نیز ترجمه شده است.

اماکن و اشیاء

مرور یک زندگی از دریچه‌ی اماکن: زیستگاه، دانشگاه و گاه حتا پناهگاه؛ از دل کویر مزینان تا پاریس. و نیز اشاره‌ای به اشیائی که در طول ۴۴ سال نشانی در زندگی او بر جای گذاشتند یا خود نشانی هستند که او بر جای گذاشته است.

اماکن

مزینان، زادگاه خاندان شریعتی (۱۳۱۲ تا ۱۳۵۶)

مزینان، زادگاه خاندان شریعتی

نشانی: مزینان حاشیه کویر نمک مزینان، سی کیلومتری سبزوار

شریعتی از بدو تولد تا پایان عمر (یک ماه قبل از هجرت) رفت و آمد و سکونت در این روستا را رها نکرد. شیخ قربانعلی (عموی شریعتی) به تعبیر او سنت نشکست و روحانی این روستا باقی ماند و پس از فوتش در سال ۱۳۵۴، فرزندش شیخ محمود شریعتی به سنت پدر وفادار ماند و روحانی این روستا شد.

شریعتی خود در باره روستای مزینان می‌گوید:

برای مشاهده‌ی تمام اماکن و اشیاء مرتبط با شریعتی اینجا کلیک کنید

«...روستای محبوب من! مزینان! ای گرسنه‌ی ژنده‌پوش مغموم که بر حاشیه‌ی خشک و تشنه‌ی کویر افتاده‌ای! ای نجیبزاده‌ی بزرگواری که قربانی ستم ایامی و رنجور فقر و محکوم ویرانی و فراموشی و شرف تبار و شکوه تاریخت مستمندی را بر تو روا نمیدارد. ای کوه و کویر و ارگ و بازار و مدرسه و رباط و سرچشمه و قبرستانی که همه از اجداد من سخن میگویید و یادگار عصمت اعصارید؛ اعصار سرشار از ایمان و لبریز از آرامش و یقین و طهارتی که در زیر منجلاب این تمدن کثیفی که در آن، تنها وقاحت و حقارت و نیرنگ و قساوت خوب میپرورند، برای همیشه مدفون شدند و عصری آمد که خورشیدش از مغرب میتابد و اشعه‌ی سیاهش همچون چنگال هول‌آور دیو بر سرزمین اهورایی ما سایه افکنده است و قندیلهایی را که در آن عصیر زیتون شرقی میسوخت و از آن خدا تابان بود خاموش کرد.

ای در و دیوارهای شکسته، خانه‌های گلین، مزرعه‌های غبارگرفته و کوچه‌باغ‌های اندوه‌بار همیشه پاییزی و شما مردم نیرومند و هوشیار و مغروری که اینک گرسنگی آواره‌تان کرده است و به بردگی شهرهای روسپی‌خسب تهران و گرگان و... تان برده است! و تو ای مسینان! ای نام اهورایی که از بزرگی عصر مزداپرستی حکایت میکنی و اکنون، پیران شکسته و زنان چشم‌به‌راه و کودکان بی‌پناهی را در خود داری که پدران، شوهران و پسرانشان به جست‌وجوی نان تو را که تهیدست مانده‌ای ترک کرده‌اند. چقدر شما را دوست می‌داشتم و شما می‌دانید که علی‌رغم زندگی، چه تعصبی داشتم که یک روستایی راستین بمانم و به شما وفادار باشم.» (آثار گوناگون م.آ ۳۵)

کاهک، محل تولد علی شریعتی (از بلوک مزینان ۱۳۱۲)

روستای کاهک (منزل مادری)

نشانی: حاشیه کویر مرکزی نمک مزینان، روستای کاهک

پنج‌شنبه دوم آذرماه، در حاشیه‌ی کویر مرکزی نمک، جایی که امروز مرز خراسان رضوی‌ست، در روستای کاهک (خانه‌ی مادری، زهرا امینی) در کنار مزینان (خانه‌ی

پدری، محمدتقی شریعتی مزینانی) از توابع سبزوار، زاده شد. پدر و اجداد او در شمار عالمان دینی بودند (با گرایش به حکمت اسلامی). استاد محمدتقی پس از اتمام تحصیل در حوزه‌ی علمیه‌ی مشهد، در این شهر مقیم شده بود و خانواده وی در ایام فراغت به روستا بازمی‌گشتند، از این رو مادر علی ترجیح داده بود که برای وضع حمل به روستای خود بازگردد.

کانون نشر حقایق اسلامی، مشهد (۱۳۲۳ تا ۱۳۴۴)

کانون نشر حقایق اسلامی

نشانی: مشهد، خیابان شاه رضا (خیابان آزادی)، کوچه چهارباغ

کانون نشر حقایق اسلامی پس از شهریور بیست توسط استاد محمد تقی شریعتی و طاهر احمدزاده تاسیس یافت. در ابتدا جلسات این کانون به شکل سیار و در منازل علاقه مندان تشکیل می‌شد و از سال ۱۳۲۴ در اتاق‌های بالای ساختمانی در کوچه‌ی چهارباغ [که امروزه مغازه فروش تولیدات پلاستیکی است] مستقر شد. از سال ۱۳۴۷ به کمک اعضای کانون و پشتیبانی مالی خیرین ساختمان جدیدی در همین کوچه ساخته می‌شود و جلسات کانون در آن برگزار می‌شده است. با ممنوع شدن فعالیت‌های کانون نشر حقایق اسلامی کمی بعد از انقلاب اسلامی، این ساختمان متروکه شده و امروزه اثری از آن به جا نمانده است. شریعتی از نوجوانی (از ۱۳۲۷) به عنوان فرزند استاد شریعتی و یکی از شاگردان وی در فعالیت‌های فرهنگی مشارکت داشته است.

دانشکده ادبیات، مشهد (۱۳۳۴ تا ۱۳۳۷)

دانشکده ادبیات (فردوسی) مشهد

نشانی: نرسیده به پنج‌راه سناباد، خیابان شاهرخ (اسدالله‌زاده)

دانشکده ادبیات مشهد در سال ۱۳۳۴ تاسیس می‌شود و شریعتی در فاصله سال‌های ۱۳۳۴ تا ۱۳۳۷ دانشجوی این دانشکده در رشته ادبیات است. پس از بازگشت از اروپا، او در فاصله‌ی سال‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۰ استاد تاریخ این دانشکده می‌شود. از سال ۱۳۵۰ شریعتی به وزارت علوم منتقل شده، امکان تدریس را از دست می‌دهد و در سال ۱۳۵۲، هنگامی که در زندان است حکم بازنشستگی می‌گیرد. امروزه این ساختمان متعلق به جهاد دانشگاهی مشهد است.

زندان قزل قلعه: نقطه آغاز (دستگیری ۱۳۳۶)

زندان قزل قلعه یا قزل قلاع (قلعه سرخ)

نشانی: تهران، ده امیرآباد (بزرگراه جلال آل احمد)

این بنا از جمله بناهای دوران قاجار است که در خارج از دروازه یوسف آباد و در زمین‌های جلالیه در ده امیر آباد قرار داشته است. در دوران قاجار مورد استفاده مسافرین و کاروان‌هایی بوده است که از زنجان و گیلان و همدان و گلپایگان عازم پایتخت بودند. در زمان رضا شاه نیز به عنوان انبار مهمات و وسایل اسقاطی مورد استفاده قرار می‌گرفت. پس از کودتای ۲۸ مرداد این کاروانسرا با دیوارهای بلند کاه‌گلی‌اش به زندان تغییر کاربری

داد و محلی که به نگهداری اسب و قاطر مسافران کاروانسرا اختصاص داشت بدل به سلول انفرادی شد. این زندان تا سال ۱۳۵۰ دائر بود و دوسال پس از انقلاب تبدیل به میدان میوه و تره‌بار شد.

باغ ابسرواتوار، پاریس (۱۳۳۷ تا ۱۳۳۸)

باغ ابسرواتوار(Jardin de l'Observatoire)

نشانی: پاریس، شماره ۹۶، بولوار آراگو، پاریس ۱۴

Jardin de l'Observatoire

Boulevard arago 96

75014-Paris

باغ ابسرواتوار در پاریس یک باغ کوچک قرن نوزدهمی است در جوار پارک معروف لوکزامبورگ (که مجلس سنای فرانسه در آن قرار دارد) و به دلیل نزدیکی به ابسرواتوار پاریس (مرکز نجوم) این نام را به خود گرفته است. شریعتی به مدت یک سال (۱۳۳۸ تا ۱۳۳۹) به این باغ که در نزدیکی محل اقامت و نیز کلاس‌های درسش قرار داشت رفت و آمد می‌کرد. مقاله «در باغ ابسرواتوار» که در کتاب کویر چاپ شده به تجربه حضور یکساله مداوم در این باغ اشاره دارد.

شریعتی خود در باره این باغ می‌نویسد:

«... من این باغ ساده و خلوت و زیبا را از همه فرانسوی‌ها و غیر فرانسوی‌ها، بیشتر دوست می‌داشتم؛ مردم همه در باغ لوگزامبورگ جمع می‌شدند که معروفترین و جالب‌ترین باغ پاریس است که کمی پایین‌تر از ابسرواتوار، اما من ترجیح می‌دادم که بر روی همین نیمکت سبز چوبی، در زیر درختی که با او آشنا شده‌بودم و عادت کرده بودم، ساعتها بنشینم و تنها فکر کنم و به قول ناصرالدین‌شاه خیالات بفرمایم ...»(م.آ ۱۳)

موسسه حسینیه ارشاد (۱۳۴۷ تا ۱۳۵۱)

سالهای ارشاد (۱۳۴۷ تا ۱۳۵۱)

نشانی: تهران، جاده قدیم شمیران (دکترشریعتی)

«موسسه خیریه تعلیماتی و تحقیقاتی علمی و دینی حسینیه ارشاد» در سال ۱۳۴۳ در جاده قدیم شمیران، در منطقه‌ای به نام چالهرز و توسط محمد همایون (سرمایه گذار اصلی این بنا)، دکتر ناصر میناچی مقدم (حقوقدان) و دکتر عبدالحسین علی‌آبادی (استاد حقوق دانشگاه) بنیان گذاشته شد. اعضای هیئت مدیره مرکب بود از آقایان محمد همایون (رئیس هیئت مدیره)، مرتضی مطهری (نائب رئیس)، ناصر میناچی (خزانه‌دار) و سید علی شاهچراغی و محمد تقی جعفری اعضاء علی البدل از تاریخ ۲۶ آذر ۱۳۴۵. شریعتی از سال ۱۳۴۷ به دعوت آیت‌الله مطهری همکاری خود را با حسینیه ارشاد آغاز کرد و تا زمان بسته شدن حسینیه ارشاد در آبان ۱۳۵۱ به این همکاری ادامه داد.

آگهی تاسیس حسینیه ارشاد

روزنامه رسمی.۱۱/ ۱۱/ ۱۳۴۶

آگهی

تأسیس مؤسسه خیریه تعلیماتی و تحقیقاتی علمی و دینی حسینیه ارشاد

نظر به‌ماده ۸ آئین‌نامه اصلاحی ثبت موسسات غیرتجارتی و به‌موجب اظهارنامه شماره

-۶۶۶۸
۴۶/۴/۲۰ پیوست سایر مدارک مربوطه موسسه خیریه تعلیماتی و تحقیقات علمی و دینی حسینیه ارشاد طی شماره ۹۳۳-۴۶/۱۰/۱۹ ثبت و خلاصه مفاد آن بشرح زیر برای اطلاع عموم آگهی می‌شود.
۱.نام موسسه «موسسه خیریه تعلیماتی و تحقیقاتی علمی و دینی حسینیه ارشاد».
۲. موضوع «موسسه» الف ـ احداث مسجد و رواق خطابه‌های مذهبی جهت ایراد سخنرانی‌های دینی و علمی و اخلاقی و همچنین ترویج و نشر تعالیم عالیه و تشریح اهداف مقدسه دین مبین اسلام.
ب.تأسیس مراکز تحقیقاتی و تربیتی اسلامی.
ج.تأسیس مراکز تحقیقاتی علمی اسلامی.
د.انجام امور خیریه و مساعدت‌های لازم به سایر موسسات تعلیماتی اسلامی و انجام خدمات بهداشتی.
ه.اجراء و انجام عملیات اقتصادی برای بسط و توسعه منظور و موضوع موسسه از قبیل تهیه مستغلات و عملیات کشاورزی (در صورتی‌که باغات و یا اراضی مزروعی از طرف موسسین یا اشخاص و موسسات دیگر باین موسسه واگذار و به هر عنوان و جهات قانونی منتقل شود) و همچنین عملیاتی که برای پیشرفت کار موسسه یا تأمین مخارج جاری آن ایجاد درآمد مشروع نماید و از آن محل مخارج جاری موسسه تأمین شود طبق مقررات موضوعه.
و.اداره نمودن و حفظ و تعمیر تأسیسات مذکور در این اساسنامه و سایر موسساتی که برای انجام امور خیریه و دینی تأسیس شده و موسسین یا واقفین آنها اداره هر یک از آنها را باین موسسه محول نمایند.
ز.نشر مطبوعات دینی اعم از روزنامه و مجله و سالنامه و کتاب با توجه به قوانین مطبوعاتی کشور.
۳.مرکز اصلی، تهران جاده قدیم شمیران (ایستگاه چالهرز).
۴.تاریخ تشکیل و مدت با رعایت ماده ۵۸۴ قانون تجارت از تاریخ ۴۵/۹/۲۶ برای مدت نامحدود.
۵.دارائی مبلغ سی و سه میلیون و ششصد و هفتاد و پنج‌هزار و چهار صد و پانزده ریال شامل الف ـ اموال غیرمنقول پلاک‌های شماره ۱۳۳و ۷۸۳و ۷۸۴و ۷۸۵و ۸۲۴و ۸۲۵ فرعی از چهل اصلی واقع در چالهرز بخش ۱۱ شمیران بمبلغ ۲۴/۱۵۲/۶۴۲/۵۰ ریال.

ب.اموال منقول برطبق صورت ریز مبلغ ۹/۵۲۲/۷۷۲/۵۰ ریال.
۶.تابعیت دولت شاهنشاهی ایران.
۷.موسسین آقایان محمد همایون.دکتر عبدالحسین علی‌آبادی.ناصر میناچی‌مقدم.
۸.اعضاء هیئت مدیره : آقایان محمد همایون، رئیس هیئت‌مدیره . مرتضی مطهری، نایب رئیس. ناصر میناچی‌مقدم، خزانه‌دار و آقایان سیدعلی شاه‌چراغی و محمدتقی جعفری اعضاء علی‌البدل، از تاریخ ۴۵/۹/۲۶ برای مدت چهار سال انتخاب گردیدند.
۹.دارندگان حق امضاء کلیه اوراق و اسناد بهادار موسسه با امضاء رئیس و خزانه‌دار متفقاً معتبر می‌باشد.
رئیس اداره ثبت شرکت‌ها و مالکیت صنعتی.
پ ۹۶۹۷ ق ۵۳۲۴۸

کمیته مشترک ضد خرابکاری «موزه عبرت» (مهر ۱۳۵۲ تا اسفند ۱۳۵۳)

سال‌های اسارت

خیابان شهید یرجانی، خیابان کوشک مصری، پلاک ۱۱

این ساختمان که در باغ ملی تهران قرار دارد در سال ۱۳۱۱ در زمان رضا شاه تاسیس شده و در زمان حکومت پهلوی زندان زنان و سپس زندان مشترک ضد خرابکاری نام گرفت. شریعتی حدود ۱۸ ماه در این زندان به سر برده است. (مهر ۱۳۵۲ تا ۲۹ اسفند ۱۳۵۳). این زندان پس از انقلاب به نام ندامتگاه توحید به کار خود ادامه داد و از سال ۱۳۸۱ بدل به موزه عبرت شده است.

آخرین محل اقامت در ایران (تا ۱۳۵۶)

سال‌های انزوا

تهران: خیابان جمالزاده شمالی، کوچه ده متری نادر، پلاک ۱۰

خانواده شریعتی از سال ۱۳۵۱ در این ساختمان مستقر می‌شوند. همزمان با خرید این خانه شریعتی به زندان می‌افتد. او پس از آزادی از زندان، در فاصله‌ی سال‌های ۱۳۵۴ تا ۱۳۵۶ در این خانه زندگی می‌کند. آثای چون خودسازی انقلابی، دریغ‌ها و آرزوها، حسن و محبوبه، حرّ و... در این خانه نگارش شده است.

این خانه در سال ۱۳۷۸ توسط شهرداری منطقه ۶ خریداری شده و در سال ۱۳۸۴ تبدیل به موزه شد.

منزل ساتمپتون؛ محل شهادت (۱۳۵۶)

منزل ساتمپتون (محل شهادت)

نشانی: انگلستان، بندر ساتمپتون (۲۹/۳/۵۶)

Southampton NHS

University hospitals NHS trust

140 Mau Road

علی شریعتی که با نام علی مزینانی از ایران خارج شده بود، در تاریخ ۲۶ اردیبهشت با پرواز غیر مستقیم به انگلستان و بندر ساتمپتون (منزل پسر دایی همسرش، علی فکوهی) می‌رود تا منتظر فرزندان و همسرش شود که قرار بود پس از یک ماه به او بپیوندند. شریعتی تا یک روز قبل از مرگش در منزل علی فکوهی زندگی می‌کرد (از ۲۶ اردیبهشت تا ۲۹ خرداد ۱۳۵۶) و با ورود فرزندانش در ۲۸ خرداد، همان روز خانه‌ای را در شهر اجاره می‌کند. اقامت او در این مکان کمتر از ۲۴ ساعت به طول می‌انجامد و شریعتی در سحرگاه ۲۹ خرداد ۱۳۵۶ با مرگی مشکوک از دنیا می‌رود.

سوریه، دمشق، زینبیه (۵ تیر ۱۳۵۶)

در جوار زینب

نشانی: دمشق، زینبیه قبرستان شیعیان، جنب حرم حضرت زینب

پس از مرگ ناگهانی شریعتی در ۲۹ خرداد ۱۳۵۶، خانواده و دوستان او با فشارهای ساواک برای انتقال جسد به ایران روبه‌رو شده و تصمیم گرفتند جسد را به دمشق انتقال دهند. علی‌رغم تردید اولیه میان نجف و سوریه، به توصیه و کمک امام موسی صدر، زینبیه دمشق به عنوان مقصد نهایی انتخاب شد. این خاک سپاری با حضور چهره‌های برجسته ایرانی، فلسطینی و لبنانی برگزار شد و شریعتی به تاریخ پنجم تیرماه ۱۳۵۶ در اتاق کوچکی واقع در ضلع شمال شرقی قبرستان شیعیان به رسم امانت به خاک سپرده شد. این اتاقک و دیوارهای آن از همان روزهای اول (دوسال قبل از انقلاب ایران) تاکنون فرصتی برای ابراز احساسات متعدد مردمی، موضع‌گیری‌های سیاسی مختلف و قبض و بسط های مدیریتی بسیاری بوده است. ورود و خروج آزاد به اتاقک آنجا را بدل به نوعی نمایشگاه فصلی فرهنگی و سیاسی کرده بود و از همین رو در پایان دهه شصت ورود به آن اتاقک فقط با اجازه مدیریت قبرستان ممکن شده است. این اتاقک از میانه دهه هفتاد با ابتکارات عده‌ای از دوستداران شریعتی مرمت شده است.

اشیاء

ماشین مُسکُویچ (۱۳۴۵-۱۳۵۶)

ماشین مسکویچ را شریعتی در سال ۱۳۴۵ در مشهد برای خود قسطی و به قیمتی بسیار نازل خریداری کرد.

در آن سال آموزش و پرورش این ماشین‌های روسی را به دلیل قیمت و کیفیت نازلش در اختیار فرهنگیان قرار داده بود و به همین دلیل یک بار بیشتر از روسیه وارد نشد. در نتیجه ماشین متداولی نبود و از همین رو تردد او در شهر مورد توجه قرار می‌گرفت. این ماشین روسی برای اویی که متهم به داشتن تمایلات چپ بود، از سوی مخالفانش سندی بر اثبات این مدعی تلقی می‌شد. پس از مرگ شریعتی، این ماشین از سوی خانواده او در اختیار یکی از خویشانش (اقای یدالله محمدی) قرار گرفت تا سالم بماند و تا سال ۸۴، که توسط شهرداری تهران برای خانه—موزه‌ی شریعتی خریداری شد، در مشهد تردد می‌کرد. این ماشین در دهه ۹۰ توسط متخصصین مرمت شد و در حال حاضر در خانه موزه شریعتی قرار دارد.

کلاسورهای خاکستری و سبز (۱۳۴۶ تا ۱۳۵۶)

گفتگوهای تنهایی و شاندل

«دفترهای خاکستری» و «دفترهای سبز» و... که به نام شاندل ذکر شده در حقیقت رنگ‌های کلاسورهایی است که شریعتی عادت داشت در آن نوشته‌های تنهایی‌اش را بنویسد. شریعتی با خلق شخصیتی به نام «شاندل» او را نویسنده‌ی کتاب‌هایی به نام «گفتگوهای تنهایی» و... می‌نامد و در سخنرانی‌ها و نیز دست‌نوشته‌هایش از او به عنوان نویسنده‌ای تونسی‌تبار نام می‌برد. «دفترهای خاکستری» و «دفترهای سبز» و... که به نام شاندل ذکر شده در حقیقت رنگ‌های کلاسورهایی است که او عادت داشت در آن نوشته‌های تنهایی‌اش را بنویسد.

مهره‌های شطرنج (۱۳۵۲-۱۳۵۳)

تنهایی سلول

شریعتی با خمیر نان و دوده‌های دیوارهای سلول زندان این مهره‌ها را ساخته است.

شریعتی حدود دو سال را در فاصله‌ی سال‌های ۵۲ تا ۵۴ در زندان کمیته‌ی مشترک ضدخرابکاری در سلول انفرادی گذراند. او که از امکان مصاحبت با هم‌سلولی و یا کتاب محروم بود، در تنهایی‌هایش به کمک خمیر نان و دوده‌های دیوارهای سلول، این مهره‌های شطرنج را ساخته است.

پرونده‌های تو در تو

در این بخش کلیه‌ی اسناد شخصی، تحصیلی و اداری شریعتی را به تفکیک ملاحظه می‌کنید. پاسخ بسیاری از پرسش‌هایی که حول و حوش موقعیت تحصیلی، حقوقی، و شغلی شریعتی به وجود آمده را می‌توان بر اساس این اسناد به دست آورد. پرسش‌هایی از این دست که نام شریعتی مزینانی است یا شریعتی؛ رشته‌ی تحصیلی او چیست؛ و مدرک تحصیلی او کدام؛ خروج او در سال ۵۶ از ایران قانونی بوده یا غیرقانونی؛ دکترای تاریخ داشته است یا جامعه‌شناسی؛ ممنوع‌التدریس بوده یا ارتقای شغل پیدا کرده؛ و...
در بخشی دیگر به رابطه‌ی او با ساواک پرداخته شده و اسناد مرتبط با شریعتی از میان اسناد ساواک ارائه شده است. در بخش پایانی از خلال فتواهای مراجع و علما، نگاه روحانیت به شریعتی مورد توجه قرار گرفته است.

پرونده‌ی تحصیلی

[۱] مدرک دیپلم (تیر ۱۳۳۳)

[۲] شریعتی، دانشجوی فلسفه‌ی دانشگاه تهران (۱۳۳۴-۱۳۳۵)

علی شریعتی در سال تحصیلی ۱۳۳۵-۱۳۳۴ دانشجوی رشته‌ی فلسفه در دانشگاه تهران بوده است اما در همان سال او از تحصیل در این دانشگاه انصراف داد و به دانشکده‌ی تازه‌تأسیسِ ادبیاتِ مشهد رفت. کپیِ پرونده‌ی دانشجوییِ او در دانشگاه تهران به تازگی در اختیارِ خانواده‌ی شریعتی قرار گرفته که ضمیمه شده است.

[۳] مدرک لیسانس (۱۳۳۷)

CQ/CF

UNIVERSITÉ DE PARIS

FACULTÉ DES LETTRES
ET SCIENCES HUMAINES

Tél. : ODÉon 24-13

PARIS, 17, RUE DE LA SORBONNE

Le 19 mai 19 61

Monsieur,

J'ai l'honneur de vous informer de l'inscription à votre nom sur les registres des thèses du sujet que vous avez proposé en vue du doctorat d'Université :

"Fazâyel-e Balx. Histoire de la ville de Balkh en persan. Edition critique et traduction abrégée".

En raison du caractère particulier de cette thèse j'accepte que Monsieur Gilbert LAZARD, professeur à l'Ecole Nationale des Langues Orientales Vivantes, en soit le rapporteur et non pas un professeur de la Faculté des lettres et sciences humaines.

Veuillez agréer, Monsieur, l'expression de mes sentiments distingués.

A. Ayuard

A. AYMARD

Monsieur MAZINANI-SHARIATI
75 rue Daguerre, PARIS (14e)

[۴] تصویبِ موضوع و استادِ راهنمای تز دکترا (۱۳۴۰)

UNIVERSITÉ DE PARIS

FACULTÉ DES LETTRES

Paris, le 18 JUIN 1963 19

Le secrétaire général de la Faculté des lettres a l'honneur d'appeler Mme Mazinani-Shariat née à l'examen de **Doctorat d'Université** et le prie de se rendre à la Sorbonne, le Vendredi 21 JUIN 1963 à 14 heures

Salle Blumenthal

Mme Mazinani-Shariat est invité à justifier de l'inscription prise à la Faculté, à remplir la notice ci-jointe et à produire un acte de naissance avant le 20 JUIN 1963

Le Secrétaire de la Faculté (signé M. PAMLAT)

Ci-joint le bulletin de versement des droits.

NOTA. — Prière de vouloir bien accuser réception de cette convocation.

تعیین تاریخ جلسه‌ی دفاع تزِ دکتری (خرداد ۱۳۴۲)

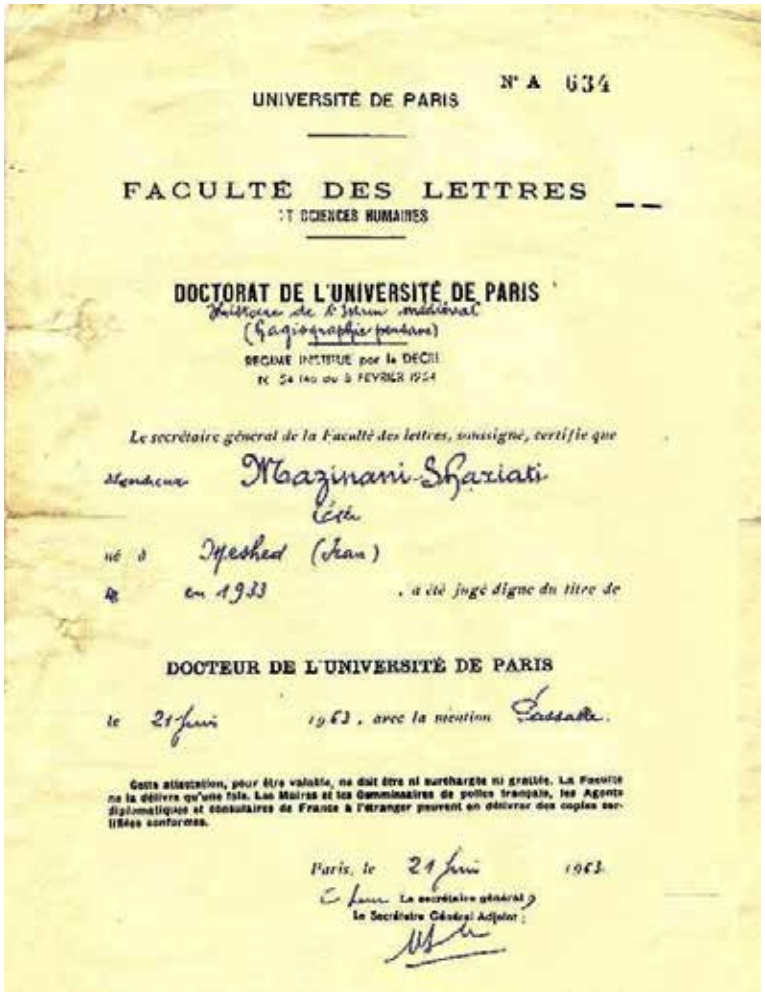

N° A 634

UNIVERSITÉ DE PARIS

FACULTÉ DES LETTRES
ET SCIENCES HUMAINES

DOCTORAT DE L'UNIVERSITÉ DE PARIS
Histoire de l'Islam médiéval
(Hagiographie persane)

Le secrétaire général de la Faculté des lettres, soussigné, certifie que

Mademoiselle Mazinani-Shariati Leila

né à Meshed (Iran)

le en 1933, a été jugé digne du titre de

DOCTEUR DE L'UNIVERSITÉ DE PARIS

le 21 juin 1963, avec la mention Passable.

Cette attestation, pour être valable, ne doit être ni surchargée ni grattée. La Faculté ne la délivre qu'une fois. Les Maires et les Commissaires de police français, les Agents diplomatiques et consulaires de France à l'étranger peuvent en délivrer des copies certifiées conformes.

Paris, le 21 juin 1963

Le secrétaire général

Le Secrétaire Général Adjoint :

مدرک دکتری (۲۲ بهمن ۱۳۴۲)

FACULTE DES LETTRES
Doctorat de l'université de Paris
histoire de l'Islam médiéval
(Hagiographie persane)

سفارت کبرای شاهنشاهی ـ پاریس
سرپرستی دانشجویان در فرانسه
شماره ۲۷۲۵
تاریخ ۱۳۴۱/۱۲/۲۱

سرپرستی دانشجویان در فرانسه ضمن گواهی صحت امضای ظهر
دعلو این مدرک را به آقای علی شریعتی مزینانی تصدیق مینماید .
ارزش این مدرک دکترای دانشگاهی در ادبیات است .

رایزن فرهنگی و سرپرست دانشجویان در فرانسه

مودخ ۱۳۴۱/۱۲/۲۱ تعیین ارزش شد

تأییدیه سفارت ایران (اسفند ۱۳۴۲)

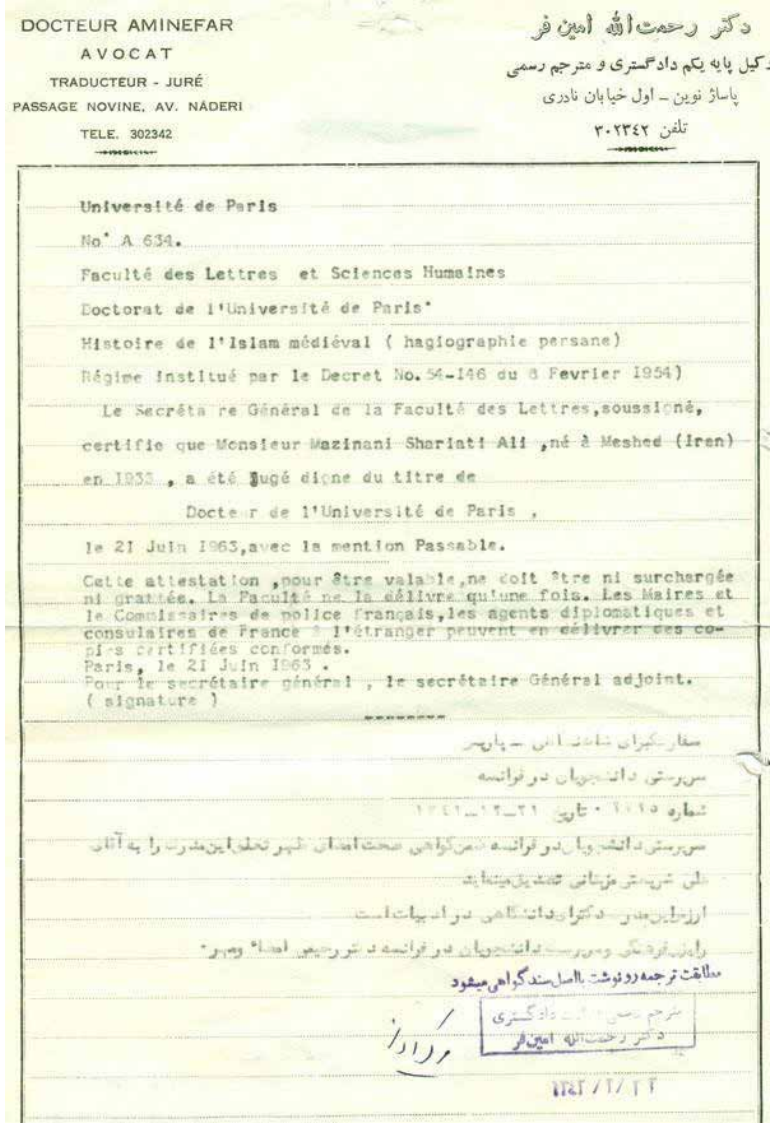

DOCTEUR AMINEFAR
AVOCAT
TRADUCTEUR - JURÉ
PASSAGE NOVINE, AV. NÁDERI
TELE. 302342

دکتر رحمت‌الله امین فر
وکیل پایه یکم دادگستری و مترجم رسمی
پاساژ نوین ـ اول خیابان نادری
تلفن ۳۰۲۳۴۲

Université de Paris
No. A 634.
Faculté des Lettres et Sciences Humaines
Doctorat de l'Université de Paris.
Histoire de l'Islam médiéval (hagiographie persane)
Régime institué par le Decret No. 54-146 du 8 Fevrier 1954)

Le Secrétaire Général de la Faculté des Lettres, soussigné, certifie que Monsieur Mazinani Shariati Ali, né à Meshed (Iran) en 1933, a été jugé digne du titre de

Docteur de l'Université de Paris,

le 21 Juin 1963, avec la mention Passable.

Cette attestation, pour être valable, ne doit être ni surchargée ni grattée. La Faculté ne la délivre qu'une fois. Les Maires et le Commissaires de police français, les agents diplomatiques et consulaires de France à l'étranger peuvent en délivrer des copies certifiées conformes.
Paris, le 21 Juin 1963.
Pour le secrétaire général, le secrétaire Général adjoint.
(signature)

سفارت کبرای شاهنشاهی ـ پاریس
سرپرستی دانشجویان در فرانسه
شماره ۱۱۱۵ ، تاریخ ۲۱ـ۱۲ـ۱۳۴۱

سرپرستی دانشجویان در فرانسه ضمن گواهی صحت امضای ظهر تحلیل این مدرک را به آقای
علی شریعتی مزینانی تصدیق مینماید
ارزش این مدرک دکترای دانشگاهی در ادبیات است
رایزن فرهنگی و سرپرست دانشجویان در فرانسه دکتر رحیمی امضاء و مهر .

مطابقت ترجمه رونوشت با اصل سند گواهی میشود

مترجم رسمی دادگستری
دکتر رحمت‌الله امین فر

۱۳۴۱/۱/۲۲

ترجمه و تأیید مدرک دکترای علی شریعتی (اردیبهشت ۱۳۴۳)

پرونده‌ی استخدامی وزارت فرهنگ

اسناد استخدامی وزارت فرهنگ (۱۳۳۱ تا ۱۳۳۹)

حکم آموزگاری علی شریعتی در مدرسه‌ی کاتب‌پور (آبان ۱۳۳۱)

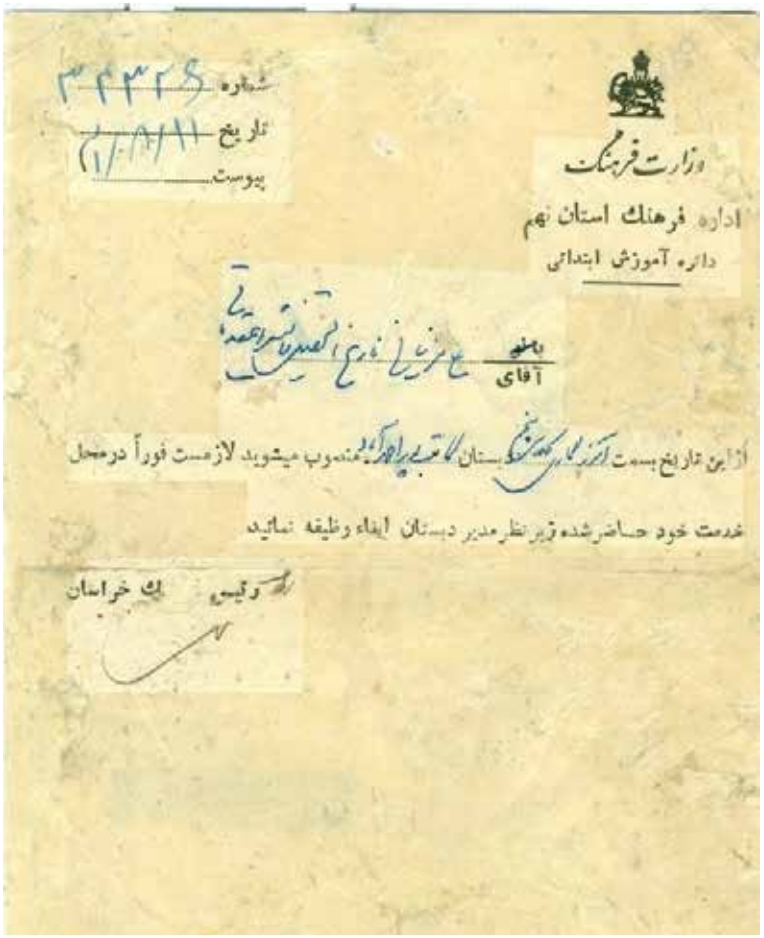

شماره ۳۴۳۲۶

تاریخ ۱۳۳۱/۸/۱۱

پیوست

وزارت فرهنگ

اداره فرهنگ استان نهم

دایره آموزش ابتدائی

بطور آقای

از این تاریخ بسمت آموزگاری دبستان کاتب‌پور احداث منصوب میشوید لازمست فوراً درمحل خدمت خود حاضرشده زیر نظر مدیر دبستان ایفاء وظیفه نمائید

رئیس فرهنگ استان خراسان

اولین حکم تدریس (بهمن ۱۳۳۱)

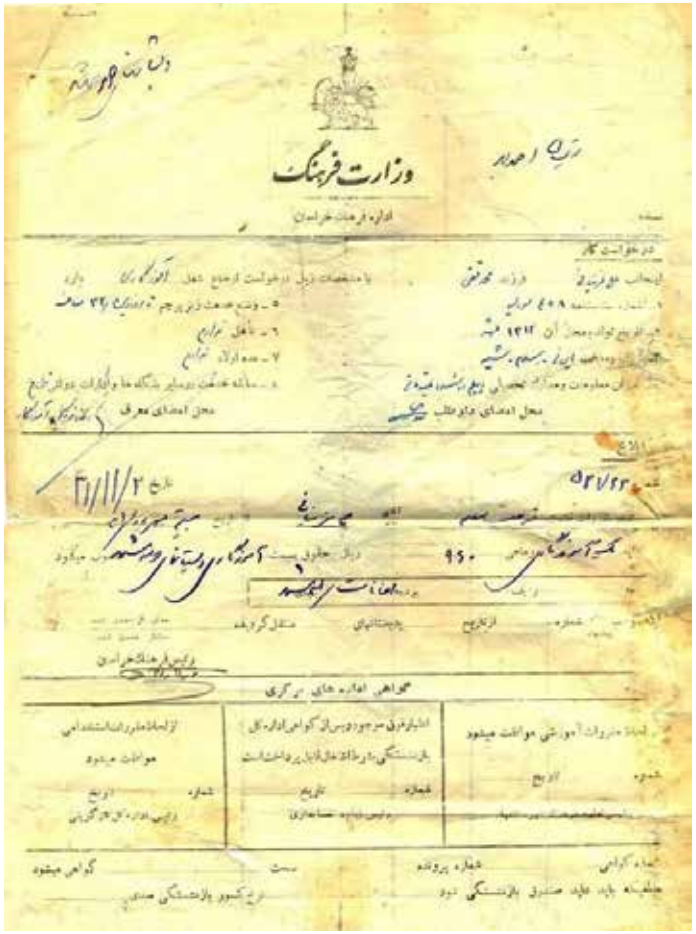

وزارت فرهنگ

اداره فرهنگ خراسان

درخواست کار

گواهی اداره های مرکزی

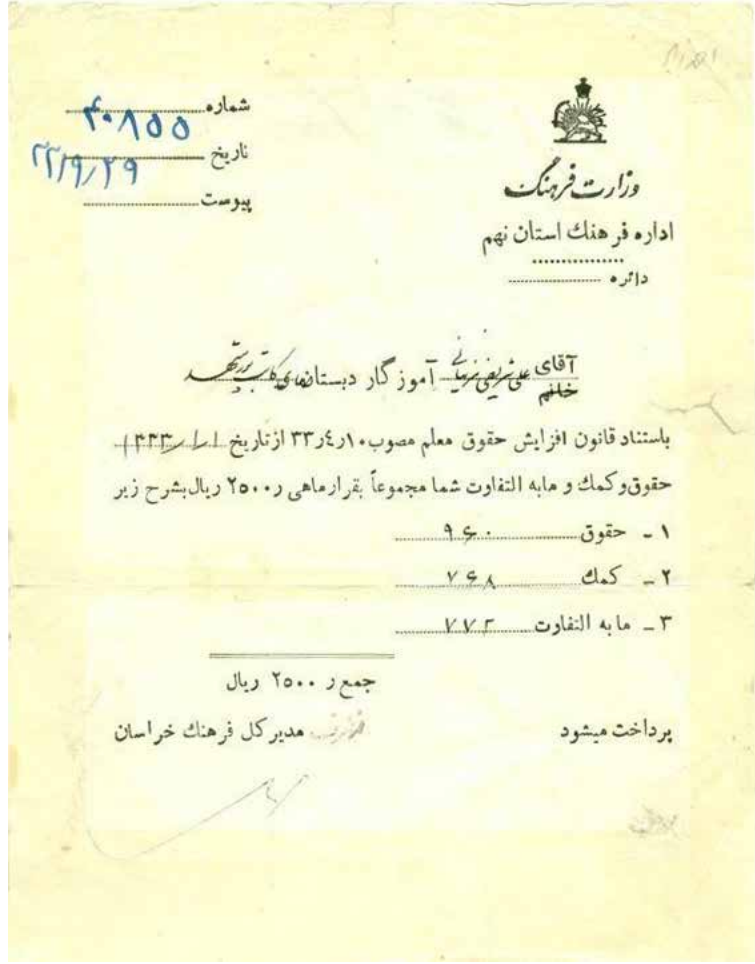

وزارت فرهنگ

اداره فرهنگ استان نهم

دائره .....

شماره ۴۰۸۵۵

تاریخ ۳۳/۹/۲۹

پیوست .....

آقای/خانم علی شریعتی مزینانی آموزگار دبستانهای کتب بجنورد

باستناد قانون افزایش حقوق معلم مصوب ۱۰ر۴ر۳۳ ازتاریخ ۱/۱/۱۳۳۳

حقوق و کمك و مابه التفاوت شما مجموعاً بقرارماهی ر۲۵۰۰ ریال بشرح زیر

۱ ـ حقوق ۹۶۰

۲ ـ کمك ۷۶۸

۳ ـ مابه التفاوت ۷۷۲

جمع ر ۲۵۰۰ ریال

پرداخت میشود

مدیر کل فرهنك خراسان

فیشِ حقوقِ آموزگاری (۱۳۳۳)

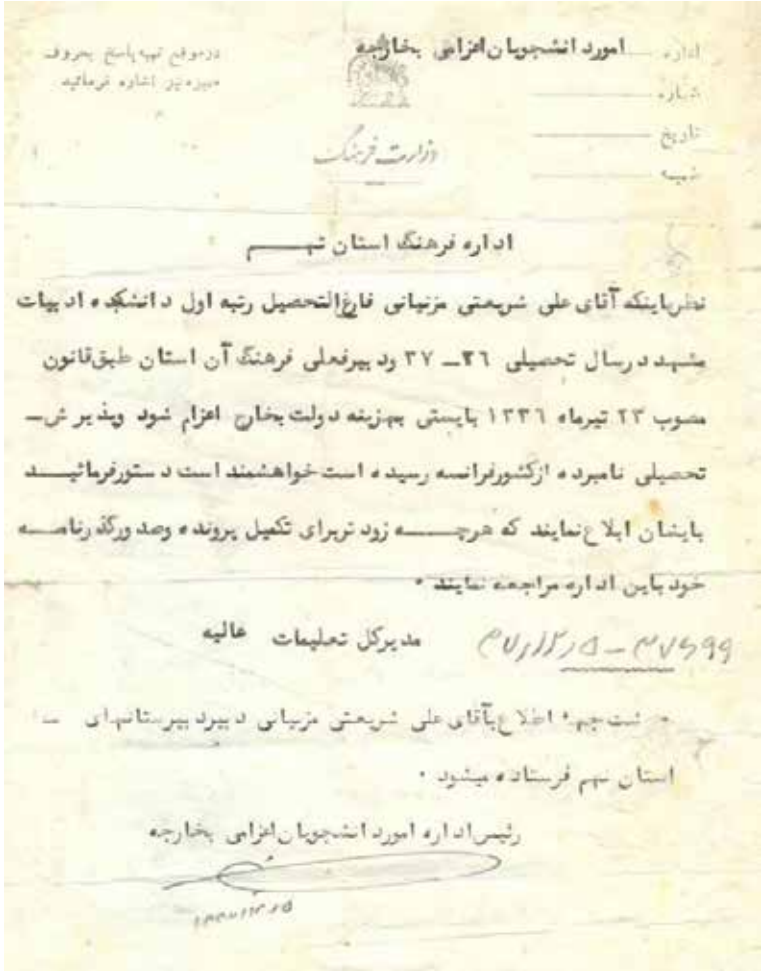

اداره ..... امور دانشجویان اعزامی بخارجه

شماره .....

تاریخ .....

نمره .....

در موقع تهیه پاسخ بحروف مبدء نیز اشاره فرمائید

وزارت فرهنگ

اداره فرهنگ استان نهم

نظر باینکه آقای علی شریعتی مزینانی فارغ‌التحصیل رتبه اول دانشکده ادبیات مشهد در سال تحصیلی ۳۶ـ ۳۷ ود بپرفعلی فرهنگ آن استان طبق قانون مصوب ۲۳ تیرماه ۱۳۳۶ بایستی بهزینه دولت بخارج اعزام شود وپذیرش تحصیلی نامبرده ازکشورفرانسه رسیده است خواهشمند است دستورفرمائید باینشان ابلاغ نمایند که هرچه زود تربرای تکمیل پرونده وصدورگذرنامه خود باین اداره مراجعه نمایند .

مدیرکل تعلیمات عالیه

۳۷۶۹۹ـ۵ر۱۲ر۳۷

جهت اطلاع بآقای علی شریعتی مزینانی دبیرد بیرستانهای استان نهم فرستاده میشود .

رئیس اداره امور دانشجویان اعزامی بخارجه

اعزام به فرانسه برای ادامه‌ی تحصیل در مقطع دکتری (۱۳۳۷) و ویزا (۱۳۳۸)

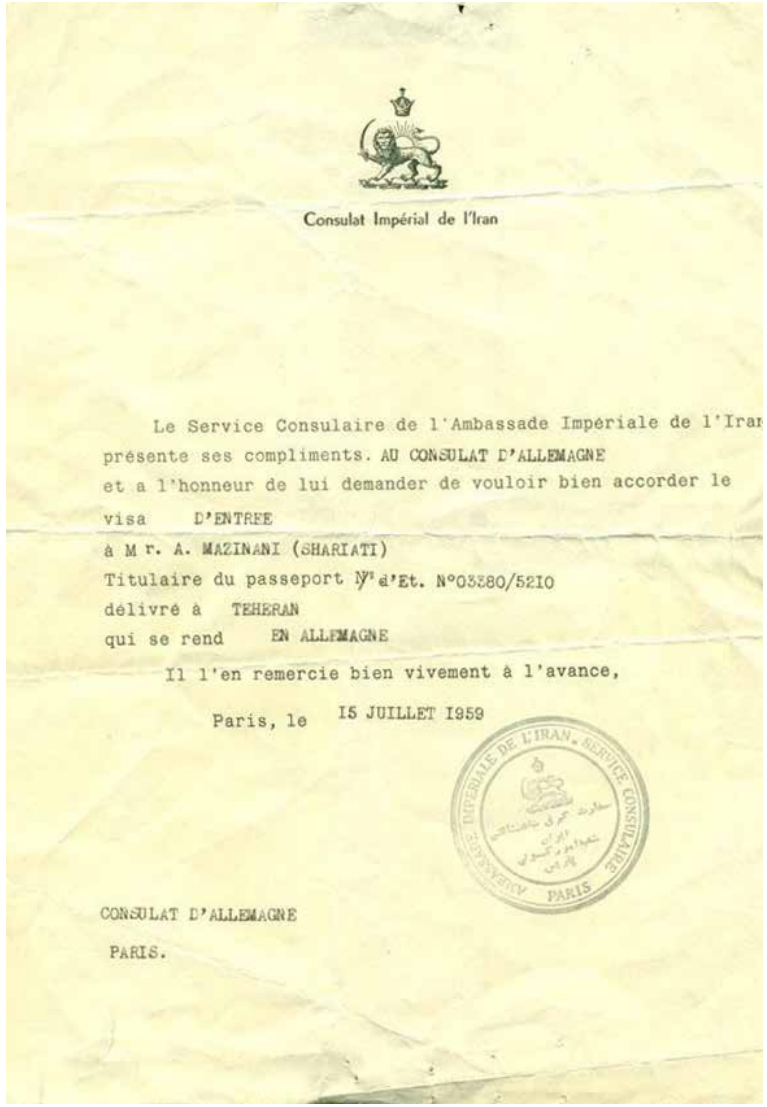

Consulat Impérial de l'Iran

Le Service Consulaire de l'Ambassade Impériale de l'Iran
présente ses compliments. AU CONSULAT D'ALLEMAGNE
et a l'honneur de lui demander de vouloir bien accorder le
visa D'ENTREE
à M r. A. MAZINANI (SHARIATI)
Titulaire du passeport N° d'Et. N°03380/5210
délivré à TEHERAN
qui se rend EN ALLEMAGNE

Il l'en remercie bien vivement à l'avance,

Paris, le 15 JUILLET 1959

AMBASSADE IMPERIALE DE L'IRAN - SERVICE CONSULAIRE PARIS

CONSULAT D'ALLEMAGNE
PARIS.

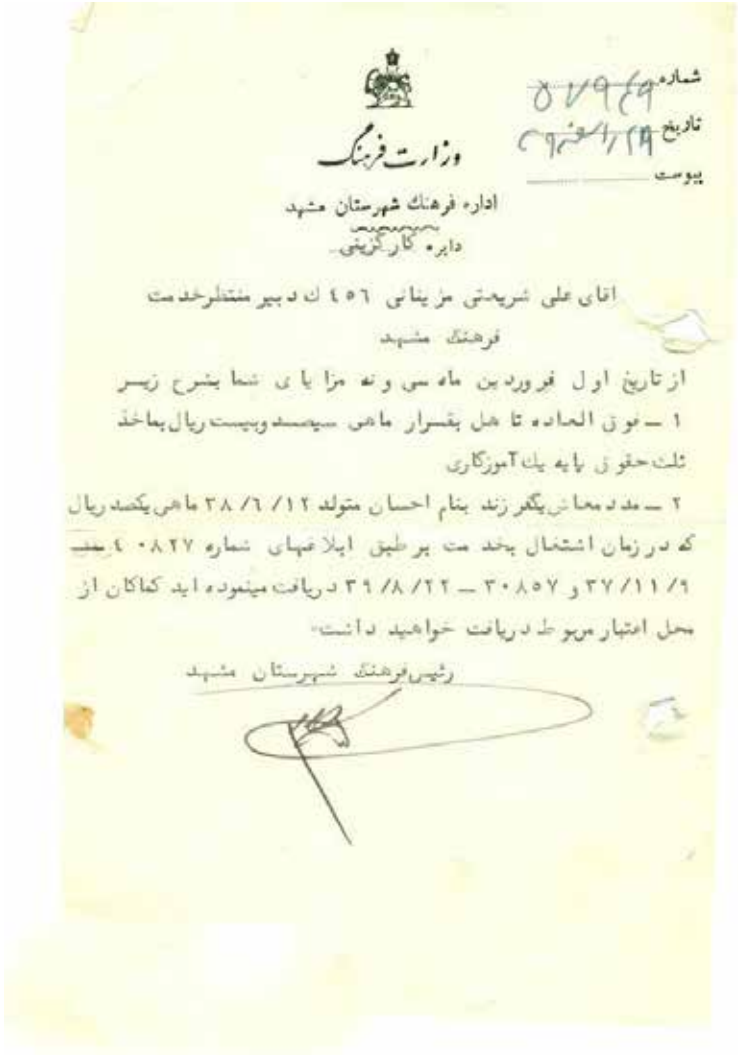

شماره ۵۷۹۶۹
تاریخ ۳۹/۸/۱۹
پیوست

وزارت فرهنگ

اداره فرهنگ شهرستان مشهد
دایره کارگزینی

آقای علی شریعتی مزینانی ۴۵۶ ک دبیر منتظرخدمت
فرهنگ مشهد

از تاریخ اول فروردین ماه سی و نه مزایای شما بشرح زیر
۱ ـ فوق العاده تاهل بقرار ماهی سیصد وبیست ریال بماخذ
ثلث حقوق پایه یک آموزگاری
۲ ـ مددمعاش یکفرزند بنام احسان متولد ۳۸/۶/۱۲ ماهی یکصد ریال
که در زمان اشتغال بخدمت برطبق ابلاغهای شماره ۴۰۸۲۷ مورخ
۳۷/۱۱/۹ و ۳۰۸۵۷ ـ ۳۹/۸/۲۲ دریافت مینموده اید کماکان از
محل اعتبار مربوط دریافت خواهید داشت.

رئیس فرهنگ شهرستان مشهد

افزایش حقوق آموزگاری به عنوان حق اولاد با تولد نخستین فرزند (۱۳۳۹)

اسناد دانشکده مشهد و وزارت علوم

۱۳۴۴ تا دی ۱۳۵۲

برای مشاهده‌ی تمام اماکن و اشیاء
مرتبط با شریعتی اینجا کلیک کنید

تقاضا برای شرکت در امتحانات شورای عالی اداری برای استادیاری تاریخ (۱۰ خرداد ۱۳۴۴)

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان خراسان
دایره کارگزینی

ریاست محترم شورایعالی اداری کشور

بنابه درخواست مورخ ۸/ ۳/ ۴۴ آقای دکتر علی مزینانی ۴۵۶ گواهی میشود کفایتشان در حال حاضر در دبیرستانهای مشهد میباشند و مفاد رایشان از این گواهی شرکت در امتحانات شورایعالی اداری میباشد ج

مدیر کل آموزش و پرورش خراسان - شهرستانی

۱۷۹۷۵
۴۴/۳/۱۰

رونوشت عطف بنامه مورخ ۸/ ۳/ ۴۴ برای اطلاع آقای دکتر علی مزینانی دبیر دبیرستان برادران مشهد ارسال میشود ج

مدیر کل آموزش و پرورش خراسان - شهرستانی

تقاضای ارسال مدرک دیپلم از سوی دانشکده ادبیات تهران برای تکمیل مدارک (۴ اردیبهشت ۱۳۴۴)

شماره
تاریخ
پیوست

دانشگاه مشهد
دانشکده ادبیات
دانشگاه مشهد

تصدیق نامه شماره ۱۲۱۴ ـ ۴۴/۲/۴ در مورد آقای دکتر علی شریعتی مزینانی خواهشمند است بمشارالیه ابلاغ فرمائید اصل نوامیتنامه سال ششم خود را هرچه زودتر باین اداره ارسال دارد تا برای تکمیل مدارک ارتباط دانشکده ادبیات تهران فرستاده شود.

رئیس اداره تحصیلات عالیه ـ ابراهیم جوانشیر

۱۱۹۱
۴۴/۳/۱۱

رونوشت در پیرو نامه های شماره ۴۱۴۲ ـ ۴۲/۸/۱۱ و ۷۱۱۰ ـ ۴۴/۱/۸ و ۶۷۶ ـ ۴۴/۱/۸ به دانشکده ادبیات ارسال خواهشمند است دستور فرمایند در ارسال مدارک خواسته شده تسریع نمایند.

رئیس اداره کل دبیرخانه دانشگاه مشهد ـ دکتر اسکرئیان

۲۶۵۱
۴۴/۳/۱۳

رونوشت برای اطلاع واقف ام بآقای دکتر علی شریعتی مزینانی ابلاغ می شود.

رئیس دانشکده ادبیات مشهد ـ دکتر رضائی

شماره ۷۶۶۹
تاریخ ۴۴/۱۲/۹
پیوست

دانشگاه مشهد
دانشکده ادبیات

آقای دکتر علی شریعتی مزینانی
اداره کل مطالعات و برنامه ها ـ وزارت آموزش و پرورش

عطف بنامه مورخ ۴۴/۱۲/۱ ـ توفیق سرتار در امتحان استادیاری تاریخ موجب خرسندی است . دیروز نیز از اداره کل تعلیمات عالیه تلگرافی در این خصوص به دانشگاه رسید که ردیف حقوقی خواسته بودند . اداره کل تعلیمات عالیه از سابقه امر اطلاع دارند که در بودجه سال ۱۳۴۵ این دانشکده محلهائی که برای استخدام استادیاران پیش‌بینی شده بود از طرف مقامات مسؤول مالی حذف گردیده است و در عوض اجازه داده اند استادیاران مورد احتیاج از محل طرح سازمان برنامه استخدام شوند از طرف دانشکده پیشنهادهائی نیز برای استخدام استادیاران وازبمله استادیار تاریخ به تهران شده است، دانشگاه مشهد هم امروز در جواب تلگراف اداره کل تعلیمات عالیه اطلاع داده است که دانشکده ادبیات به استادیار تاریخ احتیاج دارد و نسبت باستخدام یا انتقال سرتار باید از محل طرح سازمان اقدام کنند . خود شما نیز بهتر است برای تسریع در انجام این کار به اداره کل تعلیمات عالیه مراجعه نمائید .

معاون دانشکده ادبیات مشهد ـ دکتر جلال متینی

مراحل استخدام در دانشگاه مشهد (۹ اسفند ۱۳۴۴)

اداره کل
شماره ۲۴۰۹
تاریخ ۱۳۴۴/۱۲/۲۹
ضمیمه

وزارت آموزش و پرورش

آقای دکتر علی مزینانی شریعتی کارشناس اداره کل مطالعات و برنامه ها ـ ۴۵۶ ک

بنا بپیشنهاد دانشگاه مشهد و اداره کل تعلیمات عالیه و موافقت اداره کل مطالعات و برنامه ها و با استناد مقررات لایحه استخدامی هیات آموزشی دانشگاه چون طبق نامهٔ شمارهٔ ۸۹۹۸ـ۳/ ۱۲/ ۱۳۴۴ دانشکده ادبیات تهران در امتحان استادیاری تاریخ پذیرفته شده اید بموجب این حکم بسمت استادیار رشتهٔ تاریخ دانشکدهٔ ادبیات مشهد منصوب می شوید که زیر نظر دانشکدهٔ مذکور انجام وظیفه نمائید و ماهی ۱۳۲۰۰ ریال حقوق پایهٔ ۴ دبیری خود را تا پیدایش محل حقوقی در بودجه دانشگاه مشهد، با رعایت مقررات کمکان از محل اعتبار مربوط بودجه اداره آموزش و پرورش مشهد دریافت خواهید داشت .

از طرف وزیر آموزش و پرورش
۲۹/ ۱۲/ ۴۴

۱۱

انتصاب به سمت استادیاری رشته تاریخ دانشکده ادبیات مشهد پس از گذراندن امتحان استادیاری در تهران (۲۹ اسفند ۱۳۴۴)

شماره ۱۱۶۶
تاریخ ۴۶/۷/۲۷
پیوست .....

دانشگاه مشهد

آقای دکترعلی شریعتی مزینانی استادیار گروه آموزشی تاریخ
دانشکده ادبیات مشهد ۴۵۶ ك

باستناد ماده ۳۴ لایحه قانونی استخدام هیات آموزشی دانشگاه مصوب ۴۲/۶/۱۶ هیات وزیران وآئین نامه اجرای ماده های ۳۴ و ۳۵ لایحه قانونی مذکور چون گروه آموزشی تاریخ تمام وقت گردیده وصلاحیت شما برای خدمت تمام وقت بتصویب شورای دانشکده مربوطه رسیده است لذا خدمت شما ازتاریخ اول آبانماه ۴۶ تمام وقت اعلام میشودوباستناد ماده ۳۳ لایحه قانونی فوق باتوجه باینکه ازماهی پانزده هزار ریال حقوق پایه ۵ دبیری استفاده میکنید فوق العاده خدمت تمام وقت شما ماهیانه ده هزارریال تعین میشود ویادریافت فوق العاده مذکورهیچگونه فوق العاده دیگری ازبودجه دانشگاه بشما پرداخته نخواهدشد وباید منحصرا روزی لااقل شش ساعت بامر تدریس وتحقیق ویاتتبع وخدمات دانشگاهی اشتغال داشته ودرخارج از دانشگاه هم نباید بشغل دیگری بپردازید ـ ص

رئیس دانشگاه مشهد ـ دکتراسمعیل بیگی

مدرک استادیار تمام‌وقت (مهر ۱۳۴۶)

دولت شاهنشاهی ایران
حکم اجرای مرحله اول قانون استخدام کشوری

۱. شماره مستخدم ۷-۰۴۸۸۲۱۸
۲. نام وزارتخانه یا موسسه دولتی: دانشگاه مشهد
۳. واحد سازمانی: دانشکده ادبیات وعلوم انسانی
۴. محل خدمت (جغرافیائی): مشهد
۵. تاریخ اجرای حکم: ۴۷/۱/۱
۶. الف. تطبیق وضع استخدامی ☒
ب. تبدیل وضع استخدامی ☐
۷. حالت استخدامی: اشتغال
۸. نام خانوادگی: مزینانی نام: علی
شماره شناسنامه: ۴۶۸ موالید محل صدور: مشهد
۹. عنوان پست ثابت سازمانی: استادیار تاریخ (پست شماره ۸۰۰)
۱۰. گروه موقت: ۷ ۱۱. پایه موقت: ۸
۱۲. حقوق گروه و پایه موقت: چهارده هزارو هشتاد ریال ۱۴۰۸۰ ریال
۱۳. تفاوت تطبیق: قابل پرداخت از ۴۷/۱/۱ ☒ دو هزارو دویست وهشتاد ۲۲۸۰ ریال
قابل پرداخت از ۴۸/۱/۱ ☐ ریال
۱۴. افزایش حقوق: ریال
۱۵. مزایای موقت شغل (اندازه‌ای که تغییر کرده است): ریال
۱۶. تذکر: الف. کسور بازنشستگی موضوع این حکم طبق مقررات قانون استخدام کشوری برداشت میشود.
ب. طبق تبصره ۵ ماده ۱۳۶ قانون استخدام کشوری مبلغ افزایش حقوق مندرج در ردیف ۱۳ این حکم تا اجرای ماده ۲۸ قانون ارزیابی مشاغل خواهد شد.
ملاحظات:
۱۷. حقوق و تفاوت تطبیق حقوق و مزایای مندرج در این حکم جمعا مبلغ شانزده هزار وسیصد وشصت ۱۶۳۶۰ ریال از هر بار موبوط قابل پرداخت است.
عنوان مقام مسئول: معاون رئیس دانشگاه
تاریخ صدور حکم: ۴۷/۶/۳۰
امضاء: دلیلی
شماره: ۱۳۴۸۲
نسخه مستخدم
فرم ع م - ۱۶ (۴۷-۱) سازمان امور اداری و استخدامی کشور

حکم استخدام در دانشگاه مشهد (فروردین ۱۳۴۷)

از اداره کل سوم

به مدیریت کل اداره چهارم

درباره: علی شریعتی مزینانی فرزند محمدتقی

بقرار اطلاع واصله نامبرده بالا دانشیار رشته تاریخ بعد از اسلام در دانشکده ادبیات مشهد میباشد با توجه باینکه سوابقی دایر بر استعلام صلاحیت و نحوه استخدام وی در این اداره کل وجود ندارد، خواهشمند است دستور فرمائید چگونگی استخدام مشارالیه را روشن و نتیجه را اعلام نمایند. ـ

مدیر کل اداره سوم. مقدم

گیرنده

ریاست ساواک استان خراسان. عطف به گزارش خبر ۹/۳۱۰۹ ـ ۴۷/۲/۲۳ جهت استحضار و تعیین موارد فوق.

رئیس بخش ۳۱۲ـ عطاربور

رئیس اداره یکم عملیات و بررسی. ثابتی

از اداره کل سوم
شماره
تاریخ
پیوست

نخست وزیری
سازمان اطلاعات و امنیت کشور
ساواک

به مدیریت کل اداره چهارم

درباره: علی شریعتی مزینانی فرزند محمدتقی

بقرار اطلاع واصله نامبرده بالا دانشیار رشته تاریخ بعد از اسلام در دانشکده ادبیات مشهد میباشد با توجه باینکه سوابقی دایر بر استعلام صلاحیت و نحوه استخدام وی در این اداره کل وجود ندارد، خواهشمند است دستور فرمائید چگونگی استخدام مشارالیه را روشن و نتیجه را اعلام نمایند. ـ

مدیر کل اداره سوم. مقدم

گیرنده

ریاست ساواک استان خراسان. عطف به گزارش خبر ۹/۳۱۰۹ ـ ۴۷/۲/۲۳ جهت استعلام و تعیین موارد فوق.

رئیس بخش ۳۱۲ـ عطاربور

رئیس اداره یکم عملیات و بررسی. ثابتی

۲۱۲

۴۷/۳/۱۸

استخدام شریعتی در دانشکده ادبیات مشهد به عنوان استادیار تاریخ در سال ۱۳۴۵ و در پی گذراندن آزمون استادی تاریخ در تهران ممکن می گردد. دو سال بعد در سال ۱۳۴۷، استعلام ساواک تهران در باره چگونگی استخدام شریعتی در دانشکده مشهد، نشان می دهد که ساواک هیچ نظارتی بر استخدام او در دانشکده نداشته است.(بر خلاف اظهارات دکتر جلال متینی، رئیس وقت دانشکده ادبیات مشهد)

به مدیریت کل اداره سوم ۳۱۲

از اداره کل چهارم/ ۴۲۱

درباره علی شریعتی مزینانی فرزند محمدتقی/ عطف به ۳۱۲/۳۳۴۹۲ـ ۴۷/۳/۱۸

برابر اعلام ساواک خراسان ابلاغ استادیاری نامبرده از طریق وزارت آموزش و پرورش طی شماره ۲۴۰۲۴ـ ۴۴/۱۲/۲۹ بدانشگاه مشهد واصل و باستناد آن مشغول بکار گردیده و پرونده مشارالیه در حال حاضر در اختیار وزارت علوم و آموزش عالی است. این اداره کل در حال حاضر رابطی با وزارتخانه مزبور ندارد بدیهی است بمجرد معرفی رابط در اینمورد اقدام ونتیجه متعاقباً اعلام خواهد شد.

مدیر کل اداره چهارم ـ کنگرلو

نخست وزیری
سازمان اطلاعات و امنیت کشور

شماره ۲۴۰۰۲ ۴۲۱
تاریخ ۴۷/۳/۸
پیوست

به مدیریت کل اداره سوم ۳۱۲
از اداره کل چهارم/ ۴۲۱

درباره علی شریعتی مزینانی فرزند محمد تقی

عطف به ۳۱۲/۳۳۴۹۲ـ۴۷/۳/۱۸

برابر اعلام ساواک خراسان ابلاغ استادیاری نامبرده از طریق وزارت آموزش و پرورش طی شماره ۲۴۰۲۴ـ۴۴/۱۲/۲۹ بدانشگاه مشهد واصل و باستناد آن مشغول بکار گردیده و پرونده مشارالیه درحال حاضر دراختیار وزارت علوم و آموزش عالی است. این اداره کل درحال حاضر رابطی با وزارتخانه مزبور ندارد بدیهی است بمجرد معرفی رابط در اینمورد اقدام و نتیجه متعاقباً اعلام خواهد شد.

۴۱۲

۸۷۳۰۴

شماره ۱۵۳۸۰
تاریخ ۴۱/۷/۲۷
پیوست

دانشگاه مشهد
دانشکده ادبیات و علوم انسانی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی
عطف بنامه ۲۴۸۵ـ ۴۱/۷/۲۲

در مورد اعلام موافقت با شرکت آقای علی مزینانی استادیار آن دانشکده در کنگره بین المللی "مذهب و صلح" باتوجه بتاریخ تشکیل کنگره در تاریخ وصول و دعوتنامه چون امکان غزیمت ایشان به توکیو در این فرصت کم مستبعد است بنابراین انجام درخواست آقای مزینانی منتفی است.

۴۶۳۱
۴۰/۷/۳۰

معاون رئیس دانشگاه

رونوشت برای اطلاع محترم آقای شریعتی مزینانی فرستاده می شود. خواهشمند است در آینده مطالبی را به دانشکده پیشنهاد فرمائید که عملی باشد. ع

رئیس دانشکده ادبیات و علوم انسانی

جلال متینی

ممانعت ریاست دانشکده (جلال متینی) از شرکت علی شریعتی
در کنگره «مذهب و صلح» در توکیو به دلیلی ضیق وقت (مهر ۱۳۴۹)

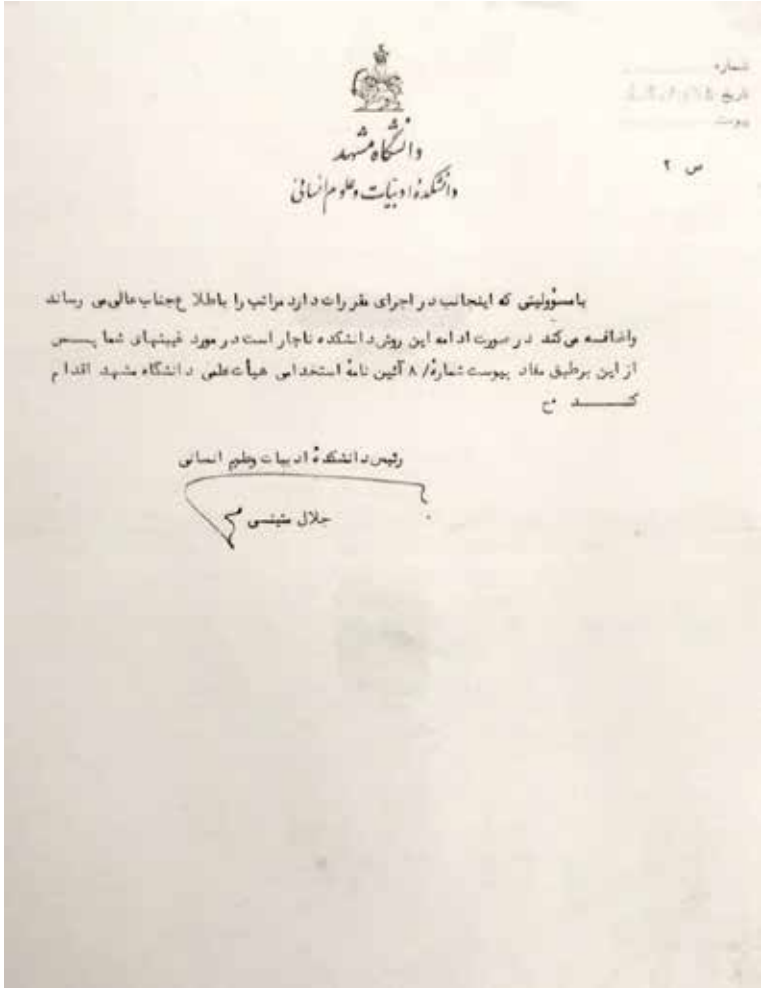

شماره
تاریخ
پیوست

ص ۲

دانشگاه مشهد
دانشکده ادبیات و علوم انسانی

بامسؤولیتی که اینجانب در اجرای مقررات دارد مراتب را باطلاع جناب عالی می رساند واضافه می کند در صورت ادامه این روش دانشکده ناچار است در مورد غیبتهای شما پس از این برطبق مفاد پیوست شماره ۸ آئین نامهٔ استخدامی هیأت علمی دانشگاه مشهد اقدام کند. ع

رئیس دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی

جلال متینی

ابراز نارضایتی ریاست دانشکده ادبیات
از عدم اجرای مقررات از سوی شریعتی (۲۵ آبان ۱۳۴۹)

دانشگاه مشهد
دفتر رئیس

آقای علی مزینانی
استادیار دانشکده ادبیات وعلوم انسانی مشهد

بنابه پیشنهاد وزارت علوم وآموزش عالی وموافقت دانشکده ادبیات و علوم انسانی بموجب ابلاغ ازتاریخ اول مهرماه ۱۳۵۰ بمدت شش ماه معادل خدمت شما بدین ماموریت آن وزارت تعیین میشود کلیه بایدها وظایف محوله انتظامات ویژه حضور وغیاب ماموریت شما را بعهده استادیار دانشکده ادبیات میباشد تا تعیین برای انجام خواهد بود ـ ب

رئیس دانشگاه مشهد

دانشگاه مشهد
دفتر رئیس

آقای علی مزینانی
استادیار دانشکده ادبیات وعلوم انسانی ماموریت در وزارت علوم وآموزش عالی

بنابه پیشنهاد وزارت علوم وآموزش عالی وموافقت دانشکده ادبیات وعلوم انسانی وباستناد ماده ۱۰ پیوست شماره ۲ آئین نامه استخدامی هیأت علمی دانشگاه مشهد ماموریت شما موضوع حکم ۱۶۷۵ـ ۵۰/۷/۲۵ ، ازتاریخ یکم فروردین ماه ۱۳۵۱ بمدت شش ماه تمدید میشود ـ ب

عبدالله فریار
رئیس دانشگاه مشهد

انتقال موقت از تدریس در دانشگاه به وزارت علوم (مهر ۱۳۵۰)
تمدید ماموریت در وزارت علوم

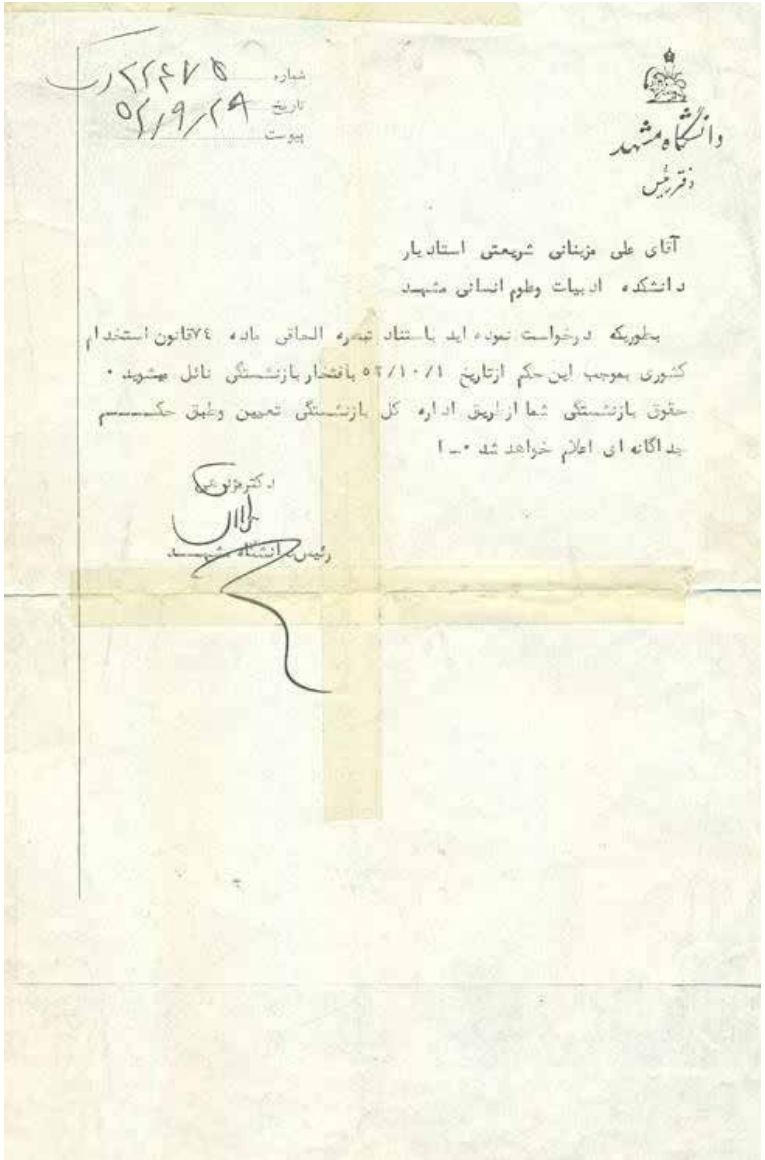

شماره ۲۲۴۷۵
تاریخ ۵۲/۹/۲۹
پیوست

دانشگاه مشهد
دفتر رئیس

آقای علی مزینانی شریعتی استادیار
دانشکده ادبیات وعلوم انسانی مشهد

بطوریکه درخواست نموده اید باستناد تبصره الحاقی ماده ۷۴ قانون استخدام کشوری بموجب این حکم ازتاریخ ۵۲/۱۰/۱ باختیار بازنشستگی نائل میشوید. حقوق بازنشستگی شما از طریق اداره کل بازنشستگی تعیین وطبق حکم جداگانه ای اعلام خواهد شد. ـ ا

دکتر مزینی
رئیس دانشگاه مشهد

حکم بازنشستگی در سن چهل سالگی (دی ۱۳۵۲)

پرونده‌ی ساواک

تصاویر اسناد این بخش از کتاب «شریعتی به روایت اسناد ساواک» استخراج شده‌اند

برای مشاهده‌ی تمام اسناد ساواک
اینجا کلیک کنید

بازجویی‌های مکتوب

اسفند ۱۳۴۳

بازجوئی از : دکتر علی شریعتی مزینانی[1]

س ـ هویت کامل خود را بیان فرمائید

ج ـ اسم علی فرزند محمدتقی شهرت مزینانی شماره شناسنامه ۴۲۸ صادره از مشهد متولد ۱۳۱۲ مشهد مذهب اسلام(شیعه) تبعه ایران متأهل دارای سه فرزند میزان تحصیلات دکترای تاریخ تمدن شغل فرهنگی منتظر خدمت ساکن مشهد کوچه فیاض منزل دکتر فیاض

س ـ ملتزم به راستگویی می شوید

ج ـ بله

س ـ سوابق کیفری دارید .

ج ـ خیر .

س ـ آیا تاکنون بوسیله مأمورین انتظامی بازداشت و یا احضار شده اید در صورت مثبت چگونگی را مشروحاً مرقوم فرمائید .

ج ـ در هفت سال پیش مدت قریب ۲۹ روز بازداشت بودم که پس از رسیدگی تبرئه و حتی طرز کارم بخصوص در مورد مبارزات علیه افکار توده ای از محیط خودم تقدیر و کلیه کتب و جزواتیکه از بنده گرفته شده بود به بنده مسترد گردید .

س ـ از طرف چه مرجعی دستگیر شدید . در کدام زندان بازداشت بودید .

ج ـ بوسیله مأمورین لشکر و در زندان قزل قلعه

۱ . این متن بازجویی دوم است .

مختصری از فعالیت در اروپا را توضیح داده و هم چنین شرافتمندانه بیان نمائید که آیا قصد داشتید در داخل ایران نیز به تبلیغات و فعالیت خود ادامه دهید یا خیر ؟

ـ همانطوری که عرض کردم من اعتقاداً موافق اصلاحات واقعی در ایران بودم ولی می دانستم که جبهه ملی ایران هم می خواهد از طریق قانون و مصالح ملی اصلاحاتی بکند و این روش البته در خارج مخالفین بسیاری دارد ...[1]

ـ آیا در سال ۴۱ به چه علت به ایران آمدید و وجداناً توضیح دهید که در آن سال اوراق و محمولاتی به کشور حمل نموده و با قصد حمل آن را داشتید؟

ـ تصدیق می کنید که یک دانشجو تلگراف خبر مرگ مادرش را بشنود و آن وقت آیا به خودش اجازه میدهد که اوراق مضره با خودش حمل نماید .

ـ اظهارات خود را قبول دارید و گواهی می نمایید .

ـ بله قبول دارم و گواهی می کنم .

۱ . خط ناخوانا است .

ضمن جواب توضیح دهید که به جبهه ملی و طرفداران ... و از این سیاست ... تشریح و روشن نموده و پاسخ مقتضی را بدهید. شما که در پی ... فعالیت جبهه ملی در ایران نبودید از کجا با وضع این جبهه آشنایی پیدا کرده اید؟ فعالیت شما تا چه حد و به چه نحو بوده و آیا در سازمان وابسته به جبهه ملی اروپا تاچه حد دست داشته اید آیا خودتان در مورد جبهه ملی نشریات و عقایدی بیان و منتشر نموده اید؟ در صورت مثبت میزان این فعالیت تا چه حد بوده است؟ ـ سازمان دانشجویان وابسته بجبهه ملی در فرانسه خود دارای تشکیلات مستقل است یا خیر؟ ـ آیاتبادل پیام و نظریه بین سازمان دانشجویان ایران وابسته بجبهه ملی در هر یک از کشورهای اروپائی وجود دارد.

اعلام تجدید فعالیت جبهه ملی از سه چهارسال پیش در ایران در کلیه مطبوعات داخلی درج شد و اخبار مربوط بآن همیشه بخارج میرسید و حتی نوشته میشد که نمایندگان جبهه با دولت مذاکره میکنند و خود جبهه هم اول اعلام نمود که کارش علنی و منطبق با موازین قانونی مملکت است و اشخاصی هم که معرفی شدند ...[1]

۱ـ از خارج از کشور وضع مبهم بود بسیاری از دسته ها با افکار مختلف خود را بنام جبهه ملی معرفی میکردند بطوریکه [ ] ولی در عین حال من همانطور که عرض کردم افکارم همین بود و در موقعیکه طرفداران آقای خسرو قشقائی طرفداران افکار ... علناً با جبهه

۱. سه نقطه چین (...) عبارات ناخواناست.

از نظر خصوصیات اخلاقی باید عرض کنم فردی هستم دوستدار کتاب و مطالعه و علم و خانواده ام ... که منشأ خدمتی بمملکت بشوم ...[1]

از نظر سیاسی بنده طرفدار حکومت آقای دکتر مصدق بوده ام و از حکومت ایشان ... ملی شدن نفت کوشش و مبارزه می شد طرفدار بودم که مورد موافقت اعلیحضرت همایون شاهنشاهی قرار گرفته است ولی فعالیت من بخاطر طرز فکر من که بیشتر جنبه ... و علمی است ... کنم بخصص وضع مالی و خانوادگی من اجازه هیچگونه کار خارجی حتی برای کمک ... خانواده ام ... و اما من هم امروز مثل همیشه تعصبی به یک شخص یا ... ندارم به یک تحولات بی سابقه ای که در امور مملکت رخ داده هرچند چون پنجسال دور بوده ام از آن اطلاع کافی ندارم در مغزم مثل مغز هر ایرانی دیگر تحولی پدید آورده است و امیدوارم پس از مطالعه بیشتر از نزدیک خودم ارزش بیشتر این اصلاحات را درک کنم ولی بطور کلی و بخصوص ... از آرزوهای هر فرد تحصیلکرده است که متأسفانه در خارج از کشور آنطور که شایسته است معرفی نشده است همینقدر میدانم کهمملکت ... آن را بکلی ویران کرده و راه تازه ای برای اینکه خودش را با زمان حاضر منطبق کند انتخاب کرده است و این امیدواری هست که اعلیحضرت همایونی که خود زمامدار این تحولات شده اند آثار کهنگی و فرسودگی را از زندگی فرهنگی اقتصادی ... ایران بکلی محو سازند.

۱. سه نقطه (...) عبارات ناخوانا هستند.

هفت سال قبل در مشهد بازداشت شدم و پس از ۲۹ روز آزاد شدم و مبارزات ضدکمونیستی که کرده بودم ... [1] تجلیل و کلیه اوراق و کتبی که از کتابخانه من ... [2] برگشت داده شد ... [3] سازمان امنیت تهران سفارش کرد که از این نظر ... [4]

ـ مورد اتهام شما چه بودو دقیقاً در چه تاریخی بازداشت شدید و آیا در اینمدت که بازداشت بودید در کجا زندانی بودید

ـ تصور میرود در سال ۳۶ و تابستان بود و باتهام طرفداری از آقای دکتر مصدق در مشهد بازداشت و به تهران اعزام شدم و پس از ۲۹ روز آزاد شدم.

ـ در آن موقع که شما بازداشت شدید اشخاص دیگری هم بازداشت شدند یا خیر؟

ج ـ بله عده‌ای که گویا تعدادشان به سیزده یا چهارده نفر میرسید پس از ۲۹ روز خودم باتفاق چهارنفر دیگر آزاد و بقیه در توقیف ماندند.

س ـ آیا تاکنون در کشور و یا در خارج از کشور از نام مستعار دیگری بمنظور خاصی استفاده کرده اید؟

ج ـ نه خیر

مختصری از وضع زندگی و خصوصیات اخلاقی و تمایلات سیاسی و نظریات خود را در بارهٔ مملکت توضیح دهید.

زندگی خصوصی من عبارتست از داشتن عیال و سه کودك سه ماه تا ۴/۵ تاکنون بورسیه دولت بودم چون در پنج سال پیش اول شاگرد شدم و با همین بورس که بمقدار ۹۰۰ تومان میشود خودم و زن و فرزندانم در پاریس با وضع بسیار اسفناکی که خودتان تصور میتوانید بکنید زندگی میکرده‌ام[5] و با این وضع با داشتن یک اطاق کهنه خودم وزنم تحصیل می کرده ایم و با تحمل مشقات فراوان هم او و هم من دکترا گرفتیم و اکنون به امید کار در ایران به وطن میروم زیرا برخلاف بسیاری معتقد بوده‌ام که باید هر دانشجویی ولو با حقوق کمتر و سختی بیشتر بوطنش برگردد وافسوس می خورم که راحتی و خوشی را بر کشورشان ترجیح میدهند. فعلاً تمام امیدم اینستکه برگردم و خودم و زنم بچه هایمان و پدر مریض و ضعیفم را پرستاری کنیم

۱ و ۲ و ۳ و ۴. ناخوانا است.

۵. در اصل می کرده اند.

غیر نظامی علی شهرت شریعتی

ـ هویت کامل خود را بیان نماید.

ـ نام علی شهرت شریعتی مزینانی فرزند محمدتقی دارنده شناسنامه شماره ۴۶۸ صادره از مشهد و متولد ۱۳۱۲ مشهد میزان تحصیلات دکترای تاریخ از دانشگاه سوربون فرانسه دارای عیال و سه اولاد شغل فرهنگی مذهب اسلام (شیعه) تابعیت ایران.

ـ شرافتمندانه قول میدهید هرگونه سئوالی از شما بشود بحقیقت پاسخ بگوئید.

ـ بله

ـ آیا تاکنون در حزب منحله توده عضویت داشته و یا لااقل با انان همکاری نموده اید؟

ـ از هنگامیکه خود را شناخته‌ام با مخالفت و ضدیت حزب توده و طرز فکر کمونیستی پرورش یافته ام و تاکنون هم در نوشته ها و کتب متعددی که تألیف و توجمه کرده‌ام، با بنیان این کار و ... [1] دانشسرای مشهد بود که افراد حزب توده مرا کتک زدند و همچنین کتبی که نوشته‌ام ۱ ـ تاریخ تکامل فلسفه ۲ ـ ابوذر غفاری ۳ ـ اخلاق که در دبستانهای خراسان فعلاً تدریس می شود. زندگی من و پدرم با مبارزه با این حزب گذشته است ... [2]

ـ آیا تا این تاریخ از طرف فرمانداری نظامی و یا سایر مراجع انتظامی بازداشت و یا زندانی شده اید؟

۱. متن بازجویی است.

۲ و ۳. در اصل ناخوانا است.

بازجویی‌های مکتوب

تیر ۱۳۴۷

به: تیمسار ریاست سازمان اطلاعات و امنیت کشور (اداره کل سوم) (۳۱۲)

از: ساواک خراسان

درباره علی شریعتی مزینانی فرزند محمدتقی

عطف به ۳۳۸۹۴/۳۱۲ـ ۴/۴/۴۷

علی اکبر صمصومی دانشجوی دانشکده ادبیات دانشگاه در بازجوئی خود ضمن اعتراف به فعالیت کمونیستی دانشجویان بازداشتی اظهار داشته بود که دانشجویان موصوف بوسیله مصدق رشتی دانشجوی دانشکده ادبیات با دکتر علی شریعتی ارتباط دارند دربازجوئی از مصدق رشتی مشارالیه این موضوع را تکذیب و سایر متهمین نیز منکر فعالیت های مضره دکتر شریعتی بودند معهذا نامبرده به ساواک احضار و در مصاحبه‌ای که با وی گردید با صراحت گفتار مشروحاً فعالیتهای گذشته خود و سیاستهای وقت را تشریح و عوامل و علل این طرز تفکر را توضیح داد که کاملاً قابل ملاحظه و در خور بررسی وبهره‌برداری است لذا اظهارات وی کتباً اخذ و به پیوست تقدیم و استنباط میگردد این فرد اگر خوب هدایت و رهبری شود عضو مفیدی برای مملکت خواهد بود. ـخ

رئیس سازمان اطلاعات و امنیت خراسان. سرتیپ بهرامی

آنچه در این صفحات آمده است پاسخ سؤالات است:[1]

۱ـ خانوادهٔ من و محیط تربیتی و روحی که در آن رشد کرده‌ام.

۲ـ علل و شرایط اجتماعی و سیاسی و محیطی خاصی که روحیه و عقیدهٔ مرا و طرز تفکرم را در زمینهٔ سیاست وبینش فلسفی و اجتماعی و دینی ساخته‌اند.

۳ـ مسیر آشنائی من با جامعه و سیاست و سیر تحول و تکوین آن در احساس و اندیشه‌ام.

۴ـ چشم‌انداز زندگی و گذشته‌ام تا حال.

۵ـ اکنون کیستم؟ چه میکنم؟ چه میاندیشم؟ و چه میخواهم؟

۶ـ پدرم سخنی دربارهٔ وی.

در اینجا قبلاً عذر بسیار میخواهم که خواندن این همه خستگی خواهد آورد ولی مرا از اطالهٔ کلام و تفصیلی که در این نوشته می‌یابند معذور خواهند داشت زیرا، اولاً: پاسخ روشن و نسبتاً کامل به این سؤالات کلی و دامنه‌دار نمیتواند مجمل و مختصر باشد. دوم اینکه در اینجا من دربارهٔ یک حادثهٔ زودگذر خاصی مورد سؤال واقع نشده‌ام بلکه به عنوان نمایندهٔ نسلی سخن میگویم که در حال حاضر کارگردانان اصلی سیاست مملکتش میکوشند تا به او گوش دهند. در اینجا نه علی شریعتی، بلکه نویسندهٔ جوانی

۱. این همان نامهٔ ۴۰ صفحه‌ای شریعتی است.

سخن میگوید که با کتاب و علم و سیاست در دنیای خارج و تمدن امروز و تجربه های تاریخ و سرگذشت و سرنوشت جامعه و سیاست و مردم مملکتش آشنا است و در گذشته فردی بوده است از گروهی که از اوضاع کشورش ناراضی بودند و بدبین و بیش یا کم مخالف و راه و رسم دولتشها را با آرا، و آرزوهای خود دربارهٔ ملت و میهنش ناهماهنگ می یافتند و اکنون با دگرگونی یی که در فکر و کار و سیاست رژیم حاکم بر مملکت پدید آمده است و یکباره راه و رسمی تازه بنیاد کرده و دست به کار بدیع وسیعی در زمینهٔ اصلاح وجوه مختلف جامعه زده است از جوانان تحصیلکردهٔ ناراضی میپرسد که: حال چه میگوئی؟ چه فکر میکنی؟ چگونه ای؟ چرا ناراضی و مخالف بودی؟ و اکنون سیمای تازهٔ سیاست خارجی و داخلی مملکت را چگونه می بینی؟ در اینجا یکی از افراد این نسل است که به این پرسشها جواب میگوید تا دولت به ریشهٔ اساسی نارضایتی های این نسل پی برد. حرفهایشان را بشنود، روح و فکرشان را عمیقانه درك کند. آنچه را در حال حاضر می اندیشند بداند و بالاخره «اینها را درست بشناسد». اینک یکی از همین ها است که با شما سخن میگوید:

شناسنامهٔ یک زندگی

مادرم از خانوادهٔ خرده مالکی بود که وجههٔ مذهبی نیز داشت؛ پدرم و جدم و جد پدریم همه از عالمان بزرگ دین بودند جد پدریم، آخوند بزرگ، از شاگردان برجستهٔ مرحوم حاجی ملا هادی سبزواری ملقب به اسرار آخرین فیلسوف بزرگ از سلسلهٔ فلاسفهٔ اسلامی تاریخ ما است. مرحوم آخوند بزرگ پس از آنکه مقام بلندی در حکمت و فلسفه و فقه و اصول اسلامی بدست آورد، بگونه ای که پس از استاد همهٔ چشمها به او دوخته بود که چراغ فلسفه را روشن نگاه دارد، در آغاز ریاست روحانی و کمال علمی، شهر را و زعامت خلق را همه کناری گذاشت و به مزینان، دهی در حومهٔ سبزوار، آمد تا عمر را به تقوی و تفکر و گوشه نشینی بگذراند و چنین کرد و مردم ده گرچه مقام علمی او را نمیشناختند اما به درجهٔ معنویت و پاکدامنی او چندان ایمان داشتند که صدها خوارق عادات و کرامات به او منسوب کردند که داستانش مفصل است. مرحوم شریعتمدار معروف سبزوار، در مزینان یک مدرسهٔ بزرگ قدیمه بنا کرد تا آخوند در آن به تدریس علوم اسلامی پردازد، این مدرسه که با یک ده متناسب نیست در ایام او طلبه داشت و از اطراف برای تحصیل بدانجا میآمدند و هم اکنون نیز به سرپرستی عموی من که وی نیز عالم دانشمند و مجتهدی است دایر است و عده ای مشغول تحصیلند.

شناسنامهٔ یک زندگی

جد من مرحوم شیخ محمود که از مشهد بدرجهٔ اجتهاد رسید جانشین پدر شد و حوزه علمی و ریاست روحانی آن بلوك در دست وی بود که فرزند او، پدرم و عمویم هر دو در مشهد به تحصیل علوم اسلامی پرداختند که عمویم گرچه از مدرسان دانشمند و بنام مشهد بود به تبع سنت اجدادی به مزینان بازگشت، به سبك پدرانش زندگی را دنبال کرد اما پدرم پس از فراغ از تحصیل علوم قدیمه در مشهد ماند و با دختری از خانوادهٔ نیمه آخوند- نیمه مالك روستائی از حومهٔ مزینان ازدواج کرد و برای امرار معاش ناچار وارد فرهنگ شد و ابتدا در مدارس ملی و سپس دبیرستان های دولتی و در پایان در دانشکدهٔ معقول و منقول مشهد به تدریس پرداخت و در سال ۱۳۴۰ پس از سی سال که منحصراً کارش تعلیم و تربیت بود بازنشسته شد.

پدرم که در دوران تحصیل علوم قدیمه از طلاب برجسته و فاضل حوزهٔ علمیه مشهد محسوب میشد پس از ورود به فرهنگ. ایمان شدید مذهبی در دلش و «اندیشه های نو دینی» در سرش، احساس مسؤولیت سنگینی را در قبال مردم و بخصوص نسل جوان در او پدید آورد و همین احساس مسؤولیت بود که او را وارد زندگی اجتماعی و کشمکشها و رنجهای خاص آن نمود.

این احساس مسؤولیت و آغاز فعالیتهای تبلیغی و فکری وی در زمینهٔ مذهبی (با زبان و دور

رویکرد ساواک نسبت به حسینیه ارشاد

گردانندگان حسینیه موصوف نیز تحت تأثیر و نفوذ وی میباشند و در واقع آلت بلااراده وی هستند. نکته دیگری که در خصوص وضعیت حسینیه مورد بحث شایان توجه و امعان نظر است انتشارات حسینیه مزبور میباشد که بدون هیچ کنترل و کسب مجوزی صورت میگیرد قسمت انتشارات حسینیه مذکور مطالب مذهبی و سخنان نامبرده را بصورت کتب مختلف و نشریات و جزوات متعدد در اختیار عناصر مذهبی قرار میدهد و قبل از انتشار بعلت آنکه مجوز قانونی مانند انتشار سایر کتب از مراجع مسئول اخذ نمینمایند مطالب خود رادر پوشش های مناسب بخوانندگان تلقین میکند و خلاصه دو کتاب شهادت و از کجا آغاز کنیم که بشرح پیوست از عرض میگذرد مؤید این امر میباشد.

با عرض مراتب بالا چنانچه صلاح دانسته شود نام یاد شده از سخنرانان حسینیه مذکور حذف و شدیداً تحت مراقبت قرار گیرد و انتشارات حسینیه مزبور نیز بدقت کنترل و ترتیبی اتخاذ گردد قبل از انتشار هرگونه کتاب و نشریه ای مطالب آن مورد بررسی و پس از کسب اجازه مبادرت به انتشار آن نمایند. موکول برای عالیست.

[حاشیه پایین]: محترماً دو جلد کتاب «شهادت» و «از کجا آغاز کنیم» از انتشارات حسینیه ارشاد و نوشته های دکتر علی شریعتی مزینانی توسط تیمسار معاونت یکم ارائه مقرر گردید بفرموده مقام محترم مدیریت کل کتب مزبور بررسی گردد که خلاصه آن به شرح پیوست از عرض عالی می گذرد.

از ۳۱۲

گزارش

درباره دکتر علی شریعتی مزینانی

محترماً باستحضار میرساند.

فعالیتهای مذهبی حسینیه ارشاد در واقع قائم بوجود دکتر علی شریعتی مزینانی که بطور نسبتاً مرتب در این حسینیه سخنرانی مینماید، میباشد. این شخص در گذشته فعالیتهای خلافی را علیه مصالح کشور انجام میداده که بعداً در ظاهر خود را فردی که قصدش مبارزه با عناصر منحرف میباشد قلمداد و در زمینه های مذهبی شروع بفعالیت کرده و با گام گذاشتن در حسینیه ارشاد در این زمینه تلاشهای زیادی از خود نشان میدهد.

آنطور که نوشته ها و اظهارات یاد شده نشان میدهد در جریان فکری مشارالیه هیچگونه تغییری بوقوع نپیوسته، بلکه وی با هوشیاری کامل مقاصد خود را در پوشش مسائل مذهبی بمستمعین اظهاراتش و خوانندگان کتبی که انتشار میدهد، ارائه میکند و هر روز گام جدیدی در این راه برمیدارد. در طرز تفکر نامبرده وجوه تشابه بسیاری با عناصر سازمان آزادیبخش ایران وابسته بجمعیت باصطلاح نهضت آزادی مشاهده میگردد، وجه تمایز او با این افراد صرفاً عدم اظهار نیات خود بطور آشکار و ارائه آن در قالب های خاص مذهبی است و بطور کلی میتوان نامبرده را عامل اصلی وقایعی که در حسینیه مذکور میگذرد دانست زیرا هیئت مدیره و

به ۳۱۲

از ۲۰ هـ۱۲

موضوع سخنرانی دکتر علی شریعتی در حسینیه ارشاد

نامبرده بالا در ساعت ۱۷۳۰ روز ۵۱/۶/۳۱ در تالار اول حسینیه ارشاد راجع باسلام شناسی سخنرانی کرد و در ضمن صحبت گفت منبعد برنامه بخصوصی برای کار خود در پیش میگیریم و آنرا بهتر اجرا خواهیم کرد و بهمین جهت بعد از اتمام درس اسلام شناسی در روزهای جمعه جلسه بحث و انتقاد خواهیم داشت. سخنرانی یاد شده در ساعت ۱۹۳۰ پایان یافت تعداد شرکت کنندگان حدود ۱۵۰۰ نفر بودند. ./

نظریه شنبه ـ نظری ندارد.

نظریه یکشنبه ـ نظری ندارد.

نظریه سه شنبه ـ نظری ندارد

نظریه چهارشنبه ـ نظری ندارد

به ۳۱۲

از ۲۰ هـ۱۲

موضوع سخنرانی دکتر علی شریعتی در حسینیه ارشاد

نامبرده بالا ازساعت ۲۱۳۰ الی ۲۴۰۰- روز ۵۱/۶/۲۱ در تالار تبلیغ حسینیه ارشاد تحت عنوان نقش انقلابی و یادآوران تاریخ شیعه سخنرانی کرد و تعداد حضار حدود ۱۲۰۰ نفر میشد. ضمنا از ساعت ۲۱۳۰ الی ۲۴۰۰ روز ۵۱/۶/۲۲ راجع به زیباترین روح پرستنده امام سجاد بتفصیل بحث کرد. در آنروز از میان شرکت کنندگان میخواستند اعلامیه پخش کنند ولی اعلامیه ها بدست پلیس افتاد و از توزیع آن جلوگیری شد.

نظریه شنبه ـ بعلت کثرت جمعیت عاملین توزیع اعلامیه شناخته نشدند و همچنین از مفاد اعلامیه نیز اطلاعی بدست نیامد.

نظریه یکشنبه ـ نظری ندارد.

نظریه سه شنبه ـ نظری ندارد

نظریه چهارشنبه ـ در هر خصی بسر میبرد.

سن روشن شد و عده‌ای سپاه‌پوش که هرکدام زنجیری به کمر بسته بودند دور جسمی که در واقع بت بوده حلقه زدند و بر آن سجده کردند در این موقع ابوذر آشفته میشود و بآنان پرخاش میکند ابوذر بدست مخالفین گرفتار میشود و او را روی دوششان میگیرند در آن اثنا صدای نی غمناکی نواخته میشود ابوذر را از بالای دوششان بزمین کوبیدند و او دوباره بآنان حمله کرد این دفعه دستهای او را با زنجیر بستند ولی پس از چند لحظه او نجات پیدا کرد و صداهائی از قبیل صدای گرگ و صدای قرآن و الله الله[1] بگوش ابوذر میرسد و او را در عقیده‌اش استوارتر میسازد و او یکدفعه میگوید هیچکس عذاب را نپذیرد مگر خان قبیله با میخ طویله (کف زدن حضار) در این فیلم صحنه مرگ ابوذر را در بیابان نشان میداد و او میگفت کسانی که مرا دفن میکنند اگر از جاسوسان هستند دفنم نکنند و سپس رنگ سبز بر روی او تابید و چراغها خاموش شد و تمام سالن در تاریکی فرو رفت و لامپهای قرمز رنگی که علامت خون بود از سقف سن سرازیر شد و بازیگران در برابر مردم قرار گرفتند. و حضار برای تشویق آنها کف زدند اعضاء نمایش عبارت بودند از نویسنده رضا دانشور ـ کارگردان ایرج صغیری ـ بازیگران صغیری (در نقش ابوذر) حاجی پور ـ اسفندیاری ـ شیرازی ـ علائی ـ موسوی ـ تفقد ـ زارع ـ هندی ـ اردیبهشت ـ صادقی ضمناً کسانی که علاقمند هستند مجدداً این نمایشنامه را ببینند بایستی بدبیرخانه مراجعه و برای هر بلیط ۵۰ ریال بپردازند.

نظریه شنبه. نظری ندارد

نظریه یکشنبه. نظری ندارد

نظریه چهارشنبه. نظری ندارد

۱. در اصل: اله اله.

به ۳۱۲

از ۲۰ هـ۱۲

موضوع اجرای نمایشنامه ابوذر غفاری در حسینیه ارشاد

قبل از اجرای نمایشنامه مذکور ابتدا دکتر علی شریعتی از ساعت ۲۰۰۰ الی ۲۰۳۰ در طبقه اول حسینیه ارشاد درباره سرگذشت ابوذر غفاری سخنرانی نمود و گفت ابوذر تنها میمیرد. تنها برانگیخته میشود ـ تنها زندگی میکند ـ در میان جمعیت بت پرست بر آنها میشورد ـ و در میان طوفان بیابان بر روی شنهای داغ جان میسپارد او میگوید این کاخ سبزی که یزید[1] میسازد اگر از پول خودش است اسراف میکند و اگر از مال دیگران است خیانت میکند (کف زدن حضار) ابوذر بخاطر دین دو فرزندش را از دست میدهد پس از بیان مطالب فوق بوسیله شریعتی نمایشنامه بشرح زیر آغاز شد.

ابتدا پرده‌ها کنار رفت و چراغها خاموش شد و شخص سفیدپوشی که روبروی منبر ایستاده بود بوسیله نور سفید نشان داده میشد او خود را شبیه ابوذر درآورده و از منبر پایین آمد نور هم با او حرکت میکرد ناگهان خروشید ابوذر ـ ابوذر پیامبر گفته بود کسی از یارانش در بیابان میمیرد من باید تنها زندگی کنم ـ تنها بمیریم و تنها برانگیخته شوم. او سپس در جائی نشست صدای قرآن از یکطرف میآمد و صدای جمعیت از سوی دیگر آنگاه چراغهای سن خاموش شد و جسمی که بشکل هرم بود روی سن قرار گرفت و چراغهای

۱. البته کاخ سبز مربوط به معاویه بوده است.

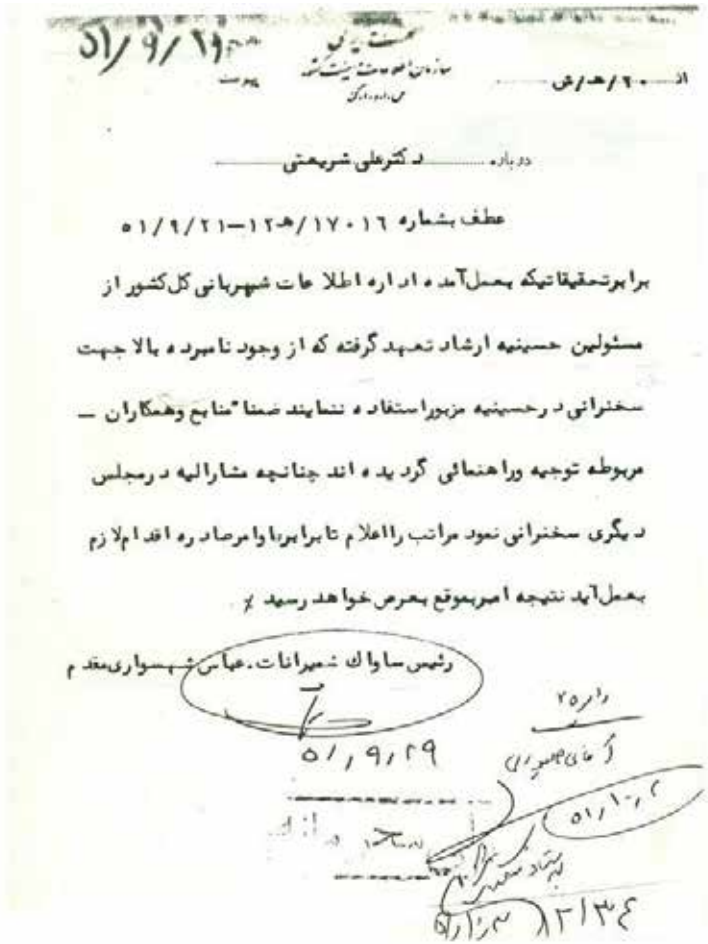

۵۱/۹/۲۹

از ۶۰۰/هـ/ش

سازمان اطلاعات و امنیت کشور

دو باره ..... دکتر علی شریعتی

عطف بشماره ۱۷۰۱۶/هـ۱۲—۵۱/۹/۲۱

برابر تحقیقاتیکه بعمل آمده اداره اطلاعات شهربانی کل کشور از مسئولین حسینیه ارشاد تعهد گرفته که از وجود نامبرده بالا جهت سخنرانی در حسینیه مزبور استفاده ننمایند ضمناً منابع وهمکاران مربوطه توجیه وراهنمائی گردیده اند چنانچه مشارالیه در مجلس دیگری سخنرانی نمود مراتب را اعلام تا برابر با او مرصادره اقدام لازم بعمل آید نتیجه امر بموقع بعرض خواهد رسید.

رئیس ساواک شمیرانات. عباس شهسواری مقدم

۵۱/۹/۲۹

انتشار مقالات شریعتی در روزنامه کیهان

تیر ۱۳۴۷

مقاله

کیهان

انسان، اسلام و مکتب‌های مغرب زمین

چاپ سلسله مقالات «انسان، اسلام و مکتب های مغرب زمین» (از ۲۶ بهمن ۱۳۵۴) و «بازگشت به خویش» (از ۵ اردیبهشت ۱۳۵۵) در روزنامه کیهان بدون اجازه شریعتی که منجر به تهیه‌ی شکایت‌نامه به کمک دکتر احمد حاج سید جوادی گردید. چاپ این مقالات منجر به نگارش وصیت‌گونه‌ای از سوی شریعتی می‌شود که بعدها بدل به یکی از متن‌های مشهور شریعتی شد.

انسان، اسلام و مکتبهای مغرب زمین

مارکسیسم، ضد اسلام

۳ـ انسان در تهدید سه فاجعه

پستی سرمایه‌داری ـ جمود مارکسیسم ـ پوچی اگزیستانسیالیسم

در گفتگو با حق

دکتر علی شریعتی

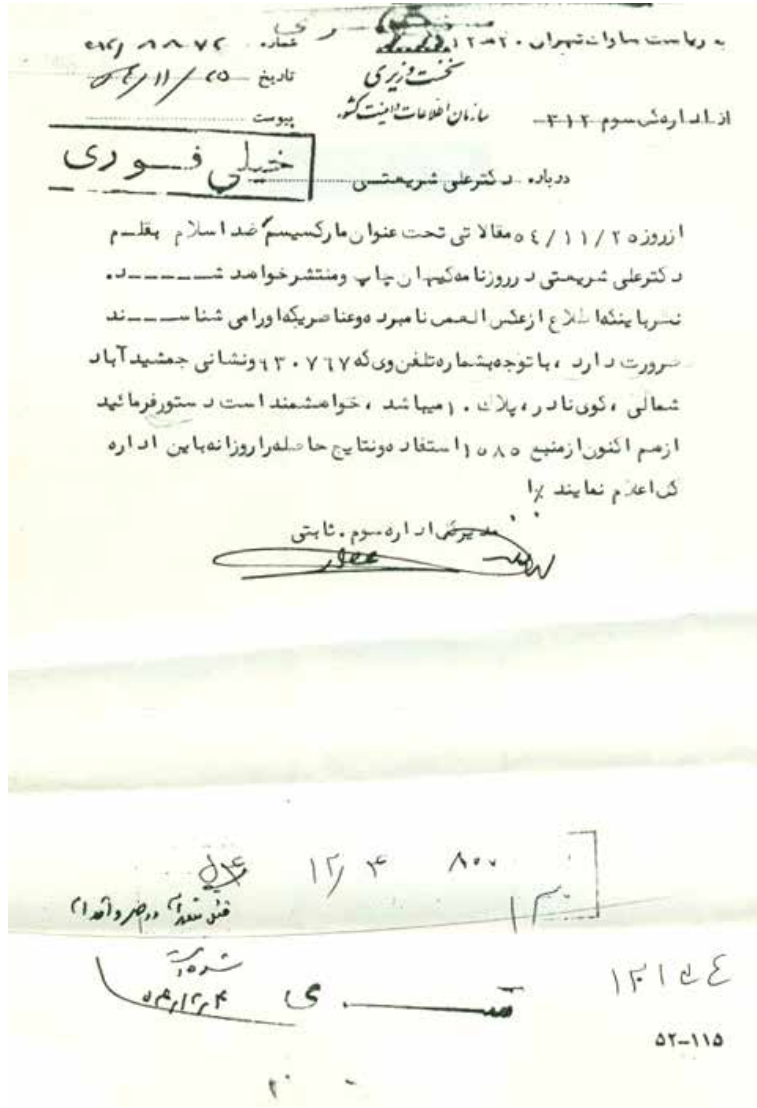

به ریاست ساواک تهران

شماره

تاریخ ۵۵/۱۱/۲۵

پیوست

نخست وزیری
سازمان اطلاعات و امنیت کشور

از اداره ش سوم ۳۱۲

خیلی فوری

درباره دکتر علی شریعتی

از روز ۵۴/۱۱/۲ مقالاتی تحت عنوان مارکسیسم ضد اسلام بقلم دکتر علی شریعتی در روزنامه کیهان چاپ و منتشر خواهد شد.

نسربا بینکه اطلاع از عکس العمل نامبرده و عناصر یکه او را می شناسند ضرورت دارد، با توجه به شماره تلفن وی که ۶۳۰۷۶۷ و نشانی جمشید آباد شمالی، کوی نادر، پلاک ۱ میباشد، خواهشمند است دستور فرمائید از هم اکنون از منبع ۱۰۸۵ استفاده و نتایج حاصله را روزانه باین اداره کل اعلام نمایند.

مدیر کل اداره سوم. ثابتی

۱۲۴ ۸۰۰

۱۲۱۴

۵۲-۱۱۵

خروج از ایران بدون اطلاع ساواک

به ۳۱۲

از ۲۰ هـ ۱۲

موضوع دکتر علی شریعتی مزینانی

عطف ۱۶۸۴/۳۱۲ـ۱۲/۳/۲۵۳۶

روز ۳۶/۳/۱۳ داریوش فروهر در منزلش به یکی از دوستانش که به ملاقات او رفته بود ضمن صحبت پیرامون مسائل مختلف اظهار داشته بالاخره دکتر شریعتی از قفس پرید و روز سه شنبه ۳۶/۲/۲۷ با در دست داشتن گذرنامه ای جعلی به نام محمدعلی مزینانی با هواپیما از طریق فرودگاه مهرآباد، ایران را به قصد اروپا ترک نموده و امکان دارد به فرانسه رفته باشد.

نظریه شنبه: ۱ـ چون داریوش فروهر در بین دوستان و آشنایان به صداقت و حقیقت گوئی معروف است باحتمال زیاد اظهاراتش در مورد مسافرت دکتر علی شریعتی بخارج از کشور صحت دارد.

نظریه سه شنبه: شنبه مورد اعتماد است و به احتمال زیاد گزارش تسلیمی وی صحت دارد. معهذا تحقیق پیرامون حقیقت امر بایستی بوسیله سایر منابع ادامه یابد تا چگونگی موضوع تائید گردد. ضمناً در این مورد به کلیه منابع آموزش لازم داده شده در صورت کسب اخباری در این باره چگونگی به موقع باستحضار خواهد رسید.

نظریه چهارشنبه: نظریه سه شنبه مورد تائید است.

به مدیریت کل اداره هشتم

از اداره کل سوم ۳۱۲

درباره محمدعلی مزینانی

خواهشمند است دستور فرمائید لیست مسافرینی که در تاریخ ۳۶/۲/۲۷ از مرز فرودگاه مهرآباد از کشور خارج شده‌اند بررسی چنانچه نامبرده از این مرز خارج شده است مشخصات وشماره گذرنامه ویرا به این اداره کل اعلام دارند . ر

مدیر کل اداره سوم . ثابتی

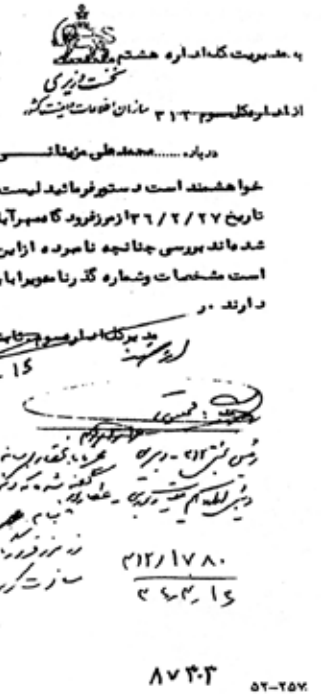

به مدیریت کل اداره هشتم

شماره .....

تاریخ .....

پیوست .....

سخت و فوری

از اداره کل سوم ۳۱۲ سازمان اطلاعات و امنیت کشور

درباره ..... محمدعلی مزینانی .....

خواهشمند است دستور فرمائید لیست مسافرینی که در تاریخ ۳۶/۲/۲۷ از مرز فرودگاه مهرآباد از کشور خارج شده‌اند بررسی چنانچه نامبرده از این مرز خارج شده است مشخصات وشماره گذرنامه ویرا باین اداره کل اعلام دارند . ر

مدیر کل اداره سوم . ثابتی

۳۱۲/۱۷۸۰

۸۷۳۰۳ ۵۲-۲۵۷

به : ریاست اداره سوم عملیات و بررسی ۳۳۵

از : اداره یکم عملیات و بررسی ۳۱۲

درباره دکتر علی شریعتی مزینانی فرزند محمدتقی

بقرار اطلاع نامبرده بالا درتاریخ ۳۶/۲/۲۶ با گذرنامه و مشخصات جعلی محمدعلی مزینانی از کشور خارج شده است . یک نسخه گزارش خبر شماره ۲۱۲۸۴/۲۰ هـ ۱۲ ـ ۳۶/۳/۱۶ سازمان تهران که ذیل آن تیمسار ریاست معظم ساواك اوامری صادر فرموده‌اند جهت اقدام مقتضی به پیوست ایفاد می گردد . ر

رئیس اداره یکم عملیات و بررسی . عطارپور

رئیس دایره عملیات . کارآموز

رئیس بخش ۳۱۲ . دبیری

به ریاست اداره سوم عملیات

شماره .....

تاریخ .....

پیوست .....

و بررسی ۳۳۵

سخت و فوری

اداره یکم عملیات و بررسی سازمان اطلاعات و امنیت کشور

۳۱۲

درباره ـ دکتر علی شریعتی مزینانی فرزند محمد تقی

بقرار اطلاع نامبرده بالا در تاریخ ۳۶/۲/۲۶ با گذرنامه و مشخصات جعلی محمد علی مزینانی از طریق فرودگاه مهرآباد از کشور خارج شده است . ضمن یک نسخه گزارش خبر شماره ۲۱۲۸۴/۲۰ هـ ۱۲ ـ ۳۶/۳/۱۶ سازمان تهران که ذیل آن تیمسار ریاست معظم ساواك اوامری صادر فرموده‌اند جهت اقدام مقتضی به پیوست ایفاد میگردد . ر

رئیس اداره یکم عملیات و بررسی . عطارپور

رئیس دایره عملیات . کارآموز

رئیس بخش ۳۱۲ . دبیری

۳۱۲/۱۸۳۵

۳۵-۲۵۷ ش

نظریه ۲۰ هـ : دکتر علی شریعتی مزینانی گذرنامه ای به نام علی مزینانی داشته که آنرا در سال ۵۰ اخذ نموده و در سال جاری به اداره گذرنامه مراجعه و آن را تمدید نموده و چون افرادی که دارای گذرنامه می باشند به ساواك اسامی آنان منعکس نمی گردد و ازطرفی طبق اعلام ساواك دکتر علی شریعتی ممنوع الخروج شده مشارالیه موفق می گردد اجازه خروج خود را در تاریخ ۲۵۳۶/۲/۱۰ دریافت نماید و از کشور خارج گردد در مورد ساعت و روز خروج از لحاظ اینکه صورت مسافرین خروجی پس از ۴۸ ساعت به اداره گذرنامه احاله و بایگانی می گردد بدرستی ساعت و روز خروج مشخص نشده است.

گوینده : فروزانفر

گیرنده : مجتبوی ساعت ۱۳۰۰ مورخ ۳۶/۳/۱۶

محترماً باستحضار می رساند :

از مدتی قبل درباره اینکه شریعتی از کشور خارج شده گزارشاتی می رسید ضمن تماس مکرّر با منزل او تنها دختری به نام دختر شریعتی جواب می داد . پسر شریعتی به نام احسان شریعتی مزینانی قبلاً از ایران خارج و به امریکا رفته و بعید نیست به این ترتیب شریعتی هم رفته باشد . ترتیبی اتخاذ شود که همسر و دخترش ممنوع الخروج شوند .

۳۶/۳/۱۶

به کلیه نمایندگیها ابلاغ که فعالیت او را تحت کنترل قرار داده گزارش دهد و به هر کشوری که وارد گردید گزارش دهند .

بعرض تیمسار ریاست ساواك رسید ـ تاریخ ۳۶/۳/۱۷

: ش ـ ك ـ ش (اداره اطلاعات)

به تیمسار ریاست سازمان اطلاعات و امنیت کشور

موضوع : دکترعلی شریعتی مزینانی فرزند محمدتقی

بازگشت بشماره ۱۶۳۹ / ۲۶ / ۲ / ۲۵۳۶

نامبرده بالا کماکان ممنوع الخروج بوده و با مشخصات یادشده تاکنون از کشور خارج نشده، لکن با هویت علی مزینانی فرزند محمدتقی شناسنامه ۴۶۸ مشهد متولد ۱۳۱۲ شغل استاد دانشگاه در تاریخ ۵ / ۱۰ / ۲۵۳۰ موفق باخذ گذرنامه شماره ۱۲۴۵۰۸۴ گردیده و در سال جاری نیز با ارائه گذرنامه قبلی و مدارك مربوطه گذرنامه جدید بشماره ۱۹۱۹۵۲۵ ـ ۱۴ / ۲ / ۲۵۳۶ را اخذ و در تاریخ ۲۶ / ۲ / ۲۵۳۶ از طریق فرودگاه مهرآباد از کشور خارج شده است، ضمناً آنسازمان نیز در سال ۲۵۳۰ طی لیست شماره ۱۰۵ ردیف ۲۰ با خروج وی از کشور موافقت نموده است با ایفاد فتوکپی رونوشت شناسنامه و عکس علی مزینانی فرزند محمدتقی، خواهشمند است دستور فرمایند چگونگی اضافه شدن کلمه شریعتی را در جلو شهرت وی اعلام دارند. س

ر ـ ش ـ ك ـ ش سپهبد صمدیانپور

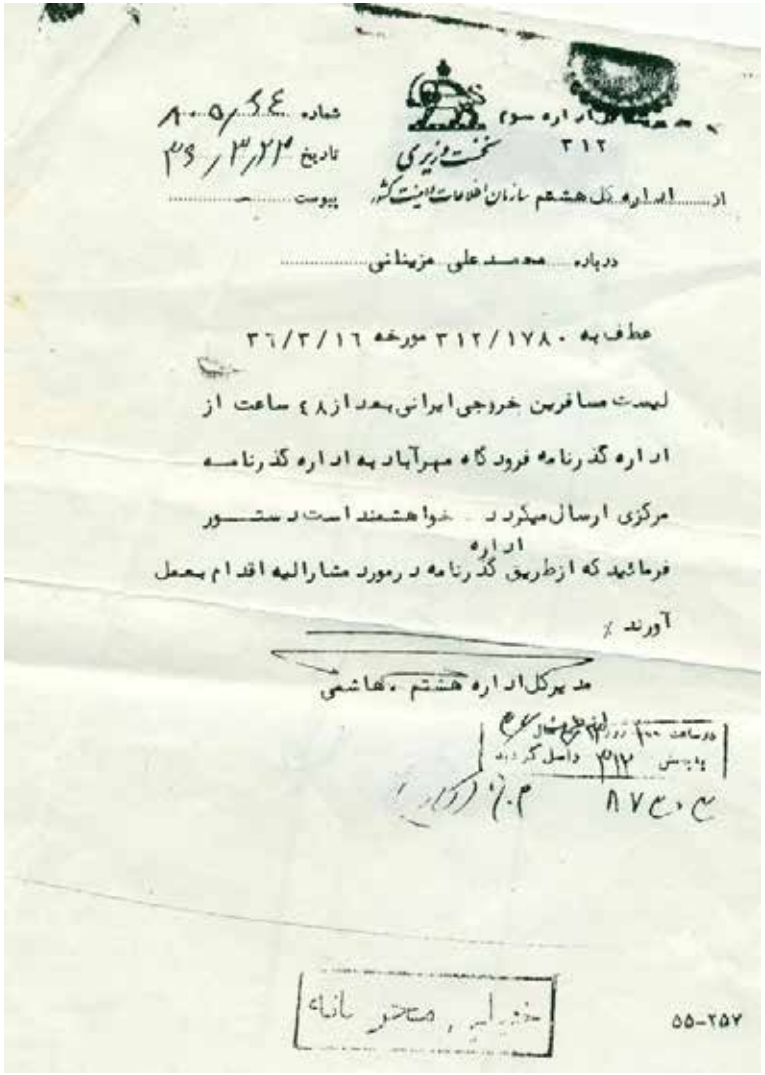

شماره ۸۰۰/۵۴
تاریخ ۳۶/۳/۲۲
پیوست .....

۳۱۲
نخست وزیری
اداره سوم

از ..... اداره کل هشتم سازمان اطلاعات و امنیت کشور

درباره ..... محمد علی مزینانی .....

عطف به ۳۱۲/۱۷۸۰ مورخه ۳۶/۳/۱۶

لیست مسافرین خروجی ایرانی بعد از ۴۸ ساعت از اداره گذرنامه فرودگاه مهرآباد به اداره گذرنامه مرکزی ارسال میگردد خواهشمند است دستور فرمائید که از طریق اداره گذرنامه در مورد مشارالیه اقدام بعمل آورند.

مدیرکل اداره هشتم ـ هاشمی

۵۵-۲۵۷

پرونده‌ی شهادت

برای مشاهده‌ی تمام اسناد مربوط به مراسم سال ۱۳۵۶، اینجا و
جهت مشاهده‌ی اسناد مربوط به بازتاب‌های شهادت، اینجا کلیک کنید

براثر سکته قلبی در لندن

دکتر علی شریعتی درگذشت

● دکتر شریعتی یك محقق اسلامی بود و آخرین‌آثار او در طی دوسلسله مقالات در کیهان منتشر شد

● جنازه شادروان شریعتی به تهران حمل می‌شود .

دکتر علی شریعتی ، محقق واستاد دانشگاه پریشب در لندن درگذشت. گزارش خبرنگار ما حاکی است که دکتر شریعتی که از چندی پیش در لندن اقامت داشت، ناگهان دچار حمله قلبی شد. دختران او که در لندن بسر می‌برند هنگام حادثه در کنار استاد بودند.

دکترشریعتی‌فورا به‌بیمارستان‌سانت‌هدون انتقال داده شد اما متاسفانه پیش از آنکه پزشکان دست بکار شوند براثر سکته قلبی درگذشت.

به توصیه پزشکان جسد شریعتی برای هفت ۲۴ ساعت در جای مخصوصی نگهداری شد. امید صحیفی وجود داشت که علرغم سکته برطرف شود و دانند دوازده شاری که تاکنون پیش آمده است، بعلاوه بطور ناگهانی زندگی را ازسر گیرد. اما متاسفانه این امید برآورده نشد و پزشکان معالج از بازگشت زندگی این محقق بکار قطع امید کردند.

جنازه شادروان شریعتی این هفته به تهران منتقل خواهد شد تا برطبق‌وصیت او در ایران بخاك سپرده شود.

دکتر علی شریعتی در مزینان سبزوار متولد شد. پدرش محمد تقی شریعتی از دانشمندان و مفسرین معروف اسلامی است که آثار و تفسیرهایش از قرآن مجید در مجامع علمی مهم اسلام تدریس میشود و بعنوان کتاب ماخذ مورد استفاده است.

دکترعلی‌شریعتی دررشته جامعه‌شناسی از فرانسه دکترا گرفته بود و مدتی در دانشگاه معروف سوربن در پاریس تدریس میکرد. او تخصص در جامعه‌شناسی اسلامی و اسلام شناسی داشت و از دوستان نزدیك ژان پل سارتر فیلسوف معروف فرانسوی بود. دکتر شریعتی نزدیك به ۲۰۰ جلد کتاب و مقاله پیرامون شناسائی اسلام به زبانهای مختلف نوشته و بسیاری ازآثارش به زبانهای‌دیگر حتی به زبانهای آفریقائی ترجمه شده است. بعلاوه اینکه به ایران آمده در دانشگاه مشهد مشغول تدریس شد و بعدها جلسات درسش را در مساجد گسترش‌داد وطی جلساتی به آموزش اسلام و اسلام‌شناسی پرداخت. دکتر شریعتی با بودجه رئیس جمهوری تکونی انجزایر نیز همکاری بود.

دو سال پیش دکتر شریعتی یکی از مهمترین کتابهای خود را بصورت‌سلسله مقالاتی زیر عنوان «بازگشت به‌خویش» در کیهان منتشر کرد که با استقبال‌فراوان روبرو شد.

سری دیگر مقالات دکتر شریعتی‌زیر عنوان «انسان، اسلام و مکتب های مترقی» نیز در کیهان بچاپ رسید.

کیهان درگذشت این نویسنده و محقق برجسته و متفکر خود را بدوستداران آن شادروان و کلیه دوستدارانش تسلیت می‌گوید.

مجلس یادبود دکتر شریعتی برگزار می‌شود

در حالی که مرگ ناگهانی دکتر علی شریعتی متفکر و پژوهنده بزرگ‌ایرانی کلیه دوستداران اورا در اندوهی عمیق فروبرده است امروز گفته شد که دانشگاه فردوسی مشهد مجلس یادبود ویژه‌ای برای بزرگداشت آن شادروان ترتیب خواهد داد . شادروان علی شریعتی برای سال های متمادی دراستانبول بوده و لایق آن دانشگاه بود .

مرحوم دکتر شریعتی نزدیك بیست سالپیش به‌انگلستان رفت و در آنجا به درمان ناراحتی چشم و گلاکوم قبلی خود پرداخت . دودختر آن‌شادروان که ۱۶ و ۱۷ سال دارند پس از مدتی به پدر پیوستند واقرار بود که همسر دکتر شریعتی دختر دیگر او که شش‌ماهست دراوائل تیرماه به انگلستان برود .

خانم دکتر شریعتی که فرهنگی است فاچار بود تا پایان‌امتحانات در تهران بماند و به همین سبب نتوانست در آخرین روز های زندگی آن مرحوم در کنارش باشد .

پسر دکتر شریعتی که در ایالات متحده تحصیل میکند به انگلستان رفت است تاترتیب حمل جنازه پدررا به ایران بدهد .

مجلس ترحیم دکتر علی شریعتی

مرحوم دکتر علی شریعتی

دکتر شریعتی ، سفری طولانی که مقصد آن «بازگشت به‌خویش» بود

در ۳ صفحه کیهان امروز

یادنامه دکتر علی شریعتی

● دکتر شریعتی یکی‌دیگر از انگلستان برگشت؟

مجلس یادبود دکتر شریعتی برگزار می‌شود

● دانشگاه فردوسی مجلس یادبود استاد فقید را برگزار می‌کند

واکنش ساواک

از ۳۱۲

گزارش

درباره: علی شریعتی مزینانی

محترماً باستحضار می رساند:

نامبرده بالا که سخنگوی اصلی جلسات مذهبی حسینیه ارشاد بود وصاحب تألیفات متعدد می باشد طبق اطلاعات رسیده با گذرنامه ای به نام محمدعلی مزینانی به خارج از کشور رفته بود و در کشور فرانسه اقامت گزیده بود.

ساعت ۱۰۱۵ روز ۳۶/۳/۳۰ اطلاع حاصل شد که یاد شده در خارج از کشور به علت عارضه قلبی فوت شده است.

برای تأیید خبر با منزل یاد شده در تهران تماس حاصل شد، همسر وی اظهار داشته علی شریعتی به علت ناراحتی قلبی در یکی از بیمارستان های لندن بستری و در همانجا فوت شده است.

همسر نامبرده تقاضا داشت ترتیبی فراهم آید که جسد همسرش به ایران حمل و به خاک سپرده شود.

بعرض تیمسار ریاست ساواک رسید ۳۶/۳/۳۱

تیمسار ریاست شهربانی کشور شاهنشاهی

ساواک

درباره دکتر علی شریعتی مزینانی

نامبرده بالا که با اسم مستعار محمدعلی مزینانی موفق به اخذ گذرنامه شده و در تاریخ ۳۶/۲/۲۶ از کشور خارج گردیده، در تاریخ ۳۶/۳/۲۹ در انگلستان به علت سکته قلبی فوت شده است.

طبق اطلاع خانواده وی اقداماتی را به منظور حمل جنازه به ایران انجام داده اند و ظرف روز ۳۶/۴/۲ به بعد جنازه اوبه تهران آورده خواهد شد که احتمالاً برای دفن به مشهد منتقل شود.

از آنجا که احتمال دارد از ناحیه عناصر فرصت طلب و مفسده جو در جریان تشییع جنازه و مراسم تدفین و مجالس ترحیم او در تهران و سایر نقاط تحریکات واقدامات سوئی صورت گیرد، مراتب جهت استحضار و انجام پیش بینیهای لازم اعلام می گردد. ضمناً تنها موردی که تاکنون برای ترحیم او آگهی تشکیل مجلس گردیده، برگزاری مجلسی است که توسط شخصی به نام محمد همایون در تاریخ ۳۶/۴/۲ در مسجد ارك تهران اعلام شده است.

خواهشمند است دستور فرمائید نتیجه اقدامات را به این سازمان نیز اعلام نمایند./ا

رئیس سازمان اطلاعات و امنیت کشور. ارتشبد نصیری

از طرف

مدیر کل اداره سوم. ثابتی

رئیس اداره یکم عملیات و بررسی. عطارپور

گیرنده: ریاست سازمان اطلاعات و امنیت تهران (۲۰ هـ ۱۲) پیرو شماره

از ۳۳۲

محترماً باستحضار می رساند.

براساس اعلام تلفنی رهبر عملیات نمایندگی ساواک در انگلستان:

مامور کفن ودفن سفارت شاهنشاهی در لندن روز ۳۶/۳/۳۱ با بیمارستانی که جسد شریعتی در آن نگهداری می شود تماس گرفته است مسئولین بیمارستان اظهار داشته اند مورخ ۳۶/۳/۳۰ پسر شریعتی از آمریکا توسط وکیل خود طی تلکسی به عنوان مقامات بیمارستان اعلام داشته به هیچ عنوان حق حرکت دادن جنازه را ندارند مگر با حضور خود وی که ظرف دو سه روز آینده به لندن خواهد آمد و وی همچنین اضافه نموده علاقه ای نیز به حمل جنازه به تهران را ندارد.

حمل جنازه علی شریعتی مزینانی از لندن به سوریه

بدنبال قصد خارج نمودن جنازه علی شریعتی مزینانی از لندن به منظور انجام مراسم تدفین (مراتب قبلاً باستحضار رسیده است) روز ۳۶/۴/۵ جسد نامبرده به نماینده اتحادیه انجمنهای اسلامی دانشجویان در اروپا تحویل و سپس توسط وی به سوریه حمل گردیده است.

ضمناً در خارج از کشور شایع شده که قرار است جنازه در الجزایر به خاك سپرده شود.

ارزیابی خبر:

خبر صحت دارد.

اقدامات انجام شده:

مراتب به نخست وزیری و وزارتخانه های امور خارجه اطلاعات و جهانگردی وعلوم و آموزش عالی منعکس گردید.

[حاشیه] الجزایر چرا؟ در دمشق... [1] مرکزیت اسلامی شیعه وجود دارد مطالبی و اطلاعاتی که معلوم است صحت ندارد اصولاً نوشته نشود بهتر است.

اداره سوم

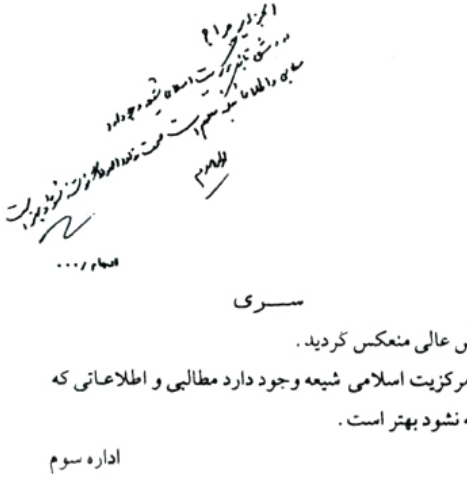

به ۳۳۲

از لندن

پیرو ۴۱۰ـ ۳۶/۴/۱۰

صبح روز جاری از بیمارستانی که شریعتی در آن فوت نموده در پاسخ نامه سفارت شاهنشاهی اعلام داشتند که بیمارستان مجاز به دادن گزارش پزشکی بدون نظر فرزند متوفی نمی باشد از پلیس و وزارت امور خارجه انگلیس با هماهنگی سفارت شاهنشاهی کمک گرفته شده هر گونه اطلاعات مکتسبه در ثانی اعلام خواهد گردید .

گزارش خبر

صبح روز جاری از بیمارستانی که شریعتی در آن فوت نموده در پاسخ نامه سفارت شاهنشاهی اعلام داشتند که بیمارستان مجاز به دادن گزارش پزشکی بدون نظر فرزند متوفی نمی باشد از پلیس و وزارت امور خارجه انگلیس با هماهنگی سفارت شاهنشاهی کمک گرفته شده هر گونه اطلاعات مکتسبه در ثانی اعلام خواهد گردید .

برخی واکنش‌های گروه‌ها و شخصیت‌ها

اعلامیه دانشجویان دانشگاه تهران (۳۱ خرداد ۱۳۵۶)

اعلامیه

من المومنین رجال صدقوا ماعاهدوا الله علیه فمنهم

من قضی نحبه و منهم من ینتظر (۲۳ احزاب)

ترجمه : از مومنان مردانی هستند که پیمان خدا را نگاه داشتند و برخی از آنان جان بر سر پیمان نهادند و برخی دیگر انتظار فرمان و همچنان برعهد خویش استوار .

بر آسمان زندگیمان آیا دوباره خورشید خواهد دمید؟

و بر کویر هستی مان آیا باز نسیم زندگی خواهد وزید؟

..... و اینک درهم شکسته و بیتاب مرگ فضیلت را ماتم گرفته ایم و شهادت مرد برتر روزگار را عزاداریم .

حضرت دکتر شریعتی شهید شد ..

دردآور خبری چنان سنگین که بباور نمی نشیند و چه بهتر ، که براستی شریعتی هیچگاه نمی میرد . و اگر سوگواریم درواقع نه بر شهادت او است ، که مرگ امیدهامان را بعزا نشسته ایم ، چر اکه وجود حرکت آفرین و اندیشه بلند او بود که بزندگیمان معنی ، و باجتماعمان جان میداد .

شریعتی نسیم تند و زود گذری بود که سکوت امن حاکم بر کویر زندگیمان را به طوفان مبدل ساخت . و خورشیدی که شب سرد قلبمان راگرمی و روشنی بخشید .

شریعتی فرزند برومند اسلام و تشیع دیگر درمیان ما نیست و دریغ و بازهم دریغ .... دریغ بر درگذشت مردی که قهرمان بود و قهرمان آفرین ، آنکس که بقدرت مسلط زمانه « نه گفت » و بیداد و تزویر را در همه شکلهایش برسوائی کشاند .

شریعتی : خورشیدی است که بر تارک مبارزات همه حق طلبان تاریخ اسلام و انسان تا ابد خواهد درخشید.

سلام بر او

سلام بر او ، روزی که زائیده شد و روزی که بمرد و روزی که باز بپا خواهد خواست .

۳۱ خرداد ماه پنجاه و شش

دانشجویان دانشگاه

بیانیه‌ی کانون نویسندگان (۳ تیر۱۳۵۶)

نویسنده آزاده، دکتر علی شریعتی، سرانجام در روند تحقق آرزوهای انسانی اش این جهان را بدرود گفت. کشور ما ایران، در تاریخ فرهنگ خود، از این گونه مجاهدان فضیلت بسیار پرورده است. دکتر علی شریعتی در زندگی کوتاه اما پر ثمرش نشان داد که حیات را جز در مفهوم عقیده و مجاهدت در راه آن نمی شناسد. کارنامه فرهنگی و اجتماعی او در این معنی گواهی انکار ناپذیر است. حماسه زندگی اجتماعی و فرهنگی او از سالهای نوجوانی آغاز شد و تا واپسین دم که به اوج خود رسید بی وقفه ادامه یافت، و در این سودا سختی ها و خشونت های بسیار، و از جمله محرومیت از استادی دانشگاه و زندانهای مکرر، را به جان پذیرفت.

میراث عظیم نویسندگی او که بیش از دویست کتاب، رساله و مقاله را در بر می گیرد، شامل مسائل تاریخ، فلسفه ادیان، تاریخ اسلام و ایران، مکتب تشیع، تاریخ تمدن، جامعه شناسی، فلسفه، ادبیات و هنر، از دیدگاهی اجتهادی و ملتزم است. ارزیابی میراث فرهنگی و شخصیت اجتماعی کم نظیر دکتر شریعتی، به ویژه اهمیت او در بازآفرینی فرهنگ اسلامی و بیداری اجتماعی، در گرو فرصتی خواهد بود که در سایه برخورد آزادانه آراء و عقاید در جامعه ما فراهم آید.

دکتر شریعتی، به رغم همه ممنوعیت های خلاف قانون توانست در بحرانی ترین دوران گسیختگی فرهنگی ایران، نسل جوان کشور ما در حد وسع و توانائی بزرگ خویش، در حوزه آگاهی و تفکر و مسئولیت، آموزش و پرورش دهد، و از این حیث شایسته تعظیم و احترامی بیدریغ است.

کانون نویسندگان ایران، با اندوهی عمیق، از زبان همه دست اندرکاران آفرینش فرهنگی و ادبی و هنری، فقدان دکتر شریعتی را سوگ قلم و شرف و مسئولیت اعلام می کند و آن را به همه وجدان های بیدار جامعه، به ویژه به پدر دانشمند و بزرگوار دکتر شریعتی ، استاد محمد تقی شریعتی تسلیت می گوید.

کانون نویسندگان ایران

سوم تیرماه ۱۳۵۶

نامه‌ی مهندس بازرگان به استاد محمد تقی شریعتی (۶ تیر ۱۳۵۶)

بسمه‌تعالی

استاد اجل و پدر بزرگوار جناب آقای محمد تقی شریعتی قربانت گردم. قصد تشرف به مشهد و وظیفه خدمت در مجلس ترحیم دکتر علی خودمان برای همناله شدن با آن پدر خمیده داغدیده و هزاران نفر ماتم زده ی بهت زده داشتم. گرفتاری و بی سعادتی مانعم شد. ناچار بدینوسیله عرض سلام و تسلیت می نمایم. مصیبت نه چنان است که بتوان خاموش نشست و نه انحصار به جنابعالی و به خویشاوندان و همشهریان دارد. مصیبت، مصیبت نسل رشد یافته تشنه شده حقیقت و فداکاری یک ملت است! بنده که در فوت مرحوم پدرم و مادرم این اندازه تاثر و تسلیت در هر گذر دریافت نکرده بودم.

علی که با ادراک و آثارش سال به سال روشن تر و صاف تر می شد و جامعه را روشن تر می ساخت شاخسار پر ثمری از آن پدر پر فضل و اخلاص بود که در بحبوحه احتیاج و استقبال، از سنگینی بار کشته شد و با افتادن او امیدها و آرزوها بر زمین ریخت.

مصیبت دیگر آنکه دوستان نتوانند در عزایش دور هم نشسته دعا کنند و فضایلش را بگویند ولی سازمان دشمنی که در زمان حیات، او را بدنام و از درس و ارشاد و دانشگاه برکنار کرد و نوشته هایش را مدرک جرم و بهانه شکنجه جوانان قرار می داد و خودش را در زندان و سپس در جدایی از مردم انداخته با فشارها و نقشه ها دق کشش کرد حالا تسلیتْ سرا و مدیحه خوانش می شود. البته به این خیال که طبق داستان هایی که از او شنیدم مانند آن کناس کلاش مزینانی، خود را به او بمالد تا آلوده اش کند.

علی با قلب و قلمش جوابگوی مسائل فکری و مشکلات روانی جوانان مسلمان ما بود. مرگش مظهری از ابتلاهای خاص زمانه ملاطم معاصر گشت و درسی برای مواجهه با مسائل عملی و مقاومت در برابر مشکلات اجتماعی.

از خداوند حکیم صبر و پاداش بزرگ برای پدری که غیر از علی فرزندان ارزنده دیگر تربیت و تحویل جامعه کرده است مسئلت می نمایم و از نسل جوان پر شور می خواهم جنازه و خاطره اش را به جای ناله و یاس با صبر و امید و عزم به دوش بکشند و افکار و آثارش را مشایعت نمایند.

انالله و انا الیه راجعون

مهندس مهدی بازرگان

فراخوان شخصیت‌های فرهنگی، سیاسی و روحانی
برای شرکت در مراسم بزرگداشت شریعتی در مسجد ارگ تهران (تاریخ: تیر ۱۳۵۶)

اولین تلاش دوستداران شریعتی برای برگزاری مراسمی در مسجد ارگ تهران به مناسبت سوم او (هفت تیر ۱۳۵۶) با ممانعت نیروهای امنیتی به سرانجا نرسید. این دو اطلاعیه نشان می‌دهد که تلاش دوباره‌ای برای برگزاری مراسم یادبود در مسجد ارگ و این بار برای ۱۳ تیر ماه از سوی شخصیت‌های فرهنگی، سیاسی، روحانی انجام شده است. تنوع اسامی امضاء کنندگان دو فراخوان جداگانه، قابل توجه است.

فراخوان اول :

بسمه‌تعالی

درگذشت ناگهانی مرحوم دکتر علی شریعتی را به پدر بزرگوارش استاد محمد تقی شریعتی و خاندان مصیت زده و عموم علاقه مندان به اعتلاء اسلام و تشیع تسلیت می گوییم.

بدین مناسبت روز دوشنبه ۱۳ تیرماه از ساعت ۵ تا ۷ بعد از ظهر مجلس تذکری در مسجد ارگ برگزار خواهد شد.

سید محمدبهشتی-محمدمفتح-محمدجواد باهنر-مصطفی ملکی-محمدجواد حجتی کرمانی- سید محمد هزاوه ای-علی حجتی کرمانی- سید مهدی امام جمارانی- محمد مهدی ربانی- صادق خلخالی- محمد خامنه ای-عبداالمجید معادیخواه- سیدجمال الدین دین پرور-حسین فومنی الحائری- اسدالله خادمی- مهدی کروبی-علی موحدی ساوجی-سید حسین موسوی- سید مهدی موسوی اصفهانی- علی اصغر جعفری اصفهانی- سید تقی موسوی-حیدری چیذری- رضا مطلبی- مهدی شاه آبادی-جعفر شجونی- حجت الله کیانی- هادی خامنه ای- سید محمد باقر مهدوی

فراخوان دوم:

به جز سیاهی و غم روزنی نمی دیده است
ستاره گم شد و شب رنگ جاودانه گرفت
در این قفس به فغانش کسی جواب نداد
به نام شب همه کس خواب را بهانه گرفت

برای طلب غفران از درگاه ایزد منان و اعتلای درجات دکتر شریعتی عزیز قرار است مجلس ترحیمی روز دوشنبه ۱۳ تیرماه از ساعت ۵ تا ۷ عصر در مسجد ارگ با صبر و سکوت برپا و به تلاوت آیات قرآن اکتفا شود.

دکتر یدالله سحابی-مهندس مهدی بازرگان-داریوش آشوری-دکتر آقایی- شمس آل احمد- دکتر اخلاقی- دکتر اسلامی-اکبر استاد- سید عبدالله انوار- دکتر مهندس ایزدی- مهندس عبدالعلی بازرگان- برزگر- محمد بسته نگار- باقر پرهام- دکتر حبیب الله پیمان- دکتر ناصر پاکدامن- مهندس محمدتوسلی- دکترتهرانی- محمد مهدی جعفری- دکتر جلالی-حاج حمزه- علی اصغرحاج سیدجوادی- ابوالفضل حکیمی- حاج طرخانی- حریری- ابوالفضل خدابخش- مهندس خضوعی- عزت الله خلیلی- علی اکبرخبره زاده- دادمهر- دکتر دل آسائی- عباس رادنیا- ریاضی- محمدزهری- دکتر سامی- دکتر غلامحسین ساعدی- محمد علی سپانلو- محمد شانه چی- دکتر عباس شیبانی-هاشم صباغیان- دکتر عالی- احمد علی بابایی- فخر سلطانی- دکتر فضلی نژاد- ابوالفضل قاسمی- اسلام کاظمیه- دکتر نظام الدین قهاری- قاسم لاربن- حاج محمود مانیان- هادی مؤتمنی-متحدین- مفیدی- رحمت الله مقدم- ممیزی- خسرو منصوریان- نعمت میرزازاده- نجابتی- نقوی- دکتر پرویز ورجاوند- دکتر خلیل هراتی- دکتر منوچهر هزارخانی

مراسم تشییع در لندن و گردهمایی در کشورهای اروپایی

مرگ ناگهانی شریعتی در ۲۹ خرداد ۱۳۵۶ در شهر ساتهامپتون واکنش‌های وسیعی در ایران و در میان دانشجویان ایرانیان خارج کشور به دنبال داشت. از فردای ۲۹ خرداد تا پایان تیرماه مراسم‌های یادبود متعددی در شهرهای مختلف اروپایی از سوی انجمنهای اسلامی و کنفدراسیون جهانی برگزار گردید.

این سلسله مراسم‌ها با تشییع جنازه شریعتی در لندن به تاریخ چهارم تیرماه آغاز شد و تا پایان تیرماه ادامه یافت.[1]

۹/۴/۵۶: آلمان، برلین . با شرکت حدود ۲۰۰ نفر از نیروهای کنفدراسیون.

۱۰/۴/۵۶ آلمان، برمن. با شرکت عده‌ای از ایرانیان عضو اتحادیه انجمنهای اسلامی .

۱۰/۴/۵۶/ ایتالیا، تورینو. با شرکت عده ای از دانشجویان سیاسی ایرنی ، این مراسم در خوابگاه دخترانه دانشگاه تورینو برگزار شده است.

۱۰/۴/۵۶ اتریش، وین. با شرکت حدود ۴۰ نفر از فعالین سیاسی و دانشجویان اپوزیسیون در خانه البرت شوایتزر برگزار شده است.

۱۱/۴/۵۶ آلمان، دارمشتات. با شرکت ۳۰۰ نفر از طرفداران جبهه ملی، کنفدراسیون جهانی در سالن اودی ماکس و با حضور ابوالحسن بنی صدر (دراخلاق)شریع و حسن حبیبی(تعهد) برگزار شده است.

۱۸/۴/۵۶ فرانسه، پاریس. با سخنرانی احسان شریعتی (نه بزرگ) حسن حبیبی (نه، به ترس از آزادی) و ابوالحسن بنی صدر (در علم) و با حضور جمع کثیری از دانشجویان سیاسی مقیم فرانسه برگزار شد.

مراسم تشییع جنازه در روز چهارم تیرماه ۱۳۵۶ بنا به دعوت انجمن‌های اسلامی در خارج از کشور و کنفدراسیون جهانی محصلین و دانشجویان ایرانی در لندن از میدان آکسفورد تا مسجد امام باره صورت گرفت و سپس مراسم ختم در محل مسجد مزبور برقرار گردید. در این مراسم، احسان شریعتی با عنوان «تنهای ربذه»، دکتر حسن حبیبی با عنوان «تعهد»، ابوالحسن بنی‌صدر نیز با عنوان «در روش» و....درباره شریعتی سخنرانی کردند و شعر «ای هرگز بزرگ» توسط یکی از دانشجویان انجمن اسلامی در فرانسه (سعید شهرتاش) خوانده شد. به دنبال آن پیام‌های احزاب و گروه‌های سیاسی و کنفدراسیون جهانی محصلین و دانشجویان ایرانی نیز قرائت شد. سخنرانی این مراسم انعکاس وسیعی در روزنامه‌های لندن از جمله «آبزرور» داشت.

۱ به نقل از « شریعتی به روایت اسناد ساواک » ج۳، انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی، چاپ ۱۳۷۸

مراسم تشییع پیکر و خاکسپاری در سوریه (۵ تیر ۱۳۵۶)

هم زمان با انتشار خبر درگذشت شریعتی شایعه مشکوک بودن نحوه مرگ شریعتی نیز در سطح وسیعی پخش شد. شائبه دخالت دولت ایران و نیروهای ساواک چنان مورد اجماع بود که دولت ایران را بر آن داشت مراسم بازگشت شریعتی به ایران را تدارک ببیند و در پی آن بزرگداشت پر سرو صدایی را برگزار کند. از همین رو خانواده شریعتی و دوستداران او به کمک امام موسی صدر تصمیم به انتقال شریعتی به سوریه را گرفتند. یک روز پس از تشییع جنازه در لندن در روز یک شنبه ۵ تیرماه ۱۳۵۶ جنازه شریعتی از لندن به دمشق منتقل شد. در فرودگاه دمشق امام موسی صدر، تنی چند از علمای شیعه لبنان، روحانیون حوزه علمیه نجف که ۵ صبح در فرودگاه در انتظار بودند از جنازه شریعتی استقبال کردند. پس از انجام تشریفات لازم جنازه شریعتی با مشایعت همراهان مستقیما به حرم مطهر حضرت زینب برده شد و در کنار ضریح حضرت زینب قرار داده شد. در ساعت ده صبح به تدریج نمایندگان سازمانهای انقلابی سیاسی و انجمن‌های اسلامی درحرم حضور یافتند و بسیاری از زوار ایرانی در حرم جمع شدند. از طرف مقاومت فلسطین ابومازن عضو هیئت اجرائیه‌ی مرکزی فتح و معاونش، مفتی شام و معاونش، وزیر اوقاف سوریه، تولیت آستانه حضرت زینب و جمعی از علمای سوریه و لبنان، امام موسی صدر، رهبران و نمایندگان حرکت المحرومین و امل، نمایندگان نهضت آزادی، نمایندگان روحانیون مبارز، نماینده انجمن اسلامی دانشجویان در آمریکا و اروپا

در مراسم شرکت داشتند. در ساعت یازده صبح، امام موسی صدر و حاضرین بر جنازه شریعتی نماز گذاشتند. بعد از نماز ابومازن خطاب به احسان و نمایندگان نهضت آزادی گفت: «ما شریعتی را شهید انقلاب فلسطین می‌دانیم» . پس از ختم نماز جنازه بر دوش نمایندگان روحانیون مبارز، حرکت المحرومین، نهضت آزادی ایران، انجمن اسلامی و دوستداران علی شریعتی بر دور حرم طواف داده شده و زیارت نامه خوانده شد. سپس در ساعت یازده و نیم به طرف محل قبرستان عمومی که در پنجاه متری صحن حرم زینب می‌باشد حمل گردید. در حالیکه دسته‌های گل توسط سازمانهای شرکت کننده هدیه شده بود در پیشاپیش جمعیت حرکت می‌کرد. در صحن قبرستان امام موسی صدر در بیانات کوتاهی که به عربی ایراد کرد ضمن تجلیل از افکار و شخصیت شریعتی گفت: «حضرت زینب شهید راه حق را که در مقابل ظلم و ستم مستمراً مبارزه نمود و در برابر زر و زور و تزویر تسلیم نشد و به همین جهت نتوانست با آرامش به سرزمین خود برود، به نزد خود فراخواند.» پس از برگزاری این مراسم، جنازه در اتاق کوچکی که در ضلع شمال شرقی قبرستان است به رسم امانت به خاک سپرده شد. روز بعد هانی الحسن عضو کمیته مرکزی مقاومت فلسطی و مشاور سیاسی یاسر عرفات مراتب تسلیت عرفات را که به علت سفرش به قاهره نتوانسته بود در مراسم شرکت کند به نمایندگان نهضت آزادی و پسرش احسان شریعتی اظهار می‌نماید.

عکس‌ها: سایت اینترنتی موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

مراسم بزرگداشت در بیروت (مرداد ۱۳۵۶)

مراسم چهلم دکتر شریعتی در بیروت توسط مجمع بزرگداشت شریعتی و تحت نظارت و با ابتکار عمل امام موسی صدر در مرداد ماه ۱۳۵۶ برگزار شد. در این مراسم نمایندگان بسیاری از جنبش‌های ملی آزادیبخش (زنگبار، زیمبابوه، جنوب فیلیپین، اریتره)، نماینده‌ی جنبش الفتح (منیر شفیق)، و نمایندگان اتحادیه‌های دانشجویان مسلمان در اروپا و آمریکا و کانادا، نمایندگان نهضت آزادی ایران و بعضی از روحانیون مبارز ایرانی حضور داشتند. برجسته‌ترین سخنرانان این مراسم امام موسی صدر و یاسر عرفات بودند؛ به‌رغم تصمیم اولیه، اجرای این مراسم در سالن اجتماعات یونسکو در بیروت به دلیل مخالفت دولت لبنان و تحت فشار نظام شاه، یک روز مانده به برگزاری لغو گردید و با کوشش همه‌جانبه‌ی سازمانهای انقلابی برگزار کننده و زحمات امام موسی صدر در سالن اجتماعات عامیله برگزار شد. برگزاری بزرگداشت شریعتی خشم ساواک و عوامل آنها در لبنان و نیز روحانیان مخالف شریعتی در ایران را علیه امام موسی صدر برانگیخت.

شریعتی و روحانیت

برای مشاهده‌ی تمام مقالات، اسناد و مطالب
پیرامون رابطه‌ی شریعتی و روحانیت اینجا کلیک کنید

با اوج گیری سخنرانی های شریعتی از روزهای آغازین ۱۳۵۰ در حسینیه ارشاد و سایر دانشکده های ایران که منجر به بسته شدن حسینیه ارشاد در آبان ۱۳۵۱ شد و با پایان یافتن همکاری آیت الله مطهری با این موسسه، دامنه نقد، حمله و تبلیغ محافل سنتی و بخشی از چهره های روحانی به شریعتی و آثارش بسیار گستردگی پیدا می‌کند. کتاب «شریعتی به روایت اسناد ساواک» که از سوی «مرکز اسناد انقلاب اسلامی» به چاپ رسیده است بخش قابل توجهی از این اوج گیری موج تبلیغاتی را انتشار داده است. شریعتی موضوع حملات بسیاری از ائمه جماعات مساجد متعدد در سطح تهران، موضوع فتاوی بسیار و طومار نویسی هایی از سوی «دوستداران ولایت» در این سال‌ها (به خصوص ۵۰ -۵۲) قرار می‌گیرد اگرچه پس از دستگیری شریعتی هم ادامه پیدا می‌کند. تاریخ آخرین فتوا به سال اردیبهشت ۱۳۵۷ بر می‌گردد. این فتاوی غالبا به دنبال یک سری استفتاءها (گاه ۵۰۰۰ نفری) صادر می‌شود و در سال‌های ۵۶ تا ۵۷ در سطح شهر تهران پخش می‌شده است. بعد از انقلاب این مجموعه فتاوی مجددا به شکل جزوه تکثیر و توزیع شد. از اسامی مشهور در میان این فتاوی می‌توان به آیت الله هادی میلانی، حسینی مرعشی نجفی، آیت الله خوئی، کاظم اخوان مرعشی، آیت الله تقی قمی، نمازی شاهرودی، محمدکاظم شریعتمداری و...اشاره کرد.
منبع فتاوی و نظراتی که تعدادی از آن‌ها در ادامه می‌آید جزوه‌ای است که در سال ۱۳۵۸ در شهر تهران پخش شد.

آیت‌الله سیدمحمد هادی میلانی (مرداد ۱۳۵۱)
تاریخ: رجب ۱۳۹۲ (تابستان ۱۳۵۱)

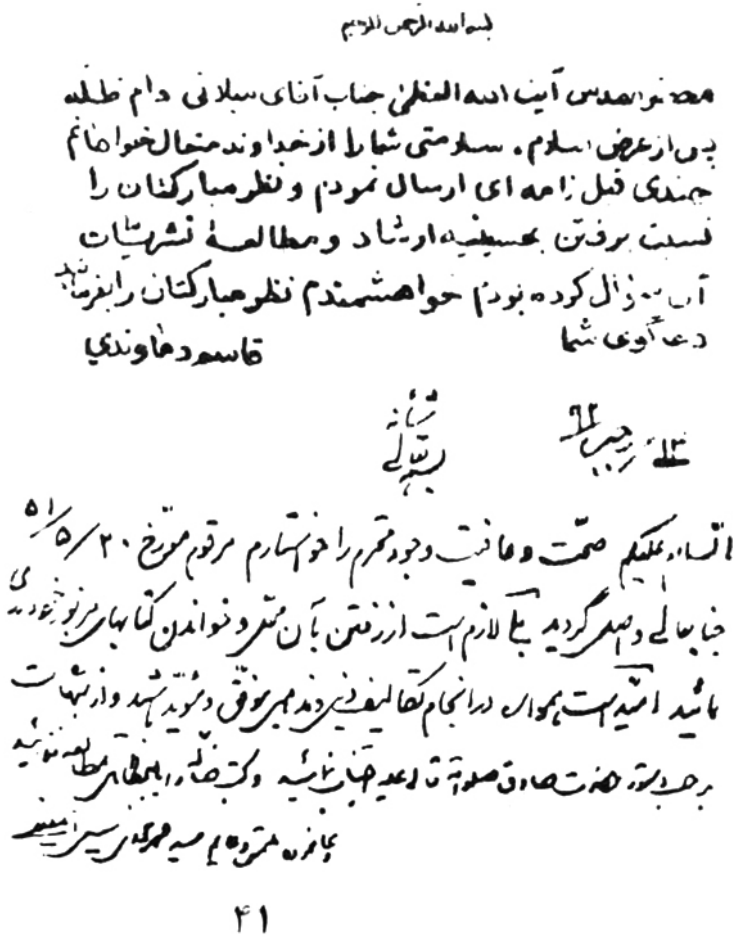
بسم الله الرحمن الرحیم

محضر مقدس آیت الله العظمی جناب آقای میلانی دام ظله
پس از عرض سلام، سلامتی شما را از خداوند متعال خواهانم
چندی قبل نامه ای ارسال نمودم و نظر مبارکتان را
نسبت برفتن بحسینیه ارشاد و مطالعه نشریات
آن سؤال کرده بودم خواهشمندم نظر مبارکتان را بفرمائید
دعاگوی شما
قاسم دماوندی

بسمه تعالی
رجب ۹۲
شماره

انشاء الله حکم صحت و عافیت وجود محترم را خواستارم مرقوم مورخ ۵۱/۵/۲۰
جنابعالی واصل گردید بنا لازم است از رفتن بآن محل و خواندن کتابهای مزبور خودداری
نمائید امیدوارم در انجام تکالیف دینی و مذهبی موفق و مؤید باشید و از شبهات
بر حذر باشید حضرت صادق صلوة الله علیه فرمودند تا بعد جهاد نمائید و کتب ضاله را بنظر مطالعه ننمائید
بنده مترجم سید محمد هادی میلانی

۴۱

آیت‌الله سیدمحمد هادی میلانی (خرداد ۱۳۵۳)

تاریخ: جمادی‌الاول ۱۳۹۴ (خردادماه ۱۳۵۳)

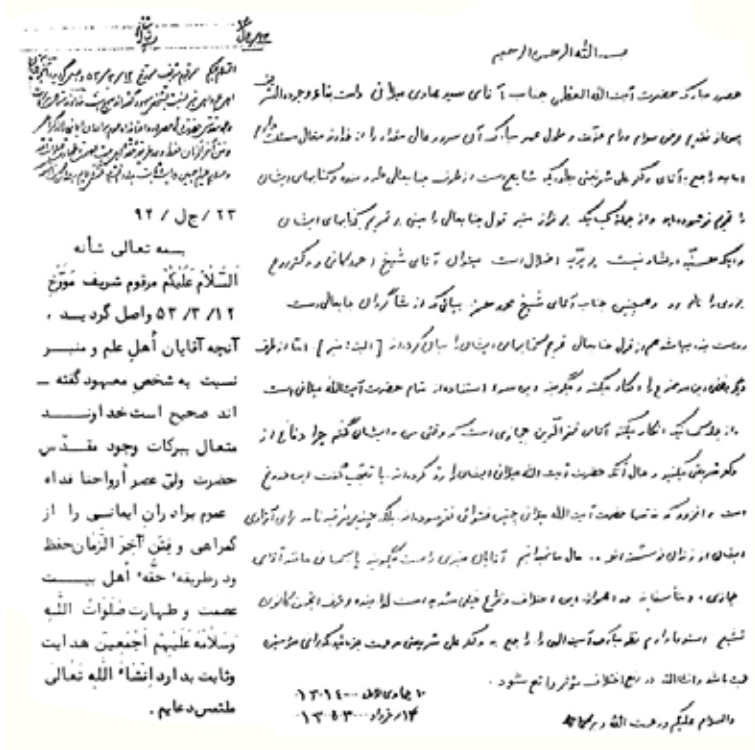

بسم الله الرحمن الرحیم

حضرت مبارک حضرت آیت الله العظمی جناب آقای سید هادی میلانی دامت بقاه وجود مقدس

بعد از تقدیم عرض سلام و دوام مودت و طول عمر مبارک آن سرور عالی مقام را از خداوند متعال مسئلت دارم

و متابعه ذیع آقای دکتر علی شریعتی جلد یک شایع است از طرف جنابعالی طرد و سلب کتابهای ایشان

با قرم نوشته شده و از جلد یک یک بر نظر منیر تو ل جنابعالی با مبنی بر تحریم کتابهای ایشان

و اینکه حضرتعالی رضا نیست بر ترتیب اخلال است میدان آقای شیخ احمد کافی و دکتر روح

بروی را بلد بود و همچنین جناب آقای شیخ محمد حسن بیانی که از شاگردان جنابعالی است

دوست بنده بیانات عمومی قرم کتابهای ایشان را بیان کرده اند [البته منبر] اما از طرف

دیگر بعضی از سخنرانی ها و نگارشات دیگر منبر و بر سر استناد به نام حضرت آیت الله میلانی است

از طرفی یک نگارشات آقای نخست وزیر جاری است که وقتی سر ایشان گفتم چرا دنباله از

دکتر شریعتی میکنید در حال آنکه حضرت آیت الله میلانی ایشان را رد کرده اند با تعجب گفت این صحیح

است و افزود که تنها حضرت آیت الله میلانی چنین فتوائی نفرموده اند بلکه چند مرجع تقلید نامه برای آزادی

ایشان از زندان نوشته اند و حال ما خیلی نگران هستیم آقایان منبری دامت تأییدهم با اسامی مانند آقای

جاری و متأسفانه ده اصول این اختلاف و نزاع میان شده و حضرت آیت الله بنده و شرف انجمن کارمندان

تشیع دستور داده اند نظر مبارک حضرت آیت الله را جامع به دکتر علی شریعتی موقوف جزئیه که برای منبر

فرمایند و انشاء الله در رفع اختلاف مؤثر واقع شود.

والسلام علیکم و رحمة الله و برکاته

۱۰ جمادی‌الاول ۱۳۹۴

۱۴ خرداد ۱۳۵۳

۲۳ / ج ل / ۹۲

بسمه تعالی شانه

السّلام علیکم مرقوم شریف مورخ ۵۲/۳/۱۲ واصل گردید، آنچه آقایان أهل علم و منبر نسبت به شخص معهود گفته اند صحیح است خداوند متعال ببرکات وجود مقدس حضرت ولی عصر أرواحنا فداه عموم برادران ایمانی را از گمراهی و فتن آخر الزمان حفظ و در طریقه حقّه أهل بیت عصمت و طهارت صلوات الله وسلامه علیهم أجمعین هدایت و ثابت بدارد إنشاء الله تعالی ملتمس دعایم.

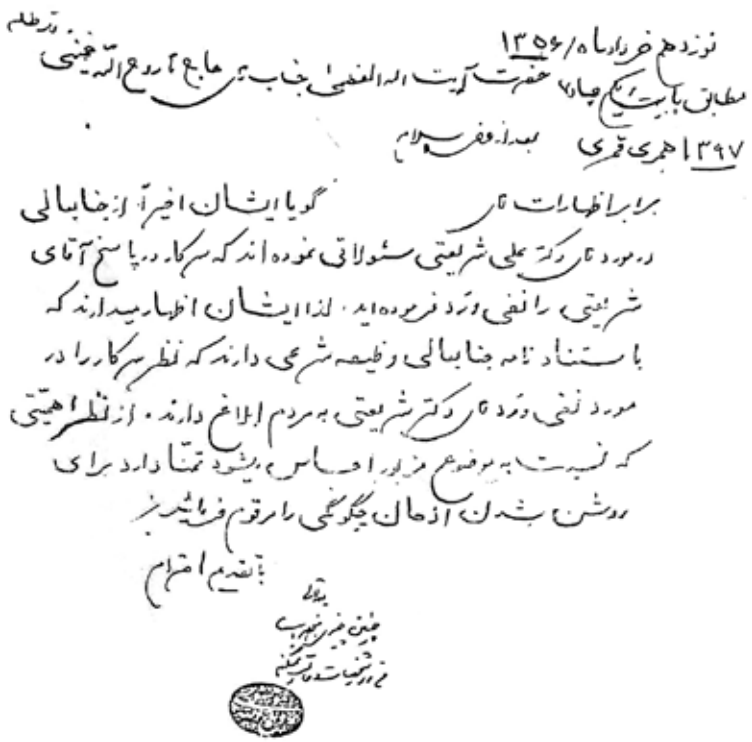

نوزدهم خرداد ماه ۱۳۵۶/

مطابق با بیست و یکم جمادی الاول ۱۳۹۷ هجری قمری

حضرت آیت الله العظمی جناب آقای حاج آقا روح الله خمینی مدظله

بعد از عرض سلام

برابر اظهارات آقای... گویا ایشان اخیراً از جنابعالی در مورد آقای دکتر علی شریعتی سئوالاتی نموده اند که سرکار در پاسخ آقای شریعتی را نفی و رد فرموده اید. لذا ایشان اظهار میدارند که باستناد نامه جنابعالی وظیفه شرعی دارند که نظر سرکار را در مورد نفی و رد آقای دکتر شریعتی به مردم ابلاغ دارند. از نظر اهمیتی که نسبت به موضوع مزبور احساس می شود تمنا دارد برای روشن شدن اذهان چگونگی را مرقوم فرمائید.

با تقدیم احترام

چنین چیزی نبوده است. من در شخصیات دخالت نمی کنم.

حضرت آیت الله العظمی جناب آقای حاج آقا روح الله خمینی مد ظله

بعد از عرض سلام

برابر اظهارات آقای...گویا ایشان اخیرا از جنابعالی در مورد آقای دکتر علی شریعتی سوالاتی نموده اند که سرکار در پاسخ آقای شریعتی را نفی و رد فرموده اید. لذا ایشان اظهار می دارند که به استناد جنابعالی وظیفه شرعی دارند که نظر سرکار را در مورد نفس و رد آقای دکتر شریعتی به مردم ابلاغ دارند. از نظر اهمیتی که نسبت به موضوع مزبور احساس می شود تمنا دارد برای روشن شدن اذهان چگونگی را مرقوم فرمائید.

با تقدیم احترام.

پاسخ آیت الله خمینی:

چنین چیزی نبوده است. من در شخصیات دخالت نمی کنم.

تاریخ: نوزدهم خرداد ماه ۱۳۵۶ مطابق با بیست و یکم ۱۳۹۷ هجری قمری

آیت‌الله سیدکاظم اخوان مرعشی (۱۳۵۶)

فتوای آیت‌الله سیدکاظم اخوان مرعشی در مورد خرید، فروش و مطالعه‌ی آثار شریعتی.

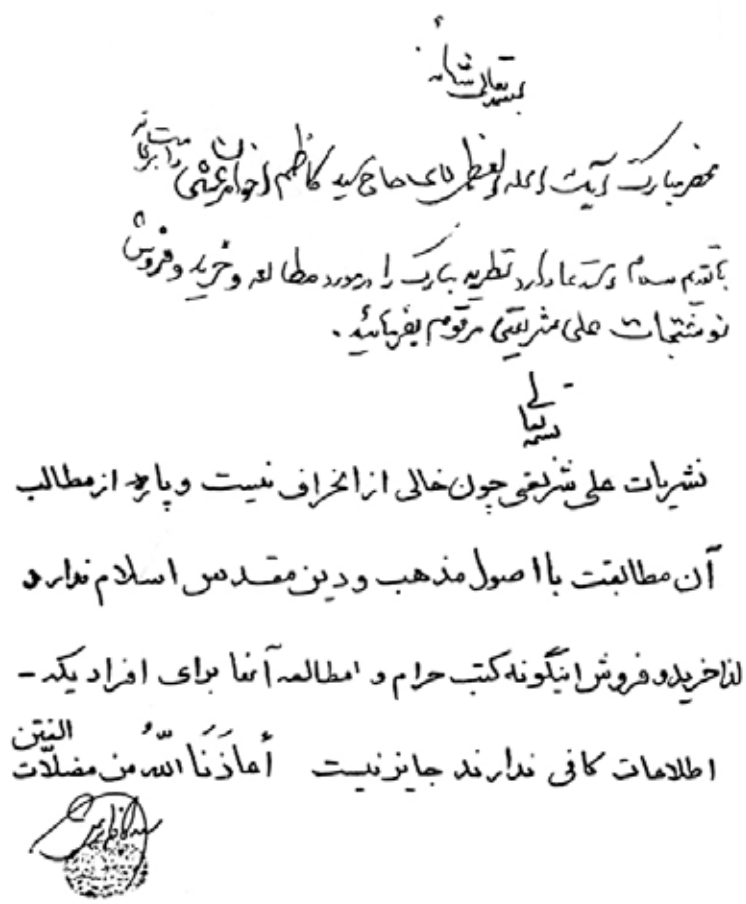

بسمه تعالی شانه

محضر مبارک آیت الله العظمی آقای حاج سید کاظم اخوان مرعشی دامت برکاته

با تقدیم سلام و احترام تقاضا دارد نظریه مبارک را در مورد مطالعه و خرید و فروش نوشتجات علی شریعتی مرقوم بفرمائید.

بسمه تعالی

نشریات علی شریعتی چون خالی از انحراف نیست و پاره از مطالب آن مطابقت با اصول مذهب و دین مقدس اسلام ندارد لذا خرید و فروش اینگونه کتب حرام و مطالعه آنها برای افراد یکه اطلاعات کافی ندارند جایز نیست أعاذنا الله من مضلات الفتن

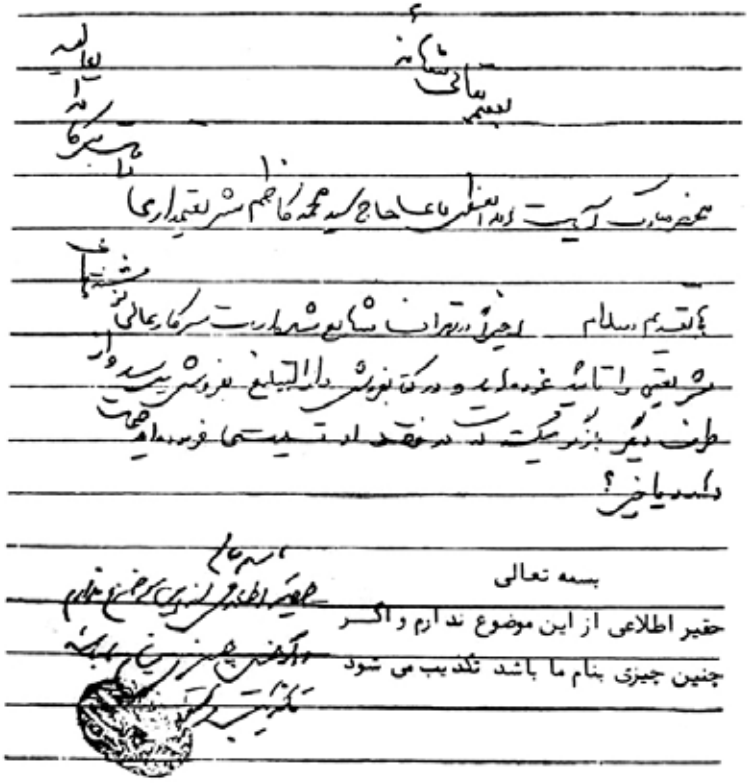

بسمه تعالی شانه

محضر مبارک آیت الله العظمی آقای حاج سید محمد کاظم شریعتمداری دامت برکاته

با تقدیم سلام و احترام تقاضا دارد نظریه شریف را در مورد مطالعه و خرید و فروش نوشتجات علی شریعتی و آثار غیرمجاز و در کتابفروشی دارالتبلیغ بفروش می‌رسد و از طرف دیگر بفروشگاه کتب مذهبی اقدام به تهیه و فروش می‌نمایند یا خیر؟

بسمه تعالی

حقیر اطلاعی از این موضوع ندارم و اگر چنین چیزی بنام ما باشد تکذیب می شود

پاسخ آیت‌الله سیدمحمدکاظم شریعتمداری به پرسشی در مورد شریعتی (۱۳۵۶)

پاسخ آیت‌الله سیدمحمدکاظم شریعتمداری به پرسشی در مورد فروش آثار شریعتی در کتابفروشی دارالتبلیغ. تاریخ: ۱۳۵۶

آیت‌الله سیدعلی علامه فانی اصفهانی (آبان ۱۳۵۶)

فتوای آیت‌الله سیدعلی علامه فانی اصفهانی درباره‌ی خرید، فروش و مطالعه‌ی آثار شریعتی.

تاریخ: ذی‌القعده ۱۳۹۷ (۱۳۵۶ خورشیدی)

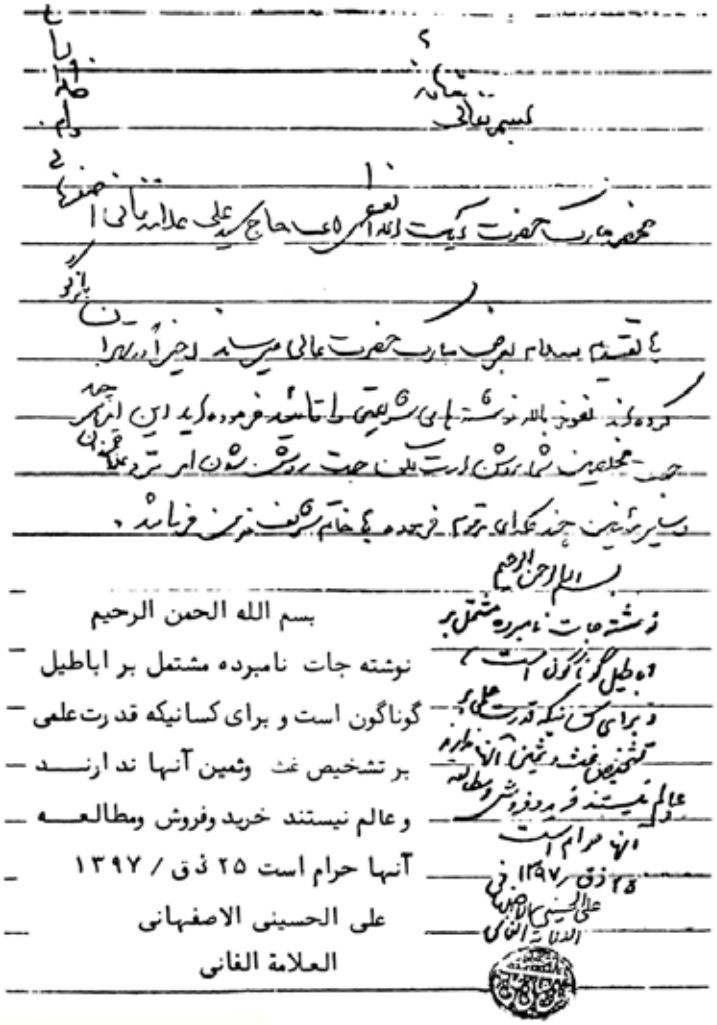

بسم الله الرحمن الرحیم

نوشته جات نامبرده مشتمل بر
اباطیل گوناگون است و
برای کسانیکه قدرت علمی بر
تشخیص غث و ثمین آنها ندارند
و عالم نیستند خرید و فروش و مطالعه
آنها حرام است
۲۵ ذق / ۱۳۹۷
علی الحسینی الاصفهانی
العلامة الفانی

بسم الله الرحمن الرحیم

نوشته جات نامبرده مشتمل بر اباطیل
گوناگون است و برای کسانیکه قدرت علمی
بر تشخیص غث و ثمین آنها ندارند
و عالم نیستند خرید و فروش و مطالعه
آنها حرام است ۲۵ ذق / ۱۳۹۷
علی الحسینی الاصفهانی
العلامة الفانی

بسمه تعالی

محضر مبارک حضرت آیة الله جواهر آقای ملک حسینی دامت برکاته

با تقدیم سلام استدعا دارد نظریه مبارک را در مورد خرید و فروش

نوشته های علی شریعتی مرقوم فرمائید.

بسمه تعالی

بعد الحمد و الصلوة کتب علی شریعتی بلاشبهه از کتب ضلال و محرف عقاید حقه شیعه امامیه

و خطرناک ترین ضربه را بر افکار مترقی و نوآوری تشیع وارد آورده است بنابراین نشر و توزیع آن نباید

باشد مباح و مشروع نیست - ۵/۲/۵۷ [illegible] علی الحسینی علی [illegible] ملک حسینی

آیت‌الله ملک حسینی (۵ اردیبهشت ۱۳۵۷)

پاسخ آیت‌الله ملک حسینی به پرسشی درمورد خرید و فروشِ آثار شریعتی.

تاریخ: ۵ اردیبهشت ۱۳۵۷

آیت‌الله خوئی (تیر ۱۳۵۷)

پاسخ آیت‌الله خوئی به پرسشی درمورد کتابِ اسلام‌شناسیِ دکتر شریعتی.

تاریخ: ۲۳ رجب ۱۳۹۸ (۸ تیرماه ۱۳۵۷)

بسمه تعالی شأنه

محضر مبارک حضرت آیة الله العظمی جناب آقای حاج سید عبداله شیرازی دام ظله العالی

با تقدیم سلام معروض میدارد اخیراً میان شرکاء انتشاراتی ما در موضوع چاپ و نشر نوشتجات علی شریعتی که شاید معرّف حضورتان باشد اختلاف نظر افتاده است تقاضامندیم برای رفع اختلاف و کسب تکلیف شرعی نظر شریف و مبارکتان را مرقوم فرمائید تا موجب رفع شبهه شود چه این که اینجانبان از مقلدین آن حضرت می باشیم ادام الله عزکم ودامت برکاتکم

سند مطالب سئوال شده :

۱ـ اسلام شناسی چاپ طوس صفحهٔ ۶۹ سطر ۱۰

۲ـ اسلام شناسی چاپ طوس صفحهٔ ۵۰۸ ازسطر ۱۲ تا ۱۵

۳ـ اسلام شناسی چاپ طوس صفحهٔ ۳۸ سطر ۲۰

۴ـ اسلام شناسی چاپ طوس صفحهٔ ۲۶۲ ازسطر ۱۳ به بعد

۵ـ اسلام شناسی چاپ طوس صفحه ۴۳۶ از سطر ۲۰ به بعد

۶ـ چه باید کرد صفحهٔ ۱۲۲ از سطر ۱۳ به بعد

۷ـ اسلام شناسی چاپ طوس صفحه ۲۲۵ سطر ۱۱

۸ـ مسئولیت شیعه بودن در صفحهٔ ۲۱ سطر ۱۹ و در چاپ جدید صفحه ۲۷

بسمه تعالی مطالب مذکوره باطل است و هر کتابی که مشتمل بر این گونه اموری که موجب گمراهی و ضلالت است باشد خرید و فروش و نگهداری آن جائز نیست و الله العالم الحوئی ۲۳/رجب/۹۸

بسمه تعالی

چون در کتب مشار الیه و آرای مطالب منحرف کننده میباشد لذا لک خرید و فروش آن مطالب از اشکال شرعی نیست و مطالعهٔ آن کتب برای افرادی که عقائد دینی آنان ثابت و محکم و غیر قابل تزلزل است و اطلاع آنان نسبت به امور دینی و عقائد مذهبی کافی است مانعی ندارد و برای افرادی که پایهٔ عقاید دینی و مذهبی آنان محکم نیست و قابل تزلزل است جائز نیست و باید از آن کتب اجتناب نمود والله المسدد . شیرازی

مشهد مقدس ۱۷ رجب ۱۳۹۸ هـ

فتوای آیت‌الله سیدعبداله شیرازی در مورد دکتر شریعتی (۱۳۵۷)

تاریخ: جمادی‌الاول ۱۳۹۸ (۱۳۵۷ خورشیدی)

زندگی‌نامه‌ها

دکتر علی شریعتی در دانشگاه مشهد

- **جلال متینی**
- **منبع: فصلنامه ایران‌شناسی**
- **تاریخ: زمستان ۱۳۷۲**

«دکتر علی شریعتی در دانشگاه فردوسی مشهد»، خاطرات دکتر جلال متینی، رئیس دانشکده ادبیات فردوسی در دهه چهل است که برای اولین بار در زمستان ۱۳۷۲ در مجله ایران شناسی در کالیفرنیا ایالات متحده آمریکا به چاپ رسیده است. به گفته دکتر متینی دو موضوع انگیزه اصلی او بارای نوشتن خاطرات مشترکش با علی شریعتی پس از ۲۵ سال شده است: از یک سو چاپ نامه شریعتی خطاب به خود که توسط خانواده شریعتی در مجموعه آثار نامه‌ها برای اولین بار به چاپ می‌رسد (نامه ای که هرگز به دست ایشان نرسیده بوده است و در سال ۴۹ نوشته شده) و از سوی دیگر چاپ «نامه منتشر نشده» شریعتی به ساواک که برای اولین بار در ایران و در چند ماه قبل از نگارش این خاطرات توسط مجله ۱۵ خرداد در سه شماره ۷-۸ و ۹ در سال ۱۳۷۱ با مدیریت حمید روحانی(ریاست وقت «مرکز اسناد انقلاب اسلامی») انتشار می‌یابد.(این متن نیز در واقع متن بازجویی مکتوب شریعتی در ۴ تیر ۱۳۴۷ توسط ساواک است که توسط حمید روحانی به چاپ می‌رسد. این سوء استفاده از اسناد واکنش های بسیاری را در همان سال در پی دارد و از همین رو ریاست بعدی «مرکز اسناد انقلاب اسلامی»، روح الله حسینیان در سال ۱۳۷۸ مبادرت به چاپ سه جلدی«شریعتی به روایت اسناد ساواک» می‌کند. چاپ این سه جلدی که تقریبا همه ادوار زندگی شریعتی را رصد کرده توضیحات روشنی را در اختیار خوانندگان و پژوهشگران قرار می‌دهد و از جمله موقعیت شریعتی همچون استاد دانشگاه، اینکه چگونه تدریس تاریخ را از سال ۱۳۴۵ آغاز می‌کند، استادیار تمام می‌شود، ابراز بی اطلاعی ساواک از نحوه استخدام او در دانشکده و تقاضای استعلام و در سال ۴۷ و دست آخر اینکه چگونه در سال ۵۰، پنج سال پس از تدریس و در پی انتقال او به تهران به عنوان پژوهشگر وزارت علوم و اوج گیری فعالیت های او در حسینیه، موضوع پایان نامه او مطرح می‌شود.تدریس تاریخ با پایان‌نامه ادبیات!

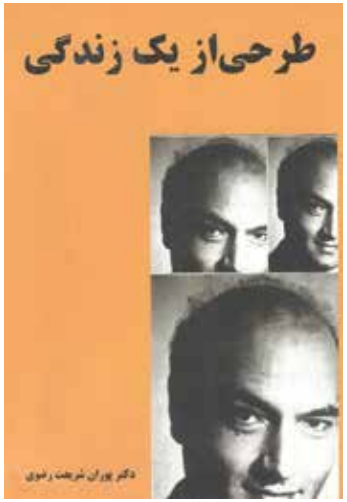

طرحی از یک زندگی

- **نویسنده: پوران شریعت رضوی**
- **ناشر: چاپخش، تهران**
- **چاپ اول ۱۳۷۵**

«طرحی از یک زندگی» عنوان کتابی است که پوران شریعت‌رضوی پیرامون زندگی مشترک خود با همسرش، دکتر علی شریعتی، به رشته تحریر درآورده است. این کتاب علاوه بر آن در بر دارنده‌ی مصاحبه‌هایی با خویشان و دوستان، اسناد و نامه‌هایی از علی شریعتی نیز هست و شامل شش فصل است: پیشینه خانوادگی: کودکی و جوانی؛ ایام جوانی (از شکل‌گیری شخصیت فکری و اعتقادی تا نهضت ملی)؛ دوران اروپا (بازگشت و دانشگاه) از ارشاد تا زندان، خانه نشینی، هجرت وشهادت.

یادگاران مانا

- **گردآورنده: پوران شریعت رضوی**
- **نشرژرف**
- **چاپ اول: ۱۳۷۶**

« یادگاران مانا»، نام مجموعه عکس های دکتر شریعتی است که توسط پوران شریعت رضوی دو سال پس از انتشار کتاب» طرحی از زندگی» ، گردآوری شده و در سال ۱۳۷۶ توسط انتشارات چاپخش به چاپ رسیده است.این کتاب که به مناسبت بیستمین سالگرد شهادت شریعتی به بازار کتاب راه یافته به گفته پوران شریعت رضوی در مقدمه این کتاب به درخواست مخاطبان آثار او بوده است.

در واقع بیست سال پس از مرگ شریعتی، این اولین بار است که مخاطب با تصاویر متعددی از او در موقعیت های مختلف (کودکی، بلوغ، خارج از کشور، حسن یه ارشاد و...در کنار دوستان و خویشان و خانواده...) روبرو می شود. اگرچه این تصاویر در بسیاری از عکس ها دچار ممیزی شده و کاملا وفادار به موقعیت ها نیستند با این همه چاپ این عکس ها در دهه ۷۰ اقدامی نو و غیر متداول به حساب می آید.

پوران شریعت رضوی در مقدمه می نویسد:

« عکس و تصویر روشنتر از هر نوشته ای حالات و روحیات و عواطف را بیان می کند و تاثیر و شناختی واقعی تر به جای می گذارد.»

شریعتی به روایت اسناد ساواک

- **شریعتی به روایت اسناد ساواک (سه جلد)**
- **تهران مرکز اسناد انقلاب اسلامی**
- **چاپ اول ۱۳۷۸**
- **سه جلد وزیری**

مرکز اسناد انقلاب اسلامی در سال ۱۳۷۸، مجموعه اسناد ساواک در باره شریعتی را در سه جلد و با نام «شریعتی به روایت اسناد ساواک» به چاپ رساند. چاپ گزینشی برخی از اسناد ساواک در باره شریعتی در" فصلنامه "تخصصی در حوزه تاریخ پژوهی ایران معاصر ۱۵ خرداد با مدیر مسئولی سید حمید روحانی و سردبیری مظفر نامدار در سال ۱۳۷۳، واکنش منفی بسیاری را در میان سیاستمداران و اهالی فرهنگ به دنبال داشت. فصلنامه ۱۵ خرداد با چاپ گزینشی اسناد مربوط به شریعتی، او را همکار ساواک در پروژه "روحانیت ستیزی" نظام شاهنشاهی معرفی کرده بود و سید حمید روحانی که در آن زمان علاوه بر مدیر مسئولی این فصلنامه، مسئولیت مرکز اسناد انقلاب اسلامی را نیز به عهده داشت(تا سال ۱۳۷۶) متهم به سوء استفاده از موقعیت خود برای افشاگری های مغرضانه شد. از همین رو مرکز اسناد انقلاب اسلامی، چند سال بعد و این بار با مدیریت روح الله حسینیان به چاپ تمامی اسناد مربوط به شریعتی اقدام کرد با این توضیح که:

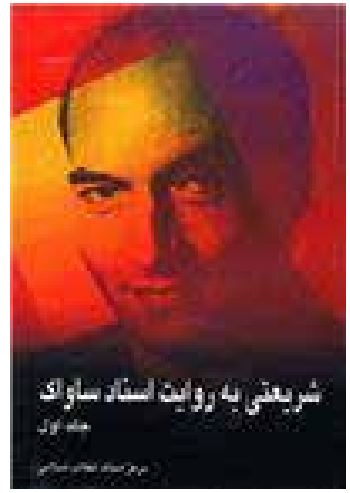

"مرکز اسناد انقلاب اسلامی در راستای وظیفه خود مبنی بر ارائه تصویر شخصیت های معاصر-آنگونه که هستند و از اسناد آشکار و محرمانه استنباط می‌شود- هر چند خود را محق می‌داند تا شخصیت سیاسی وی را مورد قضاوت قرار دهد اما تنها به انتشار مجموع اسناد ساواک در مورد او اقدام نموده است. از آنجا که شخصیت دکتر علی شریعتی در حوزه عمل و اندیشه موضوع مناقشه جدی میان موافقین و مخالفین بوده است، مرکز اسناد سعی نموده ضمن رعایت بی طرفی ، به نشر این اسناد اقدام نماید و در این رهگذر قضاوت را به محققین واگذار کند تا شاید از عینیت اسناد نقبی به واقعیت زنند و به حقیقت قضاوت نزدیک شوند."

این اسناد زندگی سیاسی علی شریعتی را از دهه سی تا یک سال پس از مرگش در بر می‌گیرد، به عبارتی نشان می‌دهد که او تقریبا همه عمر موجودی بوده است "تحت تعقیب"!!

طرحی از یک زندگی (نقدها و نظرها)

- **نویسنده: پوران شریعت رضوی**
- **ناشر: چاپخش، تهران**
- **چاپ اول: ۱۳۸۲**

جلد دوم کتاب طرحی از یک زندگی تحت عنوان نقدها و نظرها به قلم پوران شریعت رضوی متشکل از سه بخش است:

بخش اول : ارتباط شریعتی جوان با گروه‌ها و جریان‌های سیاسی (نهضت مقاومت ملی و جبهه ملی کنفدراسیون دانشجویی و نهضت آزادی خارج از کشور.)
بخش دوم :شریعتی ، استاد دانشگاه و روشنفکر مستقل و مذهبی (مناسبات او با مقامات دانشگاه، گرفتاری‌های او با ساواک و نیز نحوه مواجهه وی با دانشجویانش)
بخش سوم: در این بخش به منظور بررسی میزان تأثیرگذاری افکار شریعتی و نیز واکنش‌هایی که در جامعه و محافل فکری - فرهنگی برانگیخته و... به ارائه اطلاعات و خاطرات و نیز منابع و مدارک جدید پرداخته شده است.

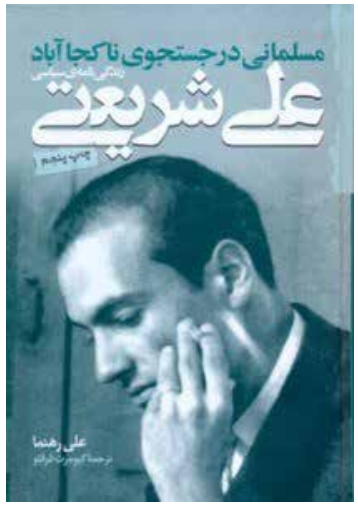

مسلمانی در جستجوی ناکجا آباد

- **نویسنده: علی رهنما**
- **ترجمه‌ی کیومرث قرقلو**
- **گام‌نو: چاپ اول ۱۳۸۱**
- **۵۸۸ صفحه وزیری**

کتاب مسلمانی در جستجوی ناکجا آباد (زندگی‌نامه سیاسی علی شریعتی) نوشته علی رهنما که در سال دوهزار توسط انتشارات ای بی توریس به زبان انگلیسی در سال ۲۰۰۰ منتشر شده بود، به چاپ سوم رسید.
ترجمه فارسی این اثر کمی پس از چاپ آن به زبان انگلیسی توسط انتشارات گام نو در ایران انتشار یافت که تاکنون به چاپ پنجم رسیده است. علی رهنما ، مورخ جامعه شناس، اقتصاددان و استاد اقتصاد و مدیر

دوره کارشناسی ارشد مطالعات اسلام و خاورمیانه در دانشگاه آمریکایی پاریس به چاپ دوم این کتاب مقدمه ای جدید و مبسوط را افزوده است . این کتاب در طی سالهای اخیر به زبان‌های ترکی استانبولی، مالایی و روسی و به تازگی به زبان عربی ترجمه شده است.
نویسنده به منظور نگارش زندگی‌نامه سیاسی شریعتی به بررسی شرایط فرهنگی، اجتماعی و سیاسی ایران در زمان حیات وی که دوران حساس تغییر و تحول را سپری می‌کند، می‌پردازد و جامعه ایرانی را در صف‌بندیهای جدیدی به نمایش می‌گذارد. در یک سو مدافعان سنت را قرار می‌دهد و در سوی دیگر مدافعان مدرنیته. هر دو گروه به یک اندازه در اعتقادات خود سرسخت و انعطاف‌ناپذیر می‌نمایند . در این میان تعداد اندکی از روشنفکران ـ گروه سومی می‌کوشیدند میان این دو پیوند برقرار کنند در حالی که در برزخ تردید قرار داشتند. شریعتی از جمله این روشنفکران است .
به باور نویسنده روش شریعتی همواره و به طور مستمر مورد آزمایش قرار دادن باورها و معتقدات‌اش بود، این روش باعث شده که وی در فعالیت‌های سیاسی و نیز رهیافت‌های آرمان‌هایش خود از تجربیات آزمایش و خطا سود جوید.
نویسنده مسیر زندگی شریعتی را در زمان سفر به اروپا به کمک تجربه فرهنگی و شک‌اندیشی و تردید وی که به او جسارت پرسشگری می‌بخشید و نیز استقبال از افکار جدید، نقطه عطفی می‌داند در انتخاب روش مناسب جهت رهیافت‌های دستیابی به آرمان و نیز فعالیت‌های سیاسی. بدین وسیله وی از تعالیم ترکیبی سود جست و معجونی از پارادایم‌های گوناگون را خلق کرد که می‌توانست در قلب مخاطبین‌اش رسوخ کند. سخنرانی‌های مسحورکننده‌ی سیاسی شریعتی انعکاس نظام سیاسی، اقتصادی و مذهبی زمانه‌اش بود که از آن رنج می‌برد.
این کتاب کامل‌ترین زندگی‌نامه‌ای است که تاکنون برای شریعتی نوشته شده است و شامل ۲۳ فصل است تحت عناوین:
۱- محیط سیاسی و مذهبی: حزب توده - جربان کسروی
۲- محمدتقی شریعتی: پدر و استاد: کانون نشر حقایق اسلامی - کانون و نهضت ملی شدن نفت - تاثیر کانون
۳- نهضت خداپرستان سوسیالیست: انشعاب - یک ایدئولوژی ساده
۴- از کودکی تا نوجوانی: دوره‌ی ابتدایی - دوره‌ی دبیرستان - کودکی بزرگسال - روحیات متناقض - علی و کتاب‌هایش
۵- روشنفکر و فعال سیاسی جوان: جمعیت آزادی مردم ایران - مبارز سیاسی

- ترجمه‌ها - مکتب واسطه‌ی اسلام - خراسان
۶- سال‌های دانشگاه: سرخوردگی از فعالیت سیاسی - روزنه‌ها، دوستان و اساتید جدید - ستایشگر شعر نو - زندان، ازدواج و پایان دوره‌ی دانشگاه
۷- پاریس: مشاهده، درون‌نگری و سازگاری - گرایش دوباره به سیاست و تندروی (۱۳۳۹-۱۳۴۳/۱۹۶۰-۱۹۶۴)
۸- نگاه به آینده: قلم - فعالیت‌های اجتماعی، سیاسی - مرگ مادر علی - ایران آزاد - کنگره‌ی لوزان
۹- تحصیل در پاریس: تحصیلات رسمی - چشمه‌ی جوشان دانش - لویی ماسینیون - گورویچ - برک - سارتر - تلفیق میان نظریات - بدیل اسلامی
۱۰- بازگشت به خانه: سلمان پاک - راهنمای خراسان - استخدام در دانشگاه مشهد
۱۱- زمزمه‌های عرفانی: انزوای شریعتی - نیاز به خدا - عرفان شریعتی - تجربه‌های عرفانی - فنا و بقاء فی الله - عرفان و سیاست
۱۲- ذهن خیال‌پرداز: شریعتی، شمع، شاندل - شاندل و شاپل - شریعتی و سولانژ - مرگ و رستاخیز سولانژ - سه اپیزود از یک ذهن خیال‌پرداز
۱۳- در دانشگاه مشهد: ژاکوبن‌ها - احضار ارواح - حمایت از فعالیت‌های فرهنگی - کار در گروه امداد - یک سرگرمی: شریعتی و جلال آل احمد
۱۴- مخاطبان و گفتمان شریعتی در دانشگاه مشهد: اسلام‌شناسی - روشنفکران چپ و شریعتی - چپ انقلابی و شریعتی - واکنش‌های تشکیلات مذهبی
۱۵- بازی موش و گربه: بازجویی‌ها - ممنوعیت از سخنرانی - ذهنی در بند
۱۶- حسینیه‌ی ارشاد: نخستین مرحله - مرحله دوم - ماجرای حجازی - نخستین حضور شریعتی در ارشاد - بازگشت به ارشاد
۱۷- ارشاد: سنت‌شکن مزاحم - نبرد برای ارشاد - بازگشت غیرمنتظره
۱۸- دوران بازگشت: جنبش نوپای چریکی در ایران - ارشاد شریعتی - مخالفت روحانیت با شریعتی - انتقادات مصدقی‌ها - سرزنش‌های انقلابیون
۱۹- کلمه: سخنرانی‌های آموزشی: تاریخ و شناخت ادیان - یک ایدئولوژی رادیکال اسلامی
۲۰- گفتمان ستیزه‌جویانه: خرابکاری مذهبی - خرابکاری سیاسی - شیعه حزب تمام
۲۱- تربیت شهدا - ارشاد: پرورشگاه انقلابیون - تعطیلی ارشاد
۲۲- زندان: زندان کمیته - یک روز تازه - آزادی و سردرگمی - تجدیدنظرطلبی: از روی جبر یا اختیار؟
۲۳- پرده‌ی آخر: خردورزی یا تندروی؟ - هجرت و مرگ - مؤخره

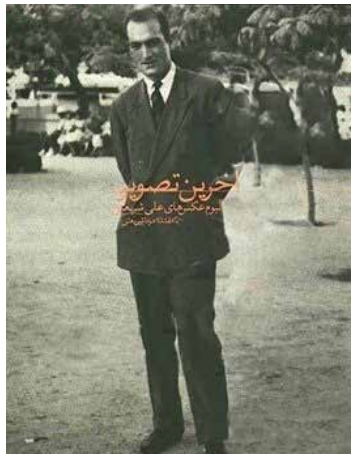

آخرین تصویر
آلبوم عکس‌های علی شریعتی

- **به کوشش سوسن شریعتی**
- **با مقدمه‌ی علی رهنما و مونا شریعتی**
- **طراحی: دیدگرافیک**
- **تهران، بنیاد فرهنگی دکتر علی شریعتی**
- **چاپ اول ۱۳۸۴**
- **قطع رحلی، ۱۶۳ صفحه**

این کتاب برای اولین بار مجموعه عکس‌های شخصی و خانوادگی شریعتی را بدون ممیزی در معرض دید عموم قرار داد. انتشار این آلبوم عکس بازتاب‌های فراوانی در مطبوعات و رسانه‌ها به دنبال داشت.